

Raftul Denisei

Alain de Botton

Eseuri de îndrăgostit

HUMANITAS fiction

ALAIN DE BOTTON

ESEURI DE ÎNDRĂGOSTIT

Traducere din engleză de OANA CRISTESCU
Titlul original: *Essays in Love*, 1993

Cuprins

Prefață

ALAIN DE BOTTON s-a născut în anul 1969, în Zürich. Familia, de ascendență sefardă, provine din micul oraș castilian Boton, pe care îl părăsește la 1492. Tatăl său s-a născut la Alexandria, în Egipt. Alain de Botton își petrece primii opt ani de viață la Zürich, pe următorii zece la Oxford, ca intern, și își continuă studiile la Cambridge. Cei zece ani de internat sunt cea mai urâtă amintire a vieții sale. Romancier, eseist și jurnalist, Botton predă și filosofie la Universitatea din Londra. Pe lângă limba în care scrie, engleza, vorbește perfect franceza și germana. Cărțile sale, în care puritatea trăirii este dublată de inteligență narativă și de inteligență pur și simplu, au succes în toată lumea.

Capitolul I
Fatalism romantic

1. Setea noastră de destin nu este nicăieri mai puternică decât în viața noastră romantică. Prea adesea forțați să împărțim patul cu cineva care nu ne poate înțelege sufletul, nu putem fi oare iertați dacă trăim cu convingerea (contrar tuturor regulilor epocii noastre luminate) că într-o zi ne este scris să întâlnim femeia sau bărbatul visurilor noastre? Nu ni se poate trece cu vederea o anumită credință superstițioasă într-o creatură ce s-ar dovedi rezolvarea jinduirii noastre neîncetate? Și, deși rugăciunile noastre pot rămâne veșnic fără răspuns, deși ciclul sumbru al neînțelegerii reciproce se poate dovedi fără sfârșit, dacă cerurile se vor milostivi totuși de noi, atunci chiar trebuie să atribuim simplei coincidențe întâlnirea cu prințul sau prințesa? Sau putem, măcar o dată, să abandonăm cenzura rațiunii și să interpretăm acest lucru ca fiind nici mai mult, nici mai puțin decât o parte inevitabilă a destinului nostru romantic?

2. Într-o dimineață de început de decembrie, fără niciun gând despre dragoste sau poveste, eram așezat în secțiunea „economy" a unui avion British Airways care-și făcea zborul de la Paris la Londra. Tocmai trecuserăm de coasta Normandiei unde pătura norilor de iarnă lăsase locul unei neîntrerupte întinderi de strălucitoare ape albastre. Plictisit și incapabil să mă concentrez, luasem în mână revista publicată de linia aeriană, înghițind pasiv informații despre hoteluri și facilități aeroportuare. Zborul avea ceva liniștitor – zumzetul înfundat al motoarelor, interiorul cenușiu al

avionului, zâmbetele pralinate ale angajaților. Un cărucior cu gustări și băuturi se apropia de mine pe intervalul dintre scaune și, deși nu-mi era nici foame nici sete, mă umplea de vagul sentiment de anticipare pe care ți-l dau mesele în avion.

3. Într-un fel destul de morbid, pasagera din stânga mea își luase căștile de pe urechi ca să studieze instrucțiunile de siguranță din buzunarul scaunului din fața ei. Acestea descriau situația unui accident ideal, cu pasageri care cad în ordine și calmi pe pământ sau în apă, cu doamne care-și scot pantofii cu tocuri înalte, cu copii care-și umflă dibaci vestele de salvare, fuzelajul avionului intact, kerosenul miraculos de neinflamabil.

4. — O să murim cu toții dacă chestia asta cade, ce prostii tot spun ăștia? a întrebat femeia, fără a se adresa cuiva anume.

— Cred că face oamenii să se simtă mai în siguranță, i-am răspuns, pentru că eram singurul ei interlocutor.

— Să știi că nu-i chiar cel mai rău fel de a muri, foarte rapid, mai ales dacă te lovești de sol și stai pe locurile din față. Am avut un unchi care a murit într-un accident de avion. Știi pe cineva care să fi murit așa?

Nu știam, dar n-am avut timp să-i răspund, pentru că tocmai atunci o stewardesă (ignorând îndoielile de natură etică tocmai exprimate despre cei care o angajaseră) ne-a oferit masa de prânz. Am cerut un pahar cu suc de portocale și aveam de gând să refuz o farfurie cu sandviciuri, când tovarășa mea de călătorie mi-a șoptit:

— Acceptă-le. Le mănânc eu, mi-e foame de mor.

5. Avea păr castaniu, tuns atât de scurt încât îi lăsa la vedere ceafa, și ochi mari, de un verde acvatic, care refuzau să privească într-ai mei. Purta o bluză albastră și-și pusese pe genunchi un pulover gri. Umerii îi erau mici, aproape fragili, și unghiile jupuite trădau faptul că și le rodea des.

— Ești sigur că nu te las flămând?

— Absolut.

— Scuză-mă, nici nu m-am prezentat, mă numesc Chloe, a anunțat ea și mi-a întins mâna peste brațul fotoliului, cu un formalism înduioșător.

A urmat un schimb de date biografice; Chloe mi-a spus că fusese la Paris ca să participe la un târg. În ultimul an lucrase ca designer pentru o revistă de modă din Soho. Studiase la Royal College of Art, se născuse la New York, dar se mutase în Wiltshire în copilărie, iar acum (la 23 de ani) locuia singură într-un apartament din Islington.

6. — Sper că nu mi-au pierdut bagajele, a spus Chloe când avionul începuse să coboare către Heathrow. Tu nu ai spaima asta, că or să-ți piardă bagajele?

— Nu mă gândesc la asta, dar mi s-a întâmplat o dată, de fapt de două ori – o dată la New York, și o dată la Frankfurt.

— Doamne, detest să călătoresc, a oftat Chloe, mușcându-și vârful degetului arătător. Și mai tare detest sosirile, am o fobie a sosirilor. După ce am fost plecată o vreme, întotdeauna îmi imaginez că s-a întâmplat ceva îngrozitor în lipsa mea, s-a spart o țeava de apă, sau mi-am pierdut serviciul, sau mi-au murit cactuși.

— Ai cactuși?

— Mai mulți, am trecut printr-o fază. Falici, știu; mi-am petrecut o iarnă în Arizona și am căpătat o fascinație pentru ei. Tu ai vreun animal de casă?

— Am avut niște pești.

— Ce s-a întâmplat cu ei?

— Acum câțiva ani locuiam cu o prietenă. Cred că era geloasă sau ceva de genul ăsta, pentru că într-o zi a oprit chestia aia care ventilează acvariul și au murit cu toții.

7. Conversația a ondulat fără țintă, dându-ne ocazia de a întrezări fiecare câte ceva din caracterul celuilalt, ca acele scurte priveliști pe care le vezi pe un drum șerpuitor de munte – asta înainte ca trenul de aterizare să atingă pista, înainte ca pilotul să pună motoarele în revers, înainte ca avionul să ruleze către terminal, unde și-a vărsat încărcătura în sala aglomerată. Până când mi-am adunat bagajele și am trecut de vamă, mă îndrăgostisem de Chloe.

8. Până nu ai murit (iar atunci devine o imposibilitate practică), este dificil să spui că cineva e iubirea vieții tale. Dar la puțină vreme după ce o întâlnisem, nu părea deloc nepotrivit să vorbesc despre Chloe în acești termeni. Nu pot să spun cu siguranță de ce, dintre toate emoțiile și dintre toți potențialii lor recipiente, ar fi fost brusc dragoste ceea ce simțisem pentru ea. Nu pot pretinde să cunosc dinamica interioară a acestui proces și nici nu pot valida aceste cuvinte prin altceva decât prin autoritatea experienței trăite. Pot doar să spun că la câteva zile de la întoarcerea mea la Londra, Chloe și cu mine am petrecut o după-amiază împreună. Apoi, cu câteva săptămâni înainte de Crăciun, am luat cina într-un restaurant din vestul Londrei și pe urmă, ca și când ar fi fost cel mai straniu și cel mai firesc lucru pe care-l puteam face, am încheiat seara făcând dragoste în apartamentul ei. Ea și-a petrecut Crăciunul cu familia ei, eu m-am dus în Scoția cu niște prieteni, dar ne-am trezit

telefonându-ne unul altuia în fiecare zi, uneori și de câte cinci ori pe zi, nu ca să ne spunem ceva anume, ci pur și simplu pentru că amândoi simțeam că nu mai vorbiserăm așa cu nimeni până atunci, că tot restul fusese compromis și automistificare, că abia acum eram în stare să înțelegem și să ne facem înțeleși – că așteptarea (mesianică în sine) se terminase cu adevărat. Am recunoscut în ea femeia pe care o căutasem cu stângăcie toată viața, o ființă ale cărei calități mi se prefiguraseră în vise, al cărei zâmbet și ai cărei ochi, al cărei simț al umorului și al cărei gust în materie de cărți, ale cărei spaime și a cărei inteligență se potriveau perfect cu idealul meu.

9. Și pentru că ajunsesem să simt că eram atât de potriviți unul pentru celălalt (nu numai că-mi sfârșea frazele, îmi completa viața) nu puteam accepta ideea că întâlnirea cu Chloe fusese o simplă coincidență. Mi-am pierdut capacitatea de a privi problema predestinării cu scepticismul brutal cu care se presupune că trebuia s-o privesc. Deși nu eram de obicei superstițioși, Chloe și cu mine am început să ne agățăm de o serie de detalii, oricât de banale, pentru a confirma ceea ce deja simțeam în mod intuitiv; *că eram destinați unul altuia.* Am aflat că amândoi ne născuserăm pe la miezul nopții (ea la 23:45, eu la 1:15), în aceeași lună a unui an par. Amândoi cântaserăm la clarinet și jucaserăm în producții școlare ale *Visului unei nopți de vară* (ea fusese Helena, eu un aghiotant al lui Tezeu). Amândoi aveam pistrui la degetul mare al piciorului stâng și o carie în același molar din spate. Amândoi aveam obiceiul de a strănuta din cauza luminii puternice și de a scoate ketchup-ul din sticlă cu cuțitul. Aveam chiar aceeași ediție din *Anna Karenina* în bibliotecă (vechea ediție Oxford) – detalii poate minore, dar

nu erau ele temeiuri suficiente pe care niște credincioși să-și construiască o nouă religie?

10. Sublimând existența în semnificație, am atribuit timpului un simț narativ pe care acesta nu-l poseda inerent. Chloe și cu mine am mitologizat întâlnirea noastră din avion, transformând-o într-un plan al Afroditei, Actul I, Scena I, al celei mai clasice și mitice structuri narative: povestea de dragoste. Din momentul nașterii amândurora, părea că o voință gigantică din ceruri ne modificase subtil orbitele astfel încât într-o zi să ne întâlnim în avionul Paris-Londra. Fiindcă pentru noi se adeverise, ne permiteam să omitem nenumăratele povesti care nu se întâmplaseră, romanțuri care nu fuseseră niciodată scrise pentru că cineva pierduse avionul sau numărul de telefon. Ca și istoricii, eram fără greș de partea a ceea ce se petrecuse, ignorând natura fortuită a oricărei situații și, ca atare, ne făceam vinovați de a construi narațiuni grandioase, Hegel-ii și Spengler-ii vieților noastre. Asumându-ne rolul de narator (cel care apare post-factum), transformaserăm prin alchimie întâlnirea din avion într-un eveniment plin de înțeles, atribuind vieților noastre un grad neplauzibil de cauzalitate. Procedând astfel, ne făceam vinovați de cel mai mistic sau, ca să fiu mai blând, de cel mai literar demers.

11. Evident, ar fi trebuit să fim mai raționali. Nici Chloe, nici eu nu zburam frecvent între cele două capitale, nici nu ne programaserăm respectivele călătorii din vreme. Chloe fusese trimisă la Paris de către conducerea revistei ei în ultima clipă, pentru că editorul adjunct se îmbolnăvise, iar eu mă dusesem numai pentru că misiunea pe care o avusesem la Bordeaux se terminase cu câteva zile mai

devreme și-mi permisese să petrec câteva zile la Paris cu sora mea. Cele două linii aeriene naționale care aveau curse între Charles de Gaulle și Heathrow ne ofereau șase zboruri între nouă dimineața și prânz în ziua aleasă pentru întoarcere. Dat fiind faptul că amândoi doriserăm să fim înapoi la Londra după-amiaza devreme în ziua de 6 decembrie, dar fuseserăm nehotărâți până în ultimul moment ce zbor să luăm, în zorii zilei probabilitatea matematică de a ne afla amândoi în același avion (deși nu neapărat pe locuri alăturate) ar fi fost 1 la 36.

12. Mai târziu, Chloe mi-a spus că intenționase să prindă zborul Air France de zece și jumătate, dar, pe când ieșea din cameră s-a întâmplat să observe că o sticlă de șampon din bagaj curgea, ceea ce a însemnat că a trebuit să reîmpacheteze, pierzând astfel zece minute prețioase. Până când cei de la recepție i-au prezentat nota, i-au verificat cartea de credit și i-au găsit un taxi, era deja nouă și un sfert, și șansele de a prinde zborul Air France se diminuaseră. Când, după ce a trecut printr-un blocaj de trafic lângă Porte de la Villette, a ajuns în sfârșit la aeroport, pasagerii se îmbarcaseră deja și, pentru că nu avea chef să aștepte următorul Air France, s-a dus la terminalul British Airways, unde și-a făcut tichetul de îmbarcare pentru avionul de 10:45, în care (din propriile mele motive) mă aflam și eu.

13. Apoi, computerul a jonglat cu întâmplarea în așa fel încât a plasat-o pe Chloe pe locul 15A și pe mine alături, pe locul 15B (vezi figura). Ceea ce ignoraserăm când am început să discutăm pe deasupra foii cu instrucțiuni de siguranță era minuscula probabilitate ca discuția noastră să aibă loc. Cum nu era prea probabil ca vreunul dintre noi să zboare la clasa

„club”, și cum existau 191 de locuri în clasa „economy”, și lui Chloe îi fusese atribuit locul 15A, iar mie, absolut din întâmplare, locul 15B, probabilitatea teoretică de a fi așezați unul lângă altul (deși șansele de a intra în vorbă nu pot fi calculate) era de 110 din 17 847, un număr reductibil la o probabilitate de 1 la 162,245.

Boeing 767 al British Airways

14. Dar evident, aceasta era numai probabilitatea de a fi așezați unul lângă altul dacă ar fi existat doar un zbor între Paris și Londra, dar cum existau șase și cum amândoi ezitaserăm între cele șase, dar îl aleseserăm pe acesta, probabilitatea trebuia în continuare înmulțită cu acel 1 din 36, rezultând în final că probabilitatea întâlnirii dintre mine și Chloe, într-o dimineață de decembrie, într-un Boeing 767 al British Airways să fie de 1 la 5840,82.

[p=1/36 → 110/17.847 = 1/162(245) →
→ 1/162,245 x 36 = 1/5.840,82]

15. Și totuși se întâmplase. Calculele, departe de a ne convinge prin argumente raționale, n-au făcut decât să întărească interpretarea mistică a faptului că ne-am îndrăgostit. Dacă șansele ca un eveniment să se petreacă sunt deosebit de slabe și cu toate acestea evenimentul se petrece, nu este oare scuzabil să invoci o explicație fatalistă? Atunci când dau cu banul, probabilitatea de 1 la 2 mă

împiedică să pun pe seama lui Dumnezeu capul sau pajura. Dar când e vorba de o probabilitate atât de redusă ca acea în care Chloe și cu mine am fost implicați, o probabilitate de 1 la 5840,82, părea imposibil, cel puțin din postura de îndrăgostit, să fi fost altceva decât soarta. Ar fi fost nevoie de o minte mult mai limpede pentru a privi fără superstiție enorma improbabilitate a unei întâlniri care s-a dovedit a ne schimba viețile. Cineva (la zece mii de metri altitudine) trebuie să fi tras sforile în ceruri.

16. Există două metode prin care cineva poate explica evenimente care țin de domeniul șansei. Abordarea filosofică se limitează la motive primare, guvernate de legea briciului lui Ockham, care spune că rațiunile din spatele evenimentelor trebuie restrânse în așa fel încât să nu depășească stricta necesitate cauzală. Aceasta înseamnă să cauți motivele care explică în mod imediat ce s-a întâmplat – în cazul meu probabilitatea ca eu și Chloe să primim locuri alăturate în același avion, și nu poziția lui Marte relativ la Soare sau structura unui destin romantic. Dar abordarea mistică nu rezistă tentației de a se juca cu teoriile mai vaste ale universului. O oglindă cade de pe perete și se sparge în mii de bucăți. De ce s-a întâmplat asta? Ce poate însemna? Pentru filosof, nu înseamnă decât că o oglindă a căzut pe podea, nimic mai mult decât că un cutremur mic și anumite forțe supuse legilor fizicii au conspirat (conform unei probabilități calculabile) pentru a doborî oglinda tocmai atunci. Dar pentru mistic, oglinda spartă este impregnată de înțelesuri, un semn sinistru care prevestește nici mai mult nici mai puțin de șapte ani de ghinion, retribuție divină pentru o mie de păcate și herald a o mie de pedepse.

17. Într-o lume în care Dumnezeu a murit acum o sută de ani, în care computerele și nu oracolele prezic viitorul, fatalismul romantic virează periculos spre misticism. Faptul că mă cramponam de ideea că eu și Chloe fuseserăm sortiți să ne întâlnim într-un avion ca să ne îndrăgostim unul de altul implica atașamentul de un sistem de credințe primitive, aflat la același nivel cu ghicitul în frunze de ceai sau în globuri de cristal. Dacă e adevărat că Dumnezeu nu joacă zaruri, atunci e clar că El sau Ea nici nu conduce o agenție matrimonială.

18. Cu toate acestea, înconjurați de haos, este scuzabil că încercăm să temperăm oroarea totală a neprevăzutului prin sugestia că anumite lucruri ni se întâmplă pentru că trebuie să ni se întâmple, oferind astfel debandadei vieții un scop și o direcție liniștitoare. Deși zarul poate cădea într-o multitudine de poziții, desenăm cu febrilitate modele de necesitate, mai ales atunci când este vorba de inevitabilitatea faptului că într-o zi ne vom îndrăgosti. Suntem forțați să credem că această întâlnire cu mântuitorul nostru, obiectiv accidentală și ca atare improbabilă, a fost scrisă pe un pergament care se derulează încet undeva în ceruri și prin urmare timpul ne va dezvălui (oricât ar fi fost de reticent până acum) silueta celui ales. Ce se află în spatele acestei tendințe de a interpreta lucrurile ca parte a unui destin? Poate numai opusul său, anxietatea neprevăzutului, teama că puținul sens care există în viețile noastre este pur și simplu creat de noi înșine, că nu există niciun pergament (și deci nicio soartă săpată în piatră care să ne aștepte) și că ceea ce ni se va întâmplă sau nu ni se va întâmplă (pe cine vom întâlni sau nu vom întâlni într-un avion) nu are decât sensul pe care i-l atribuim noi înșine

– pe scurt, teama că nu există niciun Dumnezeu care să spună povestea noastră și ca atare să ne asigure iubirile.

19. Fatalismul romantic era, fără îndoială, un mit și o iluzie, dar atâta lucru nu era suficient ca să-l considerăm un nonsens. Miturile pot căpăta o importanță care depășește mesajul lor primar, nu e nevoie să credem în zeii greci ca să știm că ei ne transmit un mesaj vital despre mintea omenească. Era absurd să presupun că mie și lui Chloe ne fusese sortit să ne întâlnim, dar era scuzabil să fi gândit că de vină era destinul. În credința noastră naivă, nu făceam decât să ne apărăm împotriva ideii că am fi putut foarte bine să iubim pe altcineva, dacă computerul liniei aeriene ar fi jonglat altfel cu lucrurile – gând de neconceput atunci când dragostea este atât de strâns legată de unicitatea celui iubit. Cum să-mi fi imaginat că rolul pe care Chloe a ajuns să-l joace în viața mea ar fi putut la fel de bine să fie asumat de altcineva, când eu de ochii ei mă îndrăgostisem, de felul ei de a-și aprinde țigara și de a săruta, de a răspunde la telefon și de a-și pieptăna părul?

20. Prin fatalismul romantic evităm ideea de neimaginat că nevoia de dragoste preexistă întotdeauna iubirii noastre pentru cineva anume. Alegerea partenerului operează în mod necesar în limitele a ceea ce se întâmplă să întâlnim și, în condițiile unor limite diferite, ale unor zboruri diferite, ale unor perioade istorice sau evenimente diferite, ar fi putut să nu fie deloc Chloe cea pe care s-o iubesc – lucru pe care nici nu-l puteam gândi acum, când ea era cea pe care o iubeam. Greșeala mea fusese să confund destinul de a iubi cu destinul de a iubi pe cineva anume. Fusese greșeala de a crede că nu dragostea, ci Chloe, era inevitabilă.

21. Dar interpretarea mea fatalistă pentru începutul poveștii noastre dovedea cel puțin un lucru: că eram îndrăgostit de Chloe. Momentul când as fi simțit că întâlnirea sau neîntâlnirea noastră era de fapt un simplu accident, o probabilitate de 1 la 5840,82, ar fi fost și momentul când aș fi încetat să simt necesitatea absolută a unei vieți alături de ea – și prin urmare aș fi încetat s-o iubesc.

Capitolul al II-lea
Idealizarea

1. „E atât de ușor să vezi în adâncul oamenilor și nu-ți ajută la nimic”, remarca Elias Canetti, făcând aluzie la cât de simplu și în același timp cât de inutil e să le găsim celorlalți defecte, în consecință, nu cumva ne îndrăgostim un pic și din dorința trecătoare de a nu mai vedea în adâncul oamenilor, fie și cu prețul unei parțiale orbiri? Dacă cinismul și dragostea se află la capetele opuse ale unui spectru, nu ne îndrăgostim uneori ca să scăpăm de cinismul debilitant la care suntem predispuși? Nu există oare în fiecare *coup de foudre* o exagerare voluntară a calităților persoanei iubite, exagerare care ne distrage atenția de la deziluzie, focalizându-ne energiile asupra unei anumite figuri, în care suntem în stare să credem pentru scurt timp și în mod miraculos?

2. Am pierdut-o pe Chloe în mulțimea de la controlul pașapoartelor, dar am regăsit-o în sala unde se luau bagajele. Se chinuia să împingă un cărucior blestemat cu o înclinare încăpățânată de a vira la dreapta, deși banda transportoare pentru zborul de la Paris era la stânga. Cum căruciorul meu nu avea o voință proprie, m-am apropiat și i l-am oferit, dar a refuzat, spunând că trebuie să rămâi fidel căruciorului ales, oricât ar fi acesta de îndărătnic, și că exercițiul fizic intens nu e un lucru rău după un zbor cu avionul. Indirect (via sosirilor din Karachi), am ajuns la banda dedicată zborului de la Paris, deja aglomerată de mulțimea fețelor devenite involuntar familiare de la îmbarcarea la Charles de Gaulle. Primele bagaje începuseră să cadă pe solzii de cauciuc, și

oamenii se uitau la banda rulantă, nerăbdători să-și vadă posesiunile.

3. — Ai fost vreodată arestat la vamă? m-a întrebat Chloe.

— Nu încă. Tu?

— Nu tocmai, am făcut o dată o mărturisire. Nazistul de serviciu m-a întrebat dacă am ceva de declarat, și am spus că da, deși nu aveam nimic ilegal.

— Și de ce ai spus că ai?

— Nu știu, m-am simțit cumva vinovată. Am tendința asta cumplită de a mărturisi lucruri pe care nu le-am făcut, întotdeauna am avut fantezii despre cum să mă predau la poliție pentru o crimă pe care nu am comis-o.

4. — Apropo, nu mă judeca după valiză, mi-a spus Chloe în timp ce continuam să privim și să așteptăm, pe când alți norocoși își recuperau bagajele, am cumpărat-o în ultima clipă dintr-un magazin oribil din Rue de Rennes. E îngrozitoare.

— Stai s-o vezi pe a mea. Numai că eu n-am nicio scuză. O am de mai bine de cinci ani.

— Pot să-ți cer o favoare? Poți să ai grijă de căruciorul meu cât caut toaleta? Numai o clipă. A, și dacă vezi o valiză roz cu mâner verde fluorescent, să știi că e a mea.

5. Puțin mai târziu, am urmărit-o pe Chloe venind înapoi spre mine pe hol, având pe chip ceea ce aveam să aflu mai târziu că este obișnuita ei expresie îndurerată și ușor anxioasă. Avea o figură care părea permanent în pragul lacrimilor, iar ochii îi trădau teama de a auzi o veste foarte proastă. Ceva din expresia ei te făcea să vrei s-o alini, s-o liniștești (sau pur și simplu s-o ții de mână).

— A apărut? a întrebat.

— Nu, și nici a mea, dar mai sunt o mulțime de oameni care așteaptă. Cel puțin încă cinci minute, n-avem nicio scuză pentru paranoia.

— Ce deziluzie, a zâmbit Chloe, privind în jos.

6. Dragostea am simțit-o foarte repede, la scurt timp după ce s-a apucat de ceea ce promitea să fie o foarte lungă și plicticoasă poveste (indirect provocată de sosirea bagajelor zborului de Atena pe o bandă rulantă de lângă noi) despre o vacanță în insula Rhodos petrecută într-o vară cu fratele ei. În vreme ce Chloe vorbea i-am privit mâinile jucându-se cu cordonul jachetei bej de lână (avea doi pistrui la încheietura degetului arătător) și mi-am dat seama (de parcă ar fi fost cel mai evident lucru) că o iubesc. N-am putut evita concluzia că, deși era cel puțin stângaci felul în care-și lăsa frazele în suspensie, deși era cam neliniștită și nu dovedea cel mai bun gust în alegerea cerceilor, *era adorabilă*. A fost un moment de completă idealizare, provocat în egală măsură de o imaturitate emoțională de neiertat și de eleganța jachetei ei, oboseala zborului, ceea ce mâncasem la micul dejun și de interiorul deprimant al zonei de bagaje a terminalului 4, cu care frumusețea ei contrasta atât de vizibil.

7. „Insula era plină de turiști, dar am închiriat motociclete și…” Povestea despre vacanța lui Chloe era monotonă, dar monotonia nu mai era un criteriu de judecată, încetasem s-o mai evaluez după criteriile logicii laice a conversațiilor obișnuite. Nu mă mai interesa să găsesc în sintaxa ei nici analiză intelectuală, nici adevăr poetic, ceea ce conta nu era atât ce spunea, ci faptul că spunea *ea* – și faptul că hotărâsem să găsesc perfecțiunea în orice ar fi dorit să

articuleze. Eram gata s-o urmez în orice anecdotă („La magazinul ăla unde se vindeau măsline proaspete...”), eram gata să ador fiecare glumă cu poanta ratată pe care o povestea, fiecare cugetare care-și pierduse sensul. Eram gata să renunț la egoism în favoarea empatiei totale, s-o urmez pe Chloe în adâncul oricăruia din posibilele sale euri, să cataloghez fiecare din amintirile ei, să devin istoricul copilăriei ei, să-i aflu toate iubirile, temerile și urile – orice ar fi putut să se petreacă în mintea sau în trupul ei devenise brusc fascinant.

8. Apoi au sosit bagajele, al ei fiind doar la câteva valize distanță de a mea, le-am încărcat în cărucioare și am ieșit pe culoarul verde.

9. Ceea ce este atât de înspăimântător este măsura în care poți să idealizezi pe cineva, când îți e atât de greu chiar să te suporți pe tine însuți – tocmai *pentru că* așa o problemă există... Trebuie să-mi fi dat seama că și Chloe e un simplu om (cu toate implicațiile cuvântului) dar nu mi se poate oare ierta – datorită stresului călătoriei și al existenței – dorința de a uita acest gând? Orice act de a te îndrăgosti implică (adaptând o vorbă a lui Oscar Wilde) triumful speranței asupra autocunoașterii. Ne îndrăgostim sperând că nu vom găsi în celălalt ceea ce știm că se află în noi – toată lașitatea, slăbiciunea, lenea, necinstea, compromisul și pura prostie. Îl înconjurăm pe cel ales cu un cordon de iubire și hotărâm că tot ce se află în interior va fi cumva scutit de defectele noastre și, ca atare, demn de iubire. Plasăm în celălalt o perfecțiune care pe noi ne eludează și prin unirea cu cel iubit sperăm ca într-un fel să păstrăm (împotriva evidenței autocunoașterii) o credință precară în specia umană.

10. De ce faptul că am realizat toate acestea nu m-a împiedicat să mă îndrăgostesc? Pentru că lipsa de logică și naivitatea dorinței mele nu depășeau nevoia mea de a crede. Cunoșteam vidul pe care îl putea umple iluzia romantică, cunoșteam euforia de a descoperi că cineva, oricine, este minunat. Cu mult înainte de a da ochii cu Chloe, trebuie să fi avut nevoie să găsesc în altcineva perfecțiunea pe care n-o sesizasem niciodată în mine însumi.

11. — Pot să vă verific bagajele, domnule? m-a întrebat vameșul. Aveți ceva de declarat, alcool, țigări, arme de foc…?

Ca și Wilde, am vrut să spun „Numai dragostea mea”, dar dragostea mea nu era un delict, cel puțin nu încă.

— Vrei să te aștept? m-a întrebat Chloe.

— Sunteți împreună cu doamna? a vrut să afle ofițerul.

De teamă să nu par impertinent, am spus că nu, dar am rugat-o pe Chloe să mă aștepte dincolo de vamă.

12. Dragostea ne reinventează nevoile cu neobișnuită viteză și precizie. Nerăbdarea mea în fața ritualului vamal indica faptul că Chloe, de a cărei existență nici nu știusem cu câteva ore înainte, dobândise deja statutul de nesaț. Nu era foame, ale cărei manifestări sunt treptate, care are o anumită cronologie a senzației, care apare ciclic la orele de masă. Simțeam că aș fi murit dacă n-o găseam de cealaltă parte a sălii – aș fi murit de dragul cuiva care intrase în viața mea la unsprezece și jumătate în acea dimineață.

13. Dacă iubirea se întâmplă atât de rapid este probabil pentru că dorința de a iubi exista dinainte de persoana iubită – nevoia și-a inventat soluția. Apariția persoanei iubite

este numai stadiul secundar al unei nevoi anterioare (în mare măsură inconștientă) de a iubi pe *cineva* – foamea noastră de dragoste modelându-i trăsăturile, dorința noastră cristalizându-se în ele. (Dar partea cinstită din noi nu va lăsa niciodată amăgirea necontestată. Vor fi întotdeauna momente când ne vom îndoi dacă cea iubită există cu adevărat așa cum ne-o imaginăm – sau dacă nu e cumva doar o halucinație pe care am inventat-o ca să împiedicăm inevitabila cădere ca urmare a lipsei iubirii.)

14. Chloe mă așteptase, dar n-am petrecut împreună decât un moment înainte de a ne despărți din nou. Își lăsase mașina în parcare, eu trebuia să iau un taxi ca să trec pe la birou după niște hârtii – a fost unul din acele momente stânjenitoare când ambele părți sunt nehotărâte dacă să continue sau nu povestea.

— O să te sun într-o zi, i-am spus eu degajat, poate mergem să cumpărăm niște valize împreună.

— E o idee bună, a spus Chloe, ai numărul meu?

— Cred că l-am memorat deja, era pe eticheta valizei.

— Ai fi un detectiv bun, sper că ai și memorie bună. Mi-a făcut plăcere să te cunosc, a spus Chloe, întinzând mâna.

— Noroc cu cactușii, am strigat după ea, privind-o cum se îndreaptă spre ascensor, cu căruciorul virând dement spre dreapta.

15. În taxi, în drum spre oraș, am simțit o ciudată senzație de pierdere, de tristețe. Oare să fie într-adevăr dragoste? A vorbi de dragoste după ce petrecuserăm mai puțin de o dimineață împreună însemna să mă supun amăgirii romantice și impreciziei semantice. Dar nu ne putem îndrăgosti decât fără să știm de cine ne-am îndrăgostit.

Mișcarea primordială este neapărat bazată pe ignoranță. Deci, dacă vorbeam despre dragoste în pofida atâtor îndoieli, atât psihologice cât și epistemologice, o făceam probabil din convingerea că vorba nu putea fi niciodată folosită *cu acuratețe*. Cum dragostea nu este un loc, o culoare sau o substanță, ci toate trei la un loc și mai mult decât atât, sau niciuna dintre ele și chiar mai puțin decât ele, nu avem voie să vorbim și să decidem cum avem chef când e vorba de acest domeniu? Nu este oare această întrebare dincolo de tărâmul academic al lui „adevărat sau fals”? Dragoste sau simplă obsesie? Cine, dacă nu timpul (care este la rândul său un mincinos), ar putea răspunde vreodată?

Capitolul al III-lea
Subtextul seducției

1. Pentru cei îndrăgostiți de certitudini, seducția nu este un teritoriu în care să te rătăcești. Fiecare zâmbet și fiecare cuvânt se dovedesc a fi un bulevard care duce la douăsprezece, dacă nu cumva la douăsprezece mii de posibilități. Gesturi și remarce care în viața normală (vreau să spun, în *viața fără dragoste*) pot fi înțelese în valoarea lor nominală, epuizează acum dicționarele cu posibilele lor definiții. Și, cel puțin pentru cel care seduce, îndoielile se reduc la o întrebare centrală, care-i produce trepidațiile pe care le simte un criminal ce-și așteaptă sentința: *El/ea mă dorește sau nu?*

2. Neputând s-o am, gândul la Chloe n-a încetat să mă bântuie în zilele ce au urmat. Nu-mi puteam explica această dorință, singura explicație suficient de cuprinzătoare ar fi trebuit să arate, în tăcere, către însăși persoana dorită (astfel făcându-se ecoul motivelor pentru care Montaigne era prieten cu La Boétie; pentru că ea e ea, iar eu sunt eu). Deși presat să închei planurile pentru un birou lângă King's Cross, mintea mea rătăcea, iresponsabil dar irezistibil, înapoi spre ea. Aveam nevoie să dau târcoale acelui obiect al adorației, ea se insinua continuu în conștiința mea, cu îndărătnicia unei probleme care trebuia abordată, deși aceste gânduri nu făceau parte din niciun plan, ci erau (obiectiv vorbind) teribil de neinteresante, fără niciun scop și nicio șansă de evoluție – erau dorință pură. Unele din aceste gânduri despre Chloe erau cam așa: „Oh, ce minunată e, ce bine ar fi să...”

Altele erau imagini statice:

(1) Chloe pe fundalul hubloului avionului
(2) Ochii ei de un verde-acvatic
(3) Dinții ei, mușcând încet buza de jos
(4) Accentul ei, când spunea „Ce ciudat”
(5) Cum își înclina capul când căsca
(6) Strungăreața
(7) Strângerea ei de mână

3. Ce bine ar fi fost dacă conștiința ar fi dat dovadă de aceeași sârguință față de numărul ei de telefon, pentru că nefericitul set de cifre se evaporase cu totul din memoria mea (o memorie care considerase că este mai bine să-și petreacă timpul derulând imagini ale buzei de jos a lui Chloe). Să fi fost oare (071)

607 9187
609 7187
601 7987
690 7187
610 7987
670 9817
687 7187?

4. Primul apel n-a răspuns dorinței mele, eroarea de comunicare fiind pericolul ce pândește seducția. 609 7187 nu era locuința iubitei mele, ci numărul unei firme de servicii funerare de pe Upper Street – deși stabilimentul nu s-a prezentat ca atare decât la sfârșitul unei conversații confuze, în cursul căreia am aflat că „Viața de Apoi” avea o angajată pe nume Chloe, care a fost chemată la telefon și a

petrecut momente cumplite încercând să-și amintească de unde-mi știe numele (și identificându-mă în cele din urmă ca fiind un client care se interesase de urne funerare), înainte de a se lămuri confuzia. Am închis telefonul, roșu la față, scăldat în sudoare, mai mult mort decât viu.

5. Când în fine, a doua zi, am reușit să dau de Chloe a mea la serviciu, și ea părea să mă fi izgonit în domeniul vieții de apoi (deși ce ar fi fost oare de izgonit, în afară de imaginația mea hiperactivă?).

— Lucrurile sunt în plină nebunie pe aici. Poți să aștepți un minut? m-a întrebat ea, cu un ton secretarial.

Am așteptat, ofensat. Indiferent ce fel de intimitate îmi imaginasem, întorși în viața profesională eram doi străini, dorința mea era brutal de nepotrivită, o intruziune nepoftită în programul de lucru al lui Chloe.

— Uite ce-i, îmi pare rău, mi-a spus ea, revenind la telefon, dar chiar nu pot vorbi acum. Pregătim un supliment care intră mâine la tipar. Pot să te sun eu? O să încerc să te sun fie acasă, fie la birou, când se mai liniștesc lucrurile, OK?

6. Telefonul devine un instrument de tortură în mâinile diavolești ale iubitei care nu te sună. Istoria se află în mâinile celui care formează numărul, cel care se află la celălalt capăt al liniei pierde orice control narativ, nu poate decât să răspundă când e chemat. Telefonul mă înghesuise în rolul pasiv: în sexualitatea tradițională a dialogului telefonic, eram receptorul feminin al chemării masculine a lui Chloe. Mă obliga să fiu gata a răspunde în orice moment, atribuia tuturor mișcărilor mele o teleologie opresivă. Suprafețele de plastic ale mașinăriei, butoanele ei prietenoase, designul său colorat, nimic din toate acestea nu arăta cruzimea pe care o

ascunde misterul său, lipsa de indicii despre momentul când telefonul (și o dată cu el și eu) avea să prindă viață.

7. Aș fi preferat o scrisoare. Când m-a sunat, o săptămână mai târziu, îmi exersasem discursul de prea multe ori ca să mai fiu în stare să-l recit. M-a prins nepregătit, plimbându-mă gol prin baie, în timp ce-mi curățăm urechile cu un bețișor cu vata și urmărind debitul apei în cadă. Am alergat la telefonul din dormitor. Vocea poate fi neutră numai dacă este educată și, ca atare, jucată. A mea denota o tensiune, o agitație și o furie pe care, dacă aș fi avut mai multă îndemânare, le-aș fi șters de pe pagină. Dar telefonul nu e procesor de texte, dă vorbitorului o singură șansă.

— Mă bucur să te aud, am spus, stupid. Hai să ieșim împreună la prânz sau la cină, sau oriunde vrei.

Vocea mi-a sunat dogit când am spus al doilea „sau". Cât de invulnerabil ar fi fost cuvântul scris față de cel rostit, autorul ar fi fost de necucerit, dur, puternic din punct de vedere gramatical (cei care nu se pot exprima oral recurg la stilou). În locul *autorului*, nu exista decât acest *vorbitor* împleticit, fisurat, dogit.

8. — Nu pot să ies la prânz săptămâna asta.

— Atunci ce spui de cină?

— Cină? Stai să văd, hm, păi (pauză), mă uit în agendă și știi, și asta pare greu.

— În comparație cu tine, agenda primului-ministru pare lejeră.

— Îmi pare rău. Lucrurile sunt foarte complicate aici. Da' știi ceva, poți să-ți iei liber după-amiaza asta? Am putea să ne întâlnim la mine la birou și să facem un tur

al Galeriei Naționale, sau ce vrei tu, să mergem în parc, orice.

9. În tot răstimpul seducției, m-au bântuit întrebări legate de subtextul fiecărui cuvânt și al fiecărei acțiuni. Ce gândea Chloe când am plecat de la biroul ei din Bedford Street spre Trafalgar Square? Evidența era chinuitor de ambiguă. Pe de o parte, Chloe fusese încântată să-și ia liber ca să viziteze muzeul cu un bărbat pe care-l întâlnise pentru scurtă vreme într-un avion, cu o săptămână în urmă. Dar pe de altă parte, nimic din purtarea ei nu sugera că acest lucru ar fi însemnat mai mult decât ocazia unei conversații inteligente despre artă și arhitectură. Poate că nu era vorba decât de o prietenie, o legătură maternă, asexuată dintre o femeie și un bărbat. Suspendat între inocență și complicitate, fiecare gest al lui Chloe devenise impregnat cu o semnificație exasperantă. Știa că o doresc? Dar ea mă dorea? Aveam dreptate când mi se părea că detectez urme de flirt în coada frazelor ei și în colțul buzelor când zâmbea, sau era pur și simplu dorința mea, proiectată pe fundalul inocenței?

10. Muzeul era aglomerat în acea perioadă a anului, așa că a durat ceva până am reușit să ne lăsăm hainele la garderobă și am urcat scările. Am început cu italienii timpurii, deși gândurile mele nu erau la ei (eu pierdusem orice perspectivă, ei încă trebuiau să o găsească pe a lor), înainte de *Fecioara cu pruncul și sfinți*, Chloe s-a întors către mine să-mi spună că întotdeauna a avut un sentiment special pentru Signorelli și, pentru că părea potrivit, mi-am inventat o pasiune pentru *Răstignirea* lui Antonello. Chloe părea gânditoare, cufundată în pânze, ignorând zgomotul și activitatea din galerie. Am urmat-o cu câtiva pași în spate,

încercând să mă concentrez asupra picturilor, dar incapabil să pătrund în cea de-a treia dimensiune, privindu-le numai în contextul lui Chloe care le admira – arta din perspectiva vieții.

11. La un moment dat, în cea de-a doua și cea mai aglomerată sală a picturii italiene (1500-1600) am stat atât de aproape unul de altul încât mâna mea a atins-o pe a ei. Nu s-a dat la o parte, și nici eu, așa că pentru o clipă (ochii ne erau lipiți de pânza din fața noastră) am rămas cu senzația pielii lui Chloe inundându-mi trupul, topindu-mă de o ilicită plăcere, un fior voyeuristic (pentru că îl simțeam fără permisiune), privirea celuilalt fiind îndreptată în altă parte, fără a fi poate cu totul neștiutor. Pânza din fața noastră era de Bronzino, *Alegoria lui Venus și Cupidon*, cu Cupidon sărutându-și mama, pe Venus, în vreme ce aceasta îi fură una din săgeți, frumusețea orbind dragostea, dezarmându-l simbolic pe băiat.

12. Apoi Chloe și-a mișcat mâna, s-a întors către mine și a spus:

— Îmi plac siluetele alea mici din fundal, nimfele și zeii furioși și toate chestiile alea. Tu înțelegi tot simbolismul?

— Nu prea, nu mai mult decât ce semnifică Venus și Cupidon.

— Eu nu știam nici asta, așa că ești cu un pas înaintea mea. Aș fi vrut să fi citit mai mult despre mitologie, îmi tot promit că voi citi mai mult despre asta și nu ajung niciodată. De fapt, îmi cam place să mă uit la lucruri și să nu înțeleg bine ce înseamnă.

S-a întors din nou cu fața la tablou și încă o dată mâna ei s-a atins de a mea.

13. Mișcarea ei ar fi putut însemna nimica toată, reprezenta doar un spațiu gol, în care puteam decide să plasez orice intenție, de la dorință la inocență. Era oare un simbolism subtil (mai subtil decât al lui Bronzino și mai puțin dovedit) care într-o bună zi mi-ar fi permis (ca lui Cupidon de pe perete) să mă aplec și să o sărut sau era un spasm nevinovat și inconștient al unui braț obosit?

14. Când începi să cauți semnele de atracție reciprocă, tot ce spune sau face persoana iubită poate fi interpretat ca însemnând aproape orice. Și cu cât căutam mai abitir semnele, cu atât găseam mai multe, în fiecare mișcare a trupului lui Chloe părea să existe o potențială dovadă a dorinței – în felul în care și-a netezit fusta (pe când treceam în sala Flamanzilor Timpurii), în felul în care a tușit lângă *Căsătoria lui Giovanni Arnolfini* de Van Eyck sau cum mi-a întins catalogul, ca să-și poată rezema bărbia în palmă. Iar ascultând-o, conversația ei revela și ea o bogăție de indicii – greșeam oare detectând o intenție de flirt în afirmația că e obosită sau în sugestia de a căuta o bancă?

15. Ne-am așezat și Chloe și-a întins picioarele, ciorapi negri care se sfârșeau elegant cu o pereche de mocasini, îmi era imposibil să-i plasez gesturile în contextul lexical corect – dacă în metrou o femeie și-ar fi lăsat piciorul să se atingă de al meu așa cum făcuse ea, nici nu aș fi luat în seamă acest lucru. Dificultatea era de a pricepe un gest al cărui înțeles nu era în sine iminent, ci îi putea fi atribuit numai de către context, de către cel care-l citea (și ce lector părtinitor eram), în fața noastră atârna *Cupidon plângându-i-se lui Venus*, de Cranach. Nordica Venus ne privea enigmatic, ignorându-l pe

bietul Cupidon, înțepat de albinele a căror miere încercase s-o fure. Mesagerul iubirii în încurcătură. Simboluri.

16. Dorința mă transformase în detectiv, neobosit vânător de indicii care ar fi trecut neobservate dacă aș fi fost mai puțin lovit de năpastă. Dorința mă transformase în paranoicul romantic găsind *un înțeles ascuns în orice*. Dorința mă transformase într-un decodor de simboluri, într-un interpret al peisajului (și ca atare într-o potențială victimă a unei ratări patetice). Dar, oricât aș fi fost de nerăbdător, aceste întrebări nu erau lipsite de forța mistuitoare a lucrurilor enigmatice. Ambiguitatea promitea fie mântuirea, fie damnarea, dar avea nevoie de o viață întreagă pentru a se dezvălui. Și cu cât mai îndelungată era speranța, cu atât persoana la care speram devenea mai desăvârșită, mai miraculoasă, mai demnă de a aspira la ea. Întârzierea nu făcea decât să-i sporească atracția, emoție pe care satisfacția imediată nu mi-ar fi provocat-o niciodată. Dacă Chloe și-ar fi dezvăluit pur și simplu cărțile din mână, jocul și-ar fi pierdut farmecul. Oricât de tare mi-ar fi displăcut, am acceptat faptul că lucrurile trebuiau să rămână nespuse. Cele mai atrăgătoare femei nu sunt cele care ne dau voie să le sărutăm imediat (devenim repede nerecunoscători) și nici cele care nu ne lasă deloc să le sărutăm (le uităm repede), ci cele care ne duc de nas între aceste extreme.

17. Venus avea chef să bea ceva, așa că ea și Cupidon s-au îndreptat către scări. La cafeneaua muzeului, Chloe a luat una din tăvi și a împins-o de-a lungul balustradei metalice.

— Vrei ceai? m-a întrebat.

— Da, dar îl iau eu.

— Nu fi caraghios, îl iau eu.

— Te rog, lasă-mă pe mine.

— Uite ce e, îți mulțumesc, dar nu sărăcesc din 80 de pence.

Ne-am așezat la o masă cu vedere spre Trafalgar Square. Luminile pomului de Crăciun împrumutau scenei urbane un aer festiv nepotrivit. Am început să vorbim despre artă, de acolo am ajuns la artiști, de la artiști am ajuns să mai luăm o ceașcă de ceai și o prăjitură, am continuat vorbind despre frumusețe, de la frumusețe am trecut la dragoste, și la dragoste ne-am oprit.

— Nu înțeleg, a întrebat Chloe, crezi sau nu că există dragoste adevărată și durabilă?

— Ce încerc să spun este că-i un lucru extrem de subiectiv și că e ridicol să crezi că există un fapt verificabil obiectiv care să se numească „dragoste adevărată”, e greu să distingi între pasiune și dragoste, între afecțiune și dragoste sau ce-o mai fi, pentru că totul depinde de punctul de vedere.

— Ai dreptate. (Pauză) Prăjitura asta nu ți se pare dezgustătoare? N-ar fi trebuit s-o luăm.

— A fost ideea ta.

— Știu. Dar (Chloe își trecu mâna prin păr) știi, serios vorbind, ca să mă întorc la ce m-ai întrebat mai devreme, dacă romanticul e anacronic sau nu. Vreau să spun, cei mai mulți oameni, dacă i-ai întreba din senin ce cred, fără îndoială că ți-ar răspunde că e. Numai că nu-i neapărat adevărat. E vorba doar de felul în care se apără ei de ceea ce își doresc de fapt cu adevărat. De fapt ei cred în asta, dar pretind că nu, până când sunt obligați să recunoască sau li se permite. Cred că cei mai mulți oameni și-ar arunca la gunoi cinismul dacă ar putea, doar că majoritatea nu au niciodată ocazia.

18. Nu eram în stare să iau de bun nimic din ce spunea, mă agăţăm în schimb de subtextul vorbelor ei, convins că acolo se afla semnificaţia, şi nu în locul ei obişnuit – interpretam în loc să ascult. Vorbeam despre dragoste, cu Venus a mea amestecând absentă ceaiul ei acum rece, dar ce însemna această conversaţie pentru *noi*? Cine erau aceşti „cei mai mulţi oameni” despre care vorbea? Să fiu *eu* cel sortit să-i alunge cinismul? Ce spunea oare pe tema iubirii despre relaţia dintre cei doi interlocutori această discuţie? Din nou, niciun indiciu. Limbajul era precaut non-autoreferenţial. Vorbeam despre dragoste în mod abstract, ignorând faptul că pe masă nu se afla natura iubirii *per se*, ci întrebarea arzătoare despre cine eram (şi cine aveam să fim) unul pentru celălalt.

19. Să fi fost aceasta o sugestie ridicolă? Să nu fi fost pe masă nimic mai mult decât o prăjitură pe jumătate mâncată şi două ceşti de ceai? Oare Chloe era exact atât de abstractă cât dorea să fie, spunând exact ceea ce voia să spună, în diametrală opoziţie cu prima regulă a flirtului, *unde ceea ce se spune nu e niciodată ceea ce se gândeşte?* Ce dificil era să-ţi păstrezi mintea limpede, când Cupidon era un cititor atât de subiectiv, când era atât de clar ce-şi dorea să fie adevărat, îi atribuia el lui Chloe o emoţie pe care n-o simţea decât el? Se făcea vinovat de eterna greşeală unde ideea că *Eu te doresc* este egalată în mod greşit cu ideea corespunzătoare că *Tu mă doreşti?*

20. Ne-am definit poziţiile prin referire la alţii. Chloe avea la serviciu o prietenă care se îndrăgostea mereu de indivizi necorespunzători, ultimul dintre ei fiind un curier.

— Vreau să spun, de ce își pierde fie și un minut cu cineva care e de trei mii de ori mai prost ca ea, care nu are nici măcar decența s-o trateze cum trebuie și care, la urma urmei – și i-am spus și ei chestia asta – nu face decât s-o folosească pentru sex? Și asta ar fi în regulă, dacă ar vrea și ea să-l folosească pentru sex, dar e clar că nu-i așa, și până la urmă se alege cu tot ce e mai rău.

— Sună groaznic.

— Mda, e teribil de trist. Trebuie să ai relații în care cei doi sunt egali, dispuși să ofere la fel de mult – nu unul din cei doi să vrea o aventură, și celălalt iubire adevărată. Cred că de aici vine tot chinul, din dezechilibru, din faptul că oamenii nu sunt destul de siguri pe ei și pe ce vor de la viață, sau de la ce-o fi.

21. Așa, pe pipăite, ne-am stabilit orientările și definițiile. Am făcut-o în cel mai întortocheat fel posibil, ne-am întrebat unul pe celălalt „Ce așteaptă *cineva* de la dragoste?” – acest *cineva* întruchipând o subtilă abdicare lingvistică de la implicare. Dar, deși aceste ritualuri ar fi putut fi etichetate drept jocuri, ele erau nu numai foarte serioase, ci și foarte utile. Aceste îndoieli, această nehotărâre (Da/Nu?) aveau o anumită logică. Chiar dacă Chloe, într-o bună zi, ar fi vrut să spună „da”, ritualul de a ajunge de la A la B via Z avea avantaje față de comunicarea directă. Minimiza riscul de a ofensa un partener refractar, în vreme ce unuia dornic îi facilita treptat drumul către dorința împărtășită. Pericolul lui „Te plac” putea fi atenuat adăugând „dar nu într-atât încât să ți-o spun direct...”

22. Eram implicați într-un joc ce ne permitea să negăm cât mai mult posibil orice implicare în el, un joc a cărui regulă

principală era că trebuia jucat ca și când nu l-am fi jucat, ambele părți procedând ca și când n-ar fi fost conștiente de existența lui. Vorbeam o limbă care folosea cuvinte obișnuite dar le dădea noi înțelesuri, exploatând tensiunea dintre semnificația codificată și cea comună:

Cod „*Oamenii ar trebui să fie mai puțin cinici în privința iubirii*"
= Mesaj „*Renunță la cinism pentru mine*"

Era ca un cod de război care ne permitea să vorbim oricât fără riscul ca dorința unuia sau a celuilalt să rămână neîmpărtășită în mod umilitor. Dacă ar fi dat buzna în încăpere un comandant nazist, agenții aliați ar fi putut cu ușurință să pretindă că transmiteau pasaje din Shakespeare, nu documente de cea mai mare importanță (*Te doresc*) – pentru că nimic din ceea ce *spuneam eu* și Chloe nu ne putea implica direct. Dacă semnele seducției sunt atât de palide încât să poată fi negate (o simplă atingere a mâinii sau o privire care durează cu o fracțiune mai mult), atunci cine poate spune că este vorba chiar despre seducție?

23. Nu există nicio metodă mai potrivită decât aceasta de a micșora riscurile uriașe pe care le implică lungul voiaj periculos făcut de două perechi de buze ce se apropie unele de altele, riscuri ce se reduc, în ultimă instanță, la o primejdie esențială: *una din persoane își va mărturisi dorința și va fi respinsă.*

24. Pentru că trecuse de cinci și jumătate și biroul ei era de acum închis, am întrebat-o pe Chloe dacă nu cumva era totuși liberă să meargă cu mine la cină în seara aceea. A

zâmbit auzind sugestia, s-a uitat scurt pe fereastră la un autobuz ce trecea pe lângă St. Martin-in-the-Fields, s-a uitat din nou la mine și, fixând scrumiera, a spus „Nu, mulțumesc, e absolut imposibil”. Apoi, tocmai când eram gata să disper, a roșit.

25. Tocmai pentru că timiditatea este răspunsul perfect la îndoielile pe care le provoacă seducția, ea este atât de des invocată pentru a explica raritatea dovezilor clare ale dorinței. Pus în fața semnalelor ambigue pe care le primești de la ființa dorită, ce explicație mai bună există decât să pui această lipsă de decizie pe seama timidității – *iubita mă dorește, dar e prea timidă să mi-o spună*. Invocarea ei trădează toate semnele distinctive ale unei minți care halucinează. În definitiv, nu există întotdeauna dovezi de timiditate în comportamentul unei persoane? Nu e nevoie decât de o îmbujorare, de o tăcere sau de un râs nervos pentru a-i legitima prezența și, ca atare, îndrăgostitul care vrea să-și creadă victima timidă nu va fi niciodată dezamăgit. E o metodă sigură de a transforma absența unui indiciu în prezență, o cale de a face ceva pozitiv din ceva negativ. Ba chiar sugerează că persoana timidă dorește mai tare decât cea plină de încredere și că intensitatea dorinței persoanei timide este atestată de dificultatea exprimării.

26. — Doamne, tocmai am uitat ceva îngrozitor, a spus Chloe, oferindu-mi o explicație alternativă pentru îmbujorare, trebuia să sun la tipografie în după-amiaza asta. Nu-mi vine să cred că am uitat, îmi pierd mințile.

Îndrăgostitul și-a oferit compasiunea.

— Dar uite, în legătură cu cina, va trebui să mergem altă dată. Mi-ar plăcea, chiar mi-ar plăcea. Numai că acum e cam

greu, dar o să mă mai uit o dată în agendă și o să te sun mâine, promit, și poate aranjăm ceva până la sfârșitul săptămânii.

Capitolul al IV-lea
Autenticitatea

1. Una din ironiile iubirii este că e mult mai ușor să seducem pe cei de care suntem cel mai puțin atrași; seriozitatea dorinței oprind jocurile necesare nepăsării, atracția creând un sentiment de inferioritate față de perfecțiunea pe care am găsit-o în persoana iubită. Dragostea mea pentru Chloe însemna că-mi pierdusem toată încrederea în propria valoare. Cine eram eu față de ea? Nu era oare cea mai mare onoare că acceptase să vină la această cină, că se îmbrăcase atât de elegant („E bine așa?", mă întrebase în mașină, „ar fi bine să fie, pentru că a șasea oară nu mă mai schimb"), ca să nu mai vorbim de faptul că era dispusă să reacționeze la unele din lucrurile care ar putea ieși (dacă reușeam să-mi regăsesc limba) de pe buzele mele nemernice?

2. Era vineri seara, iar Chloe și cu mine eram așezați la o masă într-un colt la *Les Liaisons Dangereuses*, un restaurant franțuzesc deschis recent la capătul lui Fulham Road. Nici că s-ar fi putut găsi un decor mai potrivit pentru frumusețea lui Chloe – candelabrele aruncau umbre blânde asupra trăsăturilor ei, pereții de un verde deschis asortându-se cu ochii ei. Și, cu toate acestea, de parcă îngerul care stătea în fața mea la masă m-ar fi făcut să amuțesc, am descoperit, după doar câteva minute de conversație animată, că-mi pierdusem capacitatea de a vorbi sau de a gândi și nu mai eram în stare decât să desenez modele invizibile pe fața de masă apretată și să sorb inutil din paharul cu apă minerală.

3. Din această inferioritate a răsărit nevoia de a-mi asuma o personalitate care nu era a mea, un eu seducător care să descopere și să reacționeze la cerințele acestei ființe superioare. Mă condamnase dragostea la a nu mai fi eu însumi? Poate nu pentru totdeauna, dar, dacă era s-o iau în serios, măcar în această fază a seducției, pentru că postura de seducător era cea care mă făcea să mă întreb: *Ce i-ar face plăcere?* Și nu: *Ce mi-ar face mie plăcere?* Mă întrebam: *Cum i se pare cravata mea?* În loc să mă întreb: *Cum mi se pare mie?* Dragostea mă făcea să mă privesc prin ceea ce-mi imaginam că ar fi ochii iubitei. Nu: *Cine sunt eu?* ci *Cine sunt eu pentru ea?* Iar în mișcarea reflexivă a acestei întrebări, sinele meu nu avea cum să nu fie afectat de o oarecare rea-credință și lipsă de autenticitate.

4. Această lipsă de autenticitate nu se manifesta neapărat prin minciuni flagrante sau prin exagerări. Pur și simplu încerca să anticipeze orice ar fi vrut Chloe, astfel încât să pot adopta accentul pe care l-ar fi cerut rolul.

— Vrei niște vin? am întrebat-o.

— Nu știu, tu vrei? mi-a răspuns ea cu o întrebare.

— Nu m-ar deranja, dacă tu ai chef, am replicat.

— Cum vrei tu, a continuat ea.

— E bine și așa, și așa.

— De acord.

— Deci luăm sau nu?

— Păi, nu cred că eu o să beau, a riscat Chloe.

— Ai dreptate, nici eu nu am chef, am fost eu de acord.

— Atunci hai să nu bem, a conchis.

— Perfect, să rămânem la apă.

5. Deși sinele autentic se definește prin aceea că poate avea o identitate stabilă indiferent de companie, seara a evoluat într-o încercare neautentică de a mă descoperi și forma în conformitate cu dorințele lui Chloe. Ce aștepta ea de la un bărbat? Care erau gusturile și orientările față de care trebuia să-mi ajustez purtarea? Dacă a fi în acord cu tine însuți este considerat criteriul esențial al personalității morale, atunci seducția mă făcuse să pic testul etic. De ce mințisem în privința sentimentelor mele în fața unei delicioase selecții de vinuri, cărora tabla de deasupra capului lui Chloe le făcea o publicitate vizibilă? Pentru că alegerea mea păruse brusc nepotrivită și grosolană în fața setei ei de apă minerală. Seducția mă împărțise în două: sinele adevărat (alcoolic) și cel fals (acvatic).

6. A sosit primul fel, aranjat pe farfurii cu simetria unei grădini franțuzești.

— E prea frumos ca să-l atingi, a spus Chloe (ce bine cunoșteam sentimentul), n-am mai mâncat ton la grătar care să arate așa.

Am început să mâncăm, dar singurul zgomot era cel al tacâmurilor pe porțelan. Nu părea să fie nimic de spus: Chloe fusese pentru prea mult timp singurul meu gând, dar era singurul gând pe care pentru moment nu-l puteam exprima. Tăcerea era o incriminare. Tăcerea alături de o persoană neatrăgătoare implică faptul că persoana te plictisește. Tăcerea alături de o persoană atrăgătoare te face să fii sigur că *tu* ești cel insuportabil de plictisitor.

7. Tăcerea și stângăcia pot fi iertate ca dovezi patetice ale dorinței. Fiind atât de ușor să seduci pe cineva față de care te simți indiferent, seducătorii cei mai stângaci pot fi

considerați cu generozitate ca fiind cei mai sinceri. Când nu găsești cuvintele potrivite dai dovadă că tocmai pe acelea vrei să le spui (dacă ai putea să le spui). Când în celălalt *Liasons* Marchiza de Merteuil îi scrie Vicontelui de Valmont, îl ceartă pentru faptul că scrisorile lui de dragoste sunt prea perfecte, prea logice pentru a fi vorbele unui adevărat îndrăgostit, ale cărui gânduri ar trebui să fie dezlânate și care n-ar fi capabil de fraze elegante. Limbajul se împiedică de dragoste, dorința nu este articulată (dar cu câtă bucurie aș fi schimbat în clipa aceea constipația mea cu vocabularul Vicontelui).

8. Dată fiind dorința mea de a o seduce pe Chloe, era esențial să aflu mai multe despre ea. Cum îmi puteam abandona adevărata personalitate dacă nu știam ce personalitate falsă să adopt? Nu era o sarcină ușoară – un indiciu al faptului că pentru a înțelege pe cineva îți trebuie ore de atenție și interpretare, spre a scoate la iveală adevăratul caracter dintre mii de vorbe și acțiuni. Din păcate, răbdarea și inteligența necesare erau mult deasupra capacității minții mele nerăbdătoare și îndrăgostite. Mă comportam ca un psiholog reducționist, dornic să înghesuie o persoană în tiparele unor definiții simple, deloc dispus să folosească atenția unui romancier pentru a captura polivalența naturii umane, în timpul primului fel am gafat cu întrebări greoaie, în stil interviu: Ce-ți place să citești? („Joyce, Henry James, *Cosmo* dacă am timp”), Îți place slujba ta? („Toate slujbele sunt de rahat, nu crezi?”), În ce țară ai locui dacă ai avea de ales? („Mă simt bine aici, oriunde nu trebuie să cumpăr un adaptor de curent pentru uscătorul de păr”), Ce-ți place să faci în weekend-uri? („Să mă duc la film sâmbăta, și duminica să fac provizii de ciocolată, ca să am cu ce să-mi petrec deprimarea seara”).

9. În spatele acestor întrebări stângace (cu fiecare întrebare pe care i-o puneam mi se părea că o cunosc din ce în ce mai puțin) se afla încercarea plină de nerăbdare de a ajunge la cea mai directă întrebare dintre toate, „Cine ești tu?” (și prin urmare „Cine ar trebui să fiu eu?”). Dar o asemenea abordare directă era evident sortită eșecului și, cu cât mă apropiam mai tare, cu atât subiectul meu se fofila mai mult, povestindu-mi ce ziare citea și ce muzică îi plăcea să asculte, astfel nelămurindu-mă deloc „cine” era, o dovadă, ca și când mi-ar mai fi trebuit vreuna, despre capacitatea „eului” de a se autoeluda.

10. Lui Chloe nu-i plăcea să vorbească despre sine. Cea mai evidentă trăsătură a ei era poate o anumită modestie și autodepreciere. De câte ori conversația ajungea la acest subiect, Chloe se exprima în cei mai aspri termeni. Nu era niciodată „eu”, sau „Chloe”, ci „o smintită ca mine”, sau „câștigătoarea premiului Ofelia pentru isterie mută”. Autoironia ei era cu atât mai atrăgătoare cu cât părea lipsită de rugămințile voalate ale celor care-și plâng singuri de milă, ea nu te invita la reacția: „Sunt o proastă” / „Nu, nu ești”.

11. Copilăria lui Chloe nu fusese plăcută, dar era stoică în privința ei („Detest dramatizările despre copilărie, cele care dau impresia că Iov a scăpat ușor”). Se născuse într-o familie fără dificultăți financiare. Tatăl ei („Toate problemele lui au început când părinții l-au botezat Barry”) fusese profesor de drept, mama ei („Claire”) avusese o florărie. Chloe era copilul mijlociu, o fată înghesuită între doi băieți preferați și perfecți. Când fratele cel mare a murit de leucemie imediat după ce ea împlinise opt ani, durerea părinților s-a exprimat ca furie

față de fiica lor care, înceată la școală și ursuză acasă, se încăpățânase să trăiască în locul fiului iubit. A crescut în vinovăție pentru ceea ce se întâmplase, sentiment pe care mama ei n-a încercat să-l spulbere, îi plăcea să se agațe de slăbiciunea cuiva și nu renunța la asta – astfel, lui Chloe i se reamintea continuu cât de slabe fuseseră rezultatele ei școlare față de ale fratelui mort, cât de stângace era și cât de nepotriviți erau prietenii ei (lucru nu tocmai adevărat, dar care devenea din ce în ce mai adevărat cu fiecare menționare). Chloe se îndreptase către tatăl ei în căutarea afecțiunii, dar acesta era la fel de zgârcit cu emoțiile pe cât era de generos cu cunoștințele de drept, pe care i le împărtășea pedant ca substitut – până în adolescență, când frustrarea lui Chloe s-a transformat în furie și l-a înfruntat, pe el și tot ceea ce reprezenta (ce bine că nu mă făcusem avocat sau profesor de drept).

12. Despre foștii iubiți n-au apărut decât aluzii în timpul mesei: unul din ei lucrase ca mecanic de motociclete în Italia și se purtase foarte rău cu ea, altul sfârșise în închisoare pentru deținere de droguri, unul fusese filosof la London University („Nu trebuie să fii Freud ca să-ți dai seama că era tatăl cu care nu mă culcasem niciodată"), un altul pilot de teste pentru Rover („Nici în ziua de azi nu pot să dau o explicație pentru ăsta. Cred că-mi plăcea accentul lui de Birmingham"). Dar nu se contura niciun tablou limpede și, ca atare, modelul ei de bărbat ideal care mi se schița în minte avea nevoie de o constantă de reajustare. Erau lucruri pe care le lăuda și le condamna la o frază distanță, obligându-mă să rescriu frenetic personalitatea pe care voiam s-o prezint. Acum părea să laude vulnerabilitatea emoțională iar peste o clipă să o arunce peste bord în

favoarea independenței. La un moment dat proslăvea cinstea ca supremă valoare, ca apoi să justifice adulterul, din cauza ipocriziei și mai mari pe care o reprezintă căsătoria.

13. Complexitatea vederilor ei a dus la o anumită schizofrenie în privința alor mele. Ce parte din mine să scot la iveală? Cum puteam să evit s-o îndepărtez, fără să par insuportabil de plat? În timp ce continuam să mâncăm felurite (feluri-obstacole pentru tânărul Valmont), m-am trezit emițând de probă o părere, doar pentru a o modifica subtil peste o clipă, ca să fie în concordanță cu a ei. Fiecare din întrebările lui Chloe mă îngrozea, pentru că ar fi putut conține fără să-mi dau seama ceva care s-o ofenseze irevocabil. Felul principal (rață pentru mine, somon pentru ea) era ca o mlaștină minată – eram eu de părere că doi oameni ar trebui să trăiască numai unul pentru celălalt? Copilăria mea a fost dificilă? Am fost vreodată cu adevărat îndrăgostit? Cum a fost? Eram o persoană emotivă sau cerebrală? Cu cine am votat la ultimele alegeri? Care e culoarea mea preferată? Eram de părere că femeile sunt mai schimbătoare decât bărbații?

14. Pentru că implică riscul de a-i îndepărta pe cei care nu sunt de acord cu ceea ce spunem, originalitatea s-a dovedit a fi peste puterile mele. Nu am făcut decât să încerc să mă aliniez la ceea ce credeam că simte Chloe. Dacă îi plăceau bărbații duri, mă prefăceam dur, dacă îi plăcea windsurfingul, mă dădeam drept surfer, dacă detesta șahul, îl detestam și eu. Ideea mea despre ce dorea ea de la un iubit era ca un costum foarte fix pe corp, iar personalitatea mea era ca un individ corpolent, așa încât seara a fost ca procesul prin care un bărbat gras încearcă să intre într-un costum

prea mic. Făceam eforturi disperate de a scapă de umflăturile care nu se potriveau cu croiala, să-mi sug burta și să-mi țin respirația ca stofa să nu plesnească. Nu e de mirare că nu am fost atât de spontan pe cât mi-aș fi dorit. Cum poate un bărbat gras, îmbrăcat într-un costum prea strâmt, să fie spontan? E atât de îngrozit că haina o să crape pe el, încât e obligat să stea complet nemișcat, ținându-și răsuflarea și rugându-se să termine seara fără a se întâmpla un dezastru. Dragostea mă mutilase.

15. Chloe se confrunta cu o altă dilemă, căci venise timpul pentru desert și, deși nu avea decât o singură posibilitate, avea mai mult de o singură dorință.

— Ce părere ai, ciocolată sau caramel? a întrebat (în timp ce pe figură îi apărea o expresie vinovată). Poate iei tu una și eu cealaltă și le împărțim.

Nu aveam chef de niciuna, aveam probleme cu digestia, dar asta nu avea nicio relevanță.

— Ador ciocolata, tu nu? a întrebat Chloe. Nu-i înțeleg pe oamenii cărora nu le place ciocolata. Aveam odată un prieten, tipul ăsta, Robert, despre care-ți spuneam, și nu mă simțeam niciodată bine cu el, dar nu-mi dădeam seama de ce. Până într-o zi când m-a dumirit: nu-i plăcea ciocolata. Adică, nu că nu se dădea în vânt după ea, tipul ăsta chiar o ura. Puteai să-i pui o ciocolată în față și nu s-ar fi atins de ea. Felul ăsta de a gândi e așa de străin de orice pot eu să accept, înțelegi? După asta, îți imaginezi, a fost clar că trebuie să ne despărțim.

— În cazul ăsta ar trebui să comandăm ambele deserturi și să gustăm unul de la celălalt. Dar pe care îl preferi?

— Nu am preferințe, a mințit Chloe.

— Serios? Atunci, dacă nu te deranjează, iau eu ciocolata – nu pot să-i rezist. De fapt, vezi tortul de ciocolată de pe rândul de jos? Cred că asta o să comand. Pare cel mai bogat în ciocolată.

— Te pregătești să păcătuiești, a spus Chloe, mușcându-și buza de jos, într-o combinație de anticipație și jenă, da' de ce nu? Ai absolută dreptate. Viața e scurtă etc. etc.

16. Mințisem din nou (începeam să aud cocoșii cântând undeva în bucătărie). Fusesem mai mult sau mai puțin alergic la ciocolată toată viața, dar cum aș fi putut fi onest în privința adevăratelor mele dorințe într-o asemenea situație, când dragostea pentru ciocolată fusese atât de evident identificată ca un criteriu esențial în compatibilitatea cu Chloe?

17. Minciuna mea fusese perversă, din cauza supoziției că gusturile și obiceiurile mele ar fi fost mai puțin valabile decât ale lui Chloe și că ea ar fi fost ireparabil ofensată de orice divergență față de ale ei. Aș fi putut inventa o poveste mișcătoare despre mine și ciocolată („O iubeam mai mult decât orice pe lume, dar o comisie de doctori m-a avertizat că o să mor dacă mă ating de ea. Am făcut psihoterapie timp de trei ani") și aș fi avut parte de nesfârșita simpatie a lui Chloe – dar riscul era pur și simplu prea mare.

18. Minciuna mea, pe cât de rușinoasă pe atât de inevitabilă, m-a făcut atent la diferența dintre două feluri de minciuni, *minciuna pentru a scăpa* și *minciuna pentru a fi iubit*. În seducție, minciunile tind să fie foarte diferite de minciunile din alte domenii. Dacă mint poliția despre viteza cu care conduceam, o fac dintr-un motiv destul de evident,

pentru a scăpa de o amendă sau de arest. Dar minciuna spusă pentru a te face iubit poartă cu ea prezumția mult mai perversă *că dacă nu mint, nu pot fi iubit*. Este o atitudine care privește puterea de seducție ca fiind golirea de orice caracteristici personale (și ca atare potențial divergente), adevărata personalitate fiind considerată în irevocabil conflict cu (și prin urmare nedemnă de) perfecțiunea percepută în ființa iubită.

19. Mințisem, dar oare m-a plăcut Chloe mai mult din cauza asta? Întinsese ea mâna să o apuce pe a mea sau sugerase că ar trebui să sărim peste desert (deși asta ar fi însemnat poate să cer prea mult) ca să ne grăbim să ajungem acasă? Evident, nu. A exprimat doar o oarecare dezamăgire, provocată de gustul inferior al caramelului, față de faptul că am insistat să comand ciocolată, adăugând degajat că un ciocofil poate fi în cele din urmă o problemă la fel de mare ca un ciocofob.

20. Seducția e o formă de teatru, o deplasare de la comportamentul spontan la comportamentul modelat de un public. Dar tot așa cum un actor are nevoie de un concept al așteptărilor publicului și seducătorul trebuie să aibă idee despre ce ar dori iubita să audă – deci dacă vrem un argument puternic împotriva minciunii pentru a te face iubit, acela este faptul că actorul nu poate ști ce anume va impresiona publicul său. Singura justificare pentru jocul de teatru ar fi eficiența sa prin comparație cu spontaneitatea, dar dată fiind complexitatea caracterului lui Chloe și dubiile față de atracția comportamentului mimetic, șansele mele de a o seduce n-ar fi fost semnificativ micșorate de o purtare cinstită sau spontană. Lipsa de autenticitate părea să nu

facă altceva decât să mă conducă la tumbe comice în ceea ce privește caracterul și opiniile.

21. De cele mai multe ori ne atingem scopurile datorită coincidenței și nu planificării – vești triste pentru seducător, care este pătruns de pozitivism și raționalism și care este convins că prin cercetare atentă și aproape științifică poate descoperi legile care fac pe cineva să se îndrăgostească. Seducătorii caută *arcane* pentru a-și ademeni ființa iubită – un anume zâmbet sau o opinie, sau felul în care țin furculița în mână. Dar e limpede faptul că, deși arcanele dragostei există pentru toată lumea, dacă le nimerim în cursul seducției, e absolut din întâmplare, în definitiv, ce făcuse Chloe ca să mă facă să mă îndrăgostesc de ea? Dragostea mea pentru ea se datora în egală măsură felului adorabil în care-i cerea chelnerului încă niște unt și faptului că-mi împărtășea părerile despre meritele cărții *Ființă și timp* de Heidegger.

22. Arcanele iubirii sunt caracterizate de o extremă idiosincrazie, care aparent sfidează orice legi ale cauzalității. Mișcările pe care le-au făcut femeile pentru a mă seduce s-au dovedit rareori cele care până la urmă m-au fermecat. Aveam talentul de a mă îndrăgosti din cauza unor arcane complet tangențiale sau accidentale, de care persoana ce încerca să mă seducă nu era suficient de conștientă, pentru a le scoate în evidență ca atuuri valoroase. M-am îndrăgostit odată de o femeie care avea o ușoară urmă de puf pe buza de sus. În mod normal eram scârbit de așa ceva, în cazul ei m-a fermecat în mod misterios, și dorința mea a hotărât, încăpățânată, să se concentreze acolo și nu asupra zâmbetului ei cald, a părului lung și blond sau a conversației

inteligente. Când am discutat cu prietenii despre atracția pe care o simțeam, m-am străduit să le sugerez că avea de-a face cu o anume „aură" pe care o avea – dar n-am putut ascunde faptul că mă îndrăgostisem de o buză păroasă. Când am văzut-o din nou, cineva trebuie să-i fi sugerat electroliza, pentru că puful dispăruse și (în ciuda multelor ei calități) dorința mea la fel.

23. Euston Road era încă blocat din cauza traficului când am pornit spre Islington. Cu mult înainte ca asemenea întrebări să fi devenit semnificative, aranjaserăm s-o duc pe Chloe acasă – dar dilema seducătorului (Să o sărut, sau nu?) părea o prezență solidă între noi în mașină. Într-un moment din cursul seducției actorul trebuie să riște a-și pierde publicul. Seducătorul poate încerca să-și satisfacă sinele prin comportament mimetic, dar jocul va necesita în cele din urmă ca unul sau celălalt din parteneri să definească situația, chiar cu riscul de a-l îndepărta pe cel iubit. Un sărut ar fi schimbat totul, contactul epidermelor ar fi alterat irevocabil pozițiile noastre, punând capăt convorbirilor codificate și acceptând subtextul. Cu toate acestea, ajungând la ușa apartamentului 23a din Liverpool Road, lovit de teama de a nu interpreta greșit semnele, am tras concluzia că momentul să propun o ceașcă metaforică de cafea încă nu sosise.

24. Dar după o cină atât de tensionată și de bogată în ciocolată, stomacul meu avea brusc priorități absolut diferite și am fost obligat să cer permisiunea de a intra în apartament. Am urmat-o pe Chloe până sus, am intrat în living și mi s-a arătat unde e baia. Ieșind după câteva minute, cu intențiile neschimbate, am întins mâna după

haină și i-am spus iubitei mele, cu toată autoritatea unui bărbat care a decis că e preferabil să fie rezervat și că fanteziile anterioare trebuie să rămână la stadiul de fantezii, că am petrecut o seară minunată, că speram s-o revăd curând și că o s-o sun după Crăciun. Mulțumit de un rămas-bun atât de matur, am sărutat-o pe amândoi obrajii, i-am spus noapte bună și m-am întors să ies.

25. Date fiind circumstanțele, a fost un lucru bun că pe Chloe n-am convins-o și că mi-a tăiat elanul apucându-mă de capetele fularului. M-a tras înapoi în apartament, m-a încolăcit cu brațele și, privindu-mă drept în ochi cu un zâmbet pe care înainte îl rezervase ideii de ciocolată, mi-a șoptit: „Nu suntem copii, să știi”.

26. Și cu aceste cuvinte și-a lipit buzele de ale mele și așa a început cel mai lung și mai frumos sărut din istoria omenirii.

Capitolul al V-lea
Minte și trup

1. Puține lucruri pot fi atât de antitetice ca sexul și gândirea. Sexul este produsul trupului, este nereflexiv, dionisiac și imediat, o eliberare din constrângerile raționalului, o soluționare extatică a dorinței fizice. Prin comparație, gândirea pare aproape o boală, o nevoie patologică de a impune ordinea, un simbol al incapacității melancolice a minții de a se supune fluxului. Pentru mine, a gândi în timpul actului sexual însemna a încălca o lege fundamentală a acestuia, a mă face vinovat de o incapacitate blestemată de a păstra măcar acest domeniu pentru iresponsabilitatea dinaintea alungării din rai. Dar aveam oare de ales?

2. A fost cel mai dulce sărut, tot ce poți visa de la un sărut. Era cea mai ușoară atingere, incursiuni tandre care secretau parfumul unic al pielii noastre, asta înainte ca apăsarea să sporească, înainte ca buzele noastre să se despartă și să se reunească la loc, gurile articulând fără suflare dorința, buzele mele părăsindu-le o clipă pe ale lui Chloe pentru a călători de-a lungul obrajilor, tâmplelor, urechilor. Și-a lipit trupul de al meu, picioarele ni s-au încolăcit, amețiți, am căzut pe sofa, râzând, agățându-ne unul de altul.

3. Dar dacă ceva întrerupea acest paradis, aceea era mintea sau mai degrabă gândirea – gândul la cât de straniu era ca eu să mă aflu în apartamentul lui Chloe, lipindu-mi buzele de ale ei, mișcându-mi mâinile pe trupul ei, simțindu-i căldura alături de mine. După toată ambiguitatea, sărutul

venise atât de brusc, atât de neașteptat, încât mintea mea refuza să cedeze corpului controlul asupra evenimentelor. Gândul la sărut, și nu sărutul însuși, amenința să-mi rețină atenția.

4. Nu puteam să nu mă gândesc că o femeie al cărei corp fusese până acum câteva ore o zonă absolut privată (doar sugerată de liniile bluzei și de conturul fustei) se pregătea acum să-mi dezvăluie cele mai intime părți, cu mult înainte (din cauza vremurilor în care din întâmplare trăiam) să-mi fi dezvăluit locurile intime din sufletul ei. Deși vorbiserăm îndelung, simțeam o disproporție între cunoașterea lui Chloe din timpul zilei și cea din timpul nopții, între intimitatea pe care o implica contactul cu organele ei sexuale și dimensiunile în mare măsură necunoscute ale restului vieții ei. Dar prezența unor astfel de gânduri, curgând în legătură cu gâfâiala fizică, părea să meargă împotriva legilor dorinței, părea să deschidă porțile unui grad dezagreabil de obiectivitate, care-și asuma postura unei a treia persoane în cameră cu noi, o persoană care să privească, să observe, poate chiar să judece.

5. — Așteaptă, a spus Chloe în timp ce-i descheiam bluza, stai să trag perdelele, nu vreau să ne vadă toată strada. Sau, de ce nu ne-am muta în dormitor? E mai mult loc.

Ne-am ridicat de pe sofaua îngustă și am traversat apartamentul întunecat până în dormitorul lui Chloe. În mijloc era un pat mare, alb, ocupat de perne, hârtii, cărți și un telefon.

— Iartă dezordinea, a spus Chloe, restul apartamentului e doar de fațadă, aici locuiesc de fapt.

Deasupra tuturor pernelor era un animal.

— Fă cunoștință cu Guppy – prima mea iubire, a spus Chloe, întinzându-mi un elefant cenușiu și blănos, a cărui față nu arăta niciun semn de gelozie.

6. În aer plutea o ciudată stângăcie în timp ce Chloe elibera patul, dorința dinainte a trupurilor noastre făcuse loc unei tăceri grele, care arăta cât de incomod de aproape eram de propria goliciune.

7. De aceea, când ne-am dezbrăcat unul pe altul pe patul mare și alb și, la lumina lămpii de pe noptieră, ne-am văzut pentru prima oară trupurile goale, am încercat să fim la fel de nestingheriți ca Adam și Eva înainte de căderea în păcat. Mi-am strecurat mâinile sub fusta lui Chloe, iar ea mi-a desfăcut nasturii de la pantaloni cu un aer de normalitate banală, ca și când n-ar fi fost nicio surpriză să dăm cu ochii de fascinanta diferență dintre organele noastre sexuale. Intraserăm în faza în care mintea trebuie să cedeze trupului controlul, în care mintea trebuie golită de orice gând în afara gândului la pasiune, unde nu trebuie să mai existe loc pentru judecată, ci numai pentru dorință.

8. Dar dacă era să fie un lucru care să pună stavilă pasiunii noastre nechibzuite, era omniprezenta noastră stângăcie. Stângăcia era acolo ca să ne amintească lui Chloe și mie de umorul și bizareria faptului că ne aflăm împreună în pat – eu chinuindu-mă neîndemânatic să-i dau jos lenjeria lui Chloe (o parte i se încurcase la genunchi), ea având probleme cu nasturii cămășii mele – dar amândoi încercând să nu comentăm, nici măcar să nu zâmbim, privindu-ne cu un aer serios de pasionată dorință, ca și când n-am fi observat latura potențial comică a ceea ce se petrecea, faptul

că stăteam pe jumătate goi pe marginea patului, roșind ca niște școlari vinovați.

9. În retrospectivă, neîndemânarea în pat pare comică, aproape o farsă. Dar în timpul actului, este o mică tragedie, o întrerupere nedorită a curgerii line și directe a îmbrățișărilor arzătoare. Mitul iubirii fizice pasionate dă de înțeles că ar trebui să fie lipsită de impedimente minore, cum ar fi să te încurci în brățări, sau să ai crampe la picioare, sau să-ți lovești partenerul în efortul de a-i spori plăcerea. Strădania de a-ți descâlci părul sau membrele strecoară un grad jenant de rațiune acolo unde n-ar trebui să existe decât apetitul.

10. Dacă mintea este în mod tradițional condamnată, este din cauza refuzului ei de a renunța la controlul asupra cauzelor presupuse a fi în afara analizei; filosoful în dormitor este o figură la fel de ridicolă ca filosoful într-un club de noapte, în ambele cazuri, trupul este preponderent și vulnerabil, astfel că mintea devine un instrument al judecății tăcute și neimplicate. Infidelitatea gândului rezidă în intimitatea sa – „Dacă există ceva ce nu-mi poți spune", întreabă iubita, „lucruri la care trebuie să te gândești singur, atunci mă aflu cu adevărat în inima ta?" Resentimentul față de această distanță și superioritatea gândului maculează intelectul, dușman nu numai al iubitei, ci al națiunii, cauza luptei de clasă.

11. În acest dualism tradițional, gânditorul și îndrăgostitul se află la capetele opuse ale spectrului. Gânditorul *se gândește* la iubire, îndrăgostitul pur și simplu iubește. Nu mă gândeam la nimic crud în timp ce-mi plimbam mâinile și buzele pe trupul lui Chloe, dar Chloe ar fi fost probabil pur și

simplu deranjată de faptul că gândeam. Pentru că gândirea implică judecată (și suntem cu toții suficient de paranoici ca să considerăm judecata ca fiind ceva negativ), este întotdeauna suspectă în dormitor, unde goliciunea ne face vulnerabili. Numărul complexelor legate de dimensiuni, culori, mirosuri și comportament al organelor sexuale înseamnă că orice urmă de judecată evaluativă trebuie exilată. De aici și suspinul care acoperă sunetul gândului amanților, suspin care confirmă mesajul *Sunt prea pasionat ca să mai gândesc*. Sărut, deci nu gândesc – acesta este mitul oficial în umbra căruia are loc actul fizic al iubirii, dormitorul fiind un spațiu privilegiat în care partenerii cad în mod tacit de acord să nu-și amintească unul altuia de miracolul inspirator de venerație al goliciunii lor.

12. Oamenii au o abilitate unică de a se dedubla, acționând și în același timp retrăgându-se pentru a se privi acționând – și din această divizare se naște reflexivitatea. Dar boala care este excesiva conștiință de sine apare din incapacitatea de a fuziona privitul cu privitorul, din neputința de a te angaja într-o activitate și de a uita în același timp că ești angajat în ea. Este ca un personaj de desene animate care sare fericit de pe o stâncă și nu cade decât în momentul când devine conștient că nu mai are pământul sub picioare – moment în care alunecă spre moarte. Cât de norocoasă pare o persoană spontană pe lângă una conștientă de sine, liberă de diferența subiect/obiect și de sentimentul unei oglinzi sau al unui al treilea Ochi permanent interogând, cântărind. Sau pur și simplu privind ce face eul central (îi sărută lobul urechii lui Chloe).

13. Există o poveste a unei tinere virgine pioase din secolul al XIX-lea care, în ziua nunții, este avertizată de mama ei: „În seara asta, o să ți se pară că bărbatul tău a înnebunit, dar o să vezi că până dimineață îi trece.” Nu e oare mintea ofensatoare pentru că simbolizează refuzul nebuniei necesare, făcându-ne să ne păstrăm capul atunci când ceilalți își pierd răsuflarea?

14. În cursul a ceea ce Masters și Johnson ar fi numit perioada de platou, Chloe a ridicat privirea la mine și a întrebat:

— La ce te gândești, Socrate?

— La nimic, am răspuns eu.

— Rahat, văd în ochii tăi, de ce zâmbești?

— La nimic, îți spun, sau la tot, la o mie de lucruri; la tine, la seara asta, cum am ajuns aici, cât de ciudat și totuși cât de confortabil pare totul.

— Ciudat?

— Nu știu, da, ciudat, bănuiesc că sunt copilărește conștient de tot.

Chloe a zâmbit.

— Ce e așa de amuzant?

— Întoarce-te o clipă.

— De ce?

— Întoarce-te numai.

Într-o latură a camerei, așezată pe o comodă și înclinată ca să fie în câmpul vizual al lui Chloe, se afla o oglindă care ne reflecta trupurile întinse unul lângă altul, încurcate printre cearșafuri. Chloe se uitase la noi doi tot timpul?

— Îmi pare rău, ar fi trebuit să-ți spun, numai că n-am putut, nu din prima noapte, ai fi putut să fii șocat. Dar uită-te, se dublează plăcerea.

15. Chloe m-a tras către ea, și-a desfăcut picioarele și ne-am reluat mișcarea legănată. M-am uitat spre capătul camerei și, în oglindă, am prins imaginea a două persoane, înlănțuite în cearșafuri și una în brațele celeilalte, făcând dragoste într-un pat. A trecut o clipă până când am recunoscut imaginea din oglindă ca fiind eu și Chloe. Era o discrepanță inițială între oglindă și realitatea acțiunilor noastre, între privitor și cel privit, dar era o diferență plăcută, nu distanța paralizantă dintre obiect și subiect pe care o implica uneori conștiința de sine. Oglinda obiectiviza ceea ce făceam eu și Chloe și, făcând aceasta, îmi oferea fiorul de a fi atât actor cât și spectator al actului nostru amoros. Mintea colabora cu trupul, excitată de imaginea erotică a unui bărbat (picioarele partenerei lui fiind acum pe umerii lui) care făcea dragoste cu o femeie.

16. Mintea nu poate părăsi niciodată trupul și e o naivitate să sugerezi contrariul. A gândi nu înseamnă întotdeauna pur și simplu a judeca (sau a nu simți), ci înseamnă a-ți părăsi propria sferă, *a te gândi la altcineva*, a intra în empatie, a te plasa acolo unde nu se află trupul tău, a deveni trupul celuilalt, a simți plăcerea lui și a răspunde pulsului său, a ajunge la orgasm cu și pentru celălalt. Fără minte, trupul se poate gândi numai la sine și la propria plăcere, nu există sincronizare sau căutare a cărărilor plăcerii celuilalt. Ceea ce nu poți simți de unul singur trebuie să gândești. Mintea aduce congruența și reglează pulsul. Dacă trupului i s-ar permite să-și vadă de treabă, n-ar exista decât nebunie pe de o parte și o virgină pioasă și speriată de cealaltă.

17. Deși părea că Chloe și cu mine nu făceam decât să ne urmăm dorința, se petrecea un proces complex de reglare și acomodare. Discrepanța dintre eforturile tehnice și cele raționale de a atinge simultaneitatea și abandonul fizic întruchipate de orgasm ar fi putut părea ironică, dar numai din perspectiva modernă conform căreia sexul trebuie să țină exclusiv de trup – și ca atare de natură.

18. O contradicție pângărește ideea de natural, pentru că mitul naturii (ca și Burnița Minervei a lui Hegel) s-a manifestat numai atunci când nu mai exista, întrupând nostalgia după primitivism și o dezolare sublimată pentru energia pierdută. Într-o lume nespontană obsedată de spontaneitate, sexologii caută în van orgasmul pentru a reafirma legăturile umanității cu o sălbăticie acum dezodorizată, dar sunt incapabili a-l induce altfel decât printr-o sintaxă frustrată și birocratică. *Plăcerea Sexului*[1], un document durabil al fascismului plăcerii, cu sobrietate și cu oarecare vioiciune gramaticală, își sfătuiește cititorii că:

> *pentru pregătire, ca și pentru orgasm, latul palmei pe vulvă, cu degetul mijlociu între labii, cu vârful acestuia intrând și ieșind din vagin, în vreme ce podul palmei apasă tare chiar deasupra pubisului, este probabil cea mai bună metodă.*

19. Tempoul ritmic în care ne mișcăm eu și Chloe avea în curând să ajungă la apogeu. O umezeală generoasă ne făcea coapsele alunecoase, părul ne era ud de transpirație, ne priveam unul pe altul cu abandon, mintea și trupul se uneau aici cum s-ar fi unit în cealaltă moarte (unde puritanii de un

---

[1] *The Joy of Sex, A Gourmet Guide to Lovemaking*, Alex Comfort, Quartet Books, 1989.

alt fel ar fi cerut de mult divorțul). Avea să fie un spațiu dincolo de timpul cunoscut, comprimat dar în expansiune, caleidoscopic, polimorfic, extrem de mortal, o dezintegrare a oricărei sintaxe și legi, corsetul limbajului explodat în țipete dincolo de înțeles, dincolo de politic, dincolo de tabu, pe tărâmul uitării fluide.

Capitolul al VI-lea
Marxism

1. Când ne uităm la cineva (la un înger) din postura unei iubiri neîmpărtășite și ne imaginăm plăcerea de a fi în paradis alături de acea persoană, suntem tentați să trecem cu vederea un pericol important: cât de curând atracția pe care o simțim ar păli dacă îngerul ar începe să răspundă iubirii noastre. Ne îndrăgostim pentru că tânjim să evadăm din noi înșine alături de cineva pe cât de frumos, inteligent și spiritual pe atât suntem noi de urâți, proști și plați. Dar dacă această făptură perfectă într-o zi ar decide să ne iubească la rândul său? Am fi întrucâtva șocați – cum să fie atât de minunată pe cât credeam, dacă are prostul gust de a agrea pe cineva ca mine? Dacă pentru a iubi trebuie să credem că ființa iubită ne e într-un fel superioară, nu apare un paradox crud atunci când ne împărtășește dragostea? Ajungem să ne întrebăm: *Dacă este atât de minunat/a, cum se face că iubește pe cineva ca mine?*

2. Pentru cei care studiază psihologia umană, nu există un material mai bogat decât dimineața de după. Dar Chloe avea alte priorități la trezire: s-a dus să-și spele părul în baia de alături și m-am trezit din cauza sunetului apei curgând pe faianță. Am rămas în pat, ghemuit în forma și parfumul trupului ei, păstrate de așternuturi. Era sâmbătă dimineața și primele raze ale soarelui de decembrie își făceau loc printre perdele. Am cercetat camera în intimitate, îndrăgostitul ca antropolog al iubitei, fermecat de fiecare manifestare culturală a ei. Era un privilegiu să mă aflu în sacrul ei interior, în patul ei, în așternuturile ei, privind

obiectele care-i formau viața zilnică, pereții pe care-i vedea în fiecare dimineață, ceasul deșteptător, cutia de aspirine, ceasul de mână și cerceii de pe noptieră. Dragostea se manifesta ca interes, ca fascinație față de tot ce era al lui Chloe, față de semnele materiale ale unei vieți pe care urma să o descopăr, dar care părea infinit de bogată, de plină de miracolele pe care cotidianul pare să le capete în lumina extraordinarului, într-un colț era un aparat de radio galben, o reproducere după Matisse se rezema de un scaun, hainele pe care le purtase cu o seară înainte atârnau în dulapul de lângă oglindă. Pe o comodă era un teanc de cărți, alături de ele poșeta și cheile, o sticlă de apă minerală și Guppy elefantul. Printr-un fel de transfer, m-am îndrăgostit de tot ce poseda, totul părea atât de perfect, de plin de gust, de diferit de ceea ce se putea cumpăra în mod obișnuit din magazine (deși văzusem de curând același aparat de radio pe Oxford Street). Obiectele erau fetișizate, substitute simbolice și erotice pentru sirena care-și spăla părul în încăperea alăturată.

3. — Mi-ai probat lenjeria? a întrebat Chloe o clipă mai târziu, ieșind din baie înfășurată într-un halat alb pufos și cu un prosop pe cap. Ce-ai făcut cât am lipsit? Trebuie să te dai jos din pat, pentru că trebuie să-l fac.

M-am mișcat, am oftat, oh-uri și ah-uri.

— Mă duc să pregătesc micul dejun, vrei să faci duș între timp? Sunt prosoape curate în dulap. Și ce zici de un sărut?

4. Baia era și ea o cameră a minunilor, plină de borcane, poțiuni, parfumuri, un altar al trupului ei, vizita mea acolo un pelerinaj. M-am spălat pe cap, cântând ca o hienă sub cascadă, m-am uscat și am folosit o periuță de dinți nouă pe

care mi-o dăduse Chloe. Când m-am întors în dormitor, vreo cincisprezece minute mai târziu, ea dispăruse, patul era aranjat, camera ordonată și perdelele trase.

5. Chloe nu se dusese doar să facă pâine prăjită, pregătise un ospăț. Pe masă erau un coș cu croissanturi, suc de portocale, o cană cu cafea proaspătă, ouă și pâine prăjită și un vas imens cu flori galbene și roșii exact în centru.

6. — E fantastic, am spus, ai pregătit toate astea cât am făcut eu duș și m-am îmbrăcat.

— Asta pentru că nu sunt leneșă ca tine. Hai să mâncăm până nu se răcesc toate.

— Ești atât de dulce că ai făcut toate astea.

— Prostii.

— Nu, serios, ești dulce. Nu mi se întâmplă în fiecare zi să-mi pregătească cineva micul dejun, am spus, și i-am cuprins talia cu brațele.

Nu s-a întors să mă privească, dar mi-a luat mâna în a ei și mi-a strâns-o pentru o clipă.

— Nu te umfla în pene, nu pentru tine le-am făcut, așa mănânc în fiecare weekend.

Știam că minte. Îi făcea o oarecare plăcere să râdă de romantism, să fie lipsită de sentimentalism, prozaică, stoică, dar în adâncul sufletului era exact pe dos, idealistă, visătoare, generoasă și profund atașată de tot ceea ce verbal ironiza ca fiind *mălăieț*.

7. În timpul micului dejun minunat și *mălăieț* mi-am dat seama de ceva care poate era teribil de evident, dar care m-a izbit ca neașteptat și foarte complicat faptul că Chloe începuse să simtă față de mine un pic din ceea ce simțeam

eu pentru ea de atâta vreme. Obiectiv vorbind, nu era un gând neobișnuit, dar ocupat fiind să mă îndrăgostesc de ea, uitasem complet de posibilitatea reciprocității. Nu era neapărat un lucru nedorit, pur și simplu nu-l luasem în calcul, contasem mai mult pe a iubi decât pe a fi iubit. Și dacă mă concentrasem mai ales asupra primei dintre aceste două emoții, este pentru că a fi iubit e mai complicat, săgeata lui Cupidon este mai ușor de trimis decât de primit, de dat decât de acceptat.

8. Dificultatea de a primi m-a izbit în cursul micului dejun, pentru că, deși croissanturile nu puteau fi mai franțuzești și cafeaua mai aromată decât era, ceva legat de această atenție și de afecțiunea pe care o simboliza m-a deranjat. Chloe își deschisese trupul pentru mine noaptea trecută, dimineața își deschisese bucătăria, dar acum nu puteam evita un sentiment de neliniște (care se poate să se fi învecinat cu iritarea), care se manifesta în întrebarea reprimată: *Ce am făcut ca să merit toate astea?*

9. Nu există multe lucruri atât de minunate și de înspăimântătoare ca recunoașterea faptului că ești obiectul iubirii cuiva, pentru că dacă nu ești pe deplin convins că poți fi iubit, atunci afecțiunea poate fi ca o onoare pe care o primești fără să știi exact ce ai făcut să o meriți. Oricât de îndrăgostit eram eu de Chloe, atențiile ei erau neliniștitoare. Există oameni pentru care astfel de demonstrații sunt doar o confirmare a ceea ce bănuiseră – și anume că pot fi iubiți. Dar mai există și cei care, lipsiți de această credință, sunt mai greu de convins. Amanții care au nenorocul de a pregăti micul dejun pentru asemenea gen de persoane trebuie să se

pregătească pentru reproșurile meritate de adulatorii mincinoși.

10. Motivul certurilor nu este niciodată atât de important ca disconfortul al căror pretext sunt. Cearta noastră a început de la gemul de căpșuni.

— Ai gem de căpșuni? am întrebat-o pe Chloe, cercetând masa încărcată.

— Nu, dar am de zmeură, te deranjează?

— Cam da, într-un fel.

— Mă rog, am și de coacăze.

— Detest coacăzele, ție-ți plac?

— Da, de ce nu?

— Sunt oribile. Deci nu ai niciun gem civilizat?

— N-aș spune asta. Sunt cinci feluri de gem pe masă, doar că lipsește gemul de căpșuni.

— Văd.

— De ce faci atâta caz de asta?

— Pentru că nu-mi place micul dejun fără un gem bun.

— Am gem bun, în afară de cel care îți place ție.

— Magazinul e departe?

— De ce?

— Mă duc să cumpăr.

— Pentru Dumnezeu, de abia ne-am așezat la masă, totul o să se răcească dacă pleci acum.

— Mă duc.

— De ce, dacă o să se răcească totul?

— Pentru că am nevoie de gem, de aia.

— Ce-i cu tine?

— Nimic, de ce?

— Te comporți ridicol.

— Nu, nu-i adevărat.

— Ba da.

— Pur și simplu vreau gem.

— De ce ești imposibil? Ți-am gătit micul dejun și tu nu ești în stare decât să faci caz de un borcan de gem. Dacă chiar vrei gem, du-te dracului de aici și mănâncă-l în compania altcuiva.

11. A urmat o tăcere, ochii lui Chloe s-au voalat, apoi s-a ridicat brusc și a intrat în dormitor, trântind ușa. Am rămas la masă, ascultând ceea ce era probabil plâns, simțindu-mă ca un idiot pentru că o supărasem pe femeia pe care pretindeam că o iubesc.

12. Dragostea neîmpărtășită poate fi dureroasă, dar e o durere lipsită de primejdie, pentru că nu implică prejudicii aduse altcuiva decât ție însuți; o durere intimă, pe cât de dulce-amăruie, pe atât de autoindusă. Dar imediat ce dragostea capătă reciprocitate, trebuie să fii pregătit să renunți la pasivitatea de *a fi* rănit și să-ți asumi răspunderea de a provoca răni.

13. Dar răspunderea poate fi cea mai grea povară. Dezgustul pe care-l simțeam față de mine însumi pentru că o rănisem pe Chloe se întorsese pentru moment împotriva ei. O uram pentru toate eforturile pe care le făcuse pentru mine, pentru slăbiciunea ei de a crede în mine, pentru prostul gust de care dăduse dovadă permițându-mi să o supăr. Brusc, părea excesiv de sentimental, aproape patetic, faptul că îmi dăduse periuța de dinți, că pregătise micul dejun pentru mine și că începuse să plângă în dormitor ca un copil. Detestam sensibilitatea pe care o căpătase față de mine și de

toanele mele și eram stăpânit de nevoia de a o pedepsi pentru o asemenea slăbiciune.

14. Ce mă transformase într-un asemenea monstru? Faptul că fusesem dintotdeauna un fel de marxist.

15. Un banc vechi povestește despre Marx că râdea spunând că n-ar catadicsi să facă parte dintr-un club care ar accepta pe cineva ca el drept membru – un adevăr la fel de aplicabil în dragoste ca și în apartenența la un club. Râdem de poziția lui Marx din cauza contradicției ei absurde:

Cum e posibil să vreau să fac parte dintr-un club și această dorință să dispară în momentul în care se împlinește?
Cum se face că dorisem să fiu iubit de Chloe, dar să mă irite faptul că o făcea?

16. Poate pentru că originile unui anume fel de dragoste se găsesc în impulsul de a evada din noi înșine și din slăbiciunile noastre printr-o alianță amoroasă cu cineva frumos sau puternic – Dumnezeu, un club, Ea/El. Dar când persoana iubită ne întoarce dragostea (sau Dumnezeu ne răspunde rugăciunii, sau ni se oferă calitatea de membru în club), suntem obligați să ne întoarcem la noi înșine și să ne amintim de lucrurile care ne-au făcut să iubim dintru început. Poate că de fapt nu dragostea ne-o doriserăm, poate că doream doar pe cineva în care să credem, dar cum putem continua să credem în persoana iubită, acum că aceasta crede în noi?

17. Mă întrebam cum de poate Chloe măcar să creadă că-și poate baza viața sentimentală pe un nemernic ca mine.

Dacă părea să fie puțin îndrăgostită, nu era oare din cauză că mă înțelesese greșit? Era raționamentul marxist clasic, prin care dragostea era dorită, dar imposibil de acceptat, de teama dezamăgirii pe care avea să o implice atunci când adevăratul eu s-ar fi revelat – dezamăgire care în mod normal se petrecuse deja (poate din cauza unui părinte), dar care acum este proiectată în viitor. Marxiștii cred că nucleul sinelui lor este atât de profund inacceptabil, încât intimitatea îi va demasca drept șarlatani. Deci cum poți accepta darul iubirii, când știi că-ți va fi luat înapoi imediat? *Mă iubești, numai pentru că nu mă vezi în întregime,* gândește marxistul, *iar dacă nu mă vezi în întregime, ar fi o nebunie să mă obișnuiesc cu iubirea ta înaintea momentului în care mă vei vedea.*

18. Din aceste motive, o adevărată alianță marxistă se va baza pe un transfer inegal de afecțiune. Deși de pe poziția unei iubiri neîmpărtășite și dorind să li se răspundă cu iubire, marxiștii preferă în mod inconștient ca visele lor să rămână de domeniul fanteziei. Ar prefera ca dragostea lor să fie numai recunoscută, dar partenerul lor să nu-i caute prea des sau să aibă decența de a fi indisponibil emoțional în cea mai mare parte a timpului, o situație conformă cu sentimentul propriei valori – *de ce alții ar avea despre ei o părere mai bună decât au ei înșiși?* Dacă, printr-un accident, persoana iubită ar arăta că are o părere bună despre el (dacă s-ar culca cu el, i-ar zâmbi sau i-ar pregăti micul dejun), primul impuls al marxistului ar fi să sfărâme idila, *nu pentru că nu i-ar plăcea, ci pentru că simte că nu merită*. Numai atâta timp cât iubita consideră că marxistul nu reprezintă nimic, acesta poate crede că iubita reprezintă totul. Dacă iubita începe să iubească, acest lucru îi maculează perfecțiunea,

prin nefericita asociere cu un nemernic. Dacă Chloe pierduse stima mea pentru că se culcase cu mine și fusese drăguță cu mine, nu cumva era din cauză că se contaminase cu *virusul de sine*, din cauza periculoasei apropieri de un marxist?

19. Văzusem deseori marxismul în funcțiune la alții. La 16 ani am fost o vreme îndrăgostit de o fată de 15 ani, care era căpitanul echipei de volei a școlii ei, foarte frumoasă și o marxistă convinsă. „Dacă un bărbat spune că mă sună la ora nouă", mi-a spus ea odată, la un pahar de suc de portocale pe care i l-am cumpărat eu la cantina școlii, „și chiar mă sună la nouă, refuz să-i răspund, în definitiv, de ce e așa de disperat? Singurul tip care o să-mi placă e unul care să mă facă sa aștept, și la nouă jumătate o să fiu în stare să fac orice pentru el".

Probabil că la vârsta aceea aveam o înțelegere intuitivă a marxismului ei, pentru că-mi amintesc de eforturile mele ca să par neinteresat de orice ar fi spus sau făcut. Mi-am primit recompensa o dată cu primul nostru sărut, câteva săptămâni mai târziu, dar deși era fără îndoială frumoasă (și la fel de pricepută în arta dragostei pe cât era la volei), relația nu a durat. Pur și simplu mi s-a părut un efort prea mare să întârzii întotdeauna cu telefonul.

20. Câțiva ani mai târziu mă vedeam cu o altă fată, care (ca o bună marxistă) era convinsă că bărbații trebuie să o sfideze într-un fel pentru a-i câștiga dragostea, într-o dimineață, înainte de a pleca împreună la o plimbare în parc, m-am îmbrăcat cu un pulover vechi și neobișnuit de urât, de un albastru electric.

— De un lucru sunt sigură, nu ies cu tine în halul ăsta, a exclamat Sophie când m-a văzut coborând scările. Glumești

dacă crezi că o să mă las văzută cu cineva îmbrăcat cu așa ceva.

— Sophie, ce contează ce port? Mergem doar la o plimbare în parc, am replicat, puțin speriat că vorbește serios.

— Nu-mi pasă unde mergem, dar îți spun, nu merg cu tine în parc dacă nu te schimbi.

Dar m-a lovit încăpățânarea și am refuzat să fac cum voia Sophie, argumentând în favoarea puloverului albastru electric cu asemenea forță, încât peste o vreme ne îndreptam către Royal Hospital Gardens, purtând în continuare haina ofensatoare. Când am ajuns la porțile parcului, Sophie, care până atunci fusese vag bosumflată, a rupt brusc tăcerea, m-a luat de braț, m-a sărutat și a spus cuvintele care ne oferă esența marxismului: „Nu-ți face griji, nu sunt supărată pe tine, mă bucur că ai păstrat oroarea asta veche pe tine, *te-aș fi considerat extrem de slab dacă ai fi făcut ce ți-am cerut*."

21. Strigătul de luptă al marxistului este un paradoxal „Sfidează-mă și te voi iubi, nu mă suna la timp și te voi săruta, nu te culca cu mine și te voi adora". Exprimat în formă horticolă, marxismul este convingerea că iarba e întotdeauna mai verde în partea cealaltă. Singuri în grădină, privim cu invidie la pajiștea verde a vecinului (sau la ochii frumoși ai lui Chloe, sau la felul în care-și perie părul). Important nu e faptul că pajiștea vecinului e mai verde sau mai bogată decât a noastră (că ochii lui Chloe sunt neapărat mai frumoși decât ai persoanei de lângă ea sau că aceeași perie cumpărată de la aceeași drogherie n-ar face aceeași treabă în părul altcuiva). Ceea ce face iarba mai verde și mai atrăgătoare este faptul că nu e a noastră, că aparține vecinului, că nu este mânjită cu *virusul de sine*.

22. Dar dacă vecina s-ar îndrăgosti brusc de noi și ar cere primăriei permisiunea de a dărâma gardul dintre grădini? Nu ne-ar fi amenințată invidia ierbivoră? Nu și-ar pierde pajiștea vecinei încet, încet tot farmecul și ar arăta la fel de obosită și de tocită ca a noastră? Poate că ce căutam nu era neapărat o iarbă mai verde, ci o iarbă pe care s-o putem admira (în orice stare ar fi ea) *pentru că nu e a noastră.*

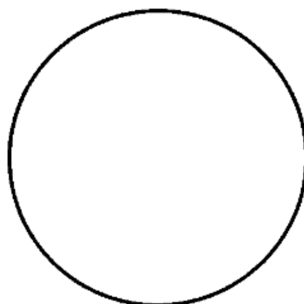
23. A fi iubit de cineva înseamnă a înțelege în ce măsură persoana respectivă împărtășește aceleași nevoi a căror soluție ne-a atras la ea dintru început. Nu am iubi dacă n-ar exista în noi o lipsă, dar o lipsă similară în celălalt ne jignește paradoxal. Așteptându-ne să găsim răspunsul, nu găsim decât o copie a propriei noastre probleme. Ne dăm seama cât de mare nevoie are celălalt să găsească un idol, vedem că iubita nu e scutită de sentimentul nostru de neajutorare și suntem forțați să renunțăm la copilăreasca pasivitate de a ne ascunde după o dumnezeiască admirație și venerație, pentru a ne asuma răspunderea de a susține și a fi susținuți.

24. Albert Camus sugera că ne îndrăgostim de oameni pentru că, din afară, par atât de *întregi* – atât fizicește întregi, cât și emoțional echilibrați, în vreme ce noi, subiectiv, ne simțim împrăștiați și confuzi. Lipsiți de o narațiune coerentă, de o personalitate stabilă, de o direcție fixă, de o unitate tematică, halucinăm despre aceste calități în persoana celuilalt. Nu asta se întâmplase în relația mea cu Chloe – din exterior (înainte de contactul epidermic) părea minunat de controlată, cu un caracter distinct și continuu, pe când post-coit o vedeam vulnerabilă, gata să se prăbușească, dispersată, nevoiașă? Nu era oare un caz clasic de sine

nietzschean, simpla sumă a acțiunilor sale, legat și atras sexual de ideea de sine „esențial” a lui Bishop Butler? Și ca atare un ecou al faimosului cântec al lui Bob Dylan „Don’t fall apart on me (tonight)”, după ce au curs lacrimile.

Haos subiectiv

Imaginara întregime a lui Chloe

25. Ca atare, persoana dorită trebuie să atingă echilibrul corect pentru marxist, într-o zonă în care dezechilibrul pare a fi norma – echilibrul între vulnerabilitate excesivă și independență excesivă. Lacrimile lui Chloe m-au speriat pentru că au acționat ca un memento inconștient al propriei mele sensibilități față de ea. Condamnasem la ea o dependență de care mă temeam în mine însumi. Dar, oricare ar fi fost problemele vulnerabilității, știam că independența poate fi o la fel de mare problemă, pentru că văzusem femei a căror superioară răceală aproape nega nevoia unui iubit. Chloe avea o sarcină dificilă: să nu fie atât de vulnerabilă încât să-mi pună în pericol independența, dar nici atât de independentă încât să-mi refuze vulnerabilitatea.

26. Gândirea occidentală are o lungă și sumbră tradiție în a argumenta că în ultimă instanță dragostea nu poate fi concepută decât ca un exercițiu marxist de admirație

unilaterală, în care dorința se hrănește din imposibilitatea de a vedea vreodată dragostea împărtășită. Conform acestui punct de vedere, dragostea e numai o direcție, nu un loc, și se sfârșește o dată cu atingerea scopului său, posedarea persoanei iubite (în pat sau altfel), întreaga poezie a trubadurilor din secolul al XX-lea provensal e bazată pe amânarea coitului, poetul repetându-și lamentațiile către o femeie care refuză în mod repetat ofertele bărbatului disperat. Patru secole mai târziu, Montaigne avea aceeași idee despre ceea ce face dragostea să sporească, atunci când spunea: „În dragoste nu există nimic în afară de o dorință disperată pentru ceea ce fuge de noi" – punct de vedere reluat de maxima lui Anatole France: „Nu se obișnuiește să iubești ceea ce ai." Stendhal considera că dragostea nu apare decât pe baza fricii de a pierde persoana iubită, Denis de Rougemont argumenta: „Cea mai serioasă obstrucție e cea preferată față de toate celelalte. Este cea mai potrivită pentru a spori pasiunea", iar Roland Barthes limita dorința la a tânji după ceea ce este prin definiție de neatins.

27. Conform acestei viziuni, amanții nu pot decât să oscileze între polii gemeni ai lui *a tânji după* și *a fi iritat de*. Dragostea nu cunoaște cale de mijloc, e numai o direcție, ceea ce dorește ea nu poate dori după ce a căpătat. De aceea dragostea se va autodistruge prin împlinire; posedarea celei dorite ucide dorința. Exista primejdia ca eu și Chloe să cădem tocmai în capcana unei astfel de spirale marxiste, în care creșterea iubirii unei persoane să provoace scăderea iubirii celeilalte, până când dragostea ar fi spiralat în jos către uitare.

28. S-a conturat o soluție mai fericită. M-am întors acasă de la micul dejun vinovat, rușinat, apologetic și gata să fac orice pentru a o recâștiga pe Chloe. Nu era ușor (întâi mi-a închis telefonul, apoi m-a întrebat dacă întotdeauna am grijă să mă port ca „o jigodie suburbană de doi-bani” cu femeile cu care mă culc), dar după scuze, insulte, râsete și lacrimi, Romeo și Julieta puteau fi văzuți împreună în după-amiaza aceea, ținându-se mălăieț de mână în întuneric la spectacolul de la patru și jumătate al filmului *Dragoste și moarte* la Cinematograful Național. Happy ending, cel puțin pentru moment.

29. De obicei, în toate relațiile există un moment marxist (momentul în care devine clar că dragostea e împărtășită) și felul în care este depășit depinde de echilibrul dintre iubirea de sine și ura de sine. Dacă ura de sine prevalează, atunci cel care a primit dragostea va declara că persoana iubită (dintr-un pretext sau altul) nu este destul de bună pentru el (nu e destul de bună din cauza asocierii ei cu cineva nu destul de bun). Dar dacă dragostea de sine are câștig de cauză, ambii parteneri pot accepta faptul că a-și vedea iubirea împărtășită nu e un semn că cel iubit este necorespunzător, ci că ei înșiși s-au dovedit a fi demni să fie iubiți.

Capitolul al VII-lea
Note false

1. Cu mult înainte de a avea ocazia să ne familiarizăm cu persoana iubită, putem avea senzația ciudată că o cunoaștem deja. Pare că am mai fi întâlnit-o cândva, poate într-o viață anterioară sau în vise. În *Banchetul* lui Platon, Aristofan explică acest sentiment de familiaritate prin aceea că persoana iubită este „cealaltă jumătate" a noastră de mult pierdută, cu al cărei trup am fost inițial uniți. La început, toate ființele omenești erau hermafrodiți cu patru mâini și patru picioare și cu fețele întoarse în direcții opuse, în același cap. Acești hermafrodiți erau atât de puternici și mândria lor era atât de nesocotită, încât Zeus a fost obligat să-i taie în două – jumătate bărbat, jumătate femeie – și din acea zi, fiecare bărbat și fiecare femeie tânjește să se reunească cu jumătatea de care a fost despărțit.

2. Chloe și cu mine am petrecut Crăciunul separat, dar când ne-am întors la Londra după Anul Nou, am început să petrecem împreună fiecare moment disponibil, de obicei unul în brațele celuilalt, deseori unul în patul celuilalt. Trăiam povestea de iubire tipică pentru viața urbană de la sfârșitul secolului XX, înghesuiți între orele de serviciu (telefonul fiind cordonul ombilical când așteptarea devenea insuportabilă), animați de mișcări externe cum ar fi plimbările în parc, hoinăreli prin librării și mese la restaurant. Aceste prime săptămâni au fost foarte aproape de redescoperirea celeilalte jumătăți a trupului hermafrodit originar. Eram de acord asupra atâtor probleme diferite încât a trebuit să tragem

concluzia că, în ciuda lipsei unor urme clare ale separării, trebuie să fi fost cândva două părți ale aceluiași trup.

3. Când filosofii își imaginează societăți utopice, rareori le concep ca pe niște creuzete în care se topesc diferențele; mai degrabă aceste societăți sunt bazate pe asemănări de gândire și pe unitate, similaritate și omogenitate, o serie de scopuri și presupuneri comune. Tocmai această congruență făcea ca viața alături de Chloe să fie atât de atrăgătoare, faptul că după nesfârșite și ireconciliabile divergențe în materie amoroasă, găsisem pe cineva ale cărui glume le puteam înțelege fără dicționar, ale cărui vederi păreau miraculos de apropiate de ale mele, ale cărui simpatii și antipatii făceau tandem cu ale mele și în a cărui companie mă trezeam spunând în mod repetat „Uluitor, tocmai mă pregăteam să spun/gândesc/fac exact același lucru…"

4. Criticii iubirii au avut întotdeauna îndreptățite suspiciuni asupra fuziunii, asupra credinței că diferențele dintre doi oameni pot fi șterse până la punctul în care cei doi se contopesc într-unul singur. Suspiciunea derivă din sentimentul că este mai ușor să presupui similaritatea decât distincția (ceea ce este familiar nu trebuie *inventat*) și că în absența dovezii contrariului, întotdeauna vom inventa ceea ce știm și nu ceea ce nu știm și ne sperie. Ne îndrăgostim pe baza unui material insuficient și ne completăm ignoranța prin dorință. Dar, așa cum subliniază criticii, timpul va dovedi că pielea care ne separă trupurile nu este numai o barieră fizică, ci un reprezentant al unor contradicții psihologice mai profunde, pe care ar fi o prostie să încercăm să le transcendem.

5. De aceea, la maturitate nimeni nu se îndrăgostește la prima vedere. Ne îndrăgostim numai atunci când știm cât de adânci sunt apele în care ne pregătim să plonjăm. Numai după îndelungate schimburi de informații despre povestea vieții, opinii despre politică, artă, știință și preferințe culinare ar trebui ca doi oameni să decidă că sunt gata să se iubească – o decizie luată pe baza unei înțelegeri mutuale și confirmate și nu pe baza unei imaginate afinități. La maturitate, numai atunci când îți cunoști cu adevărat partenerul, dragostea are șansa de a crește. Dar, în perversa realitate a dragostei (dragostea care se naște *exact* înainte de a ne da seama), cunoașterea profundă poate fi la fel de mult un obstacol ca și un îndemn – pentru că poate pune Utopia într-un periculos conflict cu realitatea.

6. Revelația că, oricâte fermecătoare similarități între noi am fi identificat, Chloe poate nu era totuși jumătatea de care cruda lovitură a lui Zeus mă separase, o plasez undeva pe la jumătatea lui martie, când m-a prezentat unei perechi de pantofi noi. Poate părea o problemă pedantă pe baza căreia să iei o asemenea decizie, dar pantofii sunt un simbol important al diferenței estetice și prin extensie psihologice. Deseori observasem că unele zone și metode de acoperire a corpului pot spune mai mult despre o persoană decât altele: cum pantofii sugerau mai mult decât puloverele, degetele mai mult decât coatele, lenjeria mai mult decât paltoanele, gleznele mai mult decât umerii.

7. Ce nu era în regulă cu pantofii lui Chloe? Obiectiv vorbind, nimic (dar oare când s-a îndrăgostit cineva în mod *obiectiv?*). Îi cumpărase într-o sâmbătă dimineața dintr-un magazin de pe King's Road, pregătindu-se pentru o petrecere

la care eram invitați în seara aceea. Înțelegeam combinația de toc înalt și toc jos pe care designerul încercase s-o încorporeze: talpa înălțându-se brusc la călcâi, de lățimea unui balerin, dar de înălțimea unui toc-stilet. Apoi mai era gulerașul înalt, vag rococo, decorat cu o fundă, stele și brodat cu o bucată de panglică voluminoasă. Pantofii erau ultima modă, erau bine făcuți, erau curați, dar erau exact genul de pantofi pe care-i urăsc.

8. — Nu ți se par superbi? mă întrebase Chloe retoric, încântată de noua achiziție. O să-i port în fiecare zi, nu crezi că sunt senzaționali?

Dar, deși o iubeam, bagheta magică ce i-ar fi putut transforma în obiecte ale dorinței rămânea neputincioasă în a-și exercita obișnuita alchimie.

— Zău, aș fi cumpărat tot magazinul. Au lucruri așa grozave acolo. Ar fi trebuit să vezi ce cizme au.

Eram șocat să văd că Chloe (cu care fusesem de acord asupra majorității lucrurilor până atunci) cădea în extaz față de ceva ce eu consideram în cel mai bun caz o pereche de pantofi foarte neatrăgători. Ideea mea despre ea, *certitudinea* mea aristofanică asupra a ce era ea, nu includea acest entuziasm anume. Neliniștit de ce ar fi putut Chloe să aibă în minte atunci când îi cumpărase, m-am întrebat „Cum pot să-i placă pantofii ăștia *și* în același timp să-i plac eu?"

9. Gustul în materie de pantofi al lui Chloe era un semnal dezagreabil al faptului că ea exista de sine stătător (dincolo de fanteziile fuzionale), că gusturile ei nu erau întotdeauna aceleași cu ale mele și că oricât de compatibili am fi în unele privințe, compatibilitatea nu se întindea la nesfârșit. Îmi mai amintea de faptul că a cunoaște pe cineva nu e întotdeauna

procesul plăcut pe care bunul-simț îl sugerează, pentru că așa cum poți să dai de similarități delicioase, la fel de bine poți să întâlnești diferențe amenințătoare. Privind la pantofii lui Chloe, am devenit conștient de dorința de a *nu* ajunge să cunosc anumite lucruri despre ea, ca să nu vină să se ciocnească cu imaginea frumoasă pe care, aproape din momentul în care dădusem ochii cu ea, începusem să o construiesc în imaginație.

10. Baudelaire a scris un poem în proză despre un bărbat care petrece o zi plimbându-se prin Paris cu o femeie pe care e gata s-o iubească. Pentru că sunt de acord asupra atâtor lucruri, pe seară e convins că a găsit companionul perfect cu al cărui suflet se poate uni. Însetați, se duc la o cafenea nouă și foarte în vogă pe colțul unui bulevard, unde bărbatul remarcă sosirea unei familii sărace care privește prin fereastră la clienții eleganți, la zidurile strălucitor de albe și la ornamentele de aur. Ochii acestor bieți trecători sunt atât de uluiți de bogăția și frumusețea din interior, încât naratorul se simte plin de milă și de rușine pentru poziția lui privilegiată. Se întoarce să privească la iubita lui, în speranța de a-și vedea gândurile oglindite în ochii ei. Dar femeia cu al cărei suflet era gata să se unească exclamă că amărâții cu ochii lor căscați sunt insuportabili și-i cere să cheme patronul care să-i gonească imediat. Nu are fiecare poveste de dragoste asemenea momente? Căutarea unor ochi care să-ți reflecte sentimentele, terminată cu o divergență (tragicomică) – fie ea pe tema luptei de clasă sau a unei perechi de pantofi.

11. Poate că e adevărat că oamenii de care e cel mai ușor să te îndrăgostești sunt cei care ne spun foarte puține despre

ei, în afara a ceea ce putem citi pe fața sau în vocea lor. În fantezie, o persoană poate fi nesfârșit, *ador*-abil de maleabilă. Dacă ești suficient de visător, nimic nu e mai romantic decât poveștile de dragoste pe care le scrii în minte într-o lungă călătorie cu trenul, privind la persoana atrăgătoare din fața ta – o perfectă poveste de iubire care se întrerupe atunci când Troilus sau Cressida începe o conversație plicticoasă cu vecinul de compartiment sau își suflă dezagreabil nasul într-o batistă murdară.

12. Consternarea pe care cunoașterea aprofundată a iubitei ți-o poate provoca este asemănătoare cu a compune în minte o simfonie minunată, pe care mai apoi s-o auzi cântată de o orchestră simfonică completă. Deși suntem impresionați auzind atâtea din ideile noastre confirmate prin interpretare, nu putem să nu observăm lucruri mărunte care nu sunt așa cum intenționaserăm să fie. Nu cumva unul din violoniști este puțin disonant? Flautul nu intră cam târziu? Percuția nu e cam tare? Oamenii pe care-i iubim la prima vedere sunt la fel de minunați ca simfonia compusă în minte. Le lipsește gustul disonant în materie de pantofi sau de literatură, la fel cum simfonia neinterpretată este lipsită de viori disonante sau de flauturi care intră prea târziu. Dar imediat ce fantezia este cântată într-o sală de concert, ființele angelice care pluteau în conștiința noastră revin pe pământ și se arată ca ființe materiale, încărcate de propria lor istorie mentală și fizică (deseori incomodă) – aflăm că folosesc un anume fel de pastă de dinți și au un anume fel de a-și tăia unghiile și-l preferă pe Beethoven față de Bach și creioanele față de stilouri.

13. Pantofii lui Chloe erau numai una dintr-o serie de note false pe care le detectasem în perioada timpurie a relației noastre, perioada de tranziție (dacă pot fi atât de optimist) între fantezia interioară și realitatea exterioară. Traiul zilnic alături de ea era ca aclimatizarea într-o țară străină și ca atare eram uneori pradă atacurilor de xenofobie, când mă despărțeam de propriile mele tradiții și obiceiuri. Implica o dislocare geografică și culturală, forțându-ne să traversăm o perioadă neprotejată între două obișnuințe, cea de a locui singur și cea de a locui împreună, o perioadă când (spre exemplu) ocazionalul entuziasm al lui Chloe pentru un club de noapte sau al meu pentru un film de avangardă riscau să contravină bine stabilitelor obiceiuri nocturne sau cinematografice ale celuilalt.

14. Divergențele amenințătoare nu se adunau în punctele majore (naționalitate, sex, clasă, ocupație), ci la intersecțiile mărunte ale gusturilor și opiniilor. De ce insista Chloe să lase pastele să fiarbă acele fatale minute în plus? De ce eram atât de atașat de actuala mea pereche de ochelari? De ce trebuia să-și facă exercițiile de gimnastică în dormitor în fiecare dimineață? De ce aveam întotdeauna nevoie de opt ore de somn? De ce nu-și făcea mai mult timp pentru operă? De ce nu aveam eu mai mult timp pentru Joni Mitchell? De ce detesta atât de tare fructele de mare? Cum se putea explica ura mea pentru flori și grădinărit? Sau a ei pentru călătoriile pe apă? Cum se făcea că voia să-și păstreze opțiunile deschise în privința lui Dumnezeu („cel puțin până la primul cancer”)? Dar eu de ce eram atât de ferm în materie?

15. Antropologii ne spun că grupul are întotdeauna prioritate în fața individului și că pentru a înțelege individul

trebuie să pornești de la grup, fie el națiune, trib, clan sau familie. Chloe nu ținea foarte tare la familia ei, dar când părinții ei ne-au invitat să petrecem o duminică la ei, în casa lor de lângă Marlborough, am implorat-o să accepte. „O să vezi, o să-ți pară rău”, mi-a spus ea, „dar dacă chiar vrei să mergem, e-n regulă. Cel puțin o să înțelegi lucrurile de care am încercat să fug toată viața.”

16. În ciuda dorinței ei de autonomie, văzând-o pe în mediul ei familial am înțeles unele fațete ale ei, ca și originea unora dintre divergențele noastre. Tot ce ținea de Gnarled Oak Cottage indica faptul că ea se născuse într-o lume (într-o galaxie aproape) și eu în alta. Camera de zi era decorată cu o mobila imitație Chippendale, covorul era un maron-roșcat pătat, pereții erau acoperiți cu rafturi prăfuite pline de volume de Trollope și de tablouri gen Stubbs, trei câini salivând alergau între camera de zi și grădină, o plantă corpolentă agoniza într-un colț. Mama lui Chloe purta un pulover violet, gros și plin de găuri, o fustă înflorată lălâie și părul lung și cărunt strâns neglijent la spate. Aproape mă așteptam să văd fire de pai pe ea – o aură de nonșalanță rurală întărită de faptul că-mi uita în mod repetat numele (și de încercările ei creative de a-mi găsi altul). M-am gândit la diferența dintre mama lui Chloe și a mea, la modul contrastant în care aceste două femei se prezentaseră lumii. Oricât de tare ar fi fugit Chloe de toate acestea, către metropolă, către propriile ei valori și propriii prieteni, familia încă reprezenta o tradiție genetică și istorică căreia îi aparținea. Am observat o punte între generații: mama pregătind cartofii la fel ca și Chloe, zdrobind puțin usturoi în unt și presărând sare de mare pe ei, sau împărtășind entuziasmul fiicei pentru pictură sau gustul pentru ziarele

de duminică. Tatăl era un hoinar pasionat și lui Chloe îi plăcea de asemenea să meargă pe jos, deseori târându-mă în weekend să facem un tur rapid prin Hampstead Heath, proclamând binefacerile aerului curat în felul în care și tatăl ei o făcuse probabil cândva.

17. Totul era ciudat și nou. Casa în care crescuse evoca un întreg trecut pe care-l ratasem și pe care trebuia să-l absorb dacă voiam s-o înțeleg. Masa a fost în mare măsură un meci de tenis întrebare-răspuns între Chloe și părinții ei, asupra diferitelor aspecte ale folclorului familiei: asigurările au plătit pentru spitalul bunicii? Se reparase rezervorul de apă? Agenția imobiliară o sunase pe Carolyn? Era adevărat că Lucy pleca să studieze în State? A citit cineva romanul mătușii Sarah? Chiar avea Henry de gând să se însoare cu Jemima? (Toate aceste personaje intraseră în viața lui Chloe cu mult înaintea mea – și puteau, cu tenacitatea tuturor lucrurilor ce țin de familie, să fie acolo și după mine.)

18. Mă intriga să văd cât de diferit era percepută Chloe de părinții ei. Pe când eu o știam îndatoritoare și generoasă, acasă era cunoscută drept autoritară și exigentă, în copilărie fusese un mini-autocrat pe care părinții o porecliseră Miss Pompadosso, după eroina unei cărți pentru copii. Eu o cunoscusem pe Chloe cumpătată în privința banilor și a carierei, dar tatăl ei spunea că „nu înțelege nimic despre cum merg lucrurile în lumea reală”, în vreme ce mama glumea despre cum își intimida toți iubiții. Am fost obligat să adaug la cunoștințele mele despre Chloe un întreg capitol legat de realitatea dinainte de sosirea mea, viziunea mea intrând în coliziune cu cea impusă de narațiunea familiei.

19. După-amiază Chloe mi-a arătat casa. M-a dus în camera din capul scărilor în care, în copilărie, îi era frică să intre, fiindcă unchiul ei îi spusese că în pian locuia o stafie. Ne-am uitat în fostul ei dormitor, pe care acum mama ei îl folosea ca studio și mi-a arătat trapa prin care ajungea în pod ca să se ascundă împreună cu elefantul ei Guppy de câte ori era nefericită. Ne-am plimbat prin grădină, trecând pe lângă un copac încă nevindecat de la poalele unei pante, în care mașina familiei se proptise atunci când îl îndemnase pe fratele ei să tragă frâna de mână. Mi-a arătat casa vecinilor, ale căror tufe de mure le devasta vara și pe al căror fiu îl sărutase pe drumul de întoarcere de la scoală.

20. Mai târziu m-am plimbat prin grădină cu tatăl ei, un bărbat afectat căruia treizeci de ani de căsătorie îi dăduseră păreri foarte clare pe această temă.

— Știu că fiica mea și cu tine țineți mult unul la altul. Nu sunt expert în dragoste, dar o să-ți spun ceva. Am constatat că până la urmă nu contează cu cine te căsătorești. Dacă la început îți place, e foarte probabil ca până la sfârșit să nu-ți mai placă. Și dacă la început nu poți s-o suferi, există șansa ca până la coadă să ți se pară că nu-i chiar așa de rea.

21. În trenul către Londra în seara aceea mă simțeam epuizat, obosit de toate diferențele dintre lumea în care crescuse Chloe și lumea mea. Poveștile din trecutul ei mă fermecaseră, dar se dovediseră de asemenea terifiante și ciudate, toți anii și obiceiurile dinainte de a o cunoaște eu, care erau parte din ea la fel de mult ca și culoarea ochilor și forma nasului. Simțeam o nostalgie primitivă după un mediu familiar, o recunoaștere a faptului că fiecare relație înseamnă o sciziune – o persoană cu totul nouă despre care să aflu

totul, cu care să mă obișnuiesc. Era probabil un moment de teamă la gândul tuturor diferențelor pe care aveam să le descopăr în Chloe, la gândul tuturor momentelor când ea avea să fie ceva și eu altceva, când viziunile noastre despre lume nu se vor putea alinia. Privind pe fereastră la peisajul din Wiltshire, tânjeam ca un copil pierdut după cineva pe care să-l pot înțelege deja pe deplin, ale cărui excentricități (casă, părinți și poveste a vieții) să le fi îmblânzit deja.

Capitolul al VIII-lea
Dragoste sau liberalism

1. Dacă mi se permite să mă întorc pentru un moment la pantofii lui Chloe, ar trebui să menționez că revelația cumpărării lor nu s-a încheiat cu analiza mea negativă, formulată însă în particular. Mărturisesc că s-a terminat cu cea de-a doua ceartă majoră din relația noastră, cu lacrimi, insulte, țipete și cu pantoful drept zburând prin fereastră și aterizând pe pavajul străzii Denbigh. Dând la o parte simpla intensitate dramatică a evenimentului, problema prezintă interes filosofic, pentru că simbolizează o alegere radicală, atât în sfera personală, cât și în cea politică: alegerea între *dragoste* și *liberalism*.

2. Alegerea a fost deseori trecută cu vederea în ecuația optimistă a celor doi termeni, unul fiind considerat epitoma celuilalt. Dar, dacă au fost legați între ei, a fost întotdeauna într-un mariaj implauzibil, pentru că pare imposibil să vorbești despre „iubește și lasă-l să trăiască”, iar dacă suntem lăsați să trăim, de obicei nu suntem iubiți. Am putea foarte bine să întrebăm de ce cruzimea care se petrece între doi amanți nu poate fi tolerată (sau măcar concepută) dincolo de situația de dușmănie deschisă. Apoi, pentru a face legătura între pantofi și națiuni, putem pune două întrebări: de ce țările care nu au un limbaj al comunității sau cetățeniei își lasă membrii să trăiască în izolare, dar nestingheriți? Și de ce țările care vorbesc cel mai mult despre comunitate, dragoste și frăție sfârșesc de cele mai multe ori măcelărind largi mase ale populațiilor lor?

3. — Ei, îți plac? a repetat Chloe.

— Sincer, nu.

— De ce nu?

— Nu-mi place genul ăsta de pantof. Arată ca un pelican.

— Serios? Dar e elegant.

— Nu, nu e.

— Ba e, uită-te la toc și la fundă. Sunt grozavi.

— Ți-ar fi greu să găsești pe cineva să fie de acord cu tine pe tema asta.

— Asta pentru că habar n-ai de modă.

— Se poate, dar recunosc un pantof oribil când îl văd.

— Nu e *oribil*.

— Fii serioasă Chloe, sunt oribili.

— Ești gelos pentru că mi-am cumpărat pantofi noi.

— Îți spun doar ce simt. Și nu cred că sunt potriviți pentru petrecerea de astă-seară.

— Minunat. Tocmai pentru asta i-am cumpărat.

— Atunci poartă-i.

— Cum să-i mai port acum?

— De ce să nu-i porți?

— Pentru că acum un minut mi-ai spus că arăt ca un pelican în ei.

— Așa arăți.

— Și vrei să merg la petrecere arătând ca un pelican?

— Nu neapărat. De asta îți spun că sunt groaznici.

— De ce nu poți să-ți ții părerile pentru tine?

— Pentru că țin la tine. *Cineva* trebuie să-ți spună când cumperi pantofi dezgustători. Și în definitiv ce contează ce cred eu?

— Pentru că vreau să-ți placă. I-am cumpărat sperând să-ți placă și acum îmi spui că o să arăt ca un extraterestru dacă-i port. De ce tot ce fac e greșit?

— Haide, nu-mi arunca chestia asta în față. Știi bine că nu-i așa.

— Ba e, nici măcar nu-ți plac pantofii mei.

— Dar îmi place aproape tot restul.

— Atunci de ce nu poți să uiți de pantofi?

— Pentru că meriți mai mult de-atât.

4. Scutesc cititorul de întreaga melodramă, ajunge să spun că peste câteva minute, la fel de brusc ca o tornadă, spiritele s-au încins, Chloe și-a scos unul din pantofii ofensatori (teoretic pentru a mi-l arăta), iar eu m-am ferit din calea proiectilului, permițându-i (poate în mod greșit) să se lovească de geamul din spatele meu și să zboare în stradă.

5. Cearta noastră a fost condimentată cu paradoxurile iubirii și liberalismului. De ce conta cum sunt pantofii lui Chloe? Avea atâtea alte fațete minunate, nu stricam oare totul fixându-mi privirea pe acest detaliu? De ce nu putusem să o mint politicos, cum aș fi făcut cu un prieten? Singura mea scuză era că pretindeam că o iubesc, că e idealul meu – cu excepția pantofilor – și ca atare mă simțeam obligat să subliniez acest mic cusur, lucru pe care nu l-aș fi făcut niciodată cu un prieten (ale cărui diferențe față de idealul meu ar fi fost oricum prea multe, într-o prietenie conceptul de ideal neintrând măcar în discuție). *Pentru că o iubeam, i-am spus* – în asta constă apărarea mea.

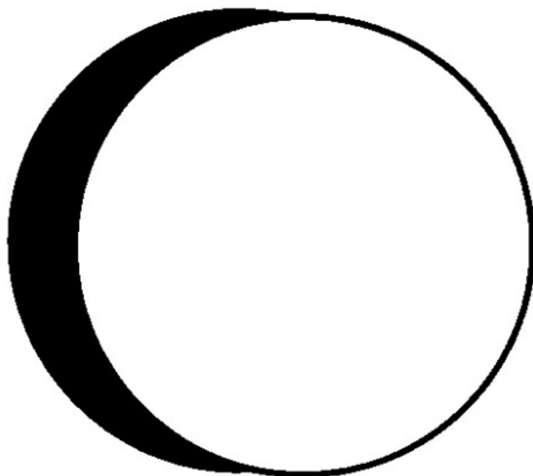
6. În momentele noastre mai idealiste, ne imaginăm că iubirea romantică ar fi înrudită cu iubirea creștină, o emoție universală ce declară că „te voi iubi pentru tot ceea ce ești”, o iubire necondiționată, care nu cunoaște limite, care adoră orice fel de pantof, care este întruchiparea acceptării. Dar

certurile care îi bântuie pe amanți le reamintesc că iubirea creștină nu supraviețuiește tranziției către dormitor. Mesajul ei pare mai potrivit planului universal decât celui particular, despre dragostea dintre toți bărbații și toate femeile, despre dragostea dintre doi vecini care nu se aud unul pe altul sforăind.

7. Dragostea romantică nu poate fi virginală, ea vorbește limba unui trup anume, e preocupată de unicitate, nu de generalitate. E vorba despre faptul că mă îndrăgostesc de vecinul sau vecina A pentru că el sau ea are un zâmbet, sau pistrui, sau râs, sau păreri, sau glezne pe care vecinul sau vecina B nu le are. Iisus a evitat această problemă spinoasă refuzând să atribuie criterii iubirii, scăpând astfel de mare parte din cruzimea iubirii. Pentru că din cauza criteriilor dragostea devine dureroasă, pentru că atunci când încercăm să-l transformăm pe vecinul A în vecinul B, sau pe vecinul B în B-ul idealizat pe care ni-l imaginaserăm înainte de căsătorie, atunci încep să zboare pantofii și se dau divorțuri, în această prăpastie dintre idealul imaginat și realitatea revelată de trecerea timpului se nasc nerăbdarea, perfecționismul și în final intoleranța.

8. Lipsa de liberalism nu era niciodată unilaterală. O mie de lucruri pe care le făceam eu o scoteau pe Chloe din minți: de ce eram atât de plin de toane? De ce insistam să port același pardesiu, care arăta vechi de o mie de ani? De ce aruncam întotdeauna plapuma din pat în somn? De ce eram de părere că Saul Bellow e un scriitor așa grozav? De ce nu învățasem să urc roțile pe trotuar când parcam mașina? De ce mă urcam tot timpul cu picioarele în pat? Toate astea erau foarte departe de dragostea despre care vorbește Noul

Testament, dragostea care nu comentează niciodată despre o pereche de pantofi urâți, despre salata rămasă între dinți sau despre părerea fixă (dar greșită) despre cine a scris *Răpirea buclei*. Toate acestea alcătuiau gulagul domestic, încercările cotidiene de a-l trage pe celălalt cât mai aproape de o idee despre cum ar trebui să fie. Dacă ne imaginăm idealul și realitatea ca pe două cercuri suprapuse, atunci pot spune că prin certurile noastre căutam să eliminăm *semiluna diferențelor*, în încercarea de a face un singur cerc din cele două.

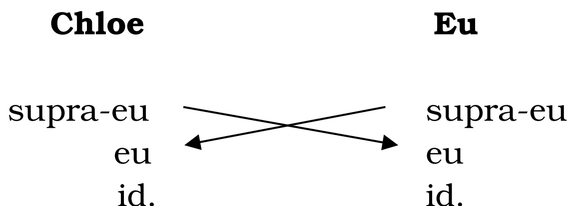

9. Și care era pretextul pentru asta? Aceeași eternă poveste pe care toți părinții, generalii, economiștii școlii din Chicago și comuniștii o folosesc înainte de a scoate din sărite pe cineva: *Țin la tine, așa că o să te enervez, te-am onorat cu o viziune despre cum ar trebui să fii, așa că o să te rănesc.*

10. Chloe și cu mine nu ne-am fi permis niciodată o asemenea intensitate a certurilor dacă am fi fost doar

prieteni. Prietenii sunt despărțiți de o membrană protectoare, derivată dintr-un cod al bunei-cuviințe și politeții, o teacă de lipsă de familiaritate biologică ce împiedică pătrunderea loviturilor ostile. Dar Chloe și cu mine nu mai practicam sexul protejat: ceva legat de faptul că dormeam și făceam baie împreună, că ne priveam unul pe altul spălându-ne pe dinți sau plângând la un film mălăieț permisese „membranei" dintre noi să se rupă, infectându-ne nu numai cu dragoste, ci și cu opusul ei, insulta. Puneam semnul egal între cunoașterea dintre noi și o formă de proprietate și licență: *te cunosc, deci ești proprietatea mea*. Nu era o coincidență faptul că în cronologia iubirii noastre politețea (prietenia) se încheiase după coit și prima noastră ceartă izbucnise la micul dejun a doua zi de dimineață.

11. Ruperea membranei a declanșat un schimb de bunuri înainte aflate sub monopol și exprimarea unor tensiuni care în mod normal (și milostiv) operau în limitele autocriticii. Ca să folosesc un limbaj freudian, nu participam numai la propriile conflicte super-eu-eu, ci și fiecare la ale celuilalt. Când legătura era pur și simplu între eul A și eul B, exista dragoste; când super-eul A ataca eul B, începeau să zboare pantofii.

12. Intoleranța începe cu două elemente: un concept despre corect și greșit și ideea că nu-l poți lăsa pe celălalt să

trăiască fără să-l obligi să vadă lumina adevărului. Când Chloe și cu mine am început într-o seară să ne certăm pe tema filmelor lui Eric Rohmer (ea le detesta, eu le adoram), am uitat că filmele lui Rohmer pot fi *bune* sau *rele*, în funcție de cel care le privește. Cearta s-a redus la a-l face pe celălalt să accepte punctul său de vedere, în loc să ne dăm seama de legitimitatea divergenței. În mod similar, ura mea față de pantofii lui Chloe nu era limitată de sentimentul că, deși *mie* nu-mi plăceau, poate că nu erau inerent detestabili.

13. Trecerea aceasta de la personal la universal este cea tiranică, momentul când o judecată personală este universalizată și aplicată iubitei sau iubitului (sau tuturor cetățenilor unei țări), momentul când *Cred că așa e bine* se transformă în *Cred că așa e bine și pentru tine*. Despre unele lucruri și eu și Chloe eram de părere că știm cum e bine, și această credință ne făcea să considerăm că avem dreptul să ne luminăm unul pe altul în privința adevărurilor universale. Tirania dragostei este să-ți forțezi partenerul (din iubire, se presupune) să abandoneze filmul pe care vrea să-l vadă sau pantofii pe care vrea să-i cumpere, pentru a accepta ceea ce este (în cel mai bun caz) numai o judecată personală, travestită în adevăr universal.

14. Politica pare un domeniu nepotrivit pentru a-l lega de iubire, dar nu putem oare descifra, în istoria pătată de sânge a Revoluției Franceze sau a experimentelor fasciste ori comuniste, o structură amoroasă asemănătoare? Nu e oare același ideal proiectat pe fundalul realității divergente, care produce o nerăbdare (nerăbdarea omului cu securea) față de *semiluna diferențelor?* Politica amoroasă își începe infama istorie în cursul Revoluției Franceze, când s-a spus pentru

prima dată că statul nu trebuie numai să-și guverneze, ci și să-și *iubească* cetățenii, care se presupunea că trebuie să răspundă cu aceeași monedă sau să cadă sub cuțitul ghilotinei, începuturile revoluției sunt surprinzător de asemănătoare din punct de vedere psihologic cu cele ale unor relații – accentul pus pe unitate, credința în omnipotența cuplului/națiunii, nevoia de a renunța la egoismul anterior, de a dizolva limitele sinelui, dorința de a nu exista secrete (teama de contrariu ducând rapid la paranoia iubitului și/sau la crearea poliției secrete).

15. Dar, așa cum începuturile iubirii și ale politicii amoroase sunt la fel de roz și sfârșiturile pot fi la fel de sângeroase. Nu suntem deja obișnuiți cu fenomenul iubirii care se sfârșește în tiranie, cu ferma convingere a conducătorilor că au în suflet adevăratele interese ale națiunii, terminate prin justificarea dreptului de a-i ucide pe toți disidenții? În măsura în care dragostea e o credință (și multe alte lucruri pe lângă aceasta), este neliberală, pentru că nicio credință n-a fost vreodată lipsită de tendința de a-și revărsa frustrarea asupra schismaticilor și ereticilor. Altfel spus, imediat ce cineva crede în ceva (*la patrie*, marxism-leninism, național-socialism), forța acelei credințe trebuie să excludă automat orice alternativă.

16. Câteva zile după incidentul cu pantoful, m-am dus la magazinul din colț să iau ziarul și o cutie de lapte. Domnul Paul mi-a spus că i se terminase laptele, dar dacă am răbdare o clipă, se duce să ia o ladă din depozit. Privindu-l cum se îndrepta către fundul magazinului, am observat că domnul Paul purta o pereche de șosete gri, groase și sandale maron de piele. Erau spectaculos de urâte, dar, destul de

curios, spectaculos de inofensive. De ce nu putusem să rămân la fel de calm în fața pantofilor lui Chloe? De ce nu mă puteam bucura alături de femeia pe care o iubeam de aceeași cordialitate pe care o aveam față de vânzătorul de ziare care îmi vindea zilnic pâine?

17. Dorința de a înlocui relația măcelar-măcelărit cu cea cu vânzătorul de ziare a dominat gândirea politică multă vreme. De ce nu pot conducătorii să se poarte politicos cu cetățenii lor, tolerându-le sandalele, schismele și divergențele? Răspunsul gânditorilor liberali este că nu poate exista cordialitate decât atunci când conducătorii renunță la poveștile despre cum guvernează pentru a obține *dragostea* cetățenilor lor și se concentrează asupra scăderii dobânzilor și a respectării orarului trenurilor.

18. Apologia „politicii protejate” este făcută cel mai bine de John Stuart Mill, care a publicat în 1859 apologia liberalismului lipsit de dragoste, *Despre libertate*, o pledoarie despre cum ar trebui lăsați în pace cetățenii de către stat (oricât de bine-intenționat ar fi acesta) și să nu li se mai spună să-și schimbe pantofii, sau să citească anumite cărți, sau să-și curețe urechile sau dinții. Mill spunea că, deși o veche republică (pentru a nu mai menționa Franța lui Robespierre) se simțise îndreptățită să aibă „un profund interes în disciplina fizică și mentală a fiecăruia din cetățenii săi”, statul modern ar trebui să stea pe cât posibil deoparte și să-și lase cetățenii în pace. Ca un partener agresat care imploră să i se lase loc să respire, Mill cerea statului să lase cetățenii de capul lor:

Singura libertate demnă de acest nume este cea de a-ți urmări binele propriu, în felul tău propriu, atâta timp cât nu încerci să-i lipsești pe alții de binele lor sau să-i împiedici să și-l dobândească, de a le stânjeni eforturile de a o obține... Unicul fel în care puterea se poate exercita în mod legitim, asupra oricărui membru al unei societăți civilizate, împotriva voinței sale, este acela de a împiedica vătămarea altora. Propriul bine, fizic sau moral, nu constituie îndreptățire suficientă.[2]

19. Argumentele lui Mill sună atât de rațional, n-am putea oare să le aplicăm în sfera personală? Aplicată unei relații însă, viziunea lui pare, din păcate, să-și piardă mult din farmec. Evocă unele căsnicii cam scorțoase, din care iubirea s-a evaporat de mult, în care partenerii dorm în paturi separate, schimbând câte o vorbă atunci când se întâlnesc în bucătărie înainte de a pleca la muncă, o relație în care ambii parteneri au renunțat de mult la speranța de a se înțelege unul pe celălalt, mulțumindu-se în schimb cu o prietenie călduță bazată pe o neînțelegere controlată, pe o politețe în timp ce-și mănâncă cina, iar la 3 dimineața amărăciune la adresa eșecului emoțional ce-i înconjoară.

20. Am ajuns înapoi la alegerea între iubire și liberalism, o *alegere* pentru că liberalismul pare cu adevărat practic numai într-o relație distantă sau atunci când s-a înstăpânit indiferența. Sandalele vânzătorului nu m-au iritat pentru că nu-mi păsa de vânzător, voiam să-mi iau ziarul și laptele de la el, nu mai mult. Nu-mi doream să-mi vărs amarul sau să-i

---

[2] *On Liberty,* John Stuart Mill, Cambridge University Press, 1989 *(Despre libertate,* traducere de Adrian-Paul Iliescu, Humanitas, 2001, p.24 *et passim.* – N. ed. rom.).

plâng pe umăr, astfel că încălțările lui rămâneau indiferente. Dar dacă m-aș fi îndrăgostit de domnul Paul, aș fi putut oare să-i privesc sandalele cu aceeași cumpănire sau ar fi venit un moment când (împins de dragoste) mi-aș fi dres vocea și aș fi sugerat o alternativă?

21. Dacă relația mea cu Chloe nu a atins niciodată nivelurile Terorii, aceasta a fost poate din cauză că eram capabili să temperăm alegerea între dragoste și liberalism cu un ingredient pe care puține relații și chiar și mai puțini politicieni erotici (Lenin, Pol Pot, Robespierre) îl deținuseră, un ingredient care (dacă ar fi existat în cantități suficiente) ar fi putut să salveze de la intoleranță atât statele cât și cuplurile; și anume simțul umorului.

22. Pare semnificativ faptul că revoluționarii și amanții împărtășesc tendința către o mare sinceritate. E greu să-ți imaginezi că faci glume cu Stalin sau cu Tânărul Werther – amândoi par disperat de înflăcărați, deși în feluri diferite. Iar împreună cu incapacitatea de a râde vin și incapacitatea de a accepta relativitatea a tot ce e omenesc, contradicțiile inerente într-o societate sau într-o relație, multitudinea și conflictul dorințelor, nevoia de a accepta că partenerul tău nu va învăța niciodată cum să parcheze mașina, sau să spele cada de baie, sau să-l guste pe Joni Mitchell – dar să-l iubești în ciuda acestor lucruri.

23. Dacă Chloe și cu mine reușeam să transcendem unele din diferențele dintre noi este pentru că aveam voința de a face glume despre impasurile pe care le găseam în caracterul celuilalt. Nu puteam să nu detest pantofii lui Chloe, ea continua să-i placă, eu o iubeam pe ea, dar (după ce am

înlocuit geamul) măcar am reușit să transformăm incidentul într-o glumă. Amenințându-ne unul pe altul cu „defenestrarea" de câte ori discuțiile se înfierbântau, eram de fiecare dată în stare să obținem un hohot de râs unul de la celălalt și astfel neutralizam o frustrare. Tehnica mea de a șofa nu putea fi îmbunătățită, dar mi-a adus numele de „Alain Prost"; pretențiile de martiraj ale lui Chloe mă enervau, dar nu atât de tare când o numeam „Ioana d'Arc". Umorul însemna că nu mai era nevoie de o confruntare directă, puteam luneca ușor peste ceea ce ne irita, exprimând o critică fără a fi nevoie să o *spunem* („Prin gluma asta te informez că urăsc cutare lucru fără să fie nevoie să ți-o spun – iar prin râsul tău accepți critica").

24. Când doi oameni nu mai reușesc să transforme diferențele dintre ei în glume, e un semn că au încetat să se iubească (sau cel puțin au încetat să dorească să facă efortul care constituie 90% din iubire). Umorul căptușește zidurile iritării dintre idealuri și realitate: în spatele fiecărei glume era un avertisment despre o diferență, chiar despre o dezamăgire, dar era o diferență dezamorsată – și ca atare se putea trece peste ea fără să fie nevoie de un pogrom.

Capitolul al IX-lea
Frumusețe

1. Frumusețea dă naștere iubirii sau iubirea dă naștere frumuseții? O iubeam pe Chloe pentru că era frumoasă sau era frumoasă pentru că o iubeam? Înconjurați fiind de un număr infinit de oameni, ne putem întreba (privindu-ne iubita vorbind la telefon sau stând în cada de baie în fața noastră) de ce dorința ni s-a fixat pe această figură anume, pe această gură, pe acest nas sau această ureche, de ce înclinarea gâtului sau gropița din obraz au ajuns să se potrivească atât de precis criteriilor noastre de perfecțiune? Fiecare din iubiții noștri oferă soluții diferite problemei frumuseții și totuși reușesc să redefinească estetica noastră amoroasă într-un mod la fel de original și de idiosincratic ca și trăsăturile fețelor lor.

2. Marsilio Ficino (1433-1499) definea dragostea ca pe „dorința de frumusețe" – în ce fel împlinea Chloe această dorință? Dacă era s-o ascult pe Chloe, în niciun fel. Niciun fel de asigurări n-o puteau convinge că este altfel decât monstruos de urâtă. Insista să spună că are nasul prea mic, gura prea mare, bărbia neinteresantă, urechile prea rotunde, ochii nu suficient de verzi, părul nu suficient de ondulat, sânii prea mici, picioarele prea mari, palmele prea late și încheieturile prea mici. Se uita cu alean la fețele din paginile revistelor *Elle* și *Vogue* și declara că ideea unui Dumnezeu drept era – în lumina aspectului ei fizic – pur și simplu o incoerență.

3. Chloe credea că frumusețea poate fi măsurată conform unui standard obiectiv, unul pe care pur și simplu nu-l atinsese. Fără să știe, Chloe era absolut devotată conceptului platonic de frumusețe, o estetică pe care o împărtășea cu editorii revistelor internaționale de modă și care-i alimenta sentimentul zilnic de silă față de ea însăși în fața oglinzii. După părerea lui Platon și a editorului-șef de la *Vogue*, există o Formă ideală de frumusețe, constituită din echilibrul părților, căreia trupurile pământene îi seamănă mai mult sau mai puțin. Tot ce considerăm frumos, spune Platon, se înfruptă din Forma esențială a frumuseții și ca atare are caracteristici universale. Ia o femeie frumoasă și vei vedea că frumusețea ei are o bază materială, un echilibru inerent, cu nimic mai puțin precis decât cel al unui templu clasic. Coperta unei reviste de modă este, ar fi spus Platon, una dintre cele mai bune aproximări umane ale idealului de frumusețe (iar Chloe o venera tocmai din această cauză. Îmi amintesc imaginea ei, stând pe pat și uscându-și părul, frunzărind paginile, strâmbându-și fața pentru a caricaturiza poza plină de naturalețe a fotomodelelor). Chloe era rușinată că nasul ei nu se potrivea dimensiunilor buzelor. Nasul îl avea mic și buzele mari, ceea ce însemna că trebuia să existe o lipsă de armonie platonică în centrul feței ei. Platon spusese că numai atunci când elementele se potrivesc există un echilibru corect, care dă unui obiect liniștea dinamică și întregimea de sine, și tocmai asta trebuie să-i fi lipsit ei. Dacă Platon spusese că numai „măsura *(metron*) și proporția (*symmetron*) constituie invariabil frumusețea și excelența”, atunci lui Chloe trebuie să-i fi lipsit atât frumusețea, cât și excelența.

4. Oricare ar fi fost discordanțele feței ei, Chloe își considera restul corpului încă și mai lipsit de echilibru, deși eu eram încântat să privesc săpunul curgându-i pe stomac și pe picioare când făceam duș împreună, de câte ori se uita în oglindă Chloe declara în mod invariabil că ceva era „într-un peș” – deși nu am reușit niciodată să descopăr ce anume era. Leon Battista Alberti (1409-1472) ar fi știut poate mai bine, pentru că susținea că un trup frumos are anumite proporții fixe, pe care sculptorii ar trebui să le cunoască și care puteau fi descoperite împărțind corpul în șase sute de unități, iar distanța dintre ele o stabilise cu precizie. În cartea sa *Despre sculptură*, Alberti definea frumusețea ca „Armonia dintre Părți, oricărui Subiect i-ar aparține, unite între ele în asemenea proporții și legături, încât nimic să nu poată fi adăugat, micșorat sau schimbat decât în rău”. După părerea lui Chloe însă, aproape orice parte a trupului ei ar fi putut fi adăugată, micșorată sau schimbată, fără ca prin aceasta să se strice ceva ce natura nu stricase deja.

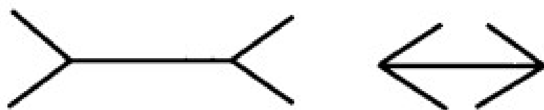
5. Dar evident că Platon și Leon Battista Alberti (oricât de corecte ar fi fost calculele lor) trebuie să fi omis să includă ceva în teoria lor estetică, pentru că eu o găseam pe Chloe devastator de frumoasă. Ezit să descriu ce anume găseam atât de atrăgător. Îmi plăceau ochii ei verzi, părul întunecat, buzele pline? Ezit să răspund, din cauza dificultății de a explica în cuvinte de ce o anume persoană e atrăgătoare și alta nu. Aș putea vorbi de pistruii de pe nasul ei și despre înclinarea gâtului, dar asta ar convinge oare pe cineva care nu o găsește atrăgătoare? În definitiv frumusețea nu e ceva de care să poți *convinge* pe cineva. Nu e ca o formulă matematică, prin care să poți aduce pe cineva la o concluzie incontestabilă. Dezbaterile despre cât de atrăgători sunt

bărbații și femeile sunt ca și cele dintre istoricii de artă, încercând să justifice de ce un tablou e superior altuia. Un Van Gogh sau un Gauguin? Singura modalitate de a argumenta în favoarea unuia sau altuia ar fi încercarea de a redescrie lucrarea în cuvinte („inteligența lirică a cerurilor din Mările Sudului pictate de Gauguin…” pe lângă „profunzimea wagneriană a albastrului lui Van Gogh…”) sau o elucidare a tehnicii și materialelor („senzația expresionistă a lucrărilor târzii ale lui Van Gogh…”, „liniaritatea stil Cezanne a lui Gauguin…”). Dar ar putea toate acestea să explice în fapt de ce un tablou e *bun*, ne atinge, ne trage de guler cu frumusețea lui? Iar dacă pictorii, în mod tradițional, au disprețuit istoricii de artă care le-au urmat, este probabil nu atât de mult dintr-un snobism pe dos cât din sentimentul că limbajul picturii (ca și limbajul frumuseții) nu poate fi redus la limbajul cuvintelor.

6. Deci nu *frumusețea* aș putea spera s-o descriu, ci numai reacția mea subiectivă la felul în care arăta Chloe. Nu pot pretinde să aștern o teorie estetică cu validitate universală, aș putea doar să arăt unde s-a întâmplat să se stabilească dorința mea, lăsând loc posibilității ca alții să nu localizeze aceeași perfecțiune în același trup. Făcând acest lucru, eram obligat să resping ideea platonică a unui criteriu obiectiv al frumuseții, alăturându-mă în schimb punctului de vedere al lui Kant (exprimat în *Critica rațiunii pure*), cum că judecățile estetice sunt cele „al căror fundament nu poate fi decât subiectiv”.

7. Viziunea kantiană a esteticii susține că în ultimă instanță proporțiile unui corp nu sunt atât de importante ca modul subiectiv în care este privit corpul. Cum altfel am

putea explica de ce același corp poate fi considerat frumos de către o persoană și urât de alta? Fenomenul frumuseții care se află în ochiul privitorului poate fi comparat cu faimoasa iluzie Müller-Lyer, în care două linii de lungimi identice par a fi de dimensiuni diferite din cauza săgeților diferite de la capetele lor. Dacă lungimea poate fi asemănată cu frumusețea, felul în care o priveam pe Chloe funcționa ca săgețile de la capetele liniilor, era ceea ce făcea ca fața ei să fie diferită, mai frumoasă (mai lungă) decât una care, în mod obiectiv, ar fi fost cam la fel. Dragostea mea era ca săgețile așezate la capetele unor linii identice, dar care creau impresia, oricât de fictivă, a diferenței.

Iluzia Müller-Lyer

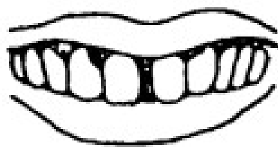
8. Stendhal a dat frumuseții faimoasa definiție „promisiunea fericirii", o definiție departe de rigiditatea ideii platonice a armoniei dintre părți. Poate că Chloe nu era dotată cu perfecțiune clasică, dar era oricum frumoasă. Mă făcea fericit pentru că era frumoasă sau era frumoasă pentru că mă făcea fericit? Era un cerc care se autoconfirma: o găseam pe Chloe frumoasă când mă făcea fericit și mă făcea fericit pentru că era frumoasă.

9. Dar caracteristica distinctivă a atracției mele era faptul că se baza nu atât pe țintele evidente ale dorinței, cât pe exact acele trăsături care ar fi fost considerate imperfecte de către cineva care o privea pe Chloe din perspectivă platoniciană. Simțeam un fel de mândrie localizându-mi

dorința asupra trăsăturilor mai puțin reușite ale feței ei, în exact acele locuri în care altcineva nu s-ar fi uitat. De exemplu, nu priveam strungăreață dintre dinții ei din față ca pe o deviație neplăcută de la un aranjament ideal, ci ca pe o redefinire originală și demnă de afecțiune a perfecțiunii dentare. Nu eram pur și simplu indiferent la strungăreața ei – o adoram.

Dinți platonicieni

Dinți kantieni

10. Iubeam taina, dificultatea dorinței mele, faptul că nimeni n-ar fi ghicit ce însemnau dinții lui Chloe pentru mine. În ochii unui platonician n-ar fi fost considerată frumoasă, într-o anume lumină ar fi putut fi considerată chiar urâtă, dar frumusețea ei avea ceva ce o față platonic-perfectă nu avea. Frumusețea putea fi găsită în zona de oscilație dintre urâțenie și perfecțiunea clasică. Un chip ce pornește o mie de corăbii nu e întotdeauna arhitectural frumos: poate fi la fel de instabil ca un obiect ce se rotește între două culori, dând naștere unei a treia nuanțe atâta timp cât se află în mișcare. Perfecțiunea exercită o anume tiranie, aproape o epuizare, ceva care neagă privitorului un rol în propria creație și care se impune cu tot dogmatismul unei afirmații lipsite de ambiguitate. Adevărata frumusețe nu poate fi măsurată pentru că fluctuează, există numai câteva unghiuri din care poate fi văzută și nici atunci în orice lumină și în orice moment. Flirtează periculos cu urâțenia, își asumă riscuri, nu se aliniază confortabil cu regulile

matematice ale proporției și este atrăgătoare tocmai prin acele aspecte care se pretează la urâțenie. Frumusețea poate fi nevoită să-și asume un risc calculat cu urâțenia.

11. Proust a spus cândva că femeile frumoase ar trebui lăsate bărbaților fără imaginație și probabil că strungăreața lui Chloe mi se părea atât de seducătoare tocmai din cauza atracției pe care o exercita asupra imaginației mele. Imaginației îi plăcea să se joace în spațiul ei mic, să o închidă, să o redeschidă, să-i ceară limbii mele să o pipăie. Strungăreața îmi permitea să joc un rol în aranjamentul dinților lui Chloe, frumusețea ei era suficient de fragmentată ca să suporte anumite rearanjări creative. Fiindcă fața ei conținea atât dovada frumuseții cât și a urâțeniei, imaginația mea primea rolul de a păstra precara urmă de frumusețe. În ambiguitatea ei, fața lui Chloe putea fi comparată cu rața-iepure a lui Wittgenstein, în care o rățușcă și un iepure par a fi conținuți de aceeași imagine, tot așa cum trăsăturile lui Chloe păreau să conțină două fețe.

Rața-iepure a lui Wittgenstein

12. În exemplul lui Wittgenstein, totul depinde de atitudinea privitorului: dacă imaginația caută o rățușcă, o va găsi, dacă iepurele e cel pe care-l caută, va apărea și acesta. Există dovezi ale ambelor animale, deci ceea ce contează e predispoziția, forma mentală a privitorului. Desigur, ceea ce-mi oferea imaginea frumoasă a lui Chloe (mai curând decât cea a raței) era iubirea. Simțeam că această iubire trebuie să fi fost foarte sinceră, pentru că nu se fixase asupra unei fețe evident și incontestabil proporționată. Editorul lui *Vogue* ar fi avut mari dificultăți să includă fotografii ale lui Chloe în revistă, dar în mod ironic acest lucru nu făcea decât să-mi întărească dorința, fiindcă părea o confirmare a unicității pe care reușisem s-o găsesc în ea. Cât de original e să consideri „frumoasă" o persoană cu proporții clasice? Evident, e nevoie de mult mai mult efort, de mult mai multă imaginație proustiană ca să găsești frumusețea într-o strungăreață. Considerând-o pe Chloe frumoasă nu mă stabilisem asupra evidenței; puteam găsi în trăsăturile ei lucruri pe care ceilalți nu le puteau vedea: îi animasem figura cu sufletul ei.

13. Pericolul unui gen de frumusețe care nu arată ca o statuie grecească este că instabilitatea ei pune mult accent pe privitor. O dată ce imaginația decide să se retragă din strungăreață, nu e oare timpul pentru intervenția unui ortodont priceput? Odată ce am localizat frumusețea în ochii privitorului, ce se întâmplă dacă acesta privește în altă parte? Dar poate că toate acestea erau parte din farmecul lui Chloe. O teorie subiectivă despre frumusețe face ca observatorul să fie minunat de indispensabil.

Capitolul al X-lea
Exprimarea iubirii

1. Pe la mijlocul lui mai, Chloe și-a aniversat cea de-a douăzeci și patra zi de naștere. Bătuse multe apropouri pe tema unui pulover roșu din vitrina unui magazin din Picadilly, așa încât cu o seară înainte, pe drumul de întoarcere de la birou, m-am oprit și i l-am cumpărat, împachetat în hârtie albastră și cu o fundă roz. Dar pregătind felicitarea care să însoțească pachetul, mi-am dat brusc seama, cu stiloul deasupra hârtiei, că nu-i spusesem niciodată lui Chloe că o iubesc.

2. O declarație n-ar fi fost probabil neașteptată (mai ales însoțită de un pulover roșu), dar faptul că nu fusese niciodată făcută era semnificativ. Puloverele pot fi un semn de dragoste între un bărbat și o femeie, dar încă mai trebuie să le traducem într-un limbaj care transcende tricotajul. Era ca și când nucleul relației noastre, configurat în jurul cuvântului *dragoste*, era cumva de nemenționat, fiind fie nedemn de a fi menționat, fie prea semnificativ pentru a fi avut timp să-l formulăm.

3. Era mai ușor de înțeles de ce Chloe nu spusese nimic. Era suspicioasă față de vorbe. „Vorbind despre probleme, le facem să existe", spusese ea odată, și așa cum problemele pot fi create prin limbaj și dragostea poate fi distrusă de el. Mi-am amintit o poveste pe care mi-o spusese. La vârsta de 12 ani, părinții o trimiseseră într-o tabără organizată de un grup de tineri. Acolo se îndrăgostise nebunește de un băiat de vârsta ei, și după multe îmbujorări și ezitări sfârșiseră

prin a face o plimbare în jurul lacului. Pe un mal umbros, băiatul o rugase să se așeze și după o clipă îi luase mâna într-a lui. Era prima oară când un băiat o ținea de mână. Se simțise atât de transportată, încât îi spusese (cu toată sinceritatea unui copil de 12 ani) că e „cel mai bun lucru care i s-a întâmplat vreodată”. Dar n-ar fi trebuit să vorbească. A doua zi, descoperise că vorbele ei se răspândiseră în toată tabăra, declarația ei prostesc de sinceră transformată într-o batjocură a vulnerabilității ei. Suferise din cauza limbajului o trădare, felul în care cuvintele intime pot fi convertite în monedă comună, și de aceea ajunsese să aibă în schimb încredere în trup, în mișcare mai curând decât în frază.

4. Cu obișnuita ei rezistență la tot ce era colorat în roz, Chloe ar fi dat la o parte declarația cu o glumă, nu pentru că n-ar fi vrut s-o audă, ci pentru că orice verbalizare ar fi părut periculos de aproape atât de clișeu cât și de goliciunea completă. Nu că ar fi fost lipsită de sentimentalism, era pur și simplu prea discretă cu emoțiile ei pentru a le exprima în limbajul social uzat al *romantismului* (dragostea mediată). Deși sentimentele ei erau îndreptate către mine, într-un fel curios, *nu trebuia să le cunosc.*

5. Totuși stiloul meu ezita deasupra felicitării de ziua ei (desenul unei girafe suflând în lumânări) și simțeam că, oricare ar fi fost rezistența ei, ocazia zilei de naștere (plină de absurdul respect acordat nașterii unei persoane) cerea confirmarea lingvistică a legăturii dintre noi. Am încercat să-mi imaginez cum va reacționa când aveam să-i întind pachetul, nu la puloverul roșu, ci la pachetul de vorbe de dragoste. Am încercat să mi-o imaginez singură, în metrou pe

drum spre serviciu, sau în cadă, sau pe stradă, deschizându-l, străduindu-se să-și dea seama ce voise să spună bărbatul care o iubea, dăruindu-i asemenea obiecte ciudate.

6. Dificultatea unei declarații e mai mare decât dificultatea comunicării obișnuite. Dacă i-aș fi spus lui Chloe că am o durere de stomac, sau o mașină roșie, sau o grădină de narcise, aș fi putut fi sigur că înțelege. Evident, imaginea mea despre o grădină plină de narcise ar fi fost ușor diferită de a ei, dar ar fi existat o corespondență rezonabilă între cele două imagini. Cuvintele, traversând separarea dintre noi, ar fi operat ca mesageri demni de încredere, scrisoarea și-ar fi atins destinația. Dar felicitarea pe care încercam s-o scriu acum nu beneficia de o astfel de garanție. Cuvintele erau cele mai ambigue din limbaj, pentru că lucrul la care se refereau era extrem de lipsit de un înțeles stabil. Desigur, unii călători se întorseseră de pe tărâmul inimii și încercaseră să povestească ce au văzut, dar cuvântul nu avea o latitudine stabilă, îi lipsea definiția geografică, era un fluture rar, niciodată identificat în mod concludent.

7. Gândul era unul izolat: despre eroarea pe care o poți găsi dintr-un singur cuvânt – un argument desemnat nu pedanților, ci de o importanță disperată pentru amanții sătui să vorbească prin translator. Amândoi puteam spune că suntem îndrăgostiți și totuși această dragoste ar putea însemna pentru fiecare dintre noi ceva cu totul diferit. Transmiterea vorbelor de dragoste era ca trimiterea unui mesaj codificat printr-un transmițător defect: niciodată nu puteai ști cum avea să fie primit (și cu toate acestea trebuia trimis, ca și floarea care emite nenumărați spori, din care numai o mică parte se vor reproduce, un efort de

telecomunicație aleatoriu și optimist – încrederea în serviciile poștale).

8. Limbajul era tot ce aveam pentru a acoperi breșa. Avea ea să înțeleagă semnificația cu care încercam să umplu ciurul? Cât din dragostea mea avea să mai rămână până când avea să ajungă la ea? Am fi putut avea un dialog într-un limbaj care să pară comun, numai pentru a descoperi că vorbele au rădăcini în surse diferite. Deseori citeam aceleași cărți seara, în același pat, și apoi ne dădeam seama că pentru fiecare din noi fusese altă carte. Nu se putea întâmpla același lucru și cu un singur rând de vorbe de dragoste?

Inima mea >>> – d – r – a – g – o – s – t – e --> Inima ei

LIMBAJ

9. Dar nici măcar cuvintele nu erau cu totul în puterea mea. Fuseseră în mâinile atâtor altora înainte – mă născusem *în* limbaj (deși nu aceasta era data mea de naștere), nu inventasem eu boala – și o dată cu acest sentiment de „mâna a doua" apăreau atât problemele cât și avantajele. Avantaje pentru că exista o zonă comună care de-a lungul secolelor fusese îngrădită ca aparținând iubirii. Deși nu eram întotdeauna de acord în privința a ceea ce simțeam unul pentru altul, Chloe și cu mine eram elevi destul de buni pentru a ști că iubirea nu e ură și pentru a recunoaște regiunea în care se învârteau starurile de la Hollywood atunci când beau martini și îi pomeneau numele.

10. Percepțiile noastre despre dragoste erau murate în butoiul social al romantismului. Când visam cu ochii deschiși la Chloe, aceste vise se amestecau în mod necesar

cu imagini pufoase și caramel ale o mie și una de îmbrățișări cinematografice. Nu eram numai îndrăgostit de Chloe, participam în același timp la un ritual social. Când ascultam în mașină versurile celui mai recent succes pop, nu se amesteca iubirea mea în mod firesc cu vocea cântărețului, nu pe Chloe o regăseam în versurile elocvente ale altuia?

N-ar fi frumos
Să te țin în brațe
Și să te iubesc, iubito?
Să te țin în brațe
Da, și să te iubesc, iubito?

11. Dragostea nu e autoexplicativă, este întotdeauna *interpretată* de cultura în care ne-am născut. Cum aș fi știut că ceea ce simt pentru Chloe e *dragoste*, dacă n-ar fi fost ceilalți care să-mi șoptească răspunsul? Faptul că mă identificam cu cântărețul de la radio nu implica o înțelegere spontană a fenomenului. Dacă credeam că sunt îndrăgostit, nu era oare aceasta rezultatul vieții într-o anume epocă culturală care căuta și venera o inimă salivândă ori de câte ori putea? Nu cumva societatea era factorul motivant, și nu vreun îndemn interior al meu? În culturi și epoci precedente, n-aș fi fost oare învățat să ignor sentimentele pe care le aveam pentru Chloe (în același fel în care eram acum învățat să ignor impulsul de a purta ciorapi de mătase sau de a răspunde la insulte cu o provocare la duel)?

12. *Unii oameni nu s-ar fi îndrăgostit niciodată dacă n-ar fi auzit de dragoste* este aforismul lui La Rochefoucault, și nu-i dă oare istoria dreptate? Trebuia s-o duc pe Chloe la un restaurant chinezesc în Camden, dar declarațiile de dragoste

ar fi părut mai potrivite altundeva, dată fiind puţina consideraţie acordată iubirii în cultura chineză. După părerea expertului în antropologie psihologică L.K. Hsu, culturile occidentale sunt „individualiste" şi acordă mare importanţă emoţiilor, în vreme ce prin contrast, cultura, chineză e „situaţională", şi se concentrează asupra grupurilor, mai degrabă decât asupra cuplurilor şi iubirii lor (deşi şeful de sală de la Lao Tzu a fost foarte încântat să-mi accepte rezervarea). Dragostea nu e niciodată un dat, este construită şi definită de diferitele societăţi. În cel puţin o societate, Manu din Noua Guinee, nici măcar nu există un cuvânt pentru dragoste. În alte culturi, dragostea există, dar i se atribuie forme particulare. Poezia de dragoste egipteană antică nu era interesată de ruşine, vinovăţie sau ambivalenţă. Grecii nu aveau nicio problemă cu homosexualitatea, creştinismul proscria trupul şi atribuia valenţe erotice sufletului, trubadurii puneau semnul egal între îndrăgostit şi dragostea neîmpărtăşită, romanticii făceau o religie din iubire, iar S.M. Greenfield, având o căsnicie fericită, scrie într-un articol din *Sociological Quarterly* (6,361-377), că în zilele noastre dragostea este ţinută în viaţă de către capitalismul modern numai pentru a:

> *...motiva indivizii – atunci când nu există alte căi de a-i motiva – să ocupe poziţiile soţ-tată şi soţie-mamă şi să formeze nuclee familiale care sunt esenţiale nu numai pentru reproducere şi socializare, ci şi pentru a menţine aranjamentele existente pentru distribuţia şi consumul bunurilor şi serviciilor şi, în general, pentru a menţine în funcţiune sistemul social şi a-l păstra ca o preocupare continuă.*

13. Antropologia și istoria sunt pline de divergențe (și ca atare de orori pentru cei dintr-un alt timp) când vine vorba de sexualitate. În Anglia victoriană, o femeie care se masturba putea fi considerată nebună și închisă într-un azil pentru aceasta. În Noua Guinee exista credința că bărbăția e întrupată în spermă și se practica un ritual în care tinerii o mâncau. În satul Iwi din Noua Guinee, la un moment dat exista chiar obiceiul să se mănânce penisurile celor uciși, pentru a le absorbi puterea. Fetele din Mangai își lungeau clitorisurile, în vreme ce în societatea Maasai, unei fete ajunse la pubertate i se extirpau clitorisul și *labia minora*, ceea ce se presupunea a îndepărta „mizeria copilăriei". În rândul indienilor americani se practica transsexualismul, în unele triburi bărbații capturați în război erau duși în casa învingătorului cu statutul de soție.

14. Societatea, ca un bun magazin de papetărie, m-a echipat cu un set de etichete pe care să le lipesc pe palpitațiile inimii. Suferința, amețeala și dorul pe care le simțisem uneori gândindu-mă la Chloe societatea le clasifica la litera „D", dar în alte vremuri și în alte locuri, ar fi putut figura sub un alt index. N-ar fi putut fi luate simptomele mele drept o viziune religioasă, o infecție virală sau chiar un cât se poate de nemetaforic atac coronarian? Când sfânta Tereza de Avila (1515-1582), fondatoarea Ordinului Carmelitelor Desculțe, vorbea despre ceva ce psiho-detectivii de azi ar putea numi un orgasm sublimat, descria experiența iubirii de Dumnezeu prin vizita unui înger, un băiat care era

> *...foarte frumos, cu fața atât de înflăcărată încât părea să fie unul din îngerii supremi, care apar în flăcări... În mâinile lui am văzut o lance aurie, și în vârful ei de oțel mi s-a părut*

că văd un punct de foc. Cu ea părea că-mi străpunge inima, de mai multe ori, astfel încât îmi penetra măruntaiele... Durerea era atât de cumplită, încât am gemut de mai multe ori; și atât de profundă era dulceața provocată de această durere intensă, încât n-aș fi vrut să se termine niciodată, și nici sufletul n-ar putea fi fericit cu nimic mai puțin decât Dumnezeu.

15. În cele din urmă, am hotărât că o felicitare cu o girafă nu era locul cel mai potrivit pentru a vorbi de dragoste și că o să aștept până la cină. M-am dus la apartamentul lui Chloe la ora opt, ca s-o iau și să-i dau cadoul. A fost încântată că pricepusem aluziile ei la vitrina din Picadilly, singurul regret (exprimat cu tact câteva zile mai târziu) fiind că și-l dorise pe cel albastru, nu pe cel roșu (deși chitanțele ne-au oferit o a doua șansă).

16. Restaurantul nici că ar fi putut fi mai romantic. Toți cei din jurul nostru la Lao Tzu, cupluri foarte asemănătoare cu noi (deși sentimentul nostru subiectiv de unicitate nu ne permitea să gândim așa) se țineau de mână, beau vin și se chinuiau cu bețișoarele.

— Doamne, mă simt mai bine, cred că muream de foame. Am fost atât de deprimată toată ziua, a spus Chloe.

— De ce?

— Pentru că am chestia asta cu zilele de naștere, întotdeauna ele îmi amintesc de moarte și de veselie forțată. Dar cred că asta de acum n-o să fie atât de rea până la urmă. De fapt, e destul de bună, cu puțin ajutor de la prietenul meu. S-a uitat la mine și a zâmbit: Știi unde eram anul trecut pe vremea asta? m-a întrebat.

— Nu, unde?

— Mă scotea în oraș la cină mătușa mea cea oribilă. A fost cumplit, trebuia să mă duc tot timpul la baie să plâng, mă simțeam așa de tristă că era ziua mea și singura persoană care mă invitase la cină era mătușa mea bâlbâită care nu mai pridídea să-mi spună că nu înțelege cum o fată drăguță ca mine nu are un bărbat în viața ei. Așa că probabil nu-i rău că am dat de tine…

17. Era absolut adorabilă (gândi îndrăgostitul, la apogeul judecății sale subiective). Dar cum aș fi putut să-i spun asta într-un fel care să-i sugereze natura distinctivă a atracției mele? Cuvinte ca *dragoste* sau *devotament* sau *pasiune* erau demonetizate de greutatea poveștilor succesive de dragoste, de straturile adăugate lor prin utilizarea de către alții. În clipa când îmi doream cel mai mult ca limbajul să fie original, personal și complet privat, mă izbeam de natura irevocabil publică a limbajului inimii.

18. Restaurantul nu era de niciun ajutor, pentru că decorul romantic făcea dragostea prea evidentă și deci nesinceră. Romantismul slăbea legătura dintre intenția auctorială și limbaj, semnificatul amenința infidelitatea (mai ales cu o *Nocturnă* de Chopin la difuzoare și o lumânare între noi pe masă). Părea să nu existe nicio cale de a transporta dragostea în cuvântul D-R-A-G-O-S-T-E, fără a arunca în coș în același timp și cele mai banale asocieri. Trebuia să existe o identificare cu D-R-A-G-O-S-T-E-A, dar oricât m-aș fi străduit cuvântul era prea bogat într-o istorie străină: totul de la trubaduri până la *Casablanca* profitase de pe urma acestor litere.

19. Există și opțiunea de a fi leneș emoțional, adică de *a cita*. Aș fi putut întinde mâna după *Dicționarul dragostei împărtășite*, cu pachetele lui de-a gata, potrivite pentru diversele dispoziții, lipicios de minciuni și caramel. Dar ideea avea ceva respingător, ca dormitul în așternuturile murdare ale altcuiva. Nu aveam oare datoria de a fi autorul propriului meu dialog romantic? Nu trebuia să creez o declarație care să se potrivească cu unicitatea lui Chloe?

20. E întotdeauna mai ușor să citezi din alții decât să vorbești în nume propriu, mai ușor să te folosești de Shakespeare sau de Sinatra decât să-ți riști propriul laringe. Născuți în limbaj, adoptăm automat utilizarea pe care i-au dat-o alții, implicându-ne într-o istorie care nu e a noastră. Pentru îndrăgostiții care simt că reinventează lumea prin dragostea lor, apare o inevitabilă confruntare cu istoria care le precedă uniunea (fie ea în trecutul lor sau în trecutul societății). Fiecare gest de dragoste al meu avea o zi de naștere care o antedata pe Chloe – existau întotdeauna alte zile de naștere, nu existau declarații virgine (chiar și Chloe la vârsta de 12 ani, lângă lac, era deja implicată, fie și numai în virtutea televiziunii). Ca și a face dragoste, a vorbi despre ea mă marca cu urmele tuturor celor cu care mă culcasem.

21. Prin urmare, particule din alții există în orice, în ceea ce mâncam și în ceea ce gândeam, exista alteritate. Deși îmi doream să existe doar Chloe, exista o relație incestuoasă cu cultura: *un bărbat și o femeie, amanți, sărbătorind o zi de naștere într-un restaurant chinezesc, într-o seară, în lumea occidentală, undeva pe la sfârșitul secolului XX*. Simțeam o deconcertantă fricțiune cu mondenitatea izbitoarei mele originalități – în faptul că o țineam de mână pe Chloe, că

gândeam că o iubesc, înțelegeam acum ura ei pentru zilele de naștere, inserția noastră arbitrară pe banda rulantă a culturii. Dorința mă împingea să părăsesc liniarul și să caut metafora. Ceea ce doream să spun nu avea să facă niciodată călătoria în D-R-A-G-O-S-T-E. Trebuia să găsească alt mijloc de transport, poate cu o barcă întrucâtva deformată, lungită sau scurtată, sau invizibilă – nu reprezentând *lucrul*, pentru a-i captura mai bine misterul, dragostea ca un Dumnezeu evreu.

22. Apoi am văzut o farfurie cu bezele din partea casei, aproape de cotul lui Chloe. Inexplicabil din punct de vedere semantic, mi s-a părut brusc clar că ceea ce simțeam pentru Chloe nu era atât *dragoste*, cât *bezea*. Ce anume făcea o bezea să se acorde brusc atât de perfect cu sentimentele mele față de ea n-o să știu niciodată, dar cuvântul părea să captureze esența stării mele amoroase cu o acuratețe la care cuvântul dragoste, uzat, pur și simplu nu putea aspira. Și mai inexplicabil încă, atunci când am luat-o pe Chloe de mână, făcându-le cu ochiul lui Romeo și lui Bogart, și am anunțat-o că am ceva foarte important să-i spun, și anume că am un sentiment de *bezea* pentru ea, a părut să înțeleagă perfect, răspunzând că e cel mai dulce lucru pe care i l-a spus cineva vreodată.

23. Și de atunci încolo, dragostea nu a mai fost, cel puțin pentru mine și Chloe, numai *dragoste*, ci un obiect dulce, pufos, de câțiva milimetri diametru, care se topește delicios în gură.

Capitolul al XI-lea
Ce vezi la ea?

1. Vara a sosit cu prima săptămână din iunie, transformând Londra într-un oraș mediteranean, scoțând oamenii din case și din birouri și ducându-i în parcuri și piețe. Căldura a coincis cu sosirea la muncă a unui nou coleg, un arhitect american care fusese angajat ca să lucreze cu noi timp de șase luni la un complex de birouri lângă Waterloo.

2. — Mi-au spus că la Londra plouă în fiecare zi – și uită-te la vremea asta! a remarcat Will când stăteam într-o zi la prânz, într-un restaurant din Covent Garden. Incredibil, și eu mi-am adus numai pulovere.

— Nu-ți face griji, Will, se găsesc și aici tricouri.

Îl cunoscusem pe William Knott cu cinci ani în urmă, când fuseserăm colegi un semestru la Rhode Island School of Design. Era un bărbat extrem de înalt, permanent bronzat, cu un zâmbet cutezător și cu fața aspră a unui explorator. De când își încheiase studiile la Berkeley avea o carieră de succes pe Coasta de Vest, unde era considerat unul dintre cei mai inovatori și mai inteligenți arhitecți din generația lui.

3. — Și spune-mi, te vezi cu cineva? m-a întrebat Will, odată ajunși la cafea. Nu mai ești tot cu cum-o-cheamă, aia…?

— Nu, nu, s-a terminat de mult. Acum am o relație serioasă.

— Bravo, spune-mi despre ea.

— Păi trebuie să vii într-o seară la cină să o cunoști.

— Mi-ar face plăcere. Mai spune-mi.

— O cheamă Chloe, are 24 de ani, e designer de grafică. E inteligentă, frumoasă, foarte amuzantă...

— Sună minunat.

— Dar tu?

— Nu prea am mare lucru de spus, mă întâlneam cu o fată de la UCLA, da' știi cum e, ne cam călcam pe nervi, așa că am lăsat-o baltă. Nu eram gata să facem pasul cel mare, așa că... Dar mai spune-mi despre Chloe a ta, ce vezi la ea?

4. *Ce vedeam la ea?* Întrebarea mi-a revenit în minte în seara aceea, exact în mijlocul supermarketului Safeway, privind-o pe Chloe la casă, fascinat de felul în care punea cumpărăturile în sacoșa de plastic. Farmecul pe care-l detectam în aceste gesturi banale dezvăluia cât eram de pregătit să accept aproape orice ca dovadă incontestabilă a perfecțiunii ei. *Ce vedeam la ea?* Aproape totul.

5. Preț de o clipă am visat cum m-aș putea transforma într-o cutie de iaurt ca să fiu pus de ea, cu blândețe și atenție într-o plasă, între o cutie de ton și o sticlă cu ulei de măsline. Numai atmosfera nepotrivit de nesentimentală a supermarketului („Săptămână ieftinirilor la ficat") m-a făcut să-mi dau seama cât de departe alunecasem în patologia romantică.

6. Pe drumul înapoi către mașină am complimentat-o pe Chloe pentru cât de adorabil făcuse cumpărăturile.

— Nu fii caraghios, a replicat. Deschide tu ușa, cheile mele sunt în poșetă.

7. A descoperi farmec în locuri neobișnuite înseamnă a refuza să te lași vrăjit de ceea ce este evident. E destul de ușor să găsești farmec într-o pereche de ochi sau în conturul unei guri frumoase. E cu mult mai greu să îl detectezi în mișcările mâinii unei femei pe tejgheaua unui supermarket. Manierismele lui Chloe erau semnele unei perfecțiuni mult mai profunde pe care o putea găsi un îndrăgostit. Erau ca vârfurile unui iceberg, o aluzie la ceea ce se afla dedesubt. Nu era nevoie de un îndrăgostit ca să discearnă adevărata lor valoare, o valoare care ar fi părut în mod firesc neînsemnată cuiva mai puțin curios, mai puțin îndrăgostit?

8. Dar am rămas gânditor tot drumul înapoi acasă, la ora de vârf. Dragostea mea începea să se îndoiască de ea însăși. Ce însemna dacă lucrurile pe care le consideram fermecătoare la Chloe ea le considera întâmplătoare sau nerelevante pentru adevărata ei personalitate? Vedeam la Chloe lucruri care pur și simplu nu existau în ea? M-am uitat la înclinarea umerilor ei și la felul în care o șuviță de păr i se prinsese în tetieră. S-a întors către mine și a zâmbit, și pentru o clipă i-am văzut strungăreața. Cât din iubita mea sensibilă se regăsea în tovarășa mea de călătorie?

9. Dragostea își dezvăluie nebunia prin refuzul de a accepta *normalitatea* inerentă a persoanei iubite. De aceea îndrăgostiții par plicticoși celor din jur. Ce văd ei în persoana iubită, mai mult decât pur și simplu o altă ființă omenească? Am încercat deseori să împărtășesc prietenilor entuziasmul meu pentru Chloe, prieteni cu care în trecut găsisem un teren comun în privința filmelor, cărților și politicii, dar care acum m-au privit cu nedumerirea laică a ateilor confruntați cu fervoarea mesianică. După ce le spusesem prietenilor

pentru a zecea oară poveștile cu Chloe la curățătoria de haine sau Chloe și cu mine la cinema, sau cu Chloe și cu mine cumpărând de mâncare, aceste povești fără intrigă și cu și mai puțină acțiune, doar cu personajul central stând în mijlocul unei istorii aproape imobile, am fost obligat să accept că dragostea este o căutare singuratică, ce poate fi, în cel mai bun caz, înțeleasă de o singură altă persoană, cea iubită.

10. O linie foarte subțire desparte dragostea de fantezie, de o credință fără legătură cu realitatea, o obsesie esențialmente intimă, narcisistică. Evident, nu era nimic inerent adorabil în felul în care Chloe împacheta cumpărăturile, dragostea este numai ceva ce hotărâsem să atribui gestului ei, un gest care ar fi putut fi interpretat foarte diferit de ceilalți aflați la coadă la Safeway. O persoană nu e niciodată bună sau rea *per se*, ceea ce înseamnă că dragostea sau ura pentru ea trebuie să se bazeze pe un element subiectiv și poate iluzionist. Mi-am amintit de felul în care întrebarea lui Will făcuse distincția între calitățile unei persoane și cele atribuite ei de către cel care o iubește. Pentru că Will nu mă întrebase *cine era* Chloe (cum ar putea un îndrăgostit să fie atât de obiectiv?), ci *ce vedeam* eu la ea – o percepție mult mai subiectivă și probabil mai îndoielnică.

11. Puțin după moartea fratelui ei mai mare, Chloe (care tocmai împlinise opt ani) a traversat o fază profund filosofică. „Am început să pun totul sub semnul întrebării”, mi-a spus, „a trebuit să înțeleg ce e moartea, și asta e de ajuns ca să transforme pe oricine într-un filosof”. Una din marile ei obsesii, la care încă se mai făceau aluzii în familia ei, era legată de idei familiare cititorilor lui Descartes și Berkeley.

Chloe își punea mâna la ochi și le spunea părinților că fratele ei era încă viu, pentru că ea îl vedea în minte la fel cum îi vedea pe ei în realitate. De ce îi spuneau că e mort, când ea îl putea vedea în minte? Apoi, într-un atac și mai vehement asupra realității și din cauza a ceea ce simțea față de ei, Chloe le spunea părinților (cu rânjetul unui copil de șase ani pus în fața puterii propriilor impulsuri ostile) că-i putea ucide închizând ochii și refuzând să se mai gândească vreodată la ei – un plan care fără îndoială provoca o reacție previzibil de nefilozofică din partea lor.

12. Dragostea și moartea par să incite în mod firesc întrebări despre dorințe interioare și realitate exterioară, primele făcându-ne să credem în existența lor exterioară, iar cea de-a doua în lipsa acesteia. Orice și oricine ar fi fost Chloe, nu puteam oare să închid ochii și să cred că percepția mea e realitatea, că ceea ce vedeam în ea exista cu adevărat, orice ar fi crezut ea însăși sau mulțimea de la Safeway?

13. Dar și solipsismul are limite. Viziunea mea despre Chloe era cât de cât apropiată de realitate sau îmi pierdusem cu totul judecata? Mie mi se *părea* cu siguranță adorabilă, dar era *într-adevăr* atât de adorabilă pe cât credeam? Era vechea problemă carteziană a culorii: autobuzul *părea* roșu unui privitor, dar era de fapt roșu în și prin esența lui? Când Will a cunoscut-o pe Chloe câteva săptămâni mai târziu, a avut evident îndoieli, neexprimate, dar vizibile în purtare și în felul în care la birou mi-a spus că, pentru un californian, englezoaicele erau desigur „foarte speciale”.

14. Ca să fiu sincer, și Chloe îmi provoca uneori îndoieli. Într-o noapte, îmi amintesc că stătea în camera de zi citind,

în timp ce ascultam un disc cu o cantată de Bach. Muzica povestea despre focuri cerești, binecuvântarea Domnului și tovarăși dragi, în vreme ce fața lui Chloe, obosită dar fericită, scăldată într-o rază de lumină ce traversa camera întunecată, părea a unui înger, un înger care se prefăcea (cu drumuri la Safeway sau la poștă) că e un muritor obișnuit, dar a cărui minte era de fapt plină de cele mai delicate, subtile și divine gânduri.

15. Pentru că numai trupul este deschis vederii, îndrăgostitul își pune speranța în fidelitatea sufletului față de învelișul său, speranța că trupul deține un suflet pe potrivă, că ceea ce epiderma *reprezintă* se dovedește a fi ceea ce *este*. Nu o iubeam pe Chloe pentru trupul ei, îi iubeam trupul pentru promisiunea a cine era ea. Era o promisiune însuflețitoare.

16. Dar dacă fața ei era un *trompe-l'oeil*, o mască, o suprafață ce sugera un interior inexistent? Ca să mă întorc la distincția implicită a lui Will, dacă vedeam în ea lucruri care nu existau? Știam că există fețe ce sugerează calități pe care nu le au, că există copii ai căror ochi reflectă o înțelepciune pe care sunt prea tineri ca să o fi acumulat. „Până la patruzeci de ani, cu toții ajungem să avem fața pe care o merităm", scria George Orwell, dar oare e adevărat sau e doar un mit la fel de liniștitor în domeniul fizionomie pe cât e în sfera economică – credința că există o formă de justiție naturală? A recunoaște mitul înseamnă a mă confrunta cu îngrozitoarea loterie facială a naturii, renunțând la credința într-o față dată de Dumnezeu (sau măcar dată de Ceva cu *semnificație*).

17. Îndrăgostitul, stând lângă casa supermarketului sau în camera de zi, o privește pe iubită și începe să viseze, să-i interpreteze figura, gesturile, găsind în ele ceva nepământean, perfect, fermecat. El sau ea face ingredientele unui vis din felul în care persoana adorată împachetează o cutie de ton sau toarnă ceaiul. Și totuși nu-i obligă viața să aibă somnul ușor, să fie întotdeauna supuși unei treziri la o realitate mult mai lumească?

18. — Nu poți să oprești iodlerul ăsta insuportabil? a spus dintr-o dată îngerul.

— Ce iodler insuportabil?

— Muzica.

— E Bach.

— Știu, dar sună stupid, nu pot să mă concentrez la *Cosmo*.

19. Chiar pe *ea* o iubesc, m-am gândit, privind-o din nou cum citea pe sofa, sau iubesc o idee care se solidifică în jurul gurii, ochilor și feței ei? Extinzând expresia la întregul ei caracter, nu mă făceam oare vinovat de o eronată metonimie, metonimul ca simbol, un atribut al unei entități extins la toată entitatea? Coroana pentru monarhie, volanul pentru mașină, Casa Albă pentru guvernul Statelor Unite, expresia angelică a lui Chloe pentru Chloe...

20. În complexul oazei, călătorul însetat își imaginează că vede apă, palmieri și umbră nu pentru că ar avea dovezi, ci pentru că are nevoie de toate acestea. Necesitățile disperate creează o halucinație a soluției lor: setea halucinează apă, nevoia de dragoste halucinează bărbatul sau femeia ideală. Complexul oazei nu e niciodată o iluzie totală: călătorul din

deșert vede cu adevărat *ceva* la orizont. Numai că palmierii s-au veștejit, puțul a secat și locul e infestat cu lăcuste.

21. Nu eram și eu victimă a unei iluzii similare, singur într-o cameră cu o femeie ce avea fața cuiva care compune *Divina Comedie*, în vreme ce de fapt citea pagina de astrologie din *Cosmopolitan*?

Capitolul al XII-lea
Scepticism și credință

1. Prin contrast cu istoria iubirii, istoria filosofiei demonstrează o neîntreruptă preocupare față de discrepanța dintre aparență și realitate. „Cred că văd un copac afară”, spune filosoful, „dar nu e oare posibil să fie numai o iluzie optică în spatele retinei mele?” „Cred că o văd pe nevastă-mea”, mormăie filosoful, adăugând cu speranță, „dar nu e posibil să fie și ea tot o iluzie optică?”

2. Filosofii tind să limiteze îndoiala epistemologică la existența meselor, a scaunelor și curților colegiilor de la Cambridge și la ocazional nedorita nevastă. Dar a extinde aceste lucruri la ceea ce ne interesează, la dragoste spre exemplu, înseamnă a lăsa loc înspăimântătoarei posibilități ca persoana iubită să fie numai o fantezie interioară, fără mare legătură cu orice realitate obiectivă.

3. Îndoiala e un lucru facil atunci când nu e o problemă de supraviețuire: suntem exact atât de sceptici pe cât ne putem permite să fim și este cel mai ușor să fii sceptic în privința lucrurilor care nu ne susțin în mod fundamental. Este ușor să ne îndoim de existența unei mese, e iadul pe pământ să ne îndoim de legitimitatea iubirii noastre.

4. La începutul gândirii filosofice occidentale, progresul de la ignoranță la cunoaștere este asemănat de Platon cu călătoria minunată dintr-o peșteră întunecată către lumina soarelui. Oamenii se nasc incapabili de a percepe realitatea, ne spune Platon, ca și locuitorii peșterilor, care iau umbrele

obiectelor drept obiectele însele. Numai cu mult efort pot fi date la o parte iluziile și poate fi făcută călătoria din lumea fantomatică a peșterii către lumina puternică a soarelui, unde în fine putem vedea lucrurile așa cum sunt ele într-adevăr. Ca toate alegoriile, și povestea aceasta are o morală, și anume că voința de a găsi adevărul trebuie să fie nimic mai puțin decât sensul vieții noastre.

5. A mai fost nevoie de încă vreo 23 de secole pentru ca teoria socratică despre beneficiile acestei căi de la iluzie la cunoaștere să fie contestată, din punct de vedere moral și nu pur și simplu epistemologic. Toată lumea, de la Aristotel la Kant, l-a criticat pe Platon pentru *felul* în care ajungea la adevăr, dar nimeni n-a pus în mod serios la îndoială *valoarea* acestei întreprinderi. Dar în *Dincolo de bine și de rău* (1886), Friedrich Nietzsche a luat în fine taurul de coarne și a întrebat.

> Ce *anume din noi năzuiește de fapt la „adevăr"?... Am cugetat asupra valorii acestei voințe. Presupunând că noi vrem adevărul: de ce nu mai degrabă neadevărul? Sau incertitudinea? Sau chiar neștiința? Falsitatea unei judecăți nu constituie încă, după părerea noastră o obiecție împotriva acesteia... Problema care se pune este aceea de a afla în ce măsură poate această judecată să favorizeze, să întrețină viața, să conserve și chiar să amelioreze specia, iar noi suntem predispuși să afirmăm că judecățile cele mai false sunt pentru noi cele mai indispensabile... că renunțarea la judecățile false ar însemna renunțarea la viață, negarea vieții.*[3]

[3] Friedrich Nietzsche, *Dincolo de bine și de rău,* traducere de Francisc Grünberg, Humanitas, 2011, p. 11 *et passim.* (N. ed. rom.)

6. Din punct de vedere religios, valoarea adevărului a trebuit bineînțeles pusă la îndoială cu multe secole înainte. Filosoful Pascal (1623-1662, jansenist cocoșat, *Pensées*) vorbise despre alegerea în fața căreia se află fiecare creștin într-o lume inegal împărțită între groaza de un univers fără de Dumnezeu și fericita – dar infinit mai puțin probabila – alternativă a existenței lui Dumnezeu. Deși șansele erau în favoarea inexistenței lui Dumnezeu, Pascal a argumentat că se putea totuși justifica credința noastră, pentru că bucuria șansei mai mici era cu mult mai puternică decât erau ororile șansei mai mari. Și poate că la fel trebuie să fie și cu dragostea. Îndrăgostiții nu pot rămâne multă vreme filosofi, ei trebuie să cedeze impulsului religios, și anume să creadă și să aibă încredere, prin opoziție cu impulsul filosofic, acela de a se îndoi și de a cerceta. Ei trebuie să prefere riscul de *a greși și de a fi îndrăgostiți* celui *de a se îndoi și de a nu iubi.*

7. Aceste gânduri îmi umblau prin minte într-o seară, stând pe patul lui Chloe și jucându-mă cu elefantul ei Guppy. Îmi spusese că în copilărie Guppy jucase un rol uriaș în viața ei. Era un personaj la fel de real ca și membrii familiei ei și mult mai înțelegător. Avea propriile lui obiceiuri, mâncăruri preferate, propriul lui fel de a vorbi și de a dormi – și totuși, dintr-o postură mult mai obiectivă, era evident că Guppy era în întregime creația ei și nu avea niciun fel de existență în afara imaginației ei. Dar dacă ar fi existat ceva care să distrugă relația ei cu elefantul, ar fi fost s-o întreb dacă creatura exista cu adevărat: *Chestia, asta pufoasă trăiește cu adevărat independent de tine sau ai inventat-o pur și simplu?* Și mi-a dat prin minte că poate o discreție similară trebuia aplicată și îndrăgostiților și nimeni nu trebuie să

întrebe vreodată un îndrăgostit: *Persoana asta chiar există sau ți-o imaginezi pur și simplu?*

8. Istoria medicală ne spune despre cazul unui bărbat care trăia cu iluzia cu totul neobișnuită că este un ou ochi. Cum și când i-a intrat în cap o asemenea idee nu știe nimeni, dar refuza să se așeze undeva, de frică să nu „se spargă” și să-și „verse gălbenușul”. Doctorii au încercat sedative și medicamente ca să-i liniștească temerile, dar nimic nu dădea rezultate, în final, unul dintre ei a făcut efortul de a pătrunde în mintea lui și i-a sugerat să poarte cu el tot timpul o felie de pâine, pe care s-o pună pe scaunul pe care voia să se așeze, ca să nu se verse. De atunci, omul n-a mai fost văzut niciodată fără o felie de pâine la îndemână și a fost capabil să ducă o viață mai mult sau mai puțin normală.

9. Care e morala acestei povești? Nu face decât să arate că, deși cineva poate trăi cu o iluzie (dragostea, credința că e un ou ochi), dacă găsește partea ei complementară (un alt îndrăgostit ca și Chloe cu o iluzie similară, o felie de pâine), totul poate fi bine. Iluziile nu sunt dăunătoare în sine, ele rănesc doar atunci când ești singurul care crede în ele, când nu poți crea un mediu în care să poată fi susținute. Atâta timp cât Chloe și cu mine puteam susține credința în infinit de precarul balon de săpun care este dragostea, ce importanță avea dacă autobuzul era sau nu cu adevărat roșu?

Capitolul al XIII-lea
Intimitate

1. Privind un cub de zahăr dizolvându-se într-o ceașcă de ceai de mușețel, Chloe, pe a cărei companie mă bizuiam ca să dea sens vieții mele, a remarcat: „Nu ne putem muta împreună din cauza problemei mele: trebuie să trăiesc pe cont propriu, altfel mă topesc. Nu e vorba numai de a închide o ușă, e o chestie psihologică, uterină. Nu că nu te vreau, dar mă tem să nu te vreau numai pe tine, mă tem să nu descopăr că din mine n-a mai rămas nimic. Așa că pune-o pe seama bramburelii mele generale, dar mă tem că trebuie să rămân doamna-cu-geamantanul."

2. Văzusem geamantanul lui Chloe pentru prima oară la aeroportul Heathrow, un cilindru roz-aprins, cu o curea verde luminiscentă. Venise cu el la ușa mea prima oară când avea să stea peste noapte, încă o dată scuzându-se pentru culorile lui iritante, spunând că-l folosise ca să aducă o periuță de dinți și un rând de haine curate pentru a doua zi. Crezusem că geanta de voiaj avea să fie temporară, ceva de care se folosea până avea să se simtă destul de confortabil ca să lase în apartamentul meu periuța de dinți și hainele. Dar n-a renunțat niciodată la geantă, în fiecare dimineață împacheta ca și când ar fi fost ultima dată când ne mai vedeam, ca și când a lăsa în urmă fie și o pereche de cercei implica un insuportabil risc de descompunere.

3. Deseori vorbea despre descompunere, despre dizolvarea în mulțimile care o înghesuiau în metrou dimineața, sau dizolvarea în propria imagine de la birou ori din familie – și,

implicit, dizolvarea în ființa iubitului ei. Asta explica importanța genții de voiaj, simbolul libertății și independenței, dorința de a se delimita și de a recupera părțile din ea însăși pe care le dispersase în ceilalți.

4. Dar, oricât de eficientă ar fi fost în privința bagajelor, cu timpul Chloe a început să lase lucruri în urma sa. Nu periuțe de dinți sau pantofi, ci bucăți din ea însăși. A început cu limbajul, cu Chloe lăsându-mi felul ei de a spune *nicicând* în loc de *niciodată*, sau de a accentua pe *în* din *înainte*, sau de a spune *ai grijă* înainte de a închide telefonul. În schimb, a căpătat de la mine uzanța lui *perfect* și *dacă tu crezi*. Apoi obiceiurile au început să se scurgă de la unul la altul; eu am preluat nevoia ei de întuneric total în cameră, ea a început să împăturească ziarul ca mine, eu m-am apucat să mă învârt în cercuri în jurul sofalei când mă gândeam la o problemă, ea a prins gustul de a se întinde pe covor.

5. Difuzia gradată a adus cu ea un grad de intimitate, o stare în care granițele dintre noi au încetat să fie strict patrulate, permițând trecerea liberă a moleculelor browniene. Trupul nu mai simțea ochii celuilalt. Chloe stătea în pat citind și băga un deget în nas ca să-l elibereze de un obstacol, pe care apoi îl freca între degete până era tare și uscat și-l înghițea. Cunoașterea trupului mergea dincolo de sexual, ni se întâmpla să stăm în pat împreună, goi, într-o zi fierbinte de vară, fără nicio referire la goliciunea noastră. Puteam risca intervale de tăcere, nu mai eram vorbitori paranoici, incapabili să lăsăm conversația să moară de teama că liniștea e trădătoare („Ce gândește despre mine în tăcerea asta?”). Am ajuns să fim siguri unul de celălalt în mintea noastră, scoțând din uz seducția perpetuă.

6. Odată cu intimitatea a venit și o bogăție de informație despre aspectul *nuvelistic* al existenței, prin opoziție cu cel *filosofic*: mirosul pielii lui Chloe după duș, sunetul vocii ei când vorbea la telefon în camera de alături, bolboroseala stomacului ei când îi era foame, expresia ei dinaintea unui strănut, forma ochilor când se trezea din somn, felul în care scutura o umbrelă udă, sunetul periei prin părul ei.

7. Conștienți de caracteristicile celuilalt, am simțit nevoia de a ne redenumi unul pe celălalt. Iubirea ne găsește cu un nume pe care nu l-a inventat ea, un nume dat de părinți la naștere și formalizat de pașapoarte și registrele de stare civilă. Dată fiind unicitatea pe care o descoperă îndrăgostitul, nu e firesc ca aceasta să-și găsească expresia (oricât de indirectă) într-un nume pe care nimeni altcineva nu-l mai folosește? Pe când la birou Chloe era numită Chloe, cu mine (din motive pe care niciunul din noi nu le-a înțeles vreodată) a devenit pur și simplu *Tidge*. În ceea ce mă privește, pentru că o dată o amuzasem vorbind despre boala intelectualilor germani, am devenit (în mod mai puțin misterios) *Weltschmerz*. Importanța acestor porecle nu se găsea în numele la care ne stabiliserăm – am fi putut foarte bine să ne spunem *Pwitt* și *Tic* – ci în faptul că ne reetichetaserăm unul pe celălalt. Tidge sugera o cunoaștere a lui Chloe pe care funcționarul de la bancă nu o avea (cunoașterea pielii ei când ieșea de la duș și a sunetului periei prin părul ei), în timp ce *Chloe* aparținea stării ei civile, *Tidge* era dincolo de politic, pe tărâmul mai fluid și unic al dragostei. Era o victorie asupra trecutului, un simbol al rebotezării și renașterii datorate dragostei. *Ți-a fost dat un nume*, spune îndrăgostitul, *dar te renumesc pentru a marca diferența dintre ceea ce ești pentru*

mine, și ceea ce ești pentru alții. Te poți numi X la birou (în spațiul politic), dar în patul meu vei fi întotdeauna „Morcovelul meu”...

8. Joaca pe care o implicau poreclele s-a răspândit și asupra altor zone ale limbajului. În vreme ce dialogul obișnuit se ocupa de comunicarea directă (și ca atare cu intenții clare), limbajul intim scăpa legilor, scutit de nevoia unei *direcții* evidente și constante. Putea aluneca în ilogic și zburdălnicie, în exprimarea fluxului conștiinței, abandonând logica socratică în favoarea carnavalescului – voce, și nu comunicare. Dragostea interpreta tentativa a ceea ce stătea la granița dintre spus și nespus, exprimabilul și inexprimabilul (dragostea ca voință de a extinde înțelegerea asupra gândurilor pe jumătate formulate ale celuilalt). Era diferența dintre o mâzgăleală și un plan arhitectural: cel care mâzgălește nu are nevoie să știe încotro se îndreaptă creionul, mâzgăleală i se supune ca un zmeu de hârtie; era libertatea de a nu avea permanent în minte un scop. Treceam de la mașini de spălat vase la Warhol la naționalitate la proiecție la proiectoare la floricele de porumb la penisuri la nașteri premature la infanticid la insecticid la supt la zbor la sărut. Cenzura limbajului fusese ridicată, nu existau scăpări freudiene, pentru că zăceam în pat, trăncănind de-a lungul și de-a latul conștiinței. Se putea spune orice, era o cacofonie polivalentă de idei. Calitatea de autor era abandonată voluntar, schimbam între noi accentele și le cedam pe cele proprii în favoarea unora împrumutate de la politicieni sau staruri pop, din nord sau din sud. Spre deosebire de gramaticienii duri, începeam o propoziție și nu eram în stare s-o terminăm, ne salva de insuficiența verbală celălalt, care prelua ștafeta și lega pontonul de următorul stâlp.

9. Intimitatea nu a distrus distincția dintre sine și celălalt. A mutat-o pur și simplu în afara cuplului. „Celălalt” se găsea acum dincolo de ușa apartamentului, confirmând suspiciunile că dragostea nu e departe de o conspirație. Judecățile personale se transformaseră în jurii duble, amenințările din afară erau împărtășite într-un pat comun. Pe scurt, bârfeam. Nu era întotdeauna cu răutate, ci mai degrabă rezultatul trist al unei incapacități de a ne păstra etici în interacția obișnuită, astfel creând nevoia de a scoate la aerisit minciunile acumulate. Fiindcă nu pot vorbi cu tine despre o trăsătură sau alta a caracterului tău (pentru că nu ai înțelege sau te-ar răni prea tare), o să bârfesc/vorbesc despre ea pe la spatele tău, cu cineva care va înțelege. Chloe a devenit depozitara supremă a judecăților mele asupra lumii. Ceea ce simțeam despre prieteni sau colegi, dar nu le puteam spune, lucruri pe care încercasem să le neg și față de mine însumi, eram liber să i le împărtășesc lui Chloe. Dragostea se hrănea identificând antipatii comune, *Amândurora ne displace X* se traducea prin *Ne plăceam unul pe altul*. Amanți, deci criminali, dovada loialității noastre devenea măsura în care ne comunicam antipatiile față de ceilalți.

10. Se poate ca dragostea să fi fost conspirativă, dar era cel puțin autentică. Ne retrăgeam unul în compania celuilalt ca să râdem de reaua-credință pe care o cerea întâlnirea cu oficialul. Ne întorceam de la cine ceremonioase imitând accentul și părerile celor de la care ne luaserăm politicos rămas-bun doar cu câteva minute înainte. Întinși în pat, subminam suficiența vieții verticale, rejucând voleiul de întrebări și răspunsuri politicoase din ritualul cinei; îi

puneam lui Chloe aceleași întrebări pe care mai devreme la masă i le pusese ziaristul bărbos, iar ea răspundea cu aceeași politețe cu care îi răspunsese și lui, în tot acest timp masturbându-mă pe mine pe sub cearșafuri, pe când eu îmi frecam piciorul în sus și în jos între picioarele ei. Apoi, brusc, eram șocat să dau de mâna lui Chloe acolo unde era, și o întrebam pe un ton superior: „Doamnă, pot să vă întreb ce faceți cu onorabilul meu membru?” „Domnul meu”, replica ea, „onorabilul comportament al membrului nu vă privește.” Sau Chloe sărea din pat și spunea: „Domnule, vă rog să părăsiți imediat patul meu, vă faceți o idee greșită despre mine, abia dacă ne cunoaștem.” În spațiul creat de intimitatea noastră, formalitățile vieții verticale se regăseau parodiate, ca o piesă clasică de care actorii râd în spatele scenei, actorul care-l joacă pe Hamlet apucând-o în brațe pe Gertrude după spectacol și strigând „Trage-mi-o, mamă!”.

11. Dar momentele intime nu erau trăite și pierdute, erau convertite într-o poveste pe care Chloe și cu mine ne-o spuneam despre noi înșine, narațiunea autoreferențială a iubirii noastre. Având rădăcinile în tradiția epică, dragostea este în mod necesar legată de poveste (a vorbi despre dragoste implică întotdeauna o narațiune) și mai precis de aventură, structurată în începuturi, sfârșituri, țeluri, răsturnări și triumfuri clare. În genul epic, o zi nu urmează în mod obișnuit alteia, în loc de aceasta o teleologie oarecare face personajele să meargă înainte – altfel, cititorul cască și caută altceva. Paul și Virginia, Anna și Vronski, Tarzan și Jane se străduiesc cu toții, în ciuda tuturor obstacolelor, să-și confirme și să-și îmbogățească legătura. Rătăciți în junglă, pe un vas eșuat sau pe un munte, luptându-se cu natura

sau cu societatea, cuplurile epice își dovedesc forța dragostei prin vigoarea cu care înfrâng adversitățile.

12. În povestea de dragoste modernă, aventura își pierde hegemonia, ceea ce se întâmplă nu mai poate fi o reflexie a stării interioare a personajelor. Chloe și cu mine eram autori moderni de monologuri interioare, nu aventurieri. Lumea este în mare măsură despuiată de capacitatea de zbucium romantic. Părinților nu le pasă, jungla a fost domesticită, societatea își ascunde dezaprobarea în spatele toleranței universale, restaurantele rămân deschise până târziu, cărțile de credit sunt acceptate aproape peste tot, iar sexul e o datorie, nu o crimă. Cu toate acestea, Chloe și cu mine aveam o poveste, o istorie comună care ne confirma uniunea (greutatea trecutului apăsând prezentul deseori lipsit de greutate...).

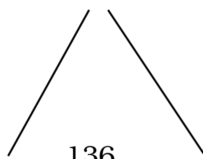
13. Nu era material de roman de senzație, dar importanța sa era omniprezentă, permițându-ne să fim uniți de un set de experiențe comune. Ce e o experiență? Ceva care sparge o rutină politicoasă și pentru o scurtă perioadă ne permite să urmărim lucrurile cu sensibilitatea accentuată dată de noutate, pericol sau frumusețe. Experiența înseamnă să deschizi ochii mari, într-un fel în care nu o facem de obicei, și dacă două persoane deschid astfel ochii în același timp, ne putem aștepta ca aceasta să-i apropie. Două persoane surprinse de un leu în junglă vor fi (dacă supraviețuiesc experienței) triangular legați prin ceea ce au trăit împreună.

LEU

PERSOANA A ——— PERSOANA B

14. Chloe și cu mine n-am fost niciodată surprinși de un leu, dar am trăit împreună un număr de mici experiențe urbane. Întorcându-ne de la o petrecere într-o noapte, am văzut un cadavru. Zăcea pe colțul dintre Charlwood Street și Belgrave Road. Era al unei femei care la prima vedere părea să se fi întins pe pavaj ca să doarmă, poate beată. Nu se vedea niciun semn de sânge sau de luptă, dar când aproape trecuserăm de ea, Chloe a văzut mânerul unui cuțit ieșind din stomacul femeii. Cât poți ști despre cineva înainte de a fi văzut un cadavru împreună cu acea persoană? Ne-am repezit la cadavru, Chloe și-a luat tonul de soră medicală/profesoară, mi-a spus să nu mă uit, a spus că trebuie să chemăm poliția, i-a luat pulsul femeii (era într-adevăr moartă) și a avut grijă să lăsăm totul așa cum se afla. Am fost impresionat de profesionalismul ei, dar în mijlocul întrebărilor poliției a izbucnit în suspine incontrolabile și săptămâni în șir nu a reușit să-și scoată din minte imaginea cuțitului. A fost un incident oribil, dar într-un fel a reușit să ne apropie. Am petrecut restul nopții treji, bând whisky în apartamentul meu, spunându-ne unul altuia povești din ce în ce mai stupide și mai macabre, prefăcându-ne că suntem cadavre sau ofițeri de poliție ca să ne exorcizăm temerile.

CADAVRU

CHLOE ——————— EU

15. Câteva luni mai târziu, eram într-o patiserie pe Brick Lane, când un bărbat elegant, îmbrăcat într-un costum în dungi și aflat lângă noi la coadă i-a înmânat în tăcere lui Chloe un bilet mototolit, pe care scria cu litere mari și tremurate „Te iubesc". Chloe a desfăcut hârtia, a înghițit în sec citind-o, apoi s-a uitat la bărbatul care i-o dăduse. Dar acesta s-a purtat ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat și a privit spre stradă cu expresia demnă a unui bărbat elegant, îmbrăcat într-un costum în dungi. Așa că, la fel de inocent, Chloe a împăturit hârtia și a băgat-o în buzunar. Bizareria incidentului a dus la faptul că, aidoma cadavrului dar într-o notă mai puțin sinistră, acesta a devenit un fel de laitmotiv al relației noastre, un incident la care făceam aluzii și de care râdeam. În restaurante ne înmânam uneori unul altuia bilete într-un mod la fel de misterios ca bărbatul de la patiserie, dar numai cu mesajul *Dă-mi te rog sarea*. Pentru oricine ar fi privit, trebuie să fi părut bizar și de neînțeles să ne vadă tăvălindu-ne de râs. Dar aceasta e esența laitmotivelor, se referă la incidente pe care ceilalți nu le pot înțelege, pentru că nu au fost de față. Nu e de mirare că un astfel de limbaj autoreferențial îi enervează pe cei care stau pe margine.

16. Cu cât doi oameni devin mai familiari, cu atât limbajul pe care-l vorbesc împreună e mai departe de cel obișnuit, de discursul definit de dicționar. Familiaritatea creează un nou limbaj, un limbaj al intimității care include referiri la povestea pe care cei doi o țes împreună și care nu poate fi cu ușurință înțeleasă de ceilalți. E un limbaj care face aluzii la bagajul de experiențe comune, conține o istorie a relației,

este ceea ce face ca discuția cu persoana iubită să fie diferită de discuția cu oricine altcineva.

17. Au mai fost multe incidente comune: oameni pe care i-am întâlnit, lucruri pe care le-am văzut, făcut sau auzit și la care ne refeream, legănați de moștenirea noastră comună: un profesor pe care l-am cunoscut la o cină și care scria o carte în care pretindea că soția lui Freud era adevărata fondatoare a psihanalizei, mai era prietenul meu Will Knott cu obiceiurile lui californiene deseori comice, mai era girafa de jucărie pe care o cumpăraserăm la Bath ca să-i țină companie în pat elefantului lui Chloe, mai era contabila pe care o întâlniserăm în tren care spunea că are mereu un pistol în poșetă...

18. Asemenea anecdote nu erau interesante în mod natural; cea mai mare parte a lor o înțelegeam numai eu și Chloe, din cauza asocierilor pe care le făceam. Dar aceste laitmotive erau importante pentru că ne dădeau sentimentul că nu suntem străini unul de altul, că am trecut împreună prin ceva și că ne amintim înțelesurile pe care le-am găsit împreună. Oricât de palide ar fi fost aceste laitmotive, ele acționau ca cimentul, limbajul intim pe care-l creau era o reamintire a faptului că (fără a ne croi drum prin junglă sau a ucide dragoni sau a locui împreună) eu și Chloe creaserăm un fel de lume împreună.

Capitolul al XIV-lea
Confirmarea „eului"

1. Într-o seară de duminică de pe la mijlocul lui iulie stăteam la o cafenea pe Portobello Road. Fusese o zi frumoasă, pe care o petrecuserăm în mare parte în Hyde Park, bronzându-ne și citind. Dar de pe la ora cinci, începusem să alunec în depresie. M-aș fi dus acasă să mă ascund sub cearșafuri, și nu o făceam decât pentru că nu aveam de ce anume să mă ascund. Serile de duminică mă întristau dintotdeauna, memento-uri ale morții, treburilor neterminate, vinovăției și pierderii. Stătuserăm în tăcere, Chloe citind ziarele, eu privind pe fereastră la traficul și oamenii de afară. Brusc, s-a aplecat spre mine, m-a sărutat și mi-a șoptit: „Iar ai expresia aia de orfan rătăcit." Nimeni nu-mi mai atribuise o asemenea expresie până atunci, deși atunci când a menționat-o Chloe s-a acordat imediat și mi-a alinat tristețea confuză pe care se întâmpla să o simt la momentul respectiv. Am simțit o dragoste intensă (și probabil disproporționată) pentru ea datorită acestei remarci, datorită faptului că sesizase ceea ce simțeam dar nu eram capabil să definesc, pentru faptul că era dispusă să intre în lumea mea și să o obiectivizeze pentru mine – o recunoștință pentru că-i reamintise orfanului că e orfan, readucându-l astfel acasă.

2. E poate adevărat că nu existăm cu adevărat până când nu ne vede cineva existând, nu vorbim cu adevărat până când nu înțelege cineva ceea ce spunem, în esență, nu suntem pe de-a-ntregul vii până când nu suntem iubiți.

3. Ce înseamnă că omul e un „animal social”? Înseamnă doar că oamenii au nevoie unul de celălalt ca să se definească și să capete conștiință de sine, într-un mod în care moluștele și viermii nu o fac. Nu putem avea sentimentul de sine dacă în jurul nostru nu există alții care să ne arate unde ne sfârșim noi și unde încep ceilalți. „Omul poate căpăta orice în singurătate, cu excepția caracterului”, scria Stendhal, sugerând că geneza caracterului se află în reacțiile celorlalți la sine. Pentru că „eul” nu este o structură integrată, fluiditatea sa are nevoie de contururile oferite de ceilalți. Am nevoie de altcineva să mă ajute să-mi port istoria, cineva care mă cunoaște la fel de bine, uneori chiar mai bine, decât mă cunosc eu însumi.

4. Fără dragoste, ne pierdem capacitatea de a avea o identitate reală; în dragoste există o constantă confirmare a sinelui. Nu e de mirare că privirea lui Dumnezeu e atât de importantă în religie: a fi văzut înseamnă a ți se asigura existența, iar dacă avem de-a face cu un Dumnezeu sau cu un partener care ne *iubește*, cu atât mai bine. Prezența unei persoane este legitimizată în ochii unei alte ființe care este pentru acea persoană (și pentru care acea persoană este) întreaga lume. Trăind înconjurați de oameni care *nu*-și amintesc precis cine suntem, oameni cărora le-am povestit de nenumărate ori istoria noastră și totuși uită în mod repetat de câte ori am fost căsătoriți, câți copii avem, dacă ne cheamă Brad sau Bill, Catrina sau Catherine (iar noi uităm la fel de multe despre ei), nu e oare liniștitor să ne putem găsi refugiu în brațele cuiva care păstrează ferm în minte identitatea noastră?

5. Nu e o coincidență faptul că, din punct de vedere semantic, dragostea și interesul sunt aproape interșanjabile, că „iubesc fluturii” înseamnă aproape același lucru ca „mă interesează fluturii”. Să iubim pe cineva înseamnă să fim profund interesați de acea persoană și prin preocuparea pe care i-o arătam să ajungem să înțelegem faptele și spusele ei. Prin înțelegerea pe care mi-o arătase, purtarea lui Chloe față de mine demonstra elemente din ceea ce s-ar putea numi *confirmarea „eului”*. Conținute în înțelegerea ei intuitivă a multora din stările mele sufletești, în faptul că-mi cunoștea gusturile, în lucrurile pe care mi le spunea despre mine, în felul în care ținea minte obiceiurile și în umoristica ei acceptare a fobiilor mele se regăseau numeroase astfel de *confirmări ale „eului”* – iubita ca o mănușă care redă contururile palmei. Chloe observase că sunt ipohondru, că sunt timid și că nu-mi place să vorbesc la telefon, că sunt obsedat de nevoia de a dormi opt ore pe noapte, că nu-mi place să pierd vremea în restaurante după ce am terminat de mâncat, că folosesc politețea ca apărare agresivă și că prefer să spun „poate” în loc de „da” sau „nu”. Îmi cita din mine însumi („Ultima dată ai spus că nu-ți place genul ăsta de ironie…”), demonstrând că-mi înțelege caracterul prin faptul că păstra în memorie elemente ale istoriei mele – bune și rele („Întotdeauna intri în panică atunci când…”, „Nu mai cunosc pe nimeni care să uite să facă plinul atât de des ca tine…”). Eram implicat într-un proces de maturizare provocat de mai profunda cunoaștere de sine pe care mi-o permitea prezența lui Chloe. E nevoie de intimitatea iubitului/iubitei pentru a scoate la iveală fațete ale caracterului cu care alții pur și simplu nu-și bat capul, fațete cu care ar putea fi dificil să ne confruntăm. Erau momente când Chloe îmi spunea pe față că eram defensiv, sau critic, sau ostil, sau gelos, sau patetic

de infantil, sau orice alte lucruri negative (dar adevărate) – momente când eram pus față-n față cu zone din mine însumi pe care introspecția obișnuită (în interesul armoniei interioare) le-ar fi evitat, ceilalți ar fi fost prea lipsiți de interes ca să le pună în lumină și era nevoie de sinceritatea dormitorului pentru a fi dezvăluite.

6. Dragostea pare delimitată de două disoluții – viața sub prea multe priviri și viața sub prea puține. Chloe fusese întotdeauna de părere că prea multe priviri erau primejdia cea mai mare. Sufocată în copilărie, văzuse maturitatea ca pe o șansă de a scăpa de înțepeneala pe care ochii celorlalți o imprimau mișcărilor ei. Visase să trăiască singură la țară, într-o casă albă și spațioasă, cu ferestre mari și cu puțină mobilă, un simbol al evadării dintr-o lume a cărei privire opresivă o epuizase. Când avea 19 ani, încercase să-și realizeze visul călătorind în Arizona, unde se stabilise într-o cabană la marginea unui orășel în care nu cunoștea pe nimeni, la mii de kilometri de casă. Plină de un romantism tineresc, își luase cu ea o valiză de clasici, pe care intenționa să-i citească în timp ce privea soarele răsărind și apunând peste peisajul lunar al deșertului. Dar la câteva săptămâni de la sosire, începuse să simtă că singurătatea după care tânjise toată viața devine ireală, înspăimântătoare, dezorientantă. Sunetul propriei voci era un șoc când îl auzea săptămânal la minimarket, începuse să se privească în oglindă ca să-și păstreze un sentiment al propriei ființe, al propriilor contururi. În final, după numai o lună, a părăsit orașul pentru o slujbă de chelneriță în Phoenix, incapabilă să mai suporte „irealitatea” care o înconjura. Când a ajuns la Phoenix, contactul social a fost un șoc uriaș. S-a trezit că nu poate răspunde unor întrebări simple, cum ar fi ce făcuse. Își

pierduse orice sentiment al „eului”, experiențele pe care le avusese păreau imposibil de formulat în limbaj.

7. Dacă dragostea ne răsfrânge imaginea, atunci singurătatea e ca și când ni s-ar refuza folosirea unei oglinzi, lăsând imaginația să facă ce vrea cu rana sau pata pe care o avem pe față. Oricare ar fi vătămarea, cel puțin oglinda ne dă un sentiment al sinelui, o imagine clară cu care putem răspunde nelimitatei noastre imaginații. Pentru că sentimentul de sine nu este autogenerat, neclaritatea o însoțise pe Chloe în deșert, contururile caracterului ei topindu-se în lipsa focalizării celorlalți, imaginația luând-o în stăpânire și transformând-o într-o creatură monstruoasă, umflată de paranoia și iluziile pe care le putea genera. Reacția celorlalți la purtarea noastră este comparabilă cu o oglindă pentru că ne întoarce o imagine a noastră pe care *singuri nu suntem în stare să o vedem*. De aceea ceilalți sunt indispensabili, ca să ne dea ceva ce nu putem înțelege singuri, sentimentul evaziv al propriilor contururi, imaginea propriului caracter. Cine sunt eu fără ceilalți care să-mi dea un indiciu? (Cine eram eu fără Chloe care să-mi sugereze răspunsul corect?)

8. A trecut mult până să fiu în stare să o înțeleg pe Chloe ca *personaj*, până să încep să văd ce rol juca în propria ei poveste, povestea pe care ea însăși o spunea despre propria viață. Foarte încet am început să dezgrop, dintre milioanele de vorbe pe care le spunea și acțiuni pe care trupul ei le făcea, firele structurii ei, nodurile legăturilor care-i conțineau multiplicitățile. În ceea ce cunoaștem despre ceilalți, suntem obligați să interpretăm întregul din părțile sale. Pentru a cunoaște pe de-a-ntregul pe cineva, teoretic ar trebui să ne

petrecem fiecare minut al vieții cu acea persoană, în acea persoană. În lipsa acestei posibilități, nu ne rămâne decât să fim detectivi și analiști (psihodetectivi), care să recompună întregul din bucăți. Dar întotdeauna ajungem prea târziu, după ce crima s-a comis, și ca atare suntem obligați să reconstruim încet trecutul din sedimentele sale, ca și când am analiza un vis după ce ne-am trezit.

9. În încercarea de a o înțelege pe Chloe eram ca un doctor care pipăia un trup, încercând să-i intuiască interiorul. Eram obligat să lucrez la suprafață, încercând să sondez adâncurile, să determin de ce a apărut o bruscă proastă dispoziție, sau o ură sau bucurie violentă, să văd ce anume mi-ar putea spune despre *cine* e Chloe. Dar totul cerea timp și întotdeauna aveam sentimentul că am ajuns prea târziu la locul faptei, că trebuie să alerg ca să prind o țintă mobilă. Ca să dau un exemplu, mi-a luat ceva timp ca să înțeleg importanța caracteristică a înclinației lui Chloe de a suferi singură, mai degrabă decât să-i deranjeze pe ceilalți. Într-o dimineață, Chloe mi-a spus că-i fusese foarte rău peste noapte, chiar se dusese la o farmacie cu program de noapte, dar avusese tot timpul grijă să nu mă trezească. Prima mea reacție a fost o furie nedumerită – de ce nu mi-a spus nimic? Relația noastră chiar era atât de distantă încât nici măcar să nu mă trezească într-o situație de criză? Dar furia mea (o simplă formă de gelozie) era crudă, omitea să ia în calcul ceea ce aveam să învăț treptat, faptul că una din cele mai adânc înrădăcinate și pătrunzătoare trăsături de caracter ale lui Chloe era autoînvinovățirea – prefera să se lase ruptă în bucăți în loc să răspundă apărându-se sau să trezească pe cineva. Ar fi trebuit să fie pe pragul morții ca să mă trezească, pentru că totul în ea evita să arunce răspunderea

asupra celorlalți. O dată înțeles acest aspect al firii ei, o mie de aspecte ale ei puteau fi înțelese ca manifestări ale sale – lipsa ei de mânie împotriva părinților (furie care-și permitea să se manifeste doar ca o sălbatică ironie), imensul ei devotament față de muncă, dezaprobarea față de sine, asprimea față de cei care-și plâng singuri de milă, sentimentul datoriei, chiar și felul ei de a plânge (suspine înăbușite, nu vaiete isterice).

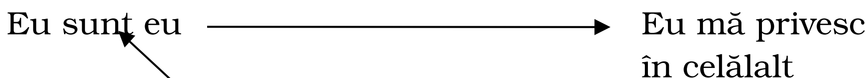
10. Am identificat firele dominante din ghemul de ațe al sinelui în mișcare: am început să recunosc ura ei față de zgârcenie de fiecare dată când eram la restaurant într-un grup, faptul că era dispusă să plătească ea pentru toată lumea decât să fie martora unei discuții pe tema banilor. Am început să sesizez dorința ei de a nu fi încarcerată, partea din firea ei care o împinsese să evadeze în deșert, îi admiram creativitatea vizuală continuă nu numai în muncă, ci și în felul în care așeza masa sau aranja un vas cu flori. Am început să-i detectez stângăcia față de alte femei și degajarea față de bărbați. Îi recunoșteam sălbatica loialitate față de cei pe care-i considera prieteni, un sentiment instinctiv al clanului și comunității. Cu asemenea caracteristici, Chloe începea încet-încet să capete coerență în mintea mea, să devină o persoană cu soliditate și un grad de predictibilitate, ale cărei preferințe în materie de filme sau oameni le puteam acum bănui fără să mai întreb.

11. Dar nu era întotdeauna ușor să fiu oglindă pentru Chloe. Spre deosebire de obiectul real, oglinda metaforică nu poate fi niciodată pasivă. Este o oglindă activă care trebuie să găsească imaginea celuilalt, e o oglindă care caută, încearcă să captureze dimensiunile unei forme în mișcare, incredibila

complexitate a caracterului altcuiva. Este o oglindă de mână, iar mâna care o ține nu este una fermă, pentru că are propriile interese și preocupări – imaginea pe care dorești să o prinzi e cu adevărat cea reală? *Ce vezi la ea?* îi spune mintea oglinzii; *Ce vrei să vezi la ea?* îi spune inima oglinzii.

12. Pericolul *confirmării „eului”* este că avem nevoie de alții pentru a ne legitima existența și prin urmare suntem la mila lor pentru a ni se atribui o identitate corectă. Dacă, așa cum spune Stendhal, fără ceilalți nu avem caracter, atunci „celălalt” cu care împărțim patul trebuie să fie o oglindă pricepută – sau vom sfârși prin a fi deformați. Ce se întâmplă dacă suntem iubiți de cineva care face erori grosolane de înțelegere, care ne refuză o fațetă a noastră prin sărăcia empatiei sale? Sau, îndoiala cea mai mare dintre toate: nu cumva ceilalți, prin definiție (pentru că suprafața oglinzii nu e niciodată perfect netedă) ne distorsionează, fie în bine sau în rău?

13. Fiecare ne arată o imagine diferită a sinelui, pentru că devenim puțin din ceea ce cred ei că suntem. Sinele poate fi comparat cu o amoebă, ale cărei contururi exterioare sunt elastice și deci se adaptează mediului. Nu că amoeba n-ar avea *dimensiuni*, pur și simplu nu are o *formă* definită. O persoană absurdă va percepe din mine partea mea absurdă, dar o persoană serioasă va evoca partea mea serioasă. Dacă cineva crede că sunt timid, probabil voi sfârși prin a fi timid, dacă cineva mă crede amuzant, foarte posibil că voi continua să spun glume. Procesul e circular:

Celălalt schimbă
ceea ce sunt

14. Chloe a luat prânzul cu părinții mei: a fost tăcută tot timpul mesei. Când ne-am întors acasă, am întrebat-o ce s-a întâmplat. Nici ea nu putea înțelege, încercase să fie vioaie și interesantă, dar suspiciunile celor doi străini care o priveau peste masă o împiedicaseră să fie ea însăși. La suprafață, părinții mei nu făcuseră nimic greșit, dar ceva legat de ei o făcuse să nu poată depăși faza monosilabică. Era un memento al faptului că etichetarea celorlalți nu este un proces foarte evident. Cei mai mulți oameni nu ne forțează să jucăm un rol, ci îl sugerează pur și simplu prin reacțiile lor, astfel împiedicându-ne blajin să ieșim din tiparul atribuit.

15. Cu câțiva ani înainte, Chloe avusese o relație cu un profesor de la London University. Filosoful, care scrisese cinci cărți și contribuia la multe reviste filosofice, îi lăsase moștenire nejustificatul sentiment al unei totale inadecvări intelectuale. Cum făcuse asta? Din nou, Chloe nu putea spune. Fără a folosi un limbaj precis, filosoful reușise să modeleze amoeba în conformitate cu ideile lui preconcepute – anume Chloe era o studentă frumoasă și tânără, care ar fi trebuit să-i lase lui problemele intelectuale. Și astfel, ca o profeție care se autoîndeplinește, Chloe începuse inconștient să se comporte în conformitate cu verdictul caracterului ei, înmânat ca pe o notă de sfârșit de trimestru de către filosoful înțelept care scrisese cinci cărți și contribuia la multe reviste

filosofice. Și sfârșise prin a se simți exact atât de proastă pe cât i se spusese.

16. Cronologia arată că despre un copil se povestește întotdeauna la persoana a treia („Nu-i așa că Chloe e un copil drăguț/urât/inteligent/prost?”) până când acesta capătă puterea de a influența propria narațiune. Depășirea copilăriei poate fi înțeleasă ca încercarea de a corecta falsa narațiune a celorlalți, a părinților noștri. Dar lupta cu narațiunea continuă dincolo de copilărie: un război al propagandei înconjoară decizia despre ceea ce suntem, un număr de grupuri de interese care se străduie să-și impună viziunile asupra realității, să-și facă auzită povestea. Dar realitatea rămâne distorsionată – fie din gelozia unui dușman, fie din neglijența indiferenților, fie din propria noastră orbire egocentrică. Chiar și a iubi pe cineva implică o gravă idee preconceptută, luarea deciziei că cineva este un geniu sau cea mai frumoasă persoană de pe lume, pe baza a mai nimic, o abordare foarte diferită de neutralitatea pe care adevărata înțelegere o cere – o distorsiune agreabilă, totuși o distorsiune, încercarea de a ne confirma în ochii cuiva este ca oglinzile de la bâlci: o persoană micuță pare brusc înaltă de trei metri, femeia slabă devine enormă, cea grasă – slabă, căpătăm gât de girafă sau picioare de elefant, un caracter dubios sau cel al unui sfânt, o minte largă sau una îngustă, picioare lungi și frumoase sau ne pierdem picioarele cu totul. Ca și Narcis, suntem blestemați să fim dezamăgiți când ne uităm la imaginea noastră în ochii celuilalt. *Niciun ochi nu ne poate conține tot „eul”*. Întotdeauna vom fi ciuntiți într-o zonă sau alta, fatal sau nu.

17. Când i-am explicat lui Chloe ideea asemănării dintre caracter și amoebă, a râs și mi-a spus că-i plăcea să deseneze amoebe la școală. Apoi a luat un creion.

— Hai, dă-mi ziarul, îți desenez diferența dintre forma sinelui meu amoebă la birou și forma pe care o are pentru tine.

A desenat ce urmează:

— Ce sunt părțile șerpuite? am întrebat.

— O, astea sunt pentru că mă simt șerpuită în preajma ta.

— Cum?

— Păi, știi, îmi acorzi libertate. Mă simt mai complicată decât la birou. Te interesez și mă înțelegi mai bine, de asta am făcut-o șerpuită, ca să pară mai naturală.

— OK, înțeleg, atunci partea dreaptă ce e?

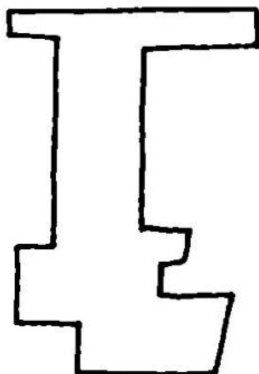
— Unde?

— În partea de nord-est a amoebei.

— Știi că habar n-am de geografie. Da, cred că o văd. Păi, nu înțelegi chiar tot despre mine, nu? M-am gândit s-o fac mai realistă. Linia dreaptă e acolo unde nu înțelegi sau n-ai timp și așa mai departe.

— Oh.

— Doamne, nu face fața asta lungă, n-ai vrea să afli ce s-ar întâmpla dacă linia aia ar deveni șerpuită! Și nu-ți face griji, dacă ar fi atât de serios, n-aș fi aici cu tine, purtându-mă ca o amoebă fericită.

Chloeba de la birou

Chloeba de acasă

18. Ce voia Chloe să spună cu linia ei amoebică dreaptă? Doar că nu o puteam înțelege în *întregime* – poate nu tocmai surprinzător, dar o aluzie la limitele empatiei. Ce-mi îngrădea eforturile? Faptul că o puteam percepe numai prin, sau prin referire la, concepțiile mele despre natura umană, înțelegerea mea era doar o modificare a ceea ce ajunsesem să aștept de la ceilalți, cunoașterea ei era obligatoriu filtrată prin interacțiunile mele sociale trecute. Ca un european care se orientează în Munții Stâncoși spunând „Arată ca Elveția", eram capabil să percep sursa unei deprimări a lui Chloe doar gândind „E din cauză că simte cutare lucru... *la fel ca sora mea când...*". Foloseam pentru a o înțelege toate experiențele mele în materie de bărbați și femei – întreaga mea înțelegere a naturii umane, foarte subiectivă și prin urmare distorsionată, era adusă la suprafață, dependentă de biologia, clasa socială, țara și psihobiografia mea.

19. Privirea iubitei poate fi comparată cu o frigăruie de barbecue. În complexitatea naturii noastre, fiecare amant alege unele elemente și neglijează altele: de exemplu, privirea

mea a ales (sau a apreciat/înțeles/intrat în relație cu) din Chloe:

>> – ironia – culoarea ochilor – strungăreață – intelectul – talentul la copt pâine – relația cu mama ei – anxietatea socială – pasiunea pentru Beethoven – ura pentru lenevie – gustul pentru ceaiul de mușețel – obiecțiile față de snobism – pasiunea pentru haine de lână – claustrofobia – dorința de sinceritate ->

Dar nu era ea pe de-a-ntregul. Dacă ar fi fost o frigăruie diferită, iar eu un alt iubit, aș fi putut avea mai mult timp pentru următoarele aspecte ale lui Chloe:

>> – interesul pentru alimentele sănătoase – glezne – pasiunea pentru piețele în aer liber – talentul matematic – relația cu fratele – pasiunea pentru cluburi de noapte – gândurile despre Dumnezeu – entuziasmul pentru orez – Degas – patinajul – plimbările la țară – obiecțiile la muzica în mașină – gustul pentru arhitectura victoriană ->

20. Deși mă simțeam atent la complexitățile firii lui Chloe, erau inevitabile momentele de mare abreviere, zone pe care nu aveam empatia sau maturitatea să le înțeleg. Eram vinovat de cea mai inevitabilă, dar și cea mai mare abreviere dintre toate, aceea de a nu putea participa la viața lui Chloe decât din afară – îmi puteam imagina viața ei interioară, dar n-o puteam experimenta în mod direct. Eram divizați de polaritatea eu/tu, eul și non-eul. Oricât am fi fost de apropiați, Chloe era până la urmă *o altă ființă*, cu tot misterul și distanța pe care acest lucru le implică (inevitabila distanță întrupată de gândul că trebuie să murim singuri…).

21. Ne dorim o dragoste fără granițe drepte și fără linii drepte, o dragoste în care să nu fim reduși. Avem o rezistență morbidă față de clasificarea de către alții, la faptul că alții ne aplică etichete (femeia, bărbatul, bogatul, săracul, evreul, catolicul etc.). Obiecția noastră nu e neapărat legată de faptul că aceste etichete sunt neadevărate, cât de cel că nu reușesc să reflecteze cu acuratețe sentimentul subiectiv de inclasificabil. Pentru noi înșine, suntem în definitiv întotdeauna *inetichetabili*. Când suntem singuri, suntem întotdeauna „eu" și ne mișcăm între părțile etichetate fără efort și fără constrângerile impuse de ideile preconcepute ale celorlalți. Ascultând-o pe Chloe povestind despre „tipul ăla cu care mă vedeam acum câțiva ani", m-am întristat brusc, imaginându-mă pe mine peste câțiva ani (altcineva privind-o atunci peste farfuria cu salată de ton), descris ca „tipul ăsta cu care mă vedeam acum câtva timp..." Referirea ei lejeră la un iubit din trecut mi-a oferit obiectivizarea necesară pentru a-mi da seama că, oricât de special as fi fost pentru ea la momentul respectiv, existam totuși în niște definiții („un tip", „un iubit"), că eram (oricât aș fi fost de special) nimic mai mult decât o reflexie în ochii lui Chloe.

22. Dar cum trebuie să fim etichetați, caracterizați și definiți de către alții, persoana pe care sfârșim prin a o iubi este prin definiție *frigăruia suficient de bună*, persoana care ne iubește mai mult sau mai puțin pentru aceleași lucruri pentru care credem noi că am putea fi iubiți, care ne înțelege mai mult sau mai puțin pentru lucrurile pentru care avem nevoie să fim înțeleși. Faptul că Chloe și cu mine eram împreună implica, cel puțin pentru moment, că primiserăm

suficient spațiu pentru a ne extinde în direcțiile pe care le cerea inerenta noastră fluiditate.

Capitolul al XV-lea
Intermitențele inimii

1. Prin stabilitatea sa, limbajul ne flatează indeciziile. Ne permite să ne ascundem sub o permanență și fixitate iluzorii, în vreme ce lumea se schimbă în fiecare minut. „Nimeni nu se scaldă de două ori în același râu”, a spus Heraclit, subliniind fluxul inevitabil, dar ignorând faptul că, dacă cuvântul care desemnează râul nu se schimbă atunci, într-o măsură importantă, este totuși același râu în care se pare că ne-am scăldat. Eram un bărbat îndrăgostit de o femeie, dar cât din mobilitatea și inconstanța emoțiilor mele puteau spera cuvintele să transmită? Era loc în ele pentru toată infidelitatea, plictiseala, iritarea și indiferența pe care deseori le găsim împletite cu această dragoste? Pot cuvintele spera să reflecte corect gradul de ambivalență la care păreau sortite emoțiile mele?

2. Îmi dau un nume, și numele rămâne cu mine toată viața – „eul” pe care-l văd într-o fotografie de-a mea de la vârsta de șase ani și cel pe care-l voi vedea probabil într-o fotografie la 60 de ani vor fi amândouă conținute de aceleași litere, deși timpul mă va fi schimbat cu desăvârșire. Îi spun copacului copac, deși de-a lungul anului copacul se schimbă. Ar fi prea derutant să renumesc copacul în fiecare anotimp, așa că limbajul se mulțumește cu continuitatea, uitând că într-un anotimp sunt frunze și în altul nu.

3. Prin urmare, procedăm prin abreviere, luăm trăsătura dominantă (a unui copac, a unei stări emoționale) și etichetăm ca întreg ceva ce e numai o parte. La fel, povestea

pe care o spunem despre un eveniment rămâne un segment al totalității pe care o cuprinde momentul; imediat ce momentul este narat, își pierde multiplicitatea și ambivalența în numele înțelesului abstract și al intenției auctoriale. Povestea întruchipează sărăcia momentului reamintit. Chloe și cu mine trăiam o poveste de dragoste care se întindea pe o perioadă de timp în care sentimentele mele se mișcaseră atât de mult pe scala emoțională, încât a vorbi pur și simplu despre *a fi îndrăgostit* pare o prescurtare brutală a evenimentelor. Presați de timp și dornici de a simplifica, suntem forțați să narăm și să ne amintim lucrurile prin elipsă, altfel am fi copleșiți atât de ambivalența cât și de instabilitatea noastră. Prezentul se degradează, întâi până la istorie, apoi până la nostalgie.

4. Chloe și cu mine am petrecut un weekend plăcut la Bath. Am vizitat termele romane, am luat cina într-un restaurant italian și ne-am plimbat pe străzi duminică după-amiază. Ce mai rămâne din acest weekend la Bath? Câteva fotografii mentale – perdelele purpurii ale camerei în care am dormit, panorama orașului văzută din tren, un parc, un ceas pe o etajeră. Acestea sunt rămășițele picturale. Cele emoționale sunt și mai sumare, îmi amintesc că am fost fericit, îmi amintesc că o iubeam pe Chloe. Dar, dacă mă strădui să mă gândesc, să mă bazez pe mai mult decât memoria imediată, îmi amintesc o istorie mai complicată: frustrarea din cauza mulțimilor din muzeu, anxietatea dinaintea somnului sâmbătă seara, o ușoară indigestie după escalopul de vițel, o întârziere enervantă la gara din Bath, o discuție în contradictoriu cu Chloe în taxi.

5. Poate îi iertăm limbajului ipocrizia pentru că ne permite să ne amintim un weekend la Bath cu un singur cuvânt, *plăcut*, creând astfel o ordine și o identitate ușor de mânuit. Dar uneori te trezești față-n față cu fluxul de sub cuvinte, cu apa care curge pe sub *râul* lui Heraclit – și tânjești după simplitatea pe care lucrurile și-o asumă când literele sunt singurii gardieni ai frontierelor lor. O iubeam pe Chloe – cât de simplu sună, ca și când cineva ar spune că iubește sucul de portocale sau opera lui Proust. Și totuși cu cât mai complexă este realitatea, atât de complexă încât mă străduiesc să nu spun nimic definitiv despre un moment anume, căci a spune un lucru înseamnă automat a rata un altul – orice aserțiune simbolizând reprimarea a o mie de contraasertiuni.

6. Când prietena ei Alice ne-a invitat la masă într-o vineri seara, Chloe a acceptat și a făcut predicția că mă voi îndrăgosti de ea. Eram opt în jurul mesei lui Alice, cu toții lovindu-ne coatele în vreme ce încercam să ducem mâncarea la gură la o masă construită pentru patru persoane. Alice locuia singură la ultimul etaj al unei case din Belham, lucra ca secretară la Consiliul pentru Arte și trebuie să recunosc: m-am îndrăgostit puțin de ea.

7. Oricât de fericiți am fi alături de partenerul nostru, dragostea pentru el/ea ne împiedică (în afara cazului în care trăim într-o societate poligamă) să începem alte legături romantice. Dar, dacă îl/o iubim cu adevărat, de ce ar fi acest lucru o constrângere? De ce am resimți acest lucru ca pe o pierdere, în afara cazului în care dragostea noastră a început deja să se stingă? Răspunsul rezidă poate în ideea deloc

confortabilă că, deși ne-am împlinit nevoia de a iubi, nu întotdeauna ne împlinim nevoia de a dori.

8. Privind-o pe Alice vorbind, aprinzând o lumânare care se stinsese, plecând la bucătărie cu un teanc de farfurii și dând la o parte o șuviță blondă care-i căzuse pe ochi, m-am trezit căzând victimă nostalgiei romantice. Nostalgia romantică se instalează atunci când îi avem în fața ochilor pe cei care ne-ar fi putut fi iubiți, dar pe care șansa a decis să nu-i cunoaștem vreodată. Posibilitatea unei vieți amoroase alternative este un memento al faptului că viața pe care o trăim este numai una din miriadele de vieți posibile; și imposibilitatea de a le trăi pe toate ne cufundă în tristețe. Tânjim după întoarcerea la un timp în care nu exista nevoia de a face alegeri, scutiți de tristețea pierderii inevitabile pe care o implică orice alegere, oricât de minunată.

9. Pe străzile orașului sau în restaurante aglomerate, mă trezeam deseori conștient de sute (și implicit milioane) de femei ale căror vieți se desfășurau concomitent cu a mea, dar care erau menite să rămână un mister pentru mine. Deși o iubeam pe Chloe, vederea acestor femei mă umplea uneori de regret. Stând pe un peron de gară sau la coadă la bancă, zăream o anumită față, auzeam poate o frântură de conversație (mașina cuiva se defectase, cineva termina facultatea, o mamă era bolnavă...) și simțeam pe moment tristețea de a nu putea afla restul poveștii și mă consolam inventând o narațiune care s-ar fi putut potrivi.

10. Aș fi putut sta de vorbă cu Alice pe sofa după cină, dar ceva m-a împiedicat să fac altceva decât să visez. Chipul lui Alice invoca un gol din interiorul meu, un vid fără

dimensiuni sau intenții clare, pe care dragostea mea pentru Chloe nu-l rezolvase. Necunoscutul poartă cu el o oglindă a celor mai adânci și mai inexprimabile dorințe. Necunoscutul este oferta fatală pe care o figură zărită la celălalt capăt al camerei i-o va prezenta întotdeauna entității cunoscute. O iubeam pe Chloe, dar pentru că o *cunoșteam*, nu *tânjeam* după ea. Nu putem tânji la nesfârșit după cei pe care-i cunoaștem, căci calitățile lor sunt cartografiate și deci le lipsește misterul. Un chip zărit câteva clipe sau ore, ca apoi să dispară pentru totdeauna, este catalizatorul necesar pentru visele care nu pot fi formulate, un spațiu gol, o dorință interioară nemăsurată, la fel de indefinibilă pe cât este de nestinsă.

11. — Deci te-ai îndrăgostit de ea? a întrebat Chloe în mașină.

— Sigur că nu.

— E genul tău.

— Nu, nu e. Și oricum, știi că sunt îndrăgostit de tine.

În scenariul tipic al trădării, un partener îl întreabă pe celălalt „Cum ai putut să mă trădezi cu x, când spui că mă iubești pe *mine*?” Dar între trădare și declarația de dragoste nu e niciun fel de neconcordanță, dacă luăm în calcul timpul. „Te iubesc” nu poate însemna decât „Te iubesc *acum*”. N-o mințeam pe Chloe când spuneam că o iubesc pe drum înapoi de la petrecerea lui Alice, dar cuvintele mele nu fuseseră niciodată altceva decât promisiuni ancorate în temporalitate.

12. Dacă sentimentele mele față de Chloe se schimbau, era în parte pentru că ea însăși nu era o ființă inalterabilă, ci un raport de înțelesuri în perpetuă schimbare. Constanța slujbei

ei și a numărului de telefon era o iluzie sau mai degrabă o simplificare. Pentru o privire atentă, fața ei înregistra cele mai mărunte modificări în starea ei psihologică și fiziologică, puteai observa cum i se schimbă accentul în funcție de persoana cu care vorbea sau de filmul pe care-l văzuse, umerii îi cădeau când era obosită, devenea mai înaltă când era mândră de ea însăși. Fața ei de luni era diferită de cea de vineri, ochii îi erau diferiți dacă era tristă sau excitată, venele de pe mână când citea erau altfel decât când făcea duș. Fața ei dintr-o duzină de unghiuri diferite, peste masă, apropiindu-se pentru un sărut sau pe peronul metroului. Chloe cu părinții ei și Chloe cu iubitul, Chloe zâmbind și Chloe spălându-se pe dinți.

13. Ar fi trebuit să fiu un biograf fără limitări pentru a nota toate aceste schimbări; în loc de asta, eram o creatură leneșă, guvernată de obișnuință. Epuizarea însemna deseori că las cea mai bogată parte a vieții lui Chloe – mișcarea – să treacă pe lângă mine. Lungi perioade de timp încetam să mai *observ* (pentru că-mi devenise familiară) toate mutațiile care-i traversau trupul sau liniile de pe fața ei, diferența dintre Chloe lunea și Chloe sâmbăta. Ideea de Chloe devenise o obișnuință, o imagine stabilă pentru ochiul minții.

14. Și totuși existau momente când suprafața netedă a obișnuinței se spărgea și din nou mi se permitea să o privesc cum se cuvine, cu ochii cuiva care n-o mai văzuse niciodată. Într-un weekend am avut o pană pe șosea și a trebuit să chemăm depanarea. Când mașina depanării s-a oprit lângă noi un sfert de oră mai târziu, Chloe s-a dus să stea de vorbă cu mecanicul. Privind-o vorbind cu un străin (identificându-mă cumva cu el), femeia pe care o știam a devenit brusc

străină pentru mine. M-am uitat la chipul ei și i-am auzit vocea fără vălul estompant al familiarității, am văzut-o așa cum i-ar apărea cuiva care nu dăduse niciodată cu ochii de ea și nu așa cum ajunsese să fie pentru mine, am văzut-o dezbrăcată de ideile preconcepute pe care le impusese timpul.

15. Și, brusc, privind-o cum vorbește despre bujii și filtre de ulei, m-a cuprins o dorință incontrolabilă. Ruperea obișnuinței avusese un efect de înstrăinare, o făcuse pe Chloe necunoscută și exotică – și prin urmare dezirabilă cu intensitatea cuiva al cărei trup nu-l atinsesem niciodată. I-au trebuit mecanicului doar câteva minute pentru a găsi problema, ceva legat de baterie și apoi am putut să ne continuăm drumul spre Londra. Dar dorința mea semnala altceva.

— Trebuie să ne oprim, să ne ducem la un hotel sau să parcăm pe un drum de țară. Trebuie să facem dragoste.

— De ce? Ce s-a întâmplat? Ce faci? Te rog, nu acum, Dumnezeule… ooooh, Doamne, nu… Hhhh-hmmmm, bine, așteaptă, stai să oprim mașina, cotește aici…

16. Atracția lui Chloe-ca-străină era o amintire a relației dintre mișcare și sexualitate, mai precis, mișcarea de la trupul îmbrăcat la trupul dezbrăcat. Ne-am oprit pe o șosea care se făcea din M4. Am întins mâna să-i mângâi sânul prin materialul subțire al rochiei, eroticul izbucnind din reîntoarcerea la ceea ce devenise străin, trupul pierdut și recâștigat. A fost un interval extatic între goliciune și haine, între familiar și nefamiliar, o transgresiune și o inițiere.

17. Am făcut dragoste de două ori pe bancheta din spate a Volkswagenului lui Chloe, printre bagaje și hârtii. Dar, deși binevenită, dorința noastră bruscă și imprevizibilă, frenezia, erau un memento a cât de distrugător poate fi fluxul pasiunii. Apucați de dorință pe autostradă, nu ne puteam oare îndepărta unul de altul, călare pe alți hormoni, mai târziu? Să spunem că emoțiile noastre erau ciclice implica un grad nerealist de logică. Dragostea noastră părea mai asemănătoare unui pârâu turbulent de munte decât schimbării blânde a anotimpurilor.

18. Chloe și cu mine aveam o glumă a noastră, un exercițiu heracleitic care lua notă de fluctuația emoțiilor noastre și nega cerința de bun-simț ca dragostea să ardă cu constanța unui bec electric.

— S-a întâmplat ceva? Nu mă placi azi? întreba unul din noi.

— Te plac mai puțin.

— Serios, mult mai puțin?

— Nu, nu chiar cu mult.

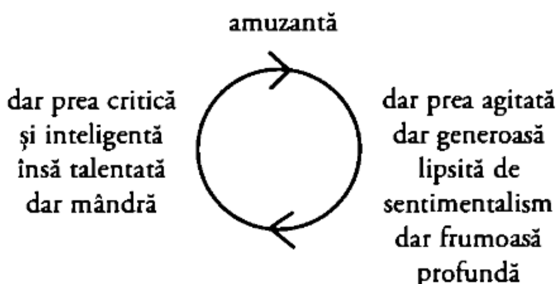
— Pe o scală de la unu la zece?

— Azi? O, probabil șase și jumătate, sau nu, mai degrabă șase și trei sferturi. Dar tu pe mine?

— Doamne, aș zice pe la minus trei, deși era mai aproape de doisprezece și jumătate azi-dimineață când ai…

19. Într-un alt restaurant chinezesc (Chloe le adora) mi-am dat seama că interacțiunile cu ceilalți erau cam ca roata din centrul mesei, pe care se așază felurile de mâncare și care poate fi rotită astfel încât acum să ai în față crevete și peste o clipă carne de porc. Dragostea față de cineva nu urmează oare același model circular, în care binele și răul se învârt în

decursul timpului? Altfel mobili, rămânem în mod eronat atașați de fixitatea emoțiilor omenești și de ideea unei diviziuni ermetice între dragoste și non-dragoste, diviziune care trebuie traversată numai de două ori, la începutul și la sfârșitul unei relații – nu în sistem de navetă, zilnic sau la fiecare oră. Avem impulsul de a separa dragostea și ura, în loc să le vedem ca răspunsuri legitime la fațetele felurite ale unei persoane. Avem nevoia copilărească de a iubi pe cineva pe de-a-ntregul bun și de a urî pe cineva pe de-a-ntregul rău, de a găsi o țintă indiscutabil aptă pentru instinctele noastre agresive sau amoroase. Dar alături de Chloe nu putea exista o asemenea stabilitate. N-ar fi fost nevoie decât de o clipă pentru a mă învârti printre toate felurile de pe masa ei rotativă chinezească, amețit de confuzia pe care acest lucru o implică. Aș fi putut crede că e:

20. Era deseori dificil de știut ce pune în mișcare roata de la o emoție la alta. Se putea întâmpla să o văd pe Chloe stând într-un anume fel sau s-o aud spunând un anume lucru și să fiu brusc intens iritat de ea, deși cu o clipă înainte totul fusese doar dulceață și lumină. Și nu eram singur, pentru că uneori și Chloe avea izbucniri de agresiune împotriva mea. Discutând despre un film cu prietenii într-o

seară, s-a lansat brusc într-un discurs ostil despre atitudinile mele condescendente față de părerile și gusturile altora. La început am fost uluit, pentru că nu spusesem nimic, dar am presupus că o enervase ceva ce spusesem mai devreme și acum se folosea de ocazie pentru a-și exprima frustrarea – sau poate altcineva o enervase, iar eu eram doar înlocuitorul țintei absente. Multe dintre certurile noastre erau nedrepte, în sensul că erau pretexte pentru a exprima sentimente care nu aparțineau prezentului sau nici măcar vreunuia dintre noi doi. Mi se întâmpla să mă înfurii pe Chloe nu pentru motivul de suprafață că scotea prea zgomotos vasele din mașina de spălat când eu încercam să mă uit la știri, ci pentru că mă simțeam vinovat că nu răspunsesem la un telefon de afaceri dificil mai devreme în cursul zilei. La rândul ei, Chloe făcea în mod deliberat zgomot în efortul de a simboliza o furie pe care n-o exprimase de dimineață. (Am putea eventual defini maturitatea – țelul nostru perpetuu evaziv – ca abilitatea de a da fiecăruia ceea ce merită atunci când o merită, de a separa emoțiile care trebuie să ne aparțină numai nouă de cele care trebuie imediat exprimate față de cei care le inițiază, în loc de a fi îndreptate mai târziu către nevinovați.)

21. Ne-am putea întreba din ce cauză cei care pretind că ne iubesc ascund în același timp astfel de ostilități și resentimente aparent nedrepte. Adăpostim în noi un număr nespus de emoții contradictorii, straturi de reacții infantile asupra cărora putem sau nu avea control. Furii, instincte canibale, fantezii distructive, bisexualitate și paranoia din copilărie, toate sunt întrețesute cu emoțiile de un tip mai respectabil. „N-ar trebui niciodată să spunem că oamenii sunt răi”, spunea filosoful francez Alain, „ar trebui doar să

căutăm acul" – adică să căutăm factorul iritant care se află în spatele unei discuții în contradictoriu sau al unei agresiuni. Chloe și cu mine eram foarte dispuși să încercăm, dar uneori complexitatea era covârșitoare, incluzând totul, de la ciudățeniile impulsurilor sexuale la influențele traumelor din copilărie.

22. Dacă în mod tradițional filosofii au făcut elogiul unei vieți trăite sub semnul rațiunii, condamnând în numele acesteia viața trăită sub semnul emoțiilor, aceasta se întâmpla fiindcă rațiunea este piatra de temelie a continuității, nu are dimensiuni temporale, nu are termen de expirare. Spre deosebire de romantic, filosoful nu permite – de exemplu – ca interesul său să vagabondeze smintit de la Chloe la Alice și înapoi la Chloe, pentru că rațiuni solide sprijină orice alegere făcută. În dorințele lor, filosofii nu văd decât evoluții, nu schisme. În dragoste, ei rămân constanți și credincioși, viețile lor fiind la fel de bine definite ca traiectoria unei săgeți în zbor.

23. Dar, mai important încă, filosoful are o *identitate* asigurată. Ce e identitatea? Poate este modelată în jurul lucrurilor către care e predispusă o persoană: *Sunt ceea ce îmi place*. *Cine sunt* este în mare măsură constituit de *ceea ce vreau*. Dacă de la vârsta de zece ani mi-a plăcut golful, iar acum am 120 de ani și încă-mi place golful, atunci identitatea mea (atât ca jucător de golf cât și, indirect, ca persoană) s-a dovedit a fi una stabilă. Dacă de la vârsta de doi ani până la nouăzeci îmi mențin credința în catolicism, sunt în stare să evit criza de identitate a unui evreu care la 35 de ani se trezește cu dorința de a deveni episcop sau a papei care la sfârșitul vieții se convertește la islam.

24. Viața pentru cei conduși de emoții este foarte diferită, e compusă din amețitoare răsuciri ale limbilor ceasului pe cadran, astfel încât *ceea ce vor* se schimbă atât de rapid, încât *cine sunt* e permanent sub semnul întrebării. Dacă bărbatul condus de emoții o iubește azi pe Samantha și mâine pe Sally, atunci cine este el? Dacă mă duc într-o seară la culcare iubind-o pe Chloe și mă trezesc a doua zi urând-o, atunci *cine* sunt „eu"? Nu renunțasem cu totul la intenția de a deveni o persoană mai rezonabilă. Eram pur și simplu pus în fața problemei insolubile de a găsi motive solide pentru a o iubi sau pentru a nu o iubi pe Chloe. Obiectiv, nu existau *motive* întemeiate pentru niciuna din variante, ceea ce făcea ocazionala mea ambivalență față de ea cu atât mai de nerezolvat. Dacă ar fi existat motive solide, incontestabile (îndrăznesc să spun logice) de a o iubi sau de a o urî, ar fi existat și puncte de referință la care să mă întorc. Dar, așa cum strungăreață ei nu fusese niciodată un motiv să mă îndrăgostesc de ea până peste cap, cum aș fi putut menționa felul ei de a se scărpina în cot ca motiv de ură? Orice motive am oferi în mod aparent, nu suntem niciodată decât parțial conștienți de ceea ce constituie baza atracției noastre (*și de aici și ireversibilul și tragicul proces pe care-l implică și dez-drăgostirea...*).

25. Opus discontinuităților era și impulsul natural homeostatic: *menținerea constanței mediului emoțional.* Impulsul homeostatic modera fluctuațiile, țintea către stabilitate și evitarea turbulențelor, continuitate și coerență. Homeostaza mă ancora într-o poveste de dragoste liniară, cea a lui Chloe și a mea, strunindu-mă atunci când aș fi putut avea tendința de a crea intrigi secundare, de a divaga de la

sau de a pune sub semnul întrebării povestea, cu schizofrenia ficțiunii moderne. Trezindu-mă dintr-un vis erotic despre două figuri zărite într-un magazin cu o zi înainte, m-am re-localizat imediat găsind-o pe Chloe lângă mine. M-am întors la rolul atribuit mie de povestea mea și m-am înclinat în fața uriașei autorități a ceea ce deja există.

26. Fluctuațiile erau ținute în frâu de continuitatea mediului, de către mult mai stabilele supoziții ale celor din jurul nostru. Îmi amintesc de o ceartă feroce care a izbucnit cu câteva minute înainte de ora la care trebuia să ne întâlnim cu niște prieteni la o cafea într-o sâmbătă. La momentul respectiv, amândoi consideram cearta atât de serioasă încât am fi fost în stare să ne despărțim din cauza ei. Dar posibilitatea de a încheia povestea a fost redusă de prietenii care nu puteau concepe așa ceva. La cafea, fericitului cuplu i s-au pus întrebări, întrebări care nu lăsau să transpară nicio idee despre posibilitatea unei rupturi, astfel ajutând ca aceasta să fie evitată. Prezența celorlalți ne-a moderat impulsurile într-un moment când nu eram siguri ce voiam și ca atare *cine* eram. Ne-am putut ascunde sub analiza confortabilă a celor care se aflau alături de noi, conștienți numai de continuități, neștiind că nu exista nimic inviolabil în intriga poveștii noastre.

27. În toanele noastre mai bune, ne mai alina și iluzia unui viitor. Din cauza amenințării că dragostea s-ar putea termina la fel de brusc cum începuse, era firesc să reîntărim prezentul cu aluziile la un viitor comun, unul care să dureze cel puțin până la moartea noastră. Visam unde aveam să trăim, câți copii o să avem, ce plan de pensie să adoptăm, ne identificam cu bătrânii care-și duceau nepoții la plimbare și

se țineau de mână în Kensington Gardens. Apărându-ne de decesul iubirii, ne făcea plăcere să ne planificăm viața împreună pe scară grandioasă. Lângă Notting Hill erau case care ne plăceau amândurora și împreună le decoram în imaginație, completându-le cu două birouri la etajul de sus, o bucătărie mare cu cea mai modernă aparatură în subsol, o grădină plină de flori și copaci. Deși nu era probabil ca lucrurile să ajungă atât de departe, *aveam nevoie să credem că nu există nici nu motiv să nu ajungă*. Cum e posibil să iubești pe cineva și în același timp să-ți imaginezi cum te desparți de acel cineva, te căsătorești și decorezi o casă alături de altcineva? Nu, era indispensabil pentru noi să ne imaginăm cum ar fi să îmbătrânim împreună și să ne retragem, împreună cu protezele noastre dentare, într-un bungalou la malul mării. Dacă am fi crezut cu adevărat, am fi plănuit chiar să ne căsătorim – cea mai barbară tentativă legală de a forța inima să iubească la nesfârșit.

28. Ezitarea mea de a vorbi cu Chloe despre fostele iubite era probabil parte din același fenomen: dorința ca lucrurile să dureze la nesfârșit. Aceste foste iubite erau amintiri ale unor situații pe care la un moment dat le crezusem permanente și se dovediseră a nu fi și ale faptului că relația mea cu Chloe putea avea o soartă similară. Într-o seară, într-o librărie din Hayward Gallery, am zărit o fostă iubită, frunzărind o carte despre Picasso în celălalt capăt al încăperii. Chloe era la câțiva pași de mine, căutând o carte poștală pe care s-o trimită unor prieteni. Picasso însemnase mult pentru această fostă iubită și pentru mine. Aș fi putut cu ușurință să mă duc să o salut. În definitiv, cunoscusem mai mulți din foștii iubiți ai lui Chloe, iar cu unii se vedea regulat. Dar problema era în mine: această femeie era pur și

simplu o amintire a unei nestatornicii a emoțiilor mele pe care preferam să o evit. Mă temeam că intimitatea pe care o creasem și apoi o pierdusem alături de ea s-ar fi putut dovedi un model care să se repete cu Chloe.

29. Tragedia iubirii este că nu reușește să depășească dimensiunile temporale. Când ești cu actuala iubită, gândul propriei indiferențe față de fostele iubite e de o cruzime deosebită. E ceva îngrozitor în ideea că persoana pentru care azi ai sacrifica orice s-ar putea, peste câteva luni, să te facă să traversezi strada (sau librăria) ca s-o eviți. Mi-am dat seama că, dacă dragostea pentru Chloe constituia esența ființei mele în acel moment, atunci sfârșitul definitiv al acestei iubiri pentru ea n-ar fi însemnat nimic mai puțin decât moartea unei părți din mine.

30. Dacă Chloe și cu mine am continuat, în ciuda tuturor acestora, să credem că ne iubim, s-a întâmplat poate din cauză că, în final, momentele de dragoste au atârnat mai greu (cel puțin pentru o vreme) decât momentele de plictis sau de indiferență. Dar am rămas permanent conștienți că ceea ce hotărâserăm să numim iubire ar fi putut fi o abreviere a unei realități cu mult mai complexe și în ultimă instanță cu mult mai puțin agreabile.

Capitolul al XVI-lea
Teama de fericire

1. Unul din cele mai mari dezavantaje ale iubirii este că, cel puțin pentru o vreme, e în pericol să ne facă fericiți.

2. Chloe și cu mine am hotărât să călătorim în Spania în ultima săptămână din august – călătoria fiind (ca și iubirea) o încercare de a urmări un vis până la realitate. La Londra citiserăm toate broșurile de la Utopia Travel, specialiști în piața de case de închiriat din Spania și ne stabiliserăm la o fermă reconstruită din satul Aras de Alpuente, în munții de lângă Valencia. Casa arăta mai bine în realitate decât în fotografii. Camerele erau simple dar confortabil mobilate, instalațiile din baie funcționau, avea o terasă umbrită de o boltă de viță, în apropiere un lac în care să înotăm și un fermier lângă noi, care creștea o capră și care ne-a primit cu brânză și ulei de măsline.

3. Am ajuns după-amiaza târziu, după ce închiriaserăm o mașină de la aeroport și urcaserăm pe drumurile înguste de munte. Ne-am dus imediat să înotăm, ne-am aruncat în apa limpede și albastră, apoi ne-am uscat la soare. După aceea ne-am întors acasă și ne-am așezat pe terasă cu o sticlă de vin și un castron cu măsline, să privim soarele cum apune dincolo de dealuri.

— Nu-i așa că e minunat? am remarcat eu, plin de lirism.

— Nu-i așa? a spus și Chloe, ca un ecou.

— Dar chiar este? am glumit eu.

— Șșșșt, strici toată scena.

— Nu, serios, chiar e minunat. Nici nu mi-am imaginat că există un asemenea loc. Pare așa de rupt de orice altceva, ca un paradis pe care n-a reușit nimeni să-l distrugă.

— Aș putea să-mi petrec tot restul vieții aici, a oftat Chloe.

— Și eu la fel.

— Am putea să trăim aici împreună, eu aș avea grijă de capre, tu de măslini, am scrie cărți, am picta și am…

— Te simți bine? am întrebat, văzând-o pe Chloe schimbându-se la față de durere.

— Da, acum da. Nu știu ce s-a întâmplat. Am simțit o durere bruscă de cap, ca un junghi teribil. Probabil că nu e nimic. Ah, nu, fir-ar să fie, iar!

— Lasă-mă să pun mâna.

— N-o să simți nimic, e înăuntru.

— Știu, dar prin simpatie…

— Doamne, mai bine mă întind. Probabil e din cauza călătoriei, sau a altitudinii, sau cine știe ce. Mă duc înăuntru. Rămâi aici, mă descurc.

4. Pe Chloe n-a lăsat-o durerea. A luat o aspirină și s-a dus la culcare, dar n-a putut să doarmă. Neștiind cât de tare să-i iau în serios suferința, dar îngrijorat de tendința ei naturală de a subestima lucrurile, am decis să chem un doctor. Fermierul și soția lui erau la masă când am bătut la ușă și am întrebat în fragmente de spaniolă unde pot găsi cel mai apropiat doctor. Am aflat că în Villar de Arzobispo, un sat la vreo 20 de kilometri distanță.

5. Dr. Saavedra era nespus de demn pentru un doctor de țară. Purta un costum alb, petrecuse un semestru la Colegiul Imperial în anii ’50, era pasionat de tradiția teatrală englezească și a părut încântat să mă însoțească pentru a o

ajuta pe domnișoara care se îmbolnăvise la începutul sejurului ei în Spania. Când am ajuns înapoi la Aras de Alpuente, Chloe nu se simțea cu nimic mai bine. L-am lăsat pe doctor singur cu ea și am așteptat agitat în camera alăturată. Peste zece minute doctorul a ieșit.

— Nu aveți de ce să vă faceți griji.

— O să se facă bine?

— Da, prietene, o să fie bine mâine dimineață.

— Ce are?

— Mai nimic, ceva la stomac, ceva la cap, se întâmplă cu turiștii. I-am dat pastile. Un pic de anhedonia la cap, ce să zic?

6. Dr. Saavedra diagnosticase un caz de *anhedonia*, o boala definită de Asociația Medicală Britanică drept o reacție remarcabil de asemănătoare răului de munte, rezultând din teroarea bruscă provocată de amenințarea fericirii. Era o boală obișnuită în rândurile turiștilor din această regiune a Spaniei, confruntați în aceste regiuni idilice cu brusca revelație că fericirea pământească le-ar putea fi la îndemână și care cad victime unei reacții fiziologice violente, menită să zădărnicească o astfel de posibilitate.

7. Problema cu fericirea e că, în raritatea ei, se dovedește terifiantă și induce anxietatea. Ca atare, întrucâtva inconștient, Chloe și cu mine (deși eu nu mă îmbolnăvisem) încercaserăm întotdeauna să localizăm *hedonia* fie în memorie, fie în anticipație. Deși găsirea fericirii era un țel principal mărturisit, era însoțit de credința implicită în realizarea acestui aristotelianism cândva, în viitorul foarte îndepărtat – o credință atacată de idila pe care o

descoperiserăm la Aras de Alpuente și, în mai mică măsură, unul în brațele celuilalt.

8. De ce trăiam așa? Poate fiindcă a ne bucura de prezent ar fi însemnat să ne angajăm într-o realitate imperfectă și periculos de efemeră, în loc să ne ascundem după credința confortabilă în viața de apoi. Trăirea la *viitorul perfect* implica susținerea unei vieți ideale care să contrasteze cu prezentul, o viață care să ne salveze de nevoia de a ne angaja în ceea ce ne înconjura. Era un model similar cu cel întâlnit în unele religii, în care viața pe pământ e doar un preludiu al unei existențe eterne și cu mult mai plăcute în ceruri. Atitudinea noastră față de sărbători, petreceri, muncă și poate chiar dragoste avea în ea ceva nemuritor, ca și când aveam să ne aflăm pe pământ suficient de multă vreme ca să nu ne înjosim considerând aceste ocazii finite ca număr – și prin urmare să le prețuim. E odihnitor să trăiești la *viitorul perfect*: te împiedică să ai nevoie să simți că prezentul e real sau să-ți dai seama că trebuie să ne iubim unii pe alții sau să murim.

9. Faptul că Chloe se îmbolnăvise nu însemna oare că prezentul prindea din urmă starea ei de nemulțumire? Pentru o clipă, încetase să fie lipsit de orice ar fi putut cuprinde viitorul. Dar nu eram și eu la fel de vinovat de boala ei? N-au existat nenumărate momente când plăcerile prezentului au fost ignorate în numele unui viitor nenumit, povești de iubire în care, aproape imperceptibil, mă abținusem să iubesc pe de-a-ntregul, alinându-mă cu gândul nemuritor că vor fi alte iubiri, de care într-o bună zi voi încerca să mă bucur cu nepăsarea bărbaților din reviste, viitoare iubiri care vor răscumpăra eforturile mele

dezastruoase de a comunica cu altcineva a cărui istorie se desfășura pe pământ cam în același timp?

10. Dar dorul de un viitor care nu vine niciodată e doar cealaltă față a dorului de trecut. Nu e trecutul de multe ori mai bun doar pentru că e trecut? Îmi amintesc că în copilărie fiecare vacanță devenea perfectă doar când se termina, pentru că atunci anxietatea prezentului se reducea la câteva amintiri ușor de ținut în frâu. Nu conta atât de mult ce se întâmpla, cât faptul că trebuia să se întâmple cât mai repede, ca apoi să pot să-mi bandajez o rană sau să retrăiesc o bucurie. Mi-am petrecut întreaga copilărie așteptând vacanța de iarnă, când familia pleca de la Zürich ca să petreacă două săptămâni schiind la Engadine. Dar când eram în fine în capătul pârtiei, privind în jos la întinderea de alb virgin, deveneam conștient de o anxietate care avea să se evapore din amintirea evenimentului, amintire ce se compunea numai din condițiile obiective (vârful muntelui, ziua strălucitoare), fiind astfel liberă de tot ce strica momentul în sine. Era mai mult decât faptul că-mi curgea nasul, sau îmi era sete, sau uitasem fularul ceea ce făcea prezentul să fie neplăcut – era pur și simplu incapacitatea de a accepta că trăiam în sfârșit ceva ce tot anul existase doar ca o posibilitate în faldurile viitorului. Schiul, împachetat între anticipația care făcea să-mi lase gura apă și amintirea trandafirie, luneca peste prezent. Imediat ce ajungeam la poalele pârtiei, mă uitam în sus la munte și îmi declaram că fusese o coborâre perfectă. Și așa decurgea vacanța la schi: așteptare plăcută dimineața, anxietate în actualitate și amintiri plăcute seara.

11. De multă vreme în relația mea cu Chloe exista ceva din acest tensionat paradox: petreceam toată ziua așteptând cina cu ea, ieșeam de la cină cu cele mai bune impresii, dar mă găseam față-n față cu un prezent care nu egala niciodată nici așteptarea, nici amintirea. Într-o seară, puțin înainte de a pleca în Spania, eram pe barca lui Will Knott cu Chloe și alți prieteni și, pentru că totul era atât de perfect, am devenit pentru prima oară în mod inevitabil conștient de suspiciunile mele latente față de momentul prezent. De cele mai multe ori, prezentul este prea plin de defecte pentru a ne aminti că boala traiului la *imperfect* este în interiorul nostru și nu are nimic de-a face cu lumea exterioară. Dar în seara aceea în Chelsea, nu puteam găsi nimic pentru care să dau vina pe moment, așa că a trebuit să-mi dau seama că problema se afla în mine: mâncarea era delicioasă, prietenii erau acolo, Chloe, așezată lângă mine și ținându-mă de mână, arăta minunat. Dar ceva era oricum în neregulă – faptul că de-abia așteptam ca evenimentul să devină istorie.

12. Incapacitatea de a trăi în prezent rezidă poate în teama de a accepta că acest lucru poate însemna sosirea a ceea ce am așteptat toată viața, teama de a părăsi adăpostul relativ sigur al așteptării sau al amintirii, admițând astfel tacit că aceasta este singura viață pe care o putem trăi, în afara cazului vreunei intervenții divine. Dacă privim angajarea ca pe un număr de ouă, atunci angajarea în prezent înseamnă riscul de a ne pune toate ouăle în coșul prezentului, în loc să le împărțim între coșul trecutului și cel al viitorului. Și, pentru a transpune analogia asupra iubirii, a accepta într-un final că eram fericit cu Chloe ar fi însemnat să accept că, în ciuda primejdiei, toate ouăle mele se aflau bine așezate în coșul ei.

13. Nu știu ce fel de pastile i-a dat doctorul lui Chloe, dar a doua zi de dimineața părea complet vindecată. Am pregătit un picnic și ne-am întors la lac, unde ne-am petrecut ziua înotând și citind. Am rămas în Spania zece zile și cred (în măsura în care pot avea încredere în memoria mea) că pentru prima dată amândoi ne-am asumat riscul de a trăi în prezent. Traiul la timpul prezent nu însemna întotdeauna extaz; anxietățile create de fericirea instabilă a dragostei explodau de obicei în certuri. Îmi amintesc o neînțelegere cumplită în satul Fuentelespino de Moya, unde ne opriserăm pentru prânz. A început cu o glumă despre o fostă prietenă și a sfârșit prin suspiciunea lui Chloe că aș fi încă îndrăgostit de ea. Nimic nu era mai departe de adevăr, dar eu am tratat suspiciunea ca fiind o proiecție a declinului sentimentelor lui Chloe pentru mine și am acuzat-o de aceasta. Până când am încheiat cu cearta, bosumflarea și împăcarea, se făcuse deja târziu și amândoi ne întrebam pentru ce fuseseră lacrimile și țipetele. Au mai fost și alte certuri, îmi amintesc de una lângă satul Losa del Obispo, iscată de întrebarea dacă ne-am plictisit sau nu unul de altul, încă una lângă Sol de Chera care a început după ce am acuzat-o pe Chloe că nu e în stare să citească o hartă, iar ea mi-a replicat acuzându-mă de fascism cartografic.

14. Motivele acestor certuri nu erau niciodată cele de suprafață: oricare ar fi fost deficiențele lui Chloe în materie de *Guide Michelin* sau intoleranța mea pentru condusul în cercuri prin Spania, miza erau niște anxietăți mult mai profunde. Forța acuzațiilor pe care le făceam, implauzibilitatea lor, demonstrau că ne certam nu pentru că ne uram, ci pentru că ne iubeam prea mult – sau, ca să nu

încurc lucrurile, pentru că uram să ne iubim atât de mult. Acuzațiile noastre aveau un subtext complicat: *Te urăsc, pentru că te iubesc*. Era în ultimă instanță un protest fundamental: *Urăsc să n-am încotro decât să risc iubindu-te așa*. Plăcerea de a depinde de cineva pălește în fața fricii paralizante pe care o asemenea dependență o implică. Certurile noastre uneori feroce și întrucâtva inexplicabile din cursul călătoriei la Valencia nu erau altceva decât o necesară eliberare a tensiunii create de înțelegerea faptului că ne puseserăm fiecare toate ouăle în coșul celuilalt – și nu eram în stare să găsim un aranjament casnic mai solid. Certurile noastre aveau uneori o calitate teatrală, o bucurie și o exuberanță care se manifestau în distrugerea rafturilor bibliotecii, în spartul ceramicii și în trântitul ușilor: „E plăcut să simt că pot să te urăsc așa”, mi-a spus Chloe la un moment dat. „Mă face să mă simt sigură că poți să suporți, că pot să-ți spun să te duci dracului și tu o să arunci cu ceva după mine, dar o să rămâi aici.” Aveam nevoie să țipăm unul la altul, în parte ca să vedem dacă putem să ne tolerăm țipetele. Voiam să ne testăm capacitatea celuilalt de supraviețuire: numai încercând în zadar să ne distrugem unul pe celălalt puteam ști că suntem în siguranță.

15. E cel mai simplu să accepți fericirea când este provocată de lucruri pe care le poți controla, pe care le-ai atins cu efort și prin rațiune. Dar fericirea pe care o atinsesem alături de Chloe nu venise după profunde filosofări sau ca rezultat al unei realizări personale. Era pur și simplu rezultatul faptului că, prin miracol sau printr-o intervenție divină, găsisem o persoană a cărei companie era mai valoroasă pentru mine decât a oricui altcineva pe lume. O astfel de fericire era periculoasă tocmai pentru că îi lipsea

permanența autosuficientă. Dacă după luni de muncă susținută aș fi produs o formulă științifică ce ar fi zguduit lumea biologiei moleculare, n-aș fi avut niciun fel de remușcări să accept fericirea pe care mi-ar fi adus-o descoperirea. Dificultatea de a accepta fericirea reprezentată de Chloe provenea din absența mea în procesul cauzal ce o provocase și prin urmare din lipsa de control asupra elementului ce inducea fericirea în viața mea. Părea aranjată de zei, și astfel era însoțită de teama primitivă de pedeapsa divină.

16. „Toată nefericirea omului provine din faptul că nu e în stare să stea singur în camera lui”, spunea Pascal, argumentând nevoia omului de a-și aduna resursele împotriva dependenței debilitante de sfera socialului. Dar cum se putea realiza așa ceva în dragoste? Proust povestește despre Mohamed al II-lea care, simțind că se îndrăgostește de una din femeile din harem, a ucis-o imediat pentru că nu dorea să fie încătușat spiritual de cineva. Neputând face așa ceva, renunțasem de mult la speranța de a fi autosuficient. Ieșisem din camera mea și iubeam pe cineva – astfel asumându-mi riscul de a-mi baza viața pe altcineva.

17. Anxietatea de a o iubi pe Chloe era parțial anxietatea de a mă afla în postura în care motivul fericirii mele putea dispărea cu ușurință, putea să-și piardă interesul, să moară sau să se mărite cu altul. Aflat la apogeul iubirii, apărea tentația de a termina prematur relația, astfel încât fie Chloe, fie eu să putem fi instigatorii sfârșitului, în loc să lăsăm ca celălalt partener, sau obișnuința, sau familiaritatea să pună capăt lucrurilor. Ne cuprindea uneori dorința (manifestată în certurile noastre din nimic) de a ucide povestea noastră de

dragoste înainte ca aceasta să-și atingă sfârșitul firesc, o crimă comisă nu din ură ci dintr-un exces de dragoste – sau, mai degrabă, din teama pe care o aduce excesul de dragoste. Amanții își pot ucide propria poveste de dragoste numai pentru că nu pot tolera incertitudinea, riscul pe care-l creease experimentul lor cu fericirea.

18. Deasupra fiecărei povesti de dragoste planează îngrijorarea, pe cât de oribilă pe atât de neștiută, despre cum se va termina. E ca atunci când, pe deplin sănătoși, încercăm să ne imaginăm propria moarte, singura diferență dintre sfârșitul iubirii și sfârșitul vieții fiind că în privința celei din urmă avem măcar certitudinea încurajatoare că nu vom mai simți nimic după moarte. Nu există asemenea încurajare pentru îndrăgostit, care știe că sfârșitul relației nu va însemna neapărat sfârșitul iubirii și cu certitudine nu va fi sfârșitul vieții.

Capitolul al XVII-lea
Contracții

1. La început mi-a fost greu să-mi imaginez un neadevăr cu durata de 3,2 secunde înghesuit într-o succesiune de opt contracții de 0,8 secunde, din care prima și ultimele două (3,2 secunde) erau veritabile. Era mai ușor să-mi imaginez un adevăr total sau o minciună totală, dar ideea de adevăr-minciună-adevăr părea perversă și inutilă, întreaga secvență trebuia să fie ori adevărată, ori falsă. Poate că ar fi trebuit să ignor intenționalitatea în favoarea unei explicații fiziologice. Dar, oricare ar fi fost cauza și oricare ar fi fost nivelul explicației, începusem să observ că (de la întoarcerea din Spania) Chloe începuse să-și simuleze orgasmele, în totalitate sau în parte.

0,8+/0,8+/0,8-/0,8-/0,8-/0,8+/0,8+=lungime totală 6,4[4]

2. Numărul ei obișnuit de contracții fusese înlocuit de o activitate exagerată, probabil cu intenția de a-mi distrage atenția de la lipsa de implicare sinceră în proces. Dacă am dat atâta importanță apariției sau neapariției contracțiilor, n-am făcut-o fiindcă acestea erau importante *per se* (existau dovezi ale plăcerii fără legătură cu numărul), ci pentru că la o femeie care în trecut se bucurase de un număr rapid de contracții acestea erau un simbol al unei posibile tendințe de disociere.

3. Acest număr scăzut de contracții nu era însoțit de vreun alt semn evident de dezinteres. Într-un anume sens, actul

---

[4] + = contracție pozitivă, - = absență.

dragostei a devenit chiar mai pasionat exact în acea perioadă. Nu numai că se întâmpla mai des, dar se întâmpla în poziții diferite și la ore ale zilei diferite, era mai turbulent, cu țipete, chiar cu plânsete, gesturile erau aproape demente, mai apropiate de furie decât de blândețea asociată de obicei cu actul. Cât de mult ar fi trebuit să deduc din toate acestea nu știu. E suficient să spun că mi se treziseră suspiciunile.

4. Ceea ce ar fi trebuit să-i spun lui Chloe i-am împărtășit în schimb unui prieten.

— Nu știu ce se întâmplă, Will, sexul nu mai este ce era.

— Nu-ți face griji, sunt diverse faze, nu poți să te aștepți să fie mereu cu cifră octanică mare.

— Nu mă aștept. Doar că simt că și altceva nu e în regulă, nu știu ce, dar de când ne-am întors din Spania am observat tot felul de chestii. Și nu mă refer numai în dormitor, e doar un fel de simptom. Mă refer peste tot.

— Cum ar fi?

— Păi, nu pot să pun degetul pe ceva anume. Bine, uite, un lucru pe care mi-l amintesc. Lui Chloe îi place o altă marcă de cereale decât mie, dar pentru că stau mult la ea, de obicei o cumpără și pe cea care-mi place mie, ca să putem să mâncăm împreună dimineața. Săptămâna trecută, brusc, n-o mai cumpără și spune că e prea scumpă. Nu vreau să trag niciun fel de concluzii, dar observ.

5. Will și cu mine stăteam în holul biroului. Era aniversarea a douăzeci de ani de existență a firmei și se dădea un cocktail. O adusesem pe Chloe cu mine și era prima oară când vedea unde lucrez.

— De ce are Will mai multe lucrări decât tine? ne-a întrebat Chloe pe amândoi, după ce s-a uitat la toate modelele.

— Răspunde-i tu, Will.

— Pentru că geniile au dificultăți în a-și face lucrările acceptate, i-a răspuns Will, milos.

— Proiectele tale sunt strălucite, i-a spus Chloe, n-am văzut niciodată ceva atât de inventiv, mai ales în materie de clădiri de birouri. Felul în care folosești materialele e absolut incredibil și felul în care ai reușit să integrezi cărămida și metalul. Tu nu poți să faci așa ceva? m-a întrebat Chloe.

— Am câteva idei în lucru, dar stilul meu e foarte diferit, lucrez cu materiale diferite.

— Mă rog, cred că lucrările lui Will sunt formidabile, de fapt incredibile. Mă bucur că am venit să le văd.

— Chloe, e minunat să te aud spunând așa ceva, i-a răspuns Will.

— Sunt atât de impresionată, lucrările tale sunt exact genul de lucru care mă interesează și e păcat că nu sunt mai mulți arhitecți care să facă ce faci tu. Probabil că nu e ușor.

— Nu e tocmai ușor, dar întotdeauna mi s-a spus să fac lucrurile în care cred. Construiesc case care mă fac să mă simt bine și oamenii care locuiesc în ele sfârșesc prin a absorbi din ele un fel de energie.

— Cred că înțeleg ce vrei să spui.

— Ai înțelege mai bine dacă am fi în California. Am lucrat la un proiect în Monterey și trebuie să-ți spun că acolo ți-ai da seama ce poți face folosind diferite feluri de piatră pe lângă oțel și aluminiu și lucrând *în armonie* cu peisajul, nu *împotriva* lui.

6. E o chestiune de bune maniere să nu pui la îndoială criteriile responsabile pentru dragostea cuiva. Idealul ar fi să nu fii iubit pentru niște criterii, ci pentru *cine ești*, un statut ontologic dincolo de proprietăți și atribute, în materie de dragoste, ca și în materie de bogăție, există un tabu legat de modalitățile de obținere și menținere a afecțiunii/proprietății. Numai sărăcia, fie de dragoste fie de bani, te poate face să pui la îndoială sistemul – acesta fiind poate motivul pentru care îndrăgostiții nu sunt mari revoluționari.

7. Trecând pe stradă pe lângă o femeie nefericită, Chloe m-a întrebat într-o zi: „M-ai mai fi iubit dacă aș fi avut un semn din naștere uriaș pe față, cum are ea?” Dorința e să auzi răspunsul „da” – un răspuns care ar plasa iubirea deasupra suprafețelor lumești și imposibil de schimbat ale trupului. O să te iubesc nu numai pentru inteligență, talent și frumusețe, ci pentru că tu ești tu, fără niciun fel de condiții. Te iubesc pentru cine ești în adâncul sufletului tău, nu pentru culoarea ochilor sau pentru dimensiunile contului din bancă. Ne dorim ca iubitul să ne admire fără posesiunile noastre aparente, să aprecieze esența ființei noastre fără alte ornamente, să fie gata să repete iubirea necondiționată care se spune că există între părinți și copii. Adevăratul sine este ceea ce putem alege să fim și dacă avem un semn din naștere pe frunte, sau ne scofâlcim din cauza vârstei sau dăm faliment, atunci trebuie să fim iertați pentru accidentele care au stricat ceea ce e doar suprafața. Și chiar dacă suntem frumoși și bogați, nu dorim să fim iubiți pentru aceste lucruri, căci ele pot dispărea, și dragostea o dată cu ele. Aș prefera să mă complimentezi pentru mintea, nu pentru chipul meu, dar dacă chiar trebuie, complimentează-mă pentru zâmbet (mișcare pe care o controlează mușchii), nu

pentru nas (static, controlat de țesuturi). Doresc să fiu iubit chiar dacă am pierdut totul și a rămas doar „eul”, acest misterios „eu”, considerat a fi sinele în cel mai slab și vulnerabil moment al său. *Mă iubești suficient ca să-mi permit să fiu slab față de tine?* Toată lumea iubește forța, dar *Mă iubești pentru slăbiciunea mea?* Acesta e adevăratul test. Mă iubești lipsit de tot ceea ce poate fi pierdut, numai pentru lucrurile pe care le voi avea în veci?

8. În seara aceea la birou, am început pentru prima oară să o simt pe Chloe îndepărtându-se de mine, pierzându-și admirația pentru munca mea și punând la îndoială valoarea mea în comparație cu alți bărbați. Pentru că eu eram obosit iar Chloe și Will nu, m-am dus acasă și ei s-au dus să bea ceva în West End. Chloe mi-a spus că mă sună imediat ce ajunge acasă, dar pe la 11 am hotărât s-o sun eu. Mi-a răspuns robotul și la fel și la două și jumătate în aceeași noapte. Am fost tentat să-mi mărturisesc anxietățile robotului, dar a le formula părea a le materializa, aducând o bănuială în domeniul acuzațiilor și contraacuzațiilor. Poate că nu era nimic – sau cel puțin totul: preferam să mi-o imaginez victima unui accident mai degrabă decât trăgând chiulul cu Will. La patru dimineața am sunat la poliție și i-am întrebat, cu cel mai responsabil ton pe care-l poate adopta un om beat de vodcă, dacă nu au întâlnit cumva, poate sub forma unui trup mutilat sau a unui Volkswagen distrus, îngerul meu în fustă verde scurtă și jachetă neagră, văzut pentru ultima oară într-un birou din Barbican. Nu, domnule, nu am văzut așa ceva, vă era rudă sau doar prietenă? N-aș putea oare să aștept până dimineața și să sun atunci din nou la secție?

9. „Gândindu-te la probleme le faci să existe”, îmi spusese Chloe. Nu îndrăzneam să mă gândesc, de teama a ce aș putea descoperi. Libertatea de a gândi este curajul de a ne întâlni demonii. Dar mintea îngrozită nu poate vagabonda, așa că am rămas priponit de paranoia mea, fragil ca un pahar. Berkeley, și mai târziu Chloe, spuseseră că dacă închizi un ochi, poți spune că lumea exterioară nu e decât un vis, iar acum, mai mult ca oricând, puterea iluziei era alinătoare, dorința de a nu privi adevărul în față, convingerea că dacă nu gândesc, un adevăr neplăcut ar putea să nu existe.

10. Simțindu-mă implicat în absența ei, vinovat de bănuielile mele și furios din cauza sentimentului de vinovăție, m-am prefăcut că nu observ nimic atunci când m-am întâlnit cu Chloe la ora zece a doua zi. Dar ea trebuie să se fi simțit vinovată – altfel de ce s-ar fi dus la supermarket ca să cumpere pentru Tânărul Werther marca de cereale care lipsea din bucătăria ei? Se acuza nu prin indiferență, ci prin sentimentul datoriei, cu un pachet de Three Cereal Golden Bran așezat la vedere pe pervazul ferestrei.

— E ceva în neregulă? Nu asta e marca ta preferată? a întrebat Chloe, privindu-mă cum înghit cu noduri.

11. Mi-a spus că a dormit la prietena ei Paula. Stătuse de vorbă cu Will până târziu într-un bar din Soho și cum băuse destul de mult, i s-a părut mai simplu să se oprească în Bloosmbury decât să facă drumul până-n Islington. Voise să mă sune, dar era sigură că m-ar fi trezit din somn. Nu-i spusesem eu că vreau să mă culc devreme? De ce făceam figura aia? Mai voiam lapte la cereale?

12. Relatările despre realitate stopate epistemologic din creștere sunt însoțite de tentația de a le crede – dacă sunt plăcute. Ca și viziunea optimistă despre viață a unui nătărău, versiunea lui Chloe despre felul în care petrecuse noaptea era dezirabil de credibilă, ca o baie fierbinte în care-mi doream să rămân la nesfârșit. *Dacă ea crede, eu de ce n-aș crede? Dacă e atât de simplu pentru ea, de ce să fie atât de complicat pentru mine?* Îmi doream să mă las cucerit de povestea ei despre o noapte petrecută pe podeaua apartamentului Paulei, să pot în felul acesta să dau la o parte alternativa mea (alt pat, alt bărbat, contracții). Ca și alegătorul căruia promisiunea politicianului îi smulge o lacrimă, eram momit de abilitatea minciunii de a-mi astâmpăra cea mai profundă dorință emoțională.

13. Deci, cum petrecuse noaptea cu Paula, cumpărase cereale și totul era iertat, am simțit un val de încredere și ușurare, ca un om care se trezește dintr-un coșmar. M-am ridicat de la masă și mi-am încolăcit brațele în jurul puloverului alb al iubitei, mângâindu-i umerii prin lâna groasă, m-am aplecat să-i sărut gâtul, ciugulindu-i urechea, simțind parfumul familiar al pielii ei și atingerea părului ei pe față. „Nu, nu acum”, a spus îngerul. Dar, neîncrezător, prins de parfumul familiar al pielii și de atingerea părului pe față, Cupidon a continuat să-și plimbe buzele pe pielea ei. „Ți-am spus o dată, nu acum!” a repetat îngerul, astfel încât până și Cupidon să audă.

14. Tiparul sărutului se formase în prima lor noapte împreună. Ea își pusese capul lângă al lui și, fascinat de acest punct de unire între minte și trup, el își plimbase buzele pe înclinarea gâtului ei. O făcuse să tremure și să

zâmbească, se jucase cu mâna lui și închisese ochii. Devenise o rutină între ei, o marcă a limbajului lor intim. *Nu, nu acum.* Ura e scenariul ascuns în scrisoarea de dragoste, temeliile fiindu-i comune cu ale opusului său. Femeia sedusă de felul de a o săruta pe gât al partenerului ei, atunci când întoarce paginile unei cărți sau spune o glumă privește cum iritarea se adună tocmai în aceste puncte. E ca și când sfârșitul iubirii ar fi conținut în însuși începutul său, ingredientele destrămării dragostei prefigurate în cele ale creației ei.

15. *Am spus o dată, nu acum.* Există cazuri de doctori pricepuți, experți în a detecta semnele timpurii de cancer la pacienții lor, care ignoră creșterea unei tumori de mărimea unei mingi de fotbal în propriile trupuri. Există exemple de oameni care în cele mai multe domenii ale vieții sunt limpezi și raționali, dar sunt incapabili să accepte că le-a murit un copil sau că i-a părăsit soția – și continuă să creadă că fiul sau fiica a dispărut sau că soția va părăsi noua căsătorie pentru cea veche. Îndrăgostitul naufragiat nu poate accepta naufragiul, continuă să se comporte ca și când nimic nu s-ar fi schimbat, în speranța deșartă că ignorând sentința de execuție, moartea va întârzia să vină. Semnele morții erau peste tot, așteptând să fie citite – dacă n-aș fi fost lovit de analfabetismul indus de suferință.

16. Victima morții dragostei este incapabilă să localizeze strategiile originare pentru a reînvia cadavrul. Exact în momentul în care lucrurile ar mai fi putut fi salvate cu ingeniozitate, temător și *deci neoriginal*, am devenit nostalgic. Simțind-o pe Chloe cum se îndepărtează, am încercat s-o împing înapoi repetând orbește elemente care ne cimentaseră

relația în trecut. Am continuat cu sărutul și în săptămânile care au urmat am insistat să ne întoarcem la cinematografe și restaurante unde petrecuserăm seri agreabile, am repetat glume la care râseserăm împreună, am readoptat poziții care mulaseră odinioară trupurile noastre.

17. Am căutat alinare în limbajul nostru secret, limbajul pe care-l folosiserăm ca să depășim conflictele trecute, gluma inventată ca să luăm cunoștință și astfel să neutralizăm fluctuațiile dragostei.

— E ceva în neregulă azi? am întrebat într-o dimineață, când Venus părea la fel de palidă și de tristă ca mine.

— Azi?

— Da, azi, e ceva în neregulă?

— Nu, de ce? Există vreun motiv să fie?

— Nu cred.

— Atunci de ce întrebi?

— Nu știu. Pentru că pari puțin nefericită.

— Scuză-mă că sunt și eu om.

— Nu voiam decât să te ajut. Pe o scală de la unu la zece, azi cât mi-ai da?

— Nu știu.

— De ce nu?

— Sunt obosită.

— Spune-mi totuși.

— Nu pot.

— Haide, de la unu la zece. Șase? Trei? Minus doisprezece? Plus douăzeci?

— Nu știu.

— Ghicește.

— Pentru numele lui Dumnezeu, nu știu, lasă-mă-n pace, fir-ar să fie!

18. Limbajul secret a început să se deșire, i-a devenit nefamiliar lui Chloe sau mai degrabă se prefăcea că a uitat, astfel încât să nu trebuiască să admită negarea. Refuza complicitatea în limbaj, făcea pe străina, a început să mă descifreze cu rea-voință și a găsit erori. Nu puteam înțelege de ce lucruri pe care le spuneam și care în trecut se dovediseră atât de atrăgătoare erau brusc enervante acum. Nu puteam înțelege de ce, cum eu nu mă schimbasem, puteam fi acuzat că o ofensez într-o sută de feluri. În panică, am încercat să mă întorc la epoca de aur, întrebându-mă: *Ce făceam atunci și acum nu mai fac?* Am devenit disperat de conformist față de un sine de demult, care fusese obiectul iubirii. Ceea ce nu-mi dădeam seama era că sinele de demult era cel ce se dovedea enervant acum și că nu făceam decât să accelerez procesul de disoluție.

19. Am devenit iritant *în dorința mea de a-mi fi împărtășite sentimentele*. I-am cumpărat cărți, i-am dus hainele la curățat, am plătit la restaurante, am sugerat să facem o călătorie la Paris de Crăciun ca să ne sărbătorim aniversarea. Dar singurul rezultat al iubirii împotriva oricărei evidențe nu putea fi decât umilința. Putea să mă ignore, să țipe la mine, să mă ațâțe, să mă păcălească, să mă lovească, să-mi dea cu piciorul și tot nu reacționam – astfel devenind dezgustător.

20. La sfârșitul unei mese pentru care muncisem două ore (după o discuție contradictorie despre istoria Balcanilor), am luat-o pe Chloe de mână și i-am spus: „Vreau să spun doar – și știu că sună sentimental – că oricât ne-am certa și așa mai departe, eu tot țin la tine și vreau să rezolvăm lucrurile între

noi. Ești totul pentru mine, știi asta.” Chloe, care întotdeauna citise mai multă psihanaliză decât romane, m-a privit cu suspiciune și a replicat: „Ascultă, e frumos din partea ta să spui asta, dar mă îngrijorează; trebuie să încetezi să mă mai transformi în idealul tău de ego.”

21. Lucrurile se reduseseră la un scenariu tragicomic: pe de-o parte, bărbatul identificând femeia cu un înger, pe de alta îngerul identificând dragostea cu ceva foarte apropiat de patologic.

Capitolul al XVIII-lea
Terorism romantic

1. *De ce* ***nu mă*** *iubești?* e o întrebare la fel de imposibilă (deși cu mult mai puțin plăcută) ca și *De ce* ***mă*** *iubești?* În ambele cazuri, ne izbim de lipsa noastră de control conștient în structura amoroasă, de faptul că dragostea ne-a fost adusă ca un dar, din motive pe care nu le putem determina și nici *merita* pe de-a-ntregul. Într-un fel, nici nu ne e dat să știm răspunsul, el nu poate explica nimic, pentru că nu putem acționa pe baza revelațiilor sale. Nu e o motivație cauzală, vine post-factum, o justificare pentru mișcări subterane, o analiză superficială *post hoc*. Pentru a pune asemenea întrebări, suntem obligați să cârmim pe de-o parte către aroganța completă, pe de alta către umilința completă: *Ce am făcut ca să merit dragostea?* întreabă îndrăgostitul umil; Nu se poate să fi făcut ceva. *Ce am făcut de mi se refuză dragostea?* protestează cel trădat, revendicând cu aroganță un dar care nu i se cuvine nimănui niciodată. La ambele întrebări, cel care oferă dragostea poate răspunde *Pentru că tu ești tu* – un răspuns care-l balansează periculos și imprevizibil pe cel iubit între grandoare și depresie.

2. Dragostea se poate naște la prima vedere, dar nu moare cu similară rapiditate. Chloe trebuie să se fi temut că a vorbi sau chiar a pleca ar fi fost pripit, că ar fi însemnat să opteze pentru o viață care nu oferea o alternativă mai bună. Era deci o separare lentă, zidăria afecțiunii desprinzându-se doar treptat de trupul celui iubit. Era vinovăție pentru infidelitatea implicată, vinovăție din cauza sentimentului rezidual de responsabilitate față de un obiect cândva iubit,

un fel de lichid dulceag rămas pe fundul paharului, care avea nevoie de timp ca să se usuce.

3. Când orice decizie e dificilă, nu se ia nicio decizie. Chloe era evazivă, eu la fel (cum ar fi putut orice decizie să fie plăcută pentru mine?). Am continuat să ne vedem, să ne culcăm împreună, și am făcut planuri să plecăm la Paris de Crăciun. Dar Chloe era ciudat de detașată de proces, ca și când ar fi făcut planuri pentru altcineva – poate pentru că era mai ușor să se ocupe de biletele de avion decât de problemele care stăteau în spatele cumpărării sau necumpărării lor. Lipsa ei de decizie întrupa speranța că, nefăcând nimic, poate altcineva va lua decizia în locul ei, că arătându-și indecizia și frustrarea dar fără să acționeze în spiritul lor, în cele din urmă voi face eu mișcarea pe care avea nevoie s-o facă ea, dar era prea speriată ca s-o facă.

4. Am intrat în epoca terorismului romantic.

— E ceva în neregulă?

— Nu, de ce, ar trebui să fie?

— Credeam că vrei să stăm de vorbă.

— Despre ce?

— Despre noi.

— Vrei să spui despre tine, se enerva Chloe.

— Nu, vreau să spun despre noi.

— Bine, ce-i cu noi?

— Nu știu. E doar un sentiment pe care-l am de pe la jumătatea lui septembrie, că nu prea mai comunicăm. E ca și când ar fi un zid între noi și tu refuzi să accepți că e acolo.

— Nu văd niciun zid.

— Exact asta voiam să spun. Refuzi și să admiți că a fost vreodată altfel.

— Altfel decât ce?

5. O dată ce unul din parteneri a început să-și piardă interesul, celălalt nu pare a putea să facă mare lucru ca să oprească procesul. Ca și seducția, retragerea suferă sub o pătură de reticență, în centrul relației aflându-se o problemă de nemenționat: *Te doresc* / *Nu te doresc* – în ambele cazuri, durează o veșnicie până când mesajul se articulează. Chiar și întreruperea comunicării este dificil de discutat, în afară de cazul când ambele părți doresc s-o vadă reluată. Aceasta îl lasă pe îndrăgostit într-o situație disperată: farmecul și seducția dialogului legitim par epuizate și nu produc decât iritare. În măsura în care îndrăgostitul acționează legitim (cu blândețe), este o acțiune ironică, o acțiune care sufocă dragostea în încercarea de a o reînvia. Și astfel, în acest moment, disperat să recâștige partenerul cu orice preț, îndrăgostitul recurge la terorismul romantic, produsul situațiilor fără întoarcere, o gamă de trucuri (bosumflare, gelozie, vinovăție) care încearcă să-l facă pe partener să răspundă cu dragoste, prin izbucniri (în crize de plâns, furie sau altfel) în fața celui iubit. Partenerul terorist știe că el sau ea nu poate spera în mod realist să-și vadă dragostea împărtășită, dar inutilitatea unui lucru nu e întotdeauna (în dragoste sau în politică) un argument suficient împotriva lucrului respectiv. Anumite lucruri sunt spuse nu pentru că vor fi auzite, ci pentru că e important să fie rostite.

6. Când dialogul politic nu a reușit să rezolve o nemulțumire, partea vătămată poate, din disperare, să recurgă la acțiuni teroriste, obținând prin forță concesia pe care nu a fost în stare să o capete în mod pașnic de la adversar. Terorismul politic se naște din situații fără ieșire,

din comportamente care combină nevoia de acțiune a uneia din părți cu conștiința că acțiunea nu va folosi la atingerea scopului dorit – și că poate va aliena și mai mult partea adversă. Negativitatea terorismului trădează toate semnele unei furii copilărești, o furie la adresa propriei neputințe în fața unui adversar mai puternic.

7. În mai 1972, trei membri ai Armatei Roșii japoneze, care fuseseră înarmați, instruiți și finanțați de Frontul Popular de Eliberare a Palestinei (FPEP), au ajuns cu un zbor de linie pe Aeroportul Lod, lângă Tel Aviv. Au coborât, i-au urmat pe ceilalți pasageri în clădirea terminalului și, o dată ajunși înăuntru, au scos din bagajele de mână arme automate și grenade. Au început să tragă la întâmplare asupra mulțimii, măcelărind douăzeci și patru de oameni și rănind încă șapte, înainte de a fi ei înșiși uciși de forțele de ordine. Ce relație era între un asemenea măcel și cauza autonomiei palestiniene? Crimele nu au accelerat procesul de pace, n-au făcut decât să înfurie opinia publică israeliană împotriva cauzei palestiniene și, ca o ultimă ironie față de teroriști, s-a dovedit că majoritatea victimelor nu erau israelieni, ci creștini portoricani veniți în pelerinaj la Ierusalim. Dar acțiunea și-a găsit justificarea altundeva, în nevoia de a revărsa frustrarea față de o cauză în care dialogul nu mai producea rezultate.

8. Amândoi puteam petrece numai un weekend la Paris, așa că am luat ultimul zbor de pe Heathrow într-o vineri, plănuind să ne întoarcem duminică seara. Deși ne duceam în Franța ca să ne sărbătorim aniversarea, atmosfera era mai degrabă de înmormântare. Când avionul a aterizat la Paris, aeroportul era sumbru și gol. Începuse să ningă și bătea un

vânt arctic. Erau mai mulți pasageri decât taxiuri, așa că a trebuit să împărțim mașina cu o femeie pe care o întâlniserăm la controlul pașapoartelor, o avocată care se ducea la Paris pentru o conferință. Deși femeia era atrăgătoare, nu aveam chef să o consider așa, dar am flirtat cu ea pe drum spre oraș. Când Chloe a încercat să se alăture conversației, am întrerupt-o cu o remarcă adresată exclusiv – și seducător – femeii. Dar inducerea cu succes a geloziei depinde de un factor semnificativ: dispoziția părții celeilalte de a-i păsa. Așa că gelozia teroristă e întotdeauna un joc de noroc: cât de departe puteam merge în încercarea de a o face pe Chloe geloasă? Dacă nu reacționa? Fie că-și ascundea gelozia ca să mă prindă în propria cacealma (ca și politicienii care apar la televiziune și declară cât de puțin îi preocupă amenințarea teroristă), fie că sincer nu-i păsa, nu puteam fi sigur. Dar un lucru era clar, Chloe nu mi-a dat satisfacția unei reacții de gelozie și când ne-am instalat în camera noastră dintr-un mic hotel din Rue Jacob a fost cu mult mai agreabilă decât fusese în ultima vreme.

9. Teroriștii riscă asumând că acțiunile lor vor fi destul de terifiante pentru a le oferi monedă de schimb. E o poveste care spune că un bogat om de afaceri italian a primit într-o după-amiază un telefon de la o bandă teroristă, spunându-i-se că i-a fost răpită fiica cea mai mică. Suma cerută ca răscumpărare era uriașă și a fost amenințat că dacă nu plătește n-o să-și mai vadă niciodată fiica în viață. Dar omul de afaceri nu a intrat în panică și le-a replicat calm că dacă-i ucid fiica îi fac de fapt o imensă favoare. Le-a explicat că avea zece copii, că toți se dovediseră o cumplită dezamăgire și un chin, că îl costau o avere și că erau produsul nefericit al câtorva momente de efort în dormitor. Nu avea intenția să

plătească răscumpărarea, iar dacă aveau de gând s-o omoare, era alegerea lor. Iar cu acest mesaj sec, italianul a închis telefonul. Teroriștii l-au crezut și în câteva ore fata a fost eliberată.

10. Încă mai ningea când ne-am trezit a doua zi de dimineață, dar era prea cald ca să se așeze, așa că trotuarele erau pline de noroi, maronii sub un cer cenușiu. Ne hotărâserăm să vizităm Musée d'Orsay după micul dejun și să mergem la cinema după-amiază. Tocmai închisesem ușa camerei, când Chloe m-a întrebat brusc:

— Ai luat cheia?

— Nu, i-am răspuns, acum un minut mi-ai spus că e la tine.

— Ți-am spus eu? Nu, nu ți-am spus. Nu am cheia. Tocmai ne-ai încuiat pe dinafară.

— Nu ne-am încuiat pe dinafară. Am închis ușa crezând că ai tu cheia, pentru că nu era unde am lăsat-o.

— Ei bine, asta-i o prostie din partea ta, pentru că nici eu nu am cheia, așa că am rămas pe dinafară mulțumită ție.

— Mulțumită mie! Pentru Dumnezeu, nu mai da vina pe mine pentru că tu ai uitat cheia.

— N-am avut nimic de-a face cu cheia.

În clipa aceea, Chloe s-a îndreptat către lift și (cu o sincronizare demnă de un roman) cheia a căzut din buzunarul hainei ei pe mocheta maronie a hotelului.

— Oh, îmi pare rău. Se pare că am avut-o eu totuși, mă rog, a spus Chloe.

Dar am hotărât să n-o iert atât de ușor, așa că am izbucnit:

— Mi-a ajuns!

M-am îndreptat către scări, tăcut și melodramatic, cu Chloe strigând după mine:

— Stai, nu fi caraghios, unde te duci? Am spus că-mi pare rău.

11. O îmbufnare teroristă structural reușită trebuie provocată de o faptă rea, oricât de măruntă, a celui către care e îndreptată, dar este marcată de disproporția dintre insultă și bosumflare, devenind o pedeapsă care are prea puțin de-a face cu severitatea ofensei inițiale – una care nu poate fi rezolvată cu ușurință prin metodele obișnuite. Așteptam să mă bosumflu pe Chloe de multă vreme, dar să te bosumfli când nu ți s-a făcut niciun rău este contraproductiv, fiindcă există pericolul ca partenerul să nu observe și vinovăția să nu înflorească.

12. Aș fi putut țipa la Chloe, ea ar fi răspuns țipând, și apoi cearta pe tema cheii s-ar fi stins de la sine. La baza oricărei îmbufnări stă o greșeală care ar fi putut fi discutată și ar fi dispărut imediat, dar în loc de asta partenerul jignit o pune la păstrare, pentru a o detona mai târziu, cu efecte mai dureroase. Întârzierea explicațiilor oferă supărărilor o greutate pe care n-ar avea-o dacă situația ar fi discutată imediat ce a apărut. A-ți arăta furia imediat după ce ai fost ofensat este cel mai generos lucru pe care-l poți face, pentru că-l scutește pe celălalt de vinovăție și de necesitatea de a-l convinge pe cel bosumflat să se dea jos de pe metereze. Nu voiam să-i fac lui Chloe o asemenea favoare, așa că am ieșit singur din hotel și am pornit spre Saint Germain, unde am petrecut două ore uitându-mă prin librării. Apoi, în loc să mă întorc la hotel ca să las un mesaj, am luat prânzul singur

într-un restaurant, am văzut două filme la rând și m-am întors în fine la hotel pe la șapte seara.

13. Lucrul de căpătâi în privința terorismului este că trebuie să atragă atenția, e o formă de război psihologic cu scopuri (de exemplu, crearea statului palestinian) independente de tehnicile militare (deschiderea focului în salonul de la Aeroportul Lod). Există o discrepanță între mijloace și scopuri, o bosumflare fiind folosită pentru a sublinia un lucru relativ străin de bosumflarea în sine – *Sunt furios pe tine pentru că m-ai acuzat că am pierdut cheia* simbolizând mesajul mai larg (dar de nepronunțat) *Sunt furios pe tine pentru că nu mă mai iubești.*

14. Chloe nu era o brută și, orice aș fi pretins eu, avea tendințe generoase de autoincriminare. Încercase să mă urmeze la Saint Germain, dar mă pierduse în mulțime. Se întorsese la hotel, așteptase o vreme, apoi se dusese la Musée d'Orsay. Când m-am întors în fine în cameră, am găsit-o în pat, dar, fără să vorbesc cu ea, m-am dus în baie și am făcut un duș îndelungat.

15. Bosumflatul are o natură complicată, emite mesaje de o profundă ambivalență, implorând ajutorul și atenția, în același timp în care le respinge dacă-i sunt oferite, *dorind să fie înțeles fără să trebuiască să vorbească.* Chloe a întrebat dacă o pot ierta, spunând că urăște să lase certuri nerezolvate și că voia să ne petrecem o aniversare frumoasă în seara aceea. Nu am spus nimic. Incapabil să-mi exprim toată furia la adresa ei (furie care nu avea nimic de-a face cu cheia), devenisem nerezonabil. De ce devenise atât de dificil pentru mine să spun ce aveam de spus? Din cauza

primejdiei de a-mi comunica adevărata supărare – aceea că Chloe nu mă mai iubea. Durerea mea era atât de inexprimabilă, avea atât de puțină legătură cu cheia uitată încât aș fi părut un idiot dacă aș fi adus pe tapet chestiunea în această fază. Așa că furia mea era forțată să rămână în subteran. Neputând să spun direct ce aveam de spus, recurgeam la simbolizarea mesajului, pe jumătate sperând, pe jumătate îngrozit că simbolul avea să fie descifrat.

16. După duș ne-am împăcat în fine după incidentul cu cheia și am plecat la un restaurant din Île de la Cité. Ne comportam amândoi cât se poate de bine, atenți să evităm tensiunile, păstrând discuția pe teritoriu neutru – cărți, filme și capitale. Ar fi putut părea (din punctul de vedere al chelnerului) că suntem un cuplu fericit – și că terorismul romantic a obținut o victorie semnificativă.

17. Dar teroriștii obișnuiți au un avantaj distinct asupra teroriștilor romantici, și anume faptul că cererile lor (oricât ar fi de revoltătoare) nu o includ pe cea mai revoltătoare dintre toate, cererea de *a fi iubit*. Știam că fericirea de care ne bucuram în seara aceea la Paris e iluzorie, pentru că dragostea pe care o arăta Chloe nu fusese oferită spontan. Era dragostea unei femei care se simte vinovată pentru că a încetat să mai simtă afecțiune, dar care încearcă totuși să demonstreze loialitate (ca să se convingă pe sine, la fel de mult ca pe partener). Așa că seara nu a fost fericită pentru mine: bosumflarea mea funcționase, dar succesul ei era gol de conținut.

18. Deși teroriștii obișnuiți pot uneori să oblige guvernele la concesii aruncând în aer clădiri sau copii de școală,

teroriștii romantici sunt blestemați să fie dezamăgiți din pricina neconcordanței fundamentale a abordării lor. *Trebuie să mă iubești*, spune teroristul romantic, o să te oblig să mă iubești bosumflându-mă sau făcându-te să suferi de gelozie, dar apoi urmează paradoxul, pentru că, dacă primește dragoste, o consideră maculată și se plânge: *Dacă doar te-am obligat să mă iubești, atunci nu pot accepta dragostea ta, pentru că nu mi-ai oferit-o spontan*. Terorismul romantic e o cerere care se neagă pe sine în procesul rezolvării sale și-l aduce pe terorist în fața neplăcutei realități că moartea iubirii nu poate fi oprită.

19. Întorcându-ne la hotel, Chloe și-a strecurat mâna în buzunarul hainei mele și m-a sărutat pe obraz. Nu i-am întors sărutul, nu pentru că n-ar fi fost cea mai dorită încheiere a unei zile oribile, ci pentru că nu mai simțeam sărutul ei ca fiind adevărat, îmi pierdusem voința de a oferi cu de-a sila dragostea acestui destinatar refractar.

Capitolul al XIX-lea
Dincolo de bine și de rău

1. Duminică seara devreme, Chloe și cu mine stăteam în zona clasei „economy” dintr-un avion al British Airways, întorcându-ne de la Paris la Londra. Tocmai trecuserăm de coasta Normandiei și pătura de nori de iarnă lăsase locul unei neîntrerupte întinderi de strălucitoare ape albastre. Plictisit și incapabil să mă concentrez, mă suceam incomodat pe scaun. Zborul avea ceva neliniștitor – zumzetul înfundat al motoarelor, interiorul cenușiu al avionului, zâmbetele pralinate ale angajaților. Un cărucior cu gustări și băuturi se apropia de mine pe intervalul dintre scaune și, deși îmi era și foame și sete, mă umplea de vagul sentiment de greață pe care ți-l dau mesele în avion.

2. Chloe ascultase muzică la walkman somnolând, dar apoi și-a luat căștile de pe urechi și privea cu ochii ei mari și acvatici la scaunul din fața ei.

— Te simți bine? am întrebat.

A urmat o tăcere, ca și când n-ar fi auzit. Apoi a vorbit:

— Ești prea bun pentru mine, a spus ea.

— Ce?

— Am spus „ești prea bun pentru mine”.

— Ce? De ce?

— Pentru că ești.

— De ce spui asta, Chloe?

— Nu știu.

— Dacă e vorba așa, eu aș spune exact invers. Tu ești cea care e întotdeauna gata să facă un efort când e vreo problemă, dar mereu te subapreciezi când...

— Șșșșșt, taci, nu, a spus Chloe întorcând capul.

— De ce?

— Pentru că mă văd cu Will.

— Ce faci?

— Mă văd cu Will, OK?

— Ce? Ce înseamnă „mă văd”? Te „vezi” cu Will?

— Pentru Dumnezeu, m-am culcat cu Will.

— Doamna ar dori ceva de băut sau o gustare? a întrebat stewardesa, sosind cu căruciorul exact în acel moment.

— Nu, mulțumesc.

— Nimic?

— Nu, mulțumesc.

— Dar domnul?

— Nu, mulțumesc, nimic.

3. Chloe începuse să plângă.

— Nu pot să cred asta. Pur și simplu, nu pot să cred. Spune-mi că e o glumă, o glumă oribilă, îngrozitoare, că te-ai culcat cu Will. Când? Cum? Cum ai putut?

— Doamne, îmi pare așa de rău, zău îmi pare rău. Îmi pare rău dar... am... îmi pare rău...

Chloe plângea atât de tare încât nu mai putea vorbi. Lacrimile îi curgeau pe obraji, nasul îi curgea, întregul trup îi era scuturat de spasme, respirația i se oprea. Părea să sufere atât de tare, încât pentru o clipă am uitat de semnificația revelației ei, preocupat numai să opresc torentul de lacrimi.

— Chloe, te rog nu mai plânge, e-n regulă. Putem să vorbim despre asta. Tidge, te rog, ia batista. O să fie în regulă, zău, îți promit...

— Doamne, îmi pare atât de rău, Doamne ce rău îmi pare, nu meriți asta, zău nu meriți.

Disperarea lui Chloe ușurase pentru moment povara trădării ei. Lacrimile reprezentau o scurtă amânare a lacrimilor mele. Ironia situației nu-mi scăpa – amantul care o alina pe iubita lui pentru nefericirea pe care i-o provocase ei faptul că-l trădase.

4. Lacrimile i-ar fi putut îneca pe toți pasagerii și ar fi scufundat avionul, dacă pilotul n-ar fi aterizat la scurtă vreme după ce începuseră. Parcă ar fi fost Potopul, o inundație de nefericire din cauza inevitabilității și cruzimii a ceea ce se întâmplase: pur și simplu nu mai mergea, trebuia să se termine. Mă simțeam cu atât mai singur, cu atât mai expus în mediul tehnologic al cabinei, în fața atenției clinice a stewardesei, în fața pasagerilor care ne priveau cu ușurarea superioară pe care ceilalți o simt când sunt confruntați cu crizele emoționale ale necunoscuților.

5. Pe când avionul străpungea norii, am încercat să-mi imaginez viitorul: o perioadă din viață se sfârșea brusc și nu aveam cu ce să o înlocuiesc – doar o îngrozitoare absență. *Sperăm să vă facă plăcere șederea la Londra și că veți alege să zburați din nou cu noi în curând*. Să zbor din nou în curând, dar voi mai trăi oare în curând? Invidiam aroganța celorlalți, siguranța vieților cu program fix și cu planuri de a decola din nou cât de curând. Ce avea să însemne viața de acum înainte? Deși continuam să ne ținem de mână, știam că eu și Chloe aveam să ne privim trupurile cum se înstrăinează. Ziduri aveau să se înalțe, separarea avea să se instituționalizeze, aveam să o întâlnesc peste luni sau ani, aveam să fim joviali, mascați, îmbrăcați de serviciu, aveam să comandăm o salată într-un restaurant – incapabili să atingem ceea ce numai acum puteam dezvălui, simpla dramă

omenească, goliciunea, dependența, inalterabila pierdere. Aveam să fim ca un public care iese de la o piesă cutremurătoare, incapabil să comunice ceva din emoțiile pe care le simte, în stare doar să se ducă la bar să bea ceva, știind că există ceva mai mult, dar fără să poată atinge acel ceva. Deși era agonie pură, preferam acest moment celor care aveau să vină, orele petrecute în singurătate rememorând, învinovățindu-mă pe mine și pe ea, încercând să construiesc un viitor, o poveste alternativă, ca un dramaturg confuz care nu știe ce să facă cu personajele lui (să le cruțe de la moarte pentru un sfârșit frumos...). Toate acestea înainte ca roțile să atingă pista de la Heathrow, înainte ca pilotul să inverseze tracțiunea motoarelor și avionul să se îndrepte către terminal, unde și-a vărsat încărcătura în salonul de sosiri. Până când Chloe și cu mine ne-am luat bagajele și am trecut de imigrări, relația era în mod formal terminată. Puteam încerca să fim buni prieteni, puteam încerca să nu plângem, puteam încerca să nu ne simțim nici victime, nici călăi.

6. Două zile au trecut în amorțeală. Să suferi o asemenea lovitură și să nu simți nimic – în limbaj modern, asta înseamnă că lovitura a fost extrem de puternică. Apoi, într-o dimineață, am primit o scrisoare de la Chloe, cu scrisul ei familiar umplând două pagini de hârtie alb-sidefie:

> *Îmi pare rău că-ți ofer în dar confuzia mea, îmi pare rău că am stricat călătoria la Paris, îmi pare rău pentru inevitabila melodramă. Nu cred că o să mai plâng vreodată atât cât am plâns în nenorocitul ăla de avion sau că o să mai fiu vreodată atât de sfâșiată de emoții. Ai fost atât de bun cu mine și asta m-a făcut să plâng și mai mult, alt*

bărbat mi-ar fi spus să mă duc dracului, dar tu nu, iar asta a făcut lucrurile și mai dificile.

M-ai întrebat în aeroport cum de pot să plâng și să fiu totuși sigură. Trebuie să înțelegi, plângeam pentru că știam că nu putem continua, dar erau totuși atâtea lucruri care mă legau de tine. Îmi dau seama că nu pot să continui să-ți refuz dragostea care ți se cuvine, dar pe care nu mai sunt în stare să ți-o dau. Ar fi incorect și ne-ar distruge pe amândoi.

N-o să pot niciodată să scriu scrisoarea pe care aș vrea să ți-o scriu. Asta nu e scrisoarea pe care o scriu pentru tine în minte de câteva zile încoace. Aș vrea să pot să-ți desenez, cu stiloul nu m-am descurcat niciodată prea bine. Nu reușesc să spun ce vreau, sper să poți tu să umpli golurile.

O să-mi lipsești, nimic nu poate să șteargă ce am trăit împreună. Am iubit lunile pe care le-am petrecut împreună. Pare o combinație atât de suprarealistă de lucruri, mic dejunuri, prânzuri, telefoane de după-amiază, nopțile la Electric, plimbările în Kensington Gardens. Nu vreau să strice nimic toate astea. Când ai fost îndrăgostit, nu contează cât timp, contează tot ce ai simțit și ai făcut. Pentru mine, e unul din puținele momente când viața nu se desfășoară altundeva, întotdeauna ai fost minunat pentru mine, n-o să uit niciodată cât de mult îmi plăcea să mă trezesc și să te găsesc lângă mine. Pur și simplu nu vreau să continui să te rănesc. N-aș suporta ca totul să se înăcrească.

Nu știu încotro o să mă îndrept acum. Poate că o să petrec Crăciunul singură, poate cu părinții. Will se duce în California în curând, așa că o să vedem. Nu fi nedrept, nu-l învinovăți. Te place foarte mult și te respectă imens. El a fost numai un simptom, nu cauza a ceea ce s-a întâmplat. Iartă

scrisoarea dezlânată, confuzia ei o să fie probabil o amintire a felului în care m-am purtat cu tine. Iartă-mă, ai fost prea bun pentru mine. Sper să rămânem prieteni. Toată dragostea mea...

7. Scrisoarea nu mi-a adus nicio ușurare, ci numai amintiri. Am recunoscut cadențele și accentul vorbelor ei, care aduceau cu ele imaginea chipului ei, mirosul pielii ei – și rana pe care mi-o provocaseră. Am plâns simțind finalitatea scrisorii, situația confirmată, analizată, povestită la timpul trecut. Simțeam îndoielile și ambivalența sintaxei ei, dar mesajul era definitiv. Se terminase, îi părea rău că se terminase, dar dragostea era în reflux. Am fost copleșit de sentimentul trădării, trădare pentru că o relație în care investisem atât de mult fusese declarată falimentară fără ca eu să o fi perceput ca atare. Chloe nu-i dăduse nicio șansă, îmi spuneam, știind exact cât de lipsit de speranță era acest tribunal interior care dădea verdicte goale de conținut la patru și jumătate dimineața. Deși nu existase niciun contract în afara contractului inimii, simțeam înțepătura lipsei de loialitate a lui Chloe, a ereziei ei, a nopții pe care o petrecuse cu un alt bărbat. Cum era moralmente posibil ca așa ceva să se fi întâmplat?

8. E surprinzător cât de des respingerea în dragoste este exprimată în limbajul moralității, limbajul a ceea ce e corect și ce nu, a ceea ce e bun și ce e rău, ca și când a respinge sau a nu respinge, a iubi sau a nu iubi este ceva ce aparține în mod natural unei ramuri a eticii. E surprinzător cât de des cel care respinge este etichetat ca fiind rău, iar cel respins ajunge să întruchipeze binele. Ceva din această atitudine se regăsea și în purtarea mea și în a lui Chloe. Exprimându-și

respingerea, pusese semnul egal între incapacitatea ei de a iubi și rău, pe când dragostea mea pentru ea era dovada binelui – de unde și concluzia, trasă pe baza simplului fapt că o doream, că sunt prea bun pentru ea. Presupunând că vorbea serios și că nu era pur și simplu politicoasă, făcea judecata morală că nu e destul de bună pentru mine, numai pentru că încetase să mă mai iubească – ceea ce ea considera că o face mai puțin valoroasă decât mine, un om care, în bunătatea inimii sale, încă o mai iubea.

9. Dar oricât ar fi respingerea de nefericită ca întâmplare, putem oare cu adevărat să asimilăm dragostea cu altruismul și respingerea cu cruzimea? Putem să punem semnul egal între dragoste și bunătate, între indiferență și răutate? Dragostea mea pentru Chloe era morală, iar respingerea ei era imorală? Vinovăția ce i se cuvenea lui Chloe pentru că mă respingea depindea mai ales de măsura în care dragostea putea fi privită ca ceva ce ofeream cu altruism – pentru că, o dată ce în darul meu apăreau motive egoiste, Chloe avea cu siguranță o justificare pentru a încheia relația cu același egoism. Văzut din această perspectivă, sfârșitul iubirii părea a fi o încleștare între două impulsuri la fel de egoiste, și nu între altruism și egoism sau între moralitate și imoralitate.

10. După părerea lui Immanuel Kant, o acțiune morală este diferită de una imorală prin aceea că este întreprinsă din datorie și fără a ține cont de durerea sau plăcerea pe care le-ar implica. Mă comport moral numai când fac ceva fără a lua în calcul ce aș putea primi în schimb, când sunt călăuzit numai de datorie: „Pentru ca o acțiune să fie bună din punct de vedere moral, nu e de ajuns să fie conformă cu legea morală – trebuie să fie și făcută de dragul legii morale”

(*Bazele metafizicii moralei*). Acțiunile întreprinse ca rezultat al unei înclinații de caracter nu contează ca fiind morale, o respingere directă a viziunii utilitariene asupra moralității bazate pe predispoziție. Esența teoriei lui Kant este că moralitatea se găsește exclusiv în motivul pentru care facem un anume lucru. A iubi pe cineva este moral numai atunci când dragostea e oferită fără a aștepta ceva în schimb, numai de dragul de a oferi dragoste.

11. O numisem pe Chloe imorală pentru că respinsese atențiile cuiva care îi dăruise zilnic liniște, încurajare, sprijin și afecțiune. Dar puteam s-o învinuiesc în sensul *moral* pentru că dăduse toate acestea la o parte? Sigur că reproșurile sunt cuvenite atunci când respingem un dar oferit cu efort și sacrificii, dar dacă celui care dăruiește i-a făcut la fel de multă plăcere să ofere pe cât ne-a făcut nouă să primim, mai e oare cazul să folosim limbajul moralității? Dacă dragostea e oferită mai ales din motive egoiste (de exemplu în beneficiul propriu, chiar dacă acesta derivă din beneficiul celuilalt), atunci nu este, cel puțin din perspectivă kantiană, un dar moral. Eram eu mai bun decât Chloe doar pentru că o iubeam? Sigur că nu, pentru că deși dragostea mea includea sacrificii, le făcusem fiindcă mă făceau fericit, nu mă martirizasem, acționasem numai pentru că se potrivea atât de bine cu predispoziția mea, pentru că *nu* erau o datorie.

12. Ne petrecem timpul iubind în mod utilitar, în dormitor suntem adepții lui Hobbes și Bentham, nu ai lui Platon și Kant. Facem judecăți morale pe baza preferințelor, nu a valorilor transcendentale; așa cum spunea Hobbes în *Elementele dreptului*:

„În ceea ce îl privește, orice om numește bun *ceea ce îi place și îi provoacă desfătare, iar* rău *ceea ce îi displace,astfel încât oamenii, după cum diferă prin conformație, diferă și în ceea ce privește distincția comună dintre bine și rău, căci nu există ceva asemănător lui* agathon haplos, *adică «binele în sine»”*[5]

13. Spusesem că Chloe e rea pentru că mă „nemulțumise” pe *mine*, nu pentru că ar fi fost în sine rea. Sistemul meu de valori era o *justificare* a unei situații mai degrabă decât o explicație a greșelii lui Chloe în conformitate cu un standard absolut. Făcusem greșeala clasică a unui moralist, explicată atât de succint de Nietzsche în *Omenesc, prea omenesc*:

Mai întâi de toate, numim acțiunile individuale bune sau rele indiferent de motivele lor, numai pe baza consecințelor lor utile sau dăunătoare. Curând însă, uităm originea acestor desemnări și credem că binele *sau* răul *sunt inerente acțiunilor însele, indiferent de consecințele lor...*[6]

Ceea ce-mi provoca plăcere sau durere determina etichetele morale pe care i le aplicam lui Chloe – eram un moralist egocentric, care judeca lumea și îndatoririle lui Chloe în lume prin prisma propriilor mele interese. Codul meu moral era o simplă sublimare a dorințelor mele, o greșeală platoniciană prin excelență.

---

[5] *Elements of Law*, Thomas Hobbes, Molesworth, 1839 – 1845 *(Elementele dreptului natural și politic,* traducere de Ana-Raluca Alecu și Cătălin Avramescu, Humanitas, 2005, p. 74. – N.ed.rom).

[6] *Human, all too Human,* Friedrich Nietzche (University of Nebraska Press, 1986).

14. La apogeul disperării mele fariseice, am întrebat: *Nu e dreptul meu să fiu iubit, și datoria ei să mă iubească?* Dragostea lui Chloe era indispensabilă, prezența ei în pat alături de mine era la fel de importantă ca și libertatea sau dreptul la viață. Dacă guvernul mi le asigura pe acestea, de ce nu-mi putea asigura și dreptul la dragoste? De ce sublinia atât de pregnant dreptul la viață și la liberă exprimare când mie nu-mi păsa nici cât negru sub unghie de ele, dacă nu aveam pe cineva care să dea acel înțeles vieții? La ce bun să trăiesc dacă nu aveam dragoste și nu eram ascultat? Ce însemna libertatea dacă nu era decât libertatea de a fi abandonat?

15. Dar cum se putea extinde limbajul drepturilor asupra dragostei, cum puteai obliga pe cineva să te iubească din datorie? Nu era și aceasta o manifestare a terorismului romantic, a fascismului romantic? Moralitatea trebuie să aibă limite. Este treaba curții, nu a lacrimilor sărate de la miezul nopții și a separării ce provoacă durere de inimă sentimentaliștilor bine hrăniți, bine găzduiți, preaciitiți. Nu iubisem niciodată altfel decât egoist, spontan, ca un utilitarianist. Iar dacă utilitarianismul spune că o acțiune e corectă numai când provoacă maximum de fericire pentru maximum de persoane, atunci durerea pe care o implica pentru mine faptul că o iubeam pe Chloe și pentru Chloe faptul că era iubită era cel mai sigur semn că relația noastră devenise nu numai amorală, ci și imorală.

16. E păcat că furia nu poate fi combinată cu reproșul. Durerea mă împingea să caut un vinovat, dar nu puteam să pun responsabilitatea pe umerii lui Chloe. Învățasem că oamenii se află unii față de alții în relație de libertate

negativă, datori nu să-i rănească pe ceilalți, dar categoric nici forțați să-i iubească, dacă nu doresc. O credință primitivă, nontragică, mă făcea să simt că furia mea îmi dădea dreptul să învinovățesc pe cineva, dar înțelegeam că reproșul nu putea fi legat decât de alegere. Nu te superi pe un măgar că nu poate să cânte, pentru că de la natură acesta nu poate decât să fornăie. La fel, nu poți să-ți învinovățești iubitul sau iubita pentru că iubește sau nu iubește, pentru că e o chestiune dincolo de alegerea și deci și de responsabilitatea lor – deși respingerea în dragoste este mai greu de suportat decât măgarul care nu poate cânta, pentru că ne-am văzut iubitul sau iubita iubindu-ne cândva. E mai ușor să nu te superi pe măgar că nu cântă, pentru că nu a cântat niciodată, dar iubita ne-a iubit, poate doar cu puțin timp în urmă, ceea ce face afirmația *Nu te mai pot iubi* mult mai greu de digerat.

17. Aroganța de a dori să fii iubit ieșise la iveală de abia acum, când nu-și mai găsea reciprocitatea – rămăsesem singur cu dorința mea, fără apărare, fără drepturi, dincolo de lege, șocant de necioplit în cererile mele: *Iubește-mă!* Și din ce motiv? Nu aveam decât obișnuita scuză jalnică: *Pentru că te iubesc...*

Capitolul al XX-lea
Psihofatalism

1. De câte ori ni se întâmplă o catastrofă, suntem împinși să privim dincolo de explicațiile cauzale pentru a înțelege de ce am fost aleși ca să primim o asemenea pedeapsă teribilă și de nesuportat. Și cu cât e evenimentul mai devastator, cu atât suntem mai înclinați să-l impregnăm cu o semnificație pe care nu o are în mod obiectiv, cu atât suntem mai dispuși să alunecăm într-un fel de psihofatalism. Uluit și epuizat de suferință, mă sufocam printre semne de întrebare, simboluri ale minții care încerca să înțeleagă haosul: *De ce eu? De ce așa ceva? De ce acum?* Răscoleam trecutul pentru a căuta origini, semne, greșeli, orice ar fi putut conta drept motiv pentru lipsa de motive care mă înconjura, ceva care să aline rana pe care o primisem, ceva care să lege evenimentele disparate, un tipar pe care să-l pot aplica punctelor și liniilor aleatorii ale vieții mele.

2. Am fost obligat să abandonez tehno-optimismul modernității și am alunecat prin ochiurile plasei care trebuia să mă apere de temerile primitive. Am încetat să mai citesc cotidianele și să mai am încredere în televiziune, am renunțat la încrederea în buletinele meteo și în indicatorii economici. Gândurile mele au făcut loc dezastrelor epocale – cutremure, inundații, molime. Am ajuns mai aproape de lumea zeilor, a forțelor primitive care ne conduc viețile. Simțeam efemeritatea a tot ce mă înconjura, iluziile pe care erau construiți zgârie-norii, podurile, teoriile, lansatoarele de rachete, alegerile și restaurantele fast-food. Vedeam în fericire și repaus o negare violentă a realității. Mă uitam în ochii

navetiștilor și mă întrebam cum de nu vedeau. Îmi imaginam explozii cosmice, mări de lavă, distrugere și devastare, înțelegeam durerea istoriei, o poveste a carnajului înfășată în nostalgie grețoasă. Simțeam aroganța oamenilor de știință și a politicienilor, a prezentatorilor de știri și a vânzătorilor de la stațiile de benzină, tupeul contabililor și al grădinarilor. Mă simțeam aproape de marii marginalizați, devenisem un adept al lui Caliban și al lui Dionysos, al tuturor celor care fuseseră defăimați pentru că priviseră în față negii plini de puroi ai adevărului. Pe scurt, mi-am pierdut temporar mințile.

3. Dar aveam de ales? Plecarea lui Chloe zguduise credința că sunt stăpânul propriei mele case, era un memento al slăbiciunii neuronale, al neputinței și inadecvării minții. Mi-am pierdut atracția gravitațională, experimentam dezintegrarea și curioasa luciditate care vine din totala disperare. Simțeam că nu-mi putusem spune propria poveste, dar văzusem cum un demon o face în locul meu, un demon copilăros și plin de toane, căruia îi făcea plăcere să-și ridice personajele doar pentru a le lăsa apoi să cadă și să se zdrobească de stâncile de jos. Mă simțeam ca o păpușă atârnată de sfori care se terminau foarte sus în ceruri sau adânc în Psyche. Eram un personaj într-o narațiune al cărei plan nu-l puteam schimba. Eram actorul, nu dramaturgul, înghițind orbește un scenariu scris de altcineva, repartizându-mi-se un deznodământ care mă împingea spre un sfârșit necunoscut dar dureros. Mărturiseam și mă căiam pentru aroganța optimismului anterior, pentru credința că răspunsul se află în gânduri. Mi-am dat seama că mișcările mașinii nu aveau nimic de-a face cu comenzile și că puteam apăsa pe frână sau pe accelerație și vehiculul continua să se

miște de la sine. Impresia mea temporară că pedalele aveau vreun efect era greșită, siguranța mea dinainte nu fusese decât o coincidență între pedală și mișcare, între teoriile conștiente și soartă.

4. Dacă mintea mea era numai un palid imitator și nu inițiatorul, atunci adevărata minte se afla altundeva, în spatele scenei, încă o dată îmi îndreptam privirea către destin, încă o dată simțeam natura divină a originii dragostei. Atât venirea, cât și plecarea ei (prima atât de frumoasă, a doua atât de cumplită) îmi aminteau că nu eram decât o jucărie a lui Cupidon și a Afroditei. Pedepsit într-un fel insuportabil, încercam să văd unde mă făceam vinovat. Făcusem crime inconștiente, pășind printre primejdii pe care nu le-aș fi bănuit, ucigând fără să știu, crime care nu puteau fi grațiate, pentru că ar fi fost săvârșite fără intenție conștientă. Dorisem ca dragostea să trăiască și cu toate acestea o ucisesem. Îndurasem o crimă fără să știu că am comis-o, acum căutam greșeala și, nefiind sigur ce făcusem, mărturiseam totul. Mă sfâșiam în bucăți căutând arma, fiecare insolență se întorcea să mă bântuie, actele de cruzime și indiferență obișnuite – niciunul din ele nu fusese trecut cu vederea de zei, care deciseseră să se răzbune îngrozitor pe mine. Nu mai suportam să-mi privesc propria față în oglindă, îmi scoteam ochii, așteptam ca vulturii să-mi smulgă ficatul și să poarte către vârful muntelui greutatea păcatelor mele.

5. Vechile mituri erau moarte, bineînțeles, erau prea mari pentru vremea calculatoarelor de buzunar, Muntele Olimp era o stațiune de schi, Oracolul din Delphi era o tavernă pe Queensway – dar zeii erau tot acolo, își găsiseră o nouă formă, se îmbrăcaseră în costume occidentale și se

alăturaseră epocii moderne. Erau acum miniaturizați, nu încăpeau în spațiile dintre nori, dar încăpeau în sufletul nostru. Trăiam o dramă care se desfășura pe scena minții mele, eram privilegiat să fiu locul ales de zei pentru a se război. Iar în mijloc era Zeus/Freud, dirijând spectacolul, împărțind motive, tunete, fulgere, blesteme. Mă chinuiam sub blestemul sorții, nu o soartă exterioară, ci o psihosoartă: o soartă interioară.

6. Într-o epocă a științei, psihanaliza îmi oferea nume pentru demonii mei. Deși ea însăși o știință, păstra totuși dinamica (dacă nu cumva și substanța) unei superstiții, credința că cea mai mare parte a vieții se desfășoară fără legătură cu controlul rațional. În poveștile despre manii și motivații inconștiente, despre fixații și pedepse divine recunoșteam lumea lui Zeus și a colegilor lui, mediteraneanul transportat în Viena sfârșitului de secol nouăsprezece, o viziune secularizată și salubrizată a aceleiași imagini. Încheind revoluția lui Galileo și Darwin, Freud a readus omul la umilința inițială a strămoșilor greci, cel care este jucat mai curând decât actorul. Lumea freudiană era făcută din monede cu două fețe, dintre care una nu o putem niciodată vedea, o lume în care ura poate ascunde o mare iubire și marea iubire poate ascunde ură, în care un bărbat poate încerca să iubească o femeie, în vreme ce inconștient face totul ca s-o împingă în brațele altuia. Dintr-un domeniu științific ce de atâta timp pleda pentru liberul arbitru, Freud demonstra o recădere în determinismul psihic. Era o întorsătură ironică a istoriei științei, freudienii puneau la îndoială rolul dominant al „eului” gânditor chiar din interiorul științei. *Gândesc, deci exist* se metamorfozase

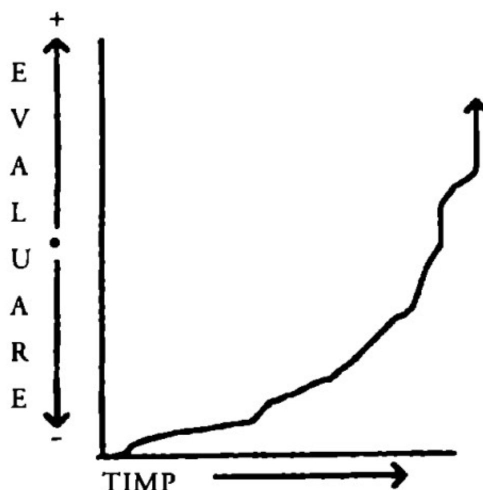
în afirmația lui Lacan *Nu sunt acolo unde gândesc și gândesc acolo unde nu sunt.*

7. Nu există un punct transcendental din care să putem privi trecutul, este întotdeauna construit în prezent și se schimbă o dată cu mișcările acestuia. Nici nu privim la trecut de dragul lui, ci o facem mai degrabă ca să ne ajute să explicăm prezentul. Rolul pe care-l jucase în viața mea dragostea pentru Chloe părea foarte diferit acum, când lucrurile se terminaseră într-un mod atât de nefericit. În momentele mele de optimism din timpul relației așezasem dragostea într-o narațiune despre o viață în continuă îmbunătățire, dovadă a faptului că în sfârșit învățam să trăiesc și să fiu fericit, îmi amintisem de o mătușă de-a mea, mistică de ocazie, care prezisese cândva că aveam să-mi găsesc împlinirea în dragoste, cu siguranță alături de o fată care desena sau picta. Mi-o amintisem pe această mătușă într-o zi pe când o priveam pe Chloe făcând schițe, fermecat să constat că până și-n acest detaliu Chloe era o împlinire a prezicerii mătușii. Mergând pe stradă cu ea la braț, simțeam uneori că zeii mă binecuvântaseră, iar fericirea acordată mie era dovada unui halou aflat undeva deasupra.

8. Când căutăm semne, fie ele bune sau rele, le găsim cu ușurință. Acum Chloe plecase, și o poveste cu totul diferită își ițea capul, o poveste de dragoste sortită eșecului, aleasă tocmai *pentru* că avea să eșueze, și făcând aceasta avea să repete modelul clasic al nevrozei familiei. Îmi amintesc de mama care m-a avertizat când părinții mei au divorțat, să fiu atent să nu cad în aceeași capcană a nefericirii, pentru că mama ei căzuse în ea și mama acesteia înaintea ei. Nu era oare asta o boală ereditară, un blestem adus asupra familiei

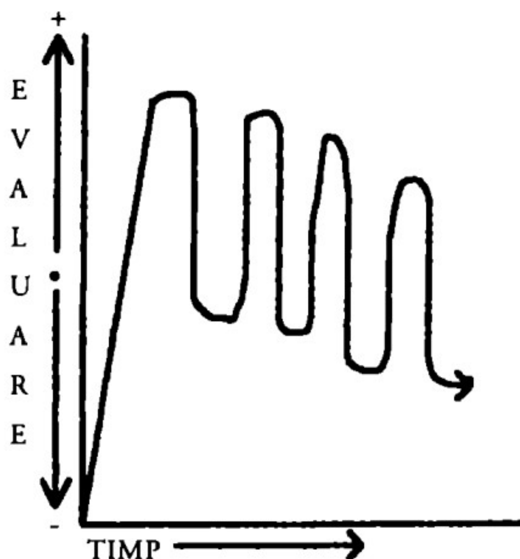
de către alcătuirea noastră genetică și psihologică? O femeie cu care mă văzusem cu vreo doi ani înainte de Chloe îmi spusese odată, în timpul unei discuții amare, că nu aveam să fiu niciodată fericit în dragoste, pentru că „gândesc prea mult”. Era adevărat, gândeam prea mult (gândurile de față sunt dovezi suficiente): mintea se arătase a fi în egală măsură un instrument de tortură și un agent benefic. Poate că gândind o alienasem fără să vreau pe Chloe, din cauza spiritului meu analitic arid, atât de diferit de al ei. Îmi amintesc de un horoscop citit la dentist, în care mi se spunea că cu cât mă străduiesc mai tare în dragoste, cu atât lucrurile devin mai dificile. Respingerea din partea lui Chloe ajunsese să devină o parte dintr-un tipar în care eu fac eforturi pentru o femeie numai ca să văd cum lucrurile se destramă, din pricina unei ursite psihologice încă obscure. Nu reușeam să fac nimic cum trebuie, îi supărasem pe zei, mă apăsa blestemul Afroditei.

9. Psihofatalismul și fatalismul romantic pe care-l înlocuise erau două aspecte ale aceleiași atitudini. Erau amândouă moduri narative, zale într-un lanț de evenimente care depășeau pura cronologie și care își valorizau direcția pe o scală bine/rău, erou sau erou tragic. Puse sub forma unui grafic, prima narațiune, cea veselă, ar fi semănat cu o săgeată ascendentă, pe măsură ce învățam să stăpânesc lumea și să înțeleg dragostea.

Narațiunea despre erou (Fatlismul romantic)

10. Dar trădarea lui Chloe maculase această imagine, amintindu-mi că trecutul meu era suficient de complex ca să conțină o povestire foarte diferită, una în care fericirea era întotdeauna urmată de o cădere brutală. Pus sub forma altui grafic, cursul vieții mele ar fi putut apărea ca un șir de vârfuri urmate de văi adânci – viața unui erou tragic, ale cărui succese cereau prețuri cumplite, culminând cu viața însăși.

Narațiunea despre eroul tragic (Psihofatalism)

11. Esența unui blestem este că persoana care îl poartă nu știe de existența lui. Este un cod secret din interiorul individului, care se scrie singur de-a lungul unei vieți, dar care este incapabil să se articuleze rațional. Oedip este prevenit de Oracol că-și va ucide tatăl și se va căsători cu mama sa – dar avertismentele conștiente nu servesc la nimic, nu fac decât să alerteze „eul” gânditor, nu pot dezamorsa blestemul codificat. Oedip este dat afară din casă pentru a evita prezicerea Oracolului, dar sfârșește oricum prin a se căsători cu Iocasta: povestea lui este spusă în numele lui, nu de către el. Cunoaște posibilul rezultat, cunoaște primejdiile, dar nu poate schimba nimic: blestemul sfidează voința.

12. Dar ce blestem mă urmărea pe mine? Numai inabilitatea de a avea relații fericite, cea mai mare nenorocire cunoscută în societatea modernă. Exilat din poiana

umbroasă a iubirii, aveam să fiu obligat să rătăcesc pe pământ până-n ziua morții mele, neputând să scap de impulsul de a-i face pe cei iubiți să fugă de mine. Căutam un nume pentru acest rău și l-am găsit în descrierea psihanalitică a *compulsiei la repetiție*, definită ca un:

> *...proces incoercibil și de origine inconștientă, prin care subiectul se plasează activ în situații neplăcute, repetând astfel experiențe vechi, fără a-și aminti de prototipul lor; dimpotrivă, subiectul are impresia foarte puternică că este vorba de ceva pe deplin motivat de actualitate.*[7]

13. Aspectul consolator al psihanalizei (dacă putem vorbi cu atâta optimism) este lumea cu *înțeles* în care sugerează că am trăi. Nicio filosofie nu e mai departe de ideea că totul e o istorie spusă de un idiot și care nu înseamnă nimic (chiar și a nega înțelesul are un înțeles). Dar înțelesul nu e niciodată simplu: vraja psihofatalistului a înlocuit în mod subtil cuvintele *și apoi* cu cuvintele *pentru ca*, astfel identificând o legătură cauzală paralizantă. Eu nu o iubisem pe Chloe pur și simplu *și apoi* ea m-a părăsit. O iubisem pe Chloe *pentru ca* ea să mă părăsească. Povestea dureroasă a iubirii pentru ea părea un palimpsest, sub care fusese scrisă o altă poveste. Adânc îngropat în inconștient, în lunile sau anii de la început, se formase un model. Copilul își îndepărtase mama sau mama își părăsise copilul, iar acum copilul/bărbatul recrea același scenariu, cu alți actori dar aceeași intrigă, cu Chloe intrând în hainele purtate de altcineva. De ce o alesesem pe ea în definitiv? Nu pentru forma zâmbetului ei sau pentru vioiciunea minții. O alesesem pentru că

[7] Jean Laplanche/ J.B. Pontalis, *Vocabularul psihanalizei*, Humanitas, București, 1994, p. 94. (N. ed. rom.)

inconștientul, responsabil cu castingul pentru această dramă interioară, recunoscuse în ea un personaj potrivit pentru a juca rolul din scenariul mamă/prunc, pe cineva care să-l îndatoreze pe dramaturg părăsind scena exact la momentul potrivit, cu cantitatea necesară de distrugere și suferință.

14. Spre deosebire de blestemele zeilor greci, psihofatalismul oferă cel puțin promisiunea că poate fi ocolit. Unde se aflase id-ul, poate exista și ego-ul – doar dacă ego-ul n-ar fi atât de zdrobit de durere, rănit, însângerat, înjunghiat, incapabil să facă planuri pentru ziua în curs, ca să nu mai vorbim de restul vieții. Ego-ul și-a pierdut toată puterea de recuperare, a fost devastat de un uragan și se străduia pur și simplu să repună în funcțiune sistemele elementare. Dacă aș fi avut puterea de a mă ridica din pat, aș fi putut ajunge până pe canapea și acolo, Oedip la Colona, aș fi putut începe să pun capăt suferințelor mele. Dar nu eram în stare să-mi adun mințile îndeajuns pentru a ieși din casă în căutarea ajutorului. Nu eram în stare nici măcar să vorbesc, nu puteam să-mi împărtășesc suferința cu ceilalți, așa că mă distrugea. Zăceam încovrigat pe pat, cu jaluzelele trase, iritat de cel mai mic zgomot sau de vreo rază de lumină, enervat în mod disproporționat dacă laptele din frigider era acru sau sertarul nu se deschidea din prima încercare. Privind cum totul îmi scapă din mână, am tras concluzia că singura cale de a recăpăta măcar o urmă de control era să mă sinucid.

Capitolul al XXI-lea
Sinuciderea

1. A sosit vremea Crăciunului, aducând cu sine colindători, felicitări și primele ninsori. Chloe și cu mine ar fi trebuit sa petrecem weekend-ul de Crăciun la un mic hotel din Yorkshire. Broșura era pe biroul meu: „Abbey Cottage își primește oaspeții cu calda ospitalitate din Yorkshire, într-un cadru minunat. Așezați-vă în fața focului în camera de zi cu grinzi de stejar, faceți o plimbare prin mlaștini sau pur și simplu relaxați-vă și lăsați-ne să avem grijă de dumneavoastră. O vacanță la Abbey Cottage este tot ce v-ați dorit vreodată de la un hotel – și chiar mai mult."

2. Cu două zile înainte de Crăciun și cu câteva ore înainte de moartea mea, la ora cinci într-o după-amiază sumbră de vineri, am primit un telefon de la Will Knott:

— Mă gândeam să-ți spun la revedere, plec la San Francisco înainte de sfârșitul săptămânii.

— Înțeleg.

— Spune-mi, cum îți merge?

— Poftim?

— E totul în regulă?

— În regulă? Mda, poți să spui și așa.

— Mi-a părut rău să aud de tine și Chloe. Mare păcat.

— Mi-a părut bine să aud de tine și Chloe.

— Deci ai auzit. Mda, s-a potrivit. Știi ce mult am plăcut-o dintotdeauna și m-a sunat și mi-a spus că v-ați despărțit, și așa au evoluat lucrurile.

— E minunat, Will.

— Mă bucur să te aud spunând asta. Nu vreau ca asta să ne stea în cale, pentru că o prietenie nu e ceva de dat la gunoi. Am sperat ca voi doi să reparați lucrurile, cred că ați fi fost grozavi împreună, mare păcat, dar asta e. Ce faci de Crăciun?

— Stau acasă, cred.

— Se pare că o să ningă serios, e timpul să scoți schiurile, nu?

— Chloe e cu tine acum?

— Dacă e cu mine acum? Da, nu, vreau să spun, nu e cu mine chiar acum. A fost aici, dar s-a dus până la magazin, vorbeam despre biscuiți de Crăciun și a zis că-i plac, așa că s-a dus să cumpere.

— Grozav, salut-o din partea mea.

— Sunt sigur că o să fie încântată că am vorbit. Știi că vine cu mine să petrecem Crăciunul în California?

— Da?

— Da, o să fie minunat să vadă California. O să stăm câteva zile cu părinții mei la Santa Barbara și pe urmă poate mergem câteva zile în deșert, sau așa ceva.

— Îi plac deșerturile.

— Așa e, mi-a spus. Ascultă, te las și îți doresc sărbători fericite. Trebuie să încep să-mi adun lucrurile pe aici. S-ar putea să mă întorc în Europa toamna viitoare, dar oricum, o să te sun, să văd ce mai faci…

3. M-am dus în baie, am scos toate pastilele pe care le adunasem și le-am înșirat pe masa din bucătărie. Cu un amestec de aspirine, vitamine, somnifere, câteva pahare de sirop de tuse și de whisky, aș fi avut suficient ca să pun capăt întregii șarade. Ce reacție ar fi fost mai de bun-simț decât asta, să te sinucizi după ce ai fost trădat în dragoste?

Dacă Chloe era într-adevăr toată viața mea, nu era normal să închei acea viață ca să demonstrez că e imposibil să trăiesc fără ea? Nu era necinstit să continui să mă trezesc în fiecare dimineață dacă persoana care pretindeam că dă sens vieții mele cumpăra acum biscuiți de Crăciun pentru un arhitect californian care avea o casă la poalele dealurilor din Santa Barbara?

4. Despărțirea mea de Chloe fusese însoțită de o mie de platitudini și expresii ale simpatiei din partea prietenilor și cunoscuților: ar fi putut fi frumos, oamenii se despart, pasiunea nu durează o veșnicie, e bine să fi avut parte de dragoste, timpul o să vindece totul. Chiar și Will reușise să facă lucrurile să sune banal, ca un cutremur sau o ninsoare, ceva ce natura ne trimite ca să ne încerce, un lucru a cărui inevitabilitate nu trebuie considerată ieșită din comun. Moartea mea avea să fie o violentă negare a normalității – să spună că eu nu aveam să uit așa cum uitaseră alții. Doream să evadez din eroziunea timpului, voiam ca durerea să țină la nesfârșit, ca să fiu legat de Chloe prin intermediul terminațiilor nervoase pe care le chinuia. Numai moartea mea putea exprima importanța și imortalitatea iubirii mele, numai prin autodistrugere puteam aminti unei lumi plictisite de tragedie că dragostea era o chestiune mortal de serioasă.

5. Cel care citește acestea va fi viu, dar autorul va fi mort. Era ora șapte, zăpada încă mai cădea și începuse să se aștearnă ca un giulgiu peste oraș. *Era singurul mod de a spune te iubesc, sunt suficient de matur ca să nu doresc să te învinovățești pentru asta, știi ce cred eu despre vinovăție. Sper să-ți placă în California, am înțeles că munții sunt superbi, știu că nu mă puteai iubi, te rog să înțelegi că nu puteam trăi*

fără dragostea ta... Textul sinuciderii trecuse prin multe variante. Un teanc de hârtii zăcea alături de mine. Stăteam la masa din bucătărie, înfășurat într-un palton cenușiu, cu frigiderul ca singur tovarăș. Brusc, am întins mâna după un tub de pastile și am înghițit ceea ce abia mai târziu mi-am dat seama că erau douăzeci de tablete efervescente de vitamina C.

6. Mi-o imaginam pe Chloe primind vizita unui polițist la scurtă vreme după ce fusese găsit trupul meu inert. Îmi puteam închipui expresia ei șocată, pe Will Knott ieșind din dormitor înfășurat într-un cearșaf murdar, întrebând: *S-a întâmplat ceva, draga mea?* și pe ea răspunzând *Da, o, Doamne, da!* înainte de a izbucni în lacrimi. Aveau să urmeze cele mai cumplite regrete și remușcări – avea să se învinovățească pentru că nu mă înțelesese, pentru că fusese atât de crudă, pentru că fusese atât de mioapă. Ce alt bărbat îi mai fusese atât de devotat încât să-și ia viața pentru ea?

7. O notorie inabilitate de a-și exprima emoțiile îl face pe om singurul animal capabil de sinucidere. Un câine furios nu se sinucide, ci mușcă persoana sau lucrul care l-a înfuriat, dar un om furios stă bosumflat în camera sa și se împușcă lăsând un bilet. Omul este creatura simbolică și metaforică: incapabil de a-mi comunica furia, aveam s-o simbolizez prin propria moarte. Aveam să-mi fac rău mie, nu lui Chloe, întruchipând prin sinucidere ceea ce sugeram că-mi făcuse ea.

8. Gura îmi spumega, în cavitatea ei se formau baloane portocalii care explodau la contactul cu aerul, acoperind cu un strat portocaliu masa și gulerul cămășii. Privind în tăcere

spectacolul chimic, m-a izbit incoerența sinuciderii, și anume faptul că nu voiam să *aleg* între a fi viu și a fi mort. Nu doream decât să-i arăt lui Chloe că, metaforic vorbind, nu puteam trăi fără ea. Ironia era că moartea ar fi fost un act prea literal ca să-mi dea șansa de a o vedea descifrând metafora, că moartea mi-ar fi răpit posibilitatea (cel puțin într-un cadru secular) de a mă uita la cei vii uitându-se la cei morți. Ce sens avea să fac o asemenea scenă dacă nu puteam fi acolo să-i văd pe ceilalți văzând-o? Imaginându-mi propria moarte, mă imaginam pe mine însumi în rolul spectatorului la propria-mi stingere, ceea ce nu s-ar fi putut niciodată întâmpla în realitate, când aș fi fost pur și simplu mort, astfel refuzându-mi-se ultima dorință – aceea de a fi *atât viu cât și mort*. Mort, ca să pot arăta lumii în general și lui Chloe în special cât eram de furios, și viu, ca să pot vedea efectul asupra lui Chloe, și astfel să-mi pot consuma furia. Nu era o chestiune de a fi sau a nu fi. Răspunsul meu pentru Hamlet era a fi *și* a nu fi.

9. Cei care comit un anume tip de sinucidere uită probabil cea de-a doua parte a ecuației, privesc moartea ca pe un fel de extensie a vieții (un fel de viață de apoi din care să se uite la efectele acțiunilor lor). M-am împleticit până la chiuvetă și stomacul meu a refuzat otrava efervescentă. Plăcerea sinuciderii nu avea să se găsească în sarcina dezgustătoare de a ucide organismul, ci în reacțiile celorlalți la moartea mea (Chloe plângând la mormânt, Will ferindu-și privirea, amândoi aruncând pământ peste sicriul meu). Să mă fi sinucis ar fi însemnat să uit că aveam să fiu prea mort ca să-mi mai facă vreo plăcere melodrama propriei mele dispariții.

Capitolul al XXII-lea
Complexul lui Isus

1. Dacă e vreun avantaj în a fi găsit în plină agonie, este probabil capacitatea unor suferinzi de a lua această nefericire drept dovada (oricât de perversă) că sunt deosebiți. Ce alt motiv ar fi avut să se supună unui asemenea chin titanic, decât să arate că sunt altfel, *și ca atare probabil mai buni* decât cei care nu suferă?

2. Nu suportam să fiu singur în apartamentul meu de Crăciun, așa că mi-am luat o cameră la un mic hotel din Bayswater Road. Am luat cu mine o valiză, un rând de haine și cărți, dar nici n-am citit, nici nu m-am îmbrăcat. Am petrecut toate zilele într-un halat de baie, stând în pat și schimbând canalele la televizor, citind meniul de la room service și ascultând zgomotele străzii.

3. La început n-am putut distinge zgomotul acela de sunetele traficului de pe stradă: portiere trântite, camioane băgate în viteza întâi, un picamer care scotocea pavajul. Dar deasupra acestora, începusem să identific un zgomot complet diferit, unduind prin pereții subțiri ai hotelului, undeva în apropierea capului meu, la momentul acela lipit de tăblia patului. Devenise incontestabil, oricât aș fi încercat să-l neg (și numai Dumnezeu știe cât de tare încercasem), sunetul din camera de alături nu era nimic altceva decât cel al ritualului de împerechere al speciei umane. „Futu-i”, mi-am spus, „se regulează!”

4. Când un bărbat îi aude pe alții în mijlocul unei astfel de activități, există câteva atitudini pe care te-ai putea aștepta să le adopte. Dacă este tânăr și are imaginație, se poate angaja de bunăvoie într-un proces de identificare cu masculul de dincolo de perete, construind, cu mintea unui poet, un ideal al fericitei femei – Beatrice, Julieta, Charlotte, Tess – ale cărei gemete se poate flata că le-a provocat. Sau, dacă este jignit de această dovadă obiectivă a libidoului, poate să se întoarcă cu spatele, să se gândească la Anglia și să dea televizorul mai tare.

5. Dar reacția mea a fost remarcabilă numai prin pasivitatea ei – am refuzat să duc reacția mai departe de conștientizare. De când Chloe plecase, nu făcusem altceva decât să iau act. Devenisem un bărbat care, în toate sensurile cuvântului, nu mai putea fi surprins. Surpriza este, ne spun psihologii, o reacție la ceva neașteptat, dar eu ajunsesem să mă aștept la tot și deci nu mai puteam fi surprins de nimic.

6. Ce-mi trecea prin minte? Numai un anume cântec auzit la radio cândva, în mașina lui Chloe, când soarele apunea dincolo de sosea:

Sunt îndrăgostit, dulce dragoste,
Ascultă-mă strigându-ți numele, nu mi-e rușine,
Sunt îndrăgostit, dulce dragoste,
Nu pleca, întotdeauna va fi așa.

Mă îmbăta propria tristețe, atinsesem stratosfera suferinței, momentul când durerea devine o valoare în sine și se transformă în Complexul lui Isus. Sunetul celor care

copulau și cântecul dintr-o vreme mai fericită se împleteau în imensele lacrimi care începuseră să curgă la gândul nefericirilor din viața mea. Dar, pentru prima dată, lacrimile nu erau arzătoare, de furie, ci aveau gustul dulce-amărui al apelor colorate de convingerea că nu eu eram cel orb, ci cei care mă făcuseră să sufăr. Eram exaltat, eram la apogeul unde suferința te poartă în valea fericirii, fericirea martirului, fericirea Complexului lui Isus. Mi-i imaginam pe Chloe și Will călătorind prin California, ascultam îndemnurile de „mai mult” și „mai tare” din camera de alături și mă îmbătăm de licoarea suferinței.

7. „Cât de minunat ești dacă toți te pot înțelege?” m-am întrebat, contemplând soarta Fiului lui Dumnezeu. Chiar puteam să continui să mă învinovățesc pentru incapacitatea lui Chloe de a mă înțelege? Respingerea ei era mai degrabă un semn al miopiei ei decât al deficiențelor mele. Nu mai eram eu neapărat nemernicul și ea îngerul. Mă părăsise pentru un Corbusier californian de mâna a treia, pur și simplu pentru că era prea superficială ca să înțeleagă. Am început să-i reinterpretez caracterul, concentrându-mă asupra aspectelor mai puțin plăcute. În cele din urmă era foarte egoistă, farmecele ei erau doar o vopsea de suprafață care ascundea o fire mult mai puțin atrăgătoare. Dacă îi fermeca pe oameni până la a crede că era adorabilă, aceasta avea mai mult de-a face cu conversația ei amuzantă și cu zâmbetul plăcut decât cu vreun motiv real de a fi iubită. Alții nu o cunoșteau la fel de bine ca mine și era clar (deși nu-mi dădusem seama atunci) că era preocupată doar de ea și nu caustică, uneori lipsită de considerație, deseori neatentă, câteodată dezagreabilă, când era obosită era lipsită de răbdare, când dorea ca lucrurile să se facă după voia ei era

dogmatică, iar în hotărârea de a mă respinge, fusese atât lipsită de tact cât și nesăbuită.

8. Devenit infinit mai înțelept prin suferință, o puteam desigur ierta, deplânge și privi de sus pentru lipsa ei de judecată – și toate acestea mă liniașteau imens. Aș fi putut sta într-o cameră de hotel verde cu liliachiu și să mă simt plin de sentimentul propriei virtuți și măreții. Îmi era milă de Chloe pentru tot ce nu putea înțelege, vizionar infinit de înțelept care privește purtările oamenilor cu un zâmbet melancolic și înțelegător.

9. De ce trebuia să dau complexului meu trucul psihologic pervers care transforma fiecare eșec și umilință în opusul său, numele lui Isus? Aș fi putut să-mi identific suferințele cu cele ale Tânărului Werther, cu ale Doamnei Bovary sau cu ale lui Swann, dar niciunul din acești îndrăgostiți chinuiți nu putea intra în competiție cu virtutea nepătată a lui Isus sau cu incontestabila lui bunătate în fața răutății celor pe care încercase să-i iubească. Ceea ce-l făcuse o figură atât de atrăgătoare nu erau numai ochii înlăcrimați și chipul emaciat pe care i-l atribuiseră artiștii Renașterii, ci faptul că Isus era un om bun, cu totul drept *și* trădat. Patosul Noului Testament, la fel ca și propria mea poveste de dragoste decurgeau din istoria tristă a unui om virtuos dar neînțeles, care predica despre dragostea pentru aproapele său, dar vedea generozitatea mesajului său lovindu-l peste față.

10. Era greu de imaginat creștinismul având un asemenea succes fără un martir la cârmă. Dacă Isus ar fi dus o viață liniștită în Galileea, făcând dulapuri și mese, iar la sfârșitul vieții ar fi publicat un volumaș intitulat *Filosofia mea de*

viață, înainte de a muri de un atac de cord, nu ar fi atins statutul pe care l-a atins. Moartea sa cumplită pe cruce, corupția și cruzimea autorităților romane, trădarea prietenilor, toate acestea erau ingrediente indispensabile pentru a dovedi (în termeni mai degrabă psihologici decât istorici) că omul îl avea pe Dumnezeu de partea sa.

11. Sentimentul virtuții se naște spontan din solul fertil al suferinței. Cu cât cineva suferă mai tare, cu atât trebuie să fie mai virtuos. Complexul lui Isus era împletit cu sentimentele de superioritate, superioritatea oprimatului care face apel la o virtute superioară în fața tiraniei și orbirii celor care-l oprimă. Părăsit de femeia pe care o iubeam, îmi transformam suferința într-o calitate (zăcând pe pat la trei dimineața, ca Isus pe cruce), și astfel mă apăram de experiența durerii ca rezultat a ceea ce ar fi fost, în cel mai bun caz, o foarte banală despărțire amoroasă. Plecarea lui Chloe ar fi putut să mă ucidă, dar mă lăsase cel puțin în posesia glorioasă a superiorității morale, condamnat la moarte, dar martir pentru istorie.

12. Complexul lui Iisus este la celălalt capăt al spectrului față de marxism. Născut din ura de sine, marxismul mă împiedica să devin membru al oricărui club care m-ar fi acceptat. Complexul lui Isus mă lăsa și el în afara porților clubului dar, pentru că provenea din mare iubire de sine, declara că nu fusesem acceptat în club pentru că eram atât de special. Majoritatea cluburilor, fiind atât de superficiale, nu-i puteau evident aprecia pe cei măreți, pe cei înțelepți și sensibili, care erau lăsați afară la poartă sau erau părăsiți de iubitele lor. Superioritatea mea se revelase mai ales pe baza izolării și suferinței mele: *Sufăr, deci sunt deosebit. Nu sunt*

înțeles, dar tocmai de aceea sunt demn de o înțelegere superioară.

13. În măsura în care eviți ura de sine, trebuie să beneficiezi de simpatie pentru a transforma slăbiciunea în virtute – iar evoluția durerii mele către Complexul lui Isus dovedea cu siguranță o anumită stare de sănătate bună. Arăta că în echilibrul intern delicat dintre ură de sine și iubire de sine, iubirea de sine învingea. Reacția mea inițială la respingerea lui Chloe fusese una de ură de sine, când continuasem s-o iubesc pe Chloe și să mă urăsc pe mine pentru că nu reușisem să fac relația să funcționeze. Dar Complexul lui Isus răsucise ecuația, și acum interpretam respingerea ca pe un semn că ea, Chloe, era demnă de dispreț sau în cel mai bun caz de milă (acea pildă a virtuților creștine). Complexul lui Isus nu era decât un mecanism de autoprotecție, nu dorisem ca ea să mă părăsească, o iubisem mai mult decât iubisem vreodată o femeie, dar acum că plecase în California, modul meu de a accepta insuportabila pierdere era să reinventez cât fusese ea de fapt de prețioasă. Era evident o minciună, dar onestitatea este uneori peste puterile noastre atunci când, abandonați și disperați, petrecem Crăciunul singuri într-o cameră de hotel, ascultând sunetul fericirii orgasmice din camera de alături.

Capitolul al XXIII-lea
Elipsa

1. Un proverb arab spune că sufletul călătorește cu viteza unei cămile. În vreme ce suntem împinși înainte de dinamica neobosită a unui prezent planificat, sufletul nostru, sediul inimii, ni se târăște nostalgic pe urme, împovărat de greutatea amintirilor. Dacă fiecare poveste de dragoste adaugă o anumită greutate în spinarea cămilei, atunci ne putem aștepta ca sufletul să încetinească în funcție de semnificația poverii dragostei. Când cămila mea era în fine capabilă să scape de zdrobitoarea greutate a amintirii ei, Chloe aproape că mi-a omorât-o.

2. O dată cu plecarea ei dispăruse și orice dorință de a ține pasul cu prezentul. Trăiam nostalgic, adică făceam referiri constante la viața mea împreună cu ea. Ochii mei nu erau niciodată cu adevărat deschiși, priveau înapoi și către interior, către amintiri. Aș fi vrut să-mi petrec restul zilelor pe urmele cămilei, rătăcind printre dunele memoriei, oprindu-mă lângă oaze fermecătoare ca să răsfoiesc imaginile unor clipe mai ferice. Prezentul nu-mi oferea nimic, trecutul devenise singurul timp verbal locuibil. Ce putea însemna prezentul, în afară de un memento batjocoritor al celei ce lipsea? Ce putea oferi viitorul în afară de și mai multă chinuitoare absență?

3. Când reușeam să mă înec în amintire, uitam uneori de prezentul fără Chloe, halucinând că despărțirea nu s-ar fi petrecut niciodată și că eram încă împreună, că aș fi putut s-o sun oricând și să-i propun un film la Odeon sau o plimbare

prin parc. Reușeam să ignor faptul că ea se stabilise cu Will într-un orășel din sudul Californiei și mintea aluneca dinspre relatarea factuală către o fantezie despre zilele idilice de exaltare, dragoste și bucurie. Apoi, brusc, ceva mă arunca violent înapoi în prezentul lipsit de Chloe. Suna telefonul și, în drum către el, observam (ca și când ar fi fost prima oară, cu toată durerea descoperirii dintâi) că locul din baie unde Chloe obișnuia să-și lase peria de păr era acum gol. Iar absența acelei perii era ca un pumnal în inimă, o amintire de nesuportat a faptului că plecase.

4. Dificultatea de a o uita era mărită de supraviețuirea unei părți atât de mari din lumea exterioară pe care o împărtiserăm și în care ea era încă întrețesută. Stând în bucătărie, imaginea ceainicului declanșa brusc amintirea lui Chloe umplându-l, un tub de pastă de tomate de pe un raft de supermarket, printr-o asociere bizară, îmi amintea de niște cumpărături făcute cu luni în urmă. Mergând cu mașina prin Hammersmith într-o seară târziu, îmi aminteam un drum identic, într-o seară la fel de ploioasă, dar cu Chloe lângă mine în mașină. Aranjamentul pernelor pe sofa evoca felul în care ea-și așeza capul pe ele când era obosită, dicționarul de pe raft era un memento al pasiunii ei de a căuta cuvinte pe care nu le cunoștea. În unele momente ale săptămânii când, în mod tradițional, făceam anumite lucruri împreună, apărea o ucigătoare paralelă între trecut și prezent: diminețile de sâmbătă reînviau expedițiile noastre la galeriile de artă, nopțile de vineri anumite cluburi, serile de luni anumite programe de televiziune...

5. Lumea fizică refuza să mă lase să uit. Viața e mai crudă decât arta, pentru că arta de obicei se asigură că mediul

înconjurător reflectă starea de spirit a personajelor. Dacă cineva dintr-o piesă de Lorca observă cum cerul a devenit cenușiu și întunecat, aceasta nu mai e o nevinovată observație meteorologică, ci un simbol al unei stări psihologice. Viața nu ne oferă asemenea repere comode – vine o furtună și, în loc să prevestească moarte și distrugere, în cursul ei cineva descoperă dragostea și adevărul, frumusețea și fericirea, cu ploaia izbindu-i în ferestre în tot acest timp. Dar la fel de bine, într-o minunată zi caldă de vară, o mașină scapă de sub control pe un drum în curbă și se lovește de un copac, și toți cei dinăuntru își pierd viața.

6. Numai că lumea exterioară nu se acorda cu starea mea de spirit, clădirile care formaseră fundalul poveștii mele de dragoste și pe care le animasem cu sentimente desprinse din ea acum refuzau cu încăpățânare să-și schimbe aspectul pentru a-mi reflecta dispoziția. Aceiași copaci brodau bulevardul din fața Palatului Buckingham, aceleași case se aliniau de-a lungul străzilor rezidențiale, aceeași Serpentină șerpuia prin Hyde Park, același cer era căptușit cu același albastru de porțelan, aceleași mașini mergeau pe aceleași străzi, aceleași magazine vindeau aceeași marfă acelorași oameni.

7. Un astfel de refuz de a se schimba îmi amintea că lumea nu era o reflexie a sufletului meu, ci o entitate independentă, care avea să continue să se rotească, indiferent de faptul că eu sunt îndrăgostit sau nu, fericit sau nu, viu sau mort. Nu mă puteam aștepta ca lumea să-și schimbe expresia după toanele mele, nici ca blocurilor de piatră care formau străzile orașului să le pese de povestea mea de iubire. Deși fuseseră

încântate să-mi găzduiască fericirea, aveau lucruri mai bune de făcut decât să se dărâme, acum când Chloe plecase.

8. Apoi, inevitabil, am început să uit. Câteva luni după despărțirea de ea, m-am trezit într-o zonă din Londra în care locuise și am observat că gândul la ea pierduse mult din agonia pe care mi-o provoca cândva, am observat chiar că nu mă gândeam în primul rând la ea (deși era exact zona în care locuise), ci la întâlnirea pe care mi-o dădusem cu cineva într-un restaurant din apropiere. Mi-am dat seama că amintirea lui Chloe se neutralizase și devenise istorie, însă această uitare era însoțită de vinovăție. Nu absența ei era cea care mă rănea acum, ci crescânda mea indiferență față de ea. Uitarea amintea de moarte, de pierdere, de infidelitatea față de ceva ce îmi fusese atât de drag cândva.

9. A urmat o treptată recucerire a sinelui, s-au creat noi obiceiuri și s-a format o identitate fără-de-Chloe. Identitatea mea fusese atâta vreme întemeiată pe „noi”, încât întoarcerea la „eu” implica o aproape totală reinventare a mea. A durat multă vreme până să se estompeze sutele de asocieri pe care Chloe și cu mine le acumulaserăm. A trebuit să conviețuiesc cu sofaua mea luni de zile înainte ca imaginea lui Chloe întinsă pe ea, în halat, să fie înlocuită de o altă imagine, imaginea unui prieten citind o carte sau imaginea hainei mele aruncate pe spătar. A trebuit să trec prin Islington de nenumărate ori până când am putut să uit că Islington nu era pur și simplu cartierul lui Chloe, ci un loc comod în care să faci cumpărături sau să iei cina. A trebuit să revizitez aproape fiecare loc, să rescriu fiecare subiect de conversație, să reascult fiecare cântec și să reiau fiecare activitate pe care

le împărțisem cu ea, ca să le recâștig pentru prezent, ca să le dezamorsez asocierile. Dar treptat am uitat.

10. Timpul s-a comprimat, ca un acordeon. Viața mea cu Chloe era ca un bloc de gheață ce se topea pe măsură ce-l purtam prin prezent, ca un eveniment actual ce devine parte din istorie și în acest proces se concentrează în câteva detalii esențiale. Procesul semăna cu o cameră de filmat care ia câteva mii de cadre pe minut, dar renunță la cele mai multe din ele, alegând pe baza unor toane misterioase, oprindu-se la un anumit cadru pentru că în jurul acestuia s-a cristalizat o stare emoțională. Ca un anume secol care este redus la și simbolizat de un anume papă sau monarh sau o anume bătălie, povestea mea de dragoste se sublimase în câteva elemente simbolice (mult mai fortuite decât cele ale istoricilor, dar la fel de selective): expresia de pe chipul lui Chloe atunci când ne-am sărutat prima dată, puful de pe brațele ei, o imagine a ei așteptându-mă la intrarea de la metrou pe Liverpool Street, puloverul ei alb, râsul ei când i-am spus bancul despre rusul care călătorea cu trenul prin Franța, felul în care-și trecea mâna prin păr…

11. Cămila devenea din ce în ce mai ușoară pe măsură ce călătorea prin timp, se tot scutura de amintiri și de fotografii, împrăștiindu-le prin deșert și lăsând vântul să le îngroape în nisip și treptat cămila a devenit atât de ușoară încât putea merge la trap și chiar la galop în felul ei ciudat – până când, într-o zi, într-o mică oază ce-și spunea prezent, creatura epuizată a reușit în fine să ajungă din urmă restul ființei mele.

Capitolul al XXIV-lea
Învățămintele iubirii

1. Trebuie să presupunem că există anumite învățăminte de tras din iubire, altfel am fi fericiți să ne repetăm la nesfârșit greșelile, ca niște muște care înnebunesc lovindu-se cu capul de geamuri, incapabile să înțeleagă că, deși sticla pare limpede, nu pot trece prin ea. Nu există oare anumite adevăruri elementare de învățat, fărâme de înțelepciune care să poată împiedica unele din entuziasmele excesive, durerile și dezamăgirile amare? Nu e o ambiție legitimă aceea de a deveni înțelept în privința iubirii, la fel cum putem deveni înțelepți în privința dietei, morții sau banilor?

2. Încercăm să devenim înțelepți atunci când ne dăm seama că nu ne-am născut știind cum să trăim, că viața e ca o îndeletnicire care trebuie învățată, așa ca mersul pe bicicletă sau cântatul la pian. Dar ce ne îndeamnă înțelepciunea să facem? Ne spune să căutăm liniștea și pacea interioară, o viață lipsită de temeri, spaime, idolatrie și patimi dăunătoare. Înțelepciunea ne învață că primul impuls nu e neapărat cel corect și că poftele ne pot duce pe căi greșite, dacă nu-i cerem rațiunii să discearnă între nevoile deșarte și cele adevărate. Ne spune să ne controlăm imaginația, pentru că altfel va distorsiona realitatea și va transforma munții în mușuroaie de furnici și broaștele în prințese. Ne spune să ne ținem temerile în frâu, ca să putem să ne temem de ceea ce ne poate răni, dar să nu ne irosim energiile ferindu-ne de umbrele de pe pereți. Ne spune să nu ne temem de moarte și că nu trebuie să ne temem decât de teama însăși.

3. Dar ce spune înțelepciunea despre dragoste? Trebuie să renunțăm la ea complet, ca la cafea sau la țigări, sau e permisă din când în când, ca un pahar de vin sau o tabletă de ciocolată? E dragostea complet antagonică față de tot ce simbolizează înțelepciunea? Înțelepții își pierd și ei capul sau numai copiii bătrâni?

4. Atunci când unii gânditori înțelepți și-au dat acceptul față de dragoste, au făcut-o având grijă să atragă atenția față de distincția dintre varietățile ei, cam cum fac doctorii când ne sfătuiesc să evităm maioneza, permițându-ne-o totuși când e făcută cu ingrediente cu conținut mic de colesterol. Adică disting între iubirea pripită dintre Romeo și Julieta și adorația contemplativă a lui Socrate pentru Dumnezeu; pun în antiteză excesele unui Werther cu iubirea frățească sugerată de Isus.

5. Diferențele pot fi grupate în categoriile iubirii *mature* și iubirii *imature*. Preferabilă din aproape toate punctele de vedere, filosofia iubirii mature este marcată de o conștientizare activă a binelui și răului din fiecare persoană, este temperată, se opune idealizării, e ferită de gelozie, masochism sau obsesie, este o formă de prietenie cu o dimensiune sexuală, este plăcută, pașnică și reciprocă (și probabil toate acestea explică de ce cei mai mulți oameni care au cunoscut dorința refuză să numească lipsa ei de suferință *dragoste*). Pe de altă parte, iubirea imatură (deși nu are nimic de-a face cu vârsta) este o poveste despre oscilația haotică între idealizare și dezamăgire, o stare instabilă în care sentimentele de extaz și beatitudine se combină cu impresiile de înec și amețeală fatală, în care senzația că ai

găsit în fine *răspunsul* se amestecă cu sentimentul că n-ai fost niciodată atât de rătăcit. Apogeul logic al iubirii imature (și deci absolute) este moartea, simbolică sau reală: apogeul iubirii mature este căsătoria și încercarea de a evita moartea prin intermediul rutinei (ziarul de duminică, călcatul pantalonilor, obiectele electrocasnice cu telecomandă). Căci iubirea imatură nu acceptă niciun compromis și o dată ce am refuzat compromisul, suntem pe drumul spre moarte. Pentru cineva care a cunoscut apogeul pasiunii imature, căsătoria este un preț insuportabil – preferi mai degrabă să pui capăt lucrurilor sărind cu mașina de pe o stâncă.

6. Cu bunul-simț naiv pe care-l scot la lumină problemele complexe, mă întrebam uneori (ca și când răspunsul s-ar fi găsit pe spatele unui plic) „De ce nu ne putem pur și simplu iubi unii pe alții?" Înconjurat de agoniile iubirii, de nemulțumirile mamelor, taților, fraților, surorilor, prietenilor, starurilor de televiziune și coafezelor, întrețineam speranța că, dacă tot suferim și provocăm cu toții aceeași durere, poate s-ar găsi o rezolvare comună – o soluție metafizică la problemele romantice ale lumii, pe o scală grandioasă ca cea a soluției comuniste la nedreptățile capitalismului internațional.

7. Nu eram singurul care avea fantezii utopice, ci aveam alături de mine un grup de oameni, să le spunem *pozitiviști romantici*, care credeau că prin suficientă terapie și rațiune, dragostea putea fi transformată într-o experiență mai puțin dureroasă, aproape sănătoasă. Acest grup de analiști, predicatori, guru, terapeuți și scriitori, deși recunoșteau că dragostea e plină de probleme, presupuneau că problemele reale trebuie să aibă soluții la fel de reale. Puși în fața

mizeriei din majoritatea vieților emoționale, pozitiviștii romantici încearcă să identifice cauzele – un complex de inferioritate, un complex patern, un complex matern, un complex al complexelor – și să sugereze remedii (terapie regresivă, lectură din *Cetatea lui Dumnezeu*, grădinăritul, meditația). Soarta lui Hamlet ar fi putut fi evitată cu ajutorul unui bun psihanalist jungian, Othello ar fi putut să-și sublimeze agresiunea pe canapeaua unui psihanalist, Romeo ar fi putut găsi pe cineva mai potrivit cu ajutorul unei agenții matrimoniale, Oedip ar fi putut să-și împărtășească problemele cu ceilalți în cadrul terapiei de familie.

8. În timp ce arta are o obsesie morbidă pentru problemele asociate iubirii, pozitiviștii romantici focalizează asupra măsurilor practice care se pot lua pentru a preveni majoritatea cauzelor comune ale suferinței și chinurilor. Pe lângă vederile pesimiste ale literaturii romantice occidentale, pozitiviștii romantici apar ca niște bravi campioni ai unei abordări mult mai luminate și încrezătoare într-o zonă a experienței umane rezervate în mod tradițional imaginației melancolice a artiștilor degenerați și a poeților psihotici.

9. La scurt timp după plecarea lui Chloe, am dat peste un clasic al literaturii romantice pozitiviste într-o librărie, o lucrare a unei anume dr. Peggy Nearly, cu titlul *Inima sângerândă*[8]. Deși mă grăbeam să ajung înapoi la birou, am cumpărat totuși cartea atras de o frază de pe coperta ei roz: „Trebuie întotdeauna să suferi dacă ești îndrăgostit?” Cine era această dr. Peggy Nearly, o femeie care putea pretinde cu îndrăzneală că știe răspunsul la o asemenea ghicitoare? De la prima pagină, am aflat că era

[8] *The Bleeding Heart*, Peggy Nearly, Capulet Book, 1987

...absolventă a Institutului pentru Dragoste și Relații Umane din Oregon, actualmente locuind în San Francisco, unde profesează psihanaliza, terapia infantilă și consilierea matrimonială. Este autoarea a numeroase cărți despre dependență emoțională, ca și despre invidia penisului, dinamica grupului și agorafobie.

10. Și despre ce era *Inima Sângerândă*? Spunea povestea nefericită dar optimistă a unor femei și bărbați care s-au îndrăgostit de persoane nepotrivite, care i-au tratat cu cruzime sau i-au lăsat neîmpliniți emoțional, sau s-au apucat de băutură și au devenit violenți. Acești oameni au făcut o legătură subconștientă între dragoste și suferință și nu puteau abandona speranța că persoanele nepotrivite pe care le adorau aveau să se schimbe și să le iubească așa cum trebuie. Viețile lor au fost distruse de iluzia că vor putea reforma oameni care erau de la natură incapabili să răspundă nevoilor lor emoționale. În capitolul trei, dr. Nearly identificase rădăcinile problemei constând în niște părinți deficienți, care le oferiseră acestor romantici nefericiți o înțelegere greșită a procesului afectiv. Dacă nu iubiseră niciodată oameni buni cu ei, era din cauză că legăturile lor emoționale timpurii le demonstraseră că dragostea trebuie să fie unilaterală și crudă. Dar începându-și terapia și recapitulându-și copilăria, puteau înțelege care sunt originile masochismului lor și puteau învăța că dorința de a-i schimba pe acești parteneri nepotriviți este numai o relicvă a unei fantezii infantile de a-și transforma părinții în persoane iubitoare.

11. Poate din cauză că terminasem de citit cartea doar cu câteva zile înainte, m-am trezit făcând o paralelă între problema celor descriși de dr. Nearly și eroina romanului lui Flaubert, tragica Emma Bovary. Cine era Emma Bovary? Era o femeie tânără care locuia în Franța, măritată cu un bărbat care o adora, pe care-l detesta pentru că ea ajunsese cumva să identifice dragostea cu suferința. Prin urmare, a început să aibă relații adulterine cu cei mai nepotriviți bărbați, lași care o tratau cu cruzime și pe care nu se putea baza pentru a-și satisface dorințele romantice. Emma Bovary era bolnavă pentru că nu putea înceta să spere că acești bărbați se vor schimba și o vor iubi cum se cuvine – când era evident că Rodolphe și Léon nu o considerau decât un amuzament. Din nefericire, Emma nu avea posibilitatea să facă psihanaliză și să devină conștientă de sine și de originile comportamentului ei masochist. Și-a neglijat soțul și copilul, a risipit banii familiei și în final s-a sinucis cu arsenic, lăsând în urmă un copil mic și un soț disperat.

12. E interesant uneori să te gândești cât de diferit s-ar fi desfășurat evenimentele dacă ar fi fost disponibile unele soluții contemporane. Cum ar fi fost dacă Madame Bovary și-ar fi putut discuta problemele cu dr. Nearly? Ce-ar fi fost dacă pozitivismul romantic ar fi avut șansa de a interveni într-una dintre cele mai tragice povești de dragoste din literatură? Ne putem întreba cum ar fi decurs conversația dacă Emma ar fi intrat în clinica din San Francisco a dr. Nearly.

(Bovary pe canapea, suspinând.)

NEARLY: Emma, dacă vrei să te ajut, trebuie să-mi explici ce s-a întâmplat.

(Fără să ridice privirea, Madame Bovary își suflă nasul într-o batistă brodată.)

NEARLY: Plânsul e o experiență pozitivă, dar nu cred că trebuie să petrecem toate cele cincizeci de minute plângând.

BOVARY: (vorbind printre lacrimi) Nu mi-a scris, nu mi-a... scris.

NEARLY: Cine nu ți-a scris, Emma?

BOVARY: Rodolphe. Nu mi-a scris, nu mi-a scris. Nu mă iubește. Sunt o femeie distrusă. Sunt o femeie distrusă, patetică, nenorocită, copilăroasă.

NEARLY: Emma, nu vorbi așa. Ți-am mai spus, trebuie să înveți să te iubești pe tine însăți.

BOVARY: De ce să fac compromisuri iubind pe cineva atât de prost?

NEARLY: Pentru că ești o persoană minunată. Și pentru că nu vezi acest lucru ești dependentă de bărbați care-ți provoacă suferințe emoționale.

BOVARY: Dar era atât de bine atunci.

NEARLY: Ce era bine?

BOVARY: Să fiu acolo, cu el lângă mine, să facem dragoste, să-i simt pielea lipită de a mea, călărind prin păduri. Mă simțeam atât de adevărată, de vie, și acum viața mea e distrusă.

NEARLY: Poate că te simțeai vie, dar numai pentru că știai că nu poate dura, că bărbatul acela nu te iubea cu adevărat. Îți urăști soțul pentru că ascultă tot ce ai de spus, dar nu poți să nu te îndrăgostești de genul de bărbat care nu-ți răspunde la scrisori cu săptămânile. Sincer, Emma, viziunea ta despre dragoste trădează obsesii și masochism.

BOVARY: Chiar așa? Ce știu eu? Nu-mi pasă dacă e o boală, tot ce vreau e să-l sărut din nou, să simt că mă ține în brațe, să-i miros parfumul pielii.

NEARLY: Trebuie să faci un efort să privești înăuntrul tău, să-ți revezi copilăria și poate atunci o să înveți că nu meriți toată suferința asta. Ești dependentă de modelul ăsta de comportament numai pentru că ai crescut într-o familie disfuncțională, în care nevoile tale emoționale nu au fost împlinite.

BOVARY: Tatăl meu era un simplu fermier.

NEARLY: Poate, dar era de asemenea emoțional nedemn de încredere, așa că acum reacționezi la o nevoie neîmplinită îndrăgostindu-te de un bărbat care nu-ți poate da ceea ce vrei cu adevărat.

BOVARY: Charles e problema, nu Rodolphe.

NEARLY: Ei bine, draga mea, va trebui să continuăm săptămâna viitoare. Ne apropiem de sfârșitul ședinței de azi.

BOVARY: Oh, dr. Nearly, am vrut să vă spun mai devreme, nu o să pot să vă plătesc săptămâna asta.

NEARLY: E a treia oară când îmi spui așa ceva.

BOVARY: Îmi pare rău, dar banii sunt așa o problemă în momentul ăsta, sunt atât de nefericită, încât îi cheltuiesc pe toți pe cumpărături. Numai astăzi, m-am dus și am cumpărat trei rochii noi, un degetar pictat și un serviciu de ceai din porțelan.

13. E greu de imaginat un sfârșit fericit al terapiei Doamnei Bovary sau un sfârșit mai fericit al vieții ei. Numai un pozitivist romantic fervent poate să creadă că dr. Nearly (chiar plătită fiind) ar fi putut s-o transforme pe Emma în soția echilibrată, lipsită de obsesii și atentă, care să facă din

romanul lui Flaubert o poveste optimistă despre salvarea prin autocunoaștere. Desigur, dr. Nearly avea o *interpretare* a problemei Doamnei Bovary, dar este o mare diferență între a identifica o problemă și a o rezolva, între înțelepciune și o viață înțeleaptă. Cu toții suntem mai mult inteligenți decât capabili, și faptul că știm cât de dementă e iubirea nu a salvat pe nimeni de această boală. Poate că ideea unei iubiri înțelepte și complet lipsite de suferință este o contradicție la fel de mare ca ideea unei bătălii fără vărsare de sânge. Confruntarea dintre Emma Bovary și Peggy Nearly este confruntarea dintre tragedia romantică și pozitivismul romantic. Este confruntarea dintre înțelepciune și opusul ei, care nu este ignorarea înțelepciunii (aceea ar fi ușor de corectat), ci incapacitatea de a acționa pe baza a ceea ce știi că e bine. Faptul că știam cât de ireală e aventura noastră s-a dovedit a nu ne ajuta deloc pe Chloe și pe mine, faptul că știam că am putea fi nebuni nu ne-a transformat în înțelepți.

14. Devenit pesimist din cauza netratabilelor suferințe ale dragostei, am decis să renunț cu totul la ea. Dacă pozitivismul romantic nu mă putea ajuta, atunci singura înțelepciune valabilă era sfatul stoic de a nu mă mai îndrăgosti niciodată. Prin urmare, aveam să mă retrag într-o mânăstire simbolică, să nu mai văd pe nimeni, să trăiesc frugal și să mă cufund în studii austere. Citeam cu admirație povești despre bărbați și femei care evitaseră tulburările pământești, făcuseră jurăminte de castitate și-și petrecuseră viețile în pustnicie. Erau povești ale eremiților care înduraseră viața în peșteri din deșert timp de patruzeci sau cincizeci de ani, trăind cu rădăcini și fructe, fără să vadă sau să vorbească cu alte ființe omenești.

15. Dar, la o petrecere într-o seară, pierdut în ochii lui Rachel în vreme ce ea îmi povestea viața ei de la birou, am fost șocat să-mi dau seama cât de ușor aș fi putut abandona filosofia stoică pentru a repeta toate greșelile pe care le făcusem cu Chloe. Dacă continuam să mă uit la părul lui Rachel, prins într-un coc elegant, sau la grația cu care își folosea tacâmurile, sau la bogăția ochilor ei albaștri, mi-am dat seama că nu puteam supraviețui intact serii.

16. Vederea lui Rachel mi-a atras atenția asupra limitelor abordării stoice. Deși dragostea putea să nu fie lipsită de suferință și cu siguranță nu era înțeleaptă, nu putea fi nici uitată. Era pe cât de inevitabilă pe cât era de nerezonabilă – și din păcate, lipsa ei de rațiune nu era un argument valid împotriva ei. Nu era absurd să mă retrag în deșertul Iudeii ca să mănânc rădăcini? Dacă voiam să fiu curajos, nu existau oare mai multe ocazii de a fi eroic în dragoste? Mai mult de atât, cu toate sacrificiile cerute de viața stoică, nu avea ea oare și ceva laș în ea? Esența stoicismului era dorința de *a te autodezamăgi înainte ca altcineva să aibă ocazia s-o facă*. Stoicismul era o barieră grosolană împotriva pericolului afecțiunii celorlalți și pentru a face față acestui pericol era nevoie de mai multă rezistență decât pentru a înfrunta viața în deșert. Cerând o existență monastică, lipsită de neliniștea emoțiilor, stoicismul încerca pur și simplu să nege legitimitatea unor nevoi umane potențial dureroase, dar fundamentale. Oricât de brav, stoicul era în ultimă instanță un laș în fața celei mai înalte realități, momentul iubirii.

17. Putem oricând întoarce privirea de la complexitățile unei probleme sugerând soluții care o reduc la cel mai mic numitor comun. Atât pozitivismul romantic cât și stoicismul

erau soluții nepotrivite la problemele provocate de agonia iubirii, pentru că ambele reduceau problema, în loc să jongleze cu contradicțiile ei. Stoicii reduseseră suferința și iraționalitatea iubirii la un argument convingător împotriva ei – astfel nereușind să echilibreze indubitabila traumă a dorințelor noastre cu caracterul irezolvabil al nevoilor noastre emoționale. Pe de altă parte, pozitiviștii romantici se făceau vinovați pentru reducerea unei anume ușurințe de a manipula înțelepciunea psihologică la credința că iubirea poate fi lipsită de suferință pentru toți, cu condiția de a învăța să ne iubim pe noi înșine – și astfel nu reușeau să jongleze între nevoia de înțelepciune și dificultățile inerente ale aplicării preceptelor ei, reducând tragedia Doamnei Bovary la o ilustrare a teoriilor truiste ale dr.-ului Nearly.

18. Mi-am dat seama că trebuia învățată o lecție mai complexă, una care să poată manipula incompatibilitățile iubirii, echilibrând nevoia de înțelepciune cu potențiala ei neputință, echilibrând imbecilitatea stării de a fi îndrăgostit cu inevitabilitatea acesteia. Dragostea trebuia apreciată fără a cădea în optimism sau pesimism dogmatic, fără a-ți construi o filosofie din propriile temeri sau o morală din propriile dezamăgiri. O minte analitică putea învăța o anume umilință din dragoste, putea învăța că oricât de tare s-ar fi străduit să atingă unele certitudini imuabile (numerotându-și concluziile și catalogându-le în serii ordonate), analiza nu putea fi decât viciată – și prin urmare întotdeauna foarte aproape de ironie.

19. Aceste învățăminte păreau cu atât mai relevante atunci când Rachel mi-a acceptat invitația la cină săptămâna următoare și numai gândul la ea îmi provoca fiori în zona pe

care poeții o numesc inimă, fiori care, știam bine, nu puteau însemna decât un singur lucru – că începusem, încă o dată, să mă îndrăgostesc.

Publicat în 30 de țări, *Eseuri de îndrăgostit* s-a vândut în peste două milioane de exemplare.

Combinație inedită de ficțiune și nonficțiune, ***Eseuri de îndrăgostit*** surprinde inefabilul unei povești de dragoste, în sublimul și ridicolul, patima și spleenul, frumusețea și urâțenia ei. Ochiul scrutător al bărbatului îndrăgostit de Chloe observă cele mai insignifiante detalii, iar mintea lui analitică le interpretează până la epuizare. Demersul lui este sortit eșecului (cine poate explica misterul iubirii?), iar cerebralul tânăr o va afla pe pielea lui. Degeaba îi invocă pe Platon, Kant, John Stuart Mill, Nietzsche, Wittgenstein, Pascal, La Rochefoucauld, Stendhal, Goethe, Freud sau Roland Barthes; nu va scăpa de nici una dintre emoțiile unei idile care-și urmează cursul. Narativ și reflexiv, rațional și sentimental, romanul ***Eseuri de îndrăgostit*** cartografiază un teritoriu pe a cărui hartă fiecare dintre cititori va adăuga coordonatele experienței personale.

„O carte inteligentă, amuzantă, sofisticată, concisă și plină de observații juste.“

Spectator

„Un tur de forță, o minunăție de prim roman. O poveste de iubire obișnuită agrementată cu reflecții filozofice, ironii subtile, jocuri de cuvinte și desene în peniță. Un roman despre narcisismul romantic – stimulator din punct de vedere intelectual și impresionant din punct de vedere emoțional.“

Kirkus Reviews

